

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11734

UNTER EYN DAKH

Zevi Hirschkan

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

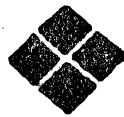
The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

צב' הירשקאי

א. ו. נ. ט. ע. ר.
א. י. י. ו. ד. א. ר.

פארלאג ח. ב(שא)א, ווארשע,
1931

PRINTED IN POLAND
C. H I R S Z K A N
Pod jednym dachem
Wyd. Ch. Brzoza, Warszawa

Druk. „R E K O R D”
Warszawa, Dzika 18, tel. 537-36

וועבן יידישע קלאַסיקער

מענדעלע מוכר-ספרים

1. די ערשטע באַגעגעניש.

1.

אייב איך האָב קיין טעות נישט (איך מײן דאָ, פאַרשטייט ויך, בלויז די גענויע פינקטלעכקייט פונם דאָטום) איז עס געווען, דאָכט זיך, אינם אָנהייב פונם יאָר 1908.

אין דער שוויצאַרישער שטאַט זשענעווע. פרי-מאַרגן לעבן

דער אָזערע. סאַראַ פאַנאַראַמע:

פונדערווייטנס — פאַרשנייעטע בערג-שפיצן, סילועטן פון די אַלפן. פון דער נאָענט — ליכט און זון אויף דעם טונקעלן טורעם אינדערהיין און אויף די בלויע וואַסערן אין דער ניי-דער. פיל שיפלעך מיט טורנערס אין ווייסן טריקא. פון די שיפ-לעך היכט דאָס „יאַדעל-געזאַנג“ — דער הימן פון די בערג-קלע-טערער. לעבן די שיפלעך שווימען נאָך ווייסע שוואַנען. און פון אויבן, אויף דער דאַמבע: דאַמען און קינדער, קאַטוילישע גייסט-לעכע און ענגלישע טוריסטן, סאַלידע סקאַנדינאַווער און שטיפע-רישע אַמעריקאַנער.

און אויך איז דאָ אַ טייל פון דערדאָזיקער פאַנאַראַמע ער — מענדעלע מוכר-ספרים, דער מאַלער פון גלופסק און פון טונעיאַדעווקע. דער לעבנס-באַשרייבער פון פישקע דעם קרומען און פון סענדערל די יידענע. אַט איך זע אים מיט מיינע אויגן. דאָס ערשטע מאָל זע איך אים.

ער איז געקליידט אין אַ לאַנגן שוואַרצן סורדום, אויף דעם קאַפּ — אַ גרויער קאַשקעט, און באַ דער זייט — אַ בינאַסל אָנ-

געפונדן אויף אַרימען אַריבער דעם אַקסל. ער שפּאַנט אום אַהין און צוריק, זשורענדיק דערביי זיינע פּיצניקע שטעכיקע אייגעלעך.

מען זעט, אגב, באַשיינפּערלעך, אַז ער, מענדעלע, געפינט זיך עפעס אונטער אַן אינעווייניקסטער קאַנטראַל, וואָס דיקטירט אים, ווי אַזוי ער זאָל שטיין און ווי אַזוי ער זאָל גיין. אין די באַזע-גונגען זיינע, אין מענדעלעס, שפּירט זיך עטוואָס בּפּוּנדליקס, געקוּנסטלעס: די טריט פעסט, גאַרנישט לויט דער שטאַרקייט פון די פּיס; דער קאַפּ הויך אויפּגעהויבן, אַבער נישט פּראָפּאַרציאָנעל צו דעם גאַנצן קערפּער; די ברוסט אויסגעשטעלט און די אַקסלען אויסגעשטאַרצט גלייך ווי באַ אַ זעלנער אין דער מיליטערישער שרענגע. אייגנטלעך — פאַרמאַסקירט.

אַ פּראַנצויזישע דאַמע, וואָס באַמערקט. אַז איך נעם די אויגן נישט אַראָפּ פונם האַפּערדיקן גרייז, פּרעגט מיך נייגיריק:
— Qui est le vieux Monsieur? Un Admiral Norvegien? ..

(ווער איז ער עס, דער אַלטער הער, אַ נאַרוועגישער אַד-)

מיראַל?)

נאָר איך דריי זיך אַרויס פון צו געבן איר, דער פּרעמדער פּרוי, אַ דירעקטן און אויפּריכטיקן ענטפּער. איך האָב קיין האַרץ נישט אויפּצודעקן דעם זיידנס מאַסקע. זאָל דאָס פאַרשטעלעניש זיינס בלייבן דאָ אַ סוד, אַזוי ווי עס וויינט אויס, עס גלויבט זיך אים.

ווי קונציק אַבער ער שפּילט עס דאָ די ראַל פון אַ זקן אַ גבור, דערדאָזיקער געניאַלער יידישער מימיקער. ער שפּילט אַזוי די ראַל זיינע, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען, אַז אים, דעם קאַפּילער נכתב אין דער יוגנט, און דעם אַדעסער תּלמוד-תּורה-מלמד אויף דער עלטער, נעמט מען אָן, לעבן דער זשענעווער אָוערע, גאָר פאַר אַן „אַדמיראַל נאַרוועזישען“ (נאַרוועגישן אַדמי-ראַל). דאָס איז נישט קיין קלייניקייט: אַזוי פאַרגרימירן זיך דאַרף מען קאָנען. ..

2.

א ון נאך אינם זעלבדיקן טאג טאקע געפין איך זיך שוין
בא ר' מענדעלען אין הייז, אין דער צייטווייליקער דירה אין
זיינער, ווי ער האט זיך אָפגעשטעלט קומענדיק קיין זשענעווע,
נאָכדעם ווי ער האָט פאַרלאָזט אָדעס, בעת די אַקטאַבער-פּאַגראַמען
פּונם יאָר 1905.

איינפאַך צו שטוינען פון דעם קאָנטראַסט צווישן דעם מען-
דעלען, וואָס איך האָב געזען היינט פרי-מאַרגן לעבן דער זשע-
נעווער אָנזע, און צווישן דעם היימישן שטובדיקן זיידן, וואָס איר
קוקט אָן איצט, באַאים אין הייז.

שקיעה-צייט. די שויבן פון די פענצטער זענען איינגעטונקט
אין פלאַמען פונם זונען-אונטערגאַנג. די באַבע פעסיע, דעם זיידנס
יידענע, אַ דאַרע איינגעהויקערטע אַלטיטשקע, שוואַרץ, ווי מיט
סאַזשע אייסגעשמירט, זיצט אין אַ ווינקעלע, און טויליענדיק זיך
אין אַ פאַטשיילע, איז זי פאַרהאַוועט אין הייז-ווירטשאַפט: זי
האַלט אין שוויס אַ טעלער אָנגעפילט מיט פאַסאָליעס און מיט אי-
רע דינענקע ליפעלעך בלאָזט זי מעקענע פונם דאָזיקן טעלער, און
דער זיידע גופא, ער ברומט, האָמוענדיק, ווי מוויצירנדיק אויף די
צייך פון אַ קעמעלע, פאַרשידענע מאַטיוון סקאַרפּאַווע, וואָס, ווי ער
באַשטעטיקט, האָט ער זיי איבערגענומען פונם ווילנער בעל-הביתל.
מוויצירנדיק אַזוי, פאַלט ער אָפּט אַרײן, דער זיידע, אין אַ דרעמל.
נאָר דאָס דרעמלען זיינע דויערט ממש אַ סעקונדע. איידער דו
קוקסט זיך ארום, און ער איז שוין ווידער וואַכעדיק. אָן אַ צאָל
מאָל ווידערהאַלט זיך עס אַזוי. עס ווײעט דאָ מיט אַלטיטיט און
מיט שוואַכקייט, און עס איז סומנע און דריקנד. דערצו וואַרפט
זיך נאָך אין די אויגן די קאַפּאַטע, וואָס דער זיידע טראַגט אויף
זיין לײב: אינגאַנצן אָפגעניטשעוועט, דער קראַנג אָפּגעריבן און
די עלנפויגנס צעלעכערט.

דער איינדרוק אין אָט דעם מאַמענט:

מיר דאַכט זיך, אַז עס איז איצט ווינטער און איך געפין
זיך אין מײן ווייט-רוסיש שטעדטל, באַ אַן אייננאָם „בענדיעטנע“

פאָר-פּאַלֶק, זקנים, וואָס האַלטן שוין פון לאַנג אָן אינם קאַמאָד
אַנגעגרייט פּאַרטיקע תּכריכים פאַר זיך...

אום צו שאַפן אַ מונטערע שטימונג, דערצייל איך אים, בעת
מעשה, דעם זיידן, די געשיכטע, וואָס האָט דעמאָלט פּאַסירט מיט
דעם פּוילישן פּיאַניסט פּאַדערעווסקי. איך דערצייל עס אים אַלס אַ
סענסאַציע: אין אַט דעם טאָג האָט די גאַנצע אייראָפּעישע פּרע-
סע ממש געשטורעמט מיט דערדאָזיקער פּאַדערעווסקי-געשיכטע.
פּאַדערעווסקי איז אַרויסגעטרעטן אינם פּעטערהאַף-פּאַלאַץ
מיט אַ קאַנצערט, אויף יעלכן עס איז געווען אַנווענד דער רוסי-
שער קיסר, ניקאָלאַי דער צווייטער, מיט זיין פּאַמיליע. נאָכדעם
ווי דער קאַנצערט האָט זיך געענדיקט, איז ניקאָלאַי דער צווייטער
איינפּיסיק צוגעגאַנגען צו דעם פּאַרימטן אַרטיסט און איינגעזונדיק
באַדאַקט אים:

— איך בין גליקלעך פון דעם, וואָס דו ביסט אַ רוסי! — האָט
רער געקרוינטער הערשער באַזייעקט אויסצודריקן זיך צו פּאַדע-
רעווסקי.

דער פּוילישער אַרטיסט אָבער האָט אים תּיפּף קאָרעגירט, דעם
רוסישן אימפּעראַטאָר:

— אַנטשולדיקט, מאַיעסטעט! — האָט ער זיך אָפּגערופן —
איך בין נישט קיין רוסי, נאָר אַ פּאַליאַק! ...

איך האָב געטראַכט, אַז אויף ר' מענדעלען וועט אַט דאָס
פּאַטריאָטישע און העראַישע ווערטל פון פּאַדערעווסקיין מאַכן אַן
אַנטציאָנדיקן רושם, פּונקט ווי אויף דער גאַנצער אייראָפּעישער
אינטעליגענץ. נאָר איך האָב זיך טועה געווען.

— פּע, פּע! — האָט זיך דער זיידע ביזן צעליאַרעמט. —
עס איז אַ חוצפּה צו רעדן אין אַזאַ לשון מיט אַ קיסר... אַ ווילדע
חוצפּה! ... פּע, פּע! ...

און מיך האָט ער זיך גענומען מוסרן דערפאַר, וואָס איך
דערלויב זיך מיר צו דערציילן גאָר אַזוינע געשיכטעס.

— איר זענט נאָך אַ יינגערמאַן! איר וויסט נאָך נישט די
וועלט! אַ צונג דאַרף מען האַלטן צווישן די ציין... מיט אַ צונג
דאַרף אַ מענטש זיין פּאַרויכטיק ווי מיט פּייער! — טענהט ער צו

מיר אריבערעגט און אונטערקויטשענדיק מיט אַ ביי-קילעכל, ווי אַ פאַרכלינעטער.

— זיידע! — שלאָג איך איבער דאָס מוסר-וואָגן זיינס. —
וואָס האָבן מיר זיך דאָ צו שרעקן? מיר געפינען זיך דאָך איצט
נישט אין רוסלאַנד, נאָר אין דער שווייץ... פּפּרט אַז ווי דער
באַבען האָט דאָך קיינער נישט אונטערגעהערט אונזער שמועס...
נאָר דער זיידע איז שוין מיט מיר מער נישט אַריינגערעטן
אין ווייטערדיקע וויפּוהים. קורץ און שאַרף האָט ער מיר דער-
קלערט, אַז פּון היינט אָן, אויב מיר וועלן זיך טרעפּן, זאָל איך
מיט אים אפילו בחרי-חדרים, אויג אויף אויג, נישט וואָגען צו
שמועסן אויף אַזוינע טעמעס...

II. דער גאון פון צוועקמעסיקייט

איך פּרוּוו אויס אָפּט בפּיוון זיך אַליין און שוין פּון לאַנג-
לאַנג אָן: לייען און לייען נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל און אַלץ,
וואָס דער זיידע ר' מענדעלע מוכר-ספרים האָט געשריבן אינם משך
פּון פּמעט גאַנצע זיבעציק יאָר. שלינג איין אין זיך איין בוך
נאָכן אנדערן פּון טאַוול ביז טאַוול, און נישט איבערלאַזנדיק אפילו
אַ שורה. איך הער זיך צו צו דעם, וואָס ער דערציילט, און אויך
צו דער שטימ, ווי אַזוי ער דערציילט, סיי וועגן זיך און סיי וועגן
לייטן. ממש אַלע "מיטלען" נויך איך אויס. און נאָך אַט די אַלע
אויספרווענישן באַקומט זיך פאַרט כּסדר און פינקלעך איין און
דערזעלביקער געדאַנק, עפעס ווי ריין מאַטעמאַטיש אויסגעהשפּונט:
אַט איז ער — אונזער גאון, וואָס גאַנצע דורות און תקופות
האַבן אויף אים אַרויסגעקוקט פּון די געטאָ-לעכער. אַט איז ער —
דער ערשטער און דערווייל נאָך דער איין און איינציקסטער גאון
פּון דעם באַנייטן יידישן פּאַלק און פּון דער אַפּגעפּרישטער
יידישער קולטור, וואָס איז, אגב, אַליין אויך אַ שטיק גאונות — טא-
קע לויט דעם איינפאַל גופא — אפילו אין איר טראַגיש צאַפּלען
זיך און ראַנגלעניש צווישן פיטערן דחקות און ערנטער שפּלות
אַט דאָס אַלץ איז אַזוי קלאַר און דורכזיכטיק, כּאָמט שפּיגל זיך...

אמת, איך ווייס גאנץ גוט: ר' מענדעלע מוכר-ספרים, און פונם ערשטן טאג אָן, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעלאָזט אויף זיין וועגעלע אַרומרייזן די „וועלט“, האָט קיינמאָל נישט אַנטפלעקט. סיי פאַרן פּלע און סיי פאַרן פּרט, קיין שפּאַגל-נייע וועגן פון געט-לעכקייט און פון מענטשלעכקייט, פון שיינקייט און פון יושר, וואָס דאָס איז דאָך בעצם די הויפט-עובדא פון יעדן גאון. ווו ער זאָל זיך נישט קערן און ווענדן און אין וואָס פאַר אַ צייט ער זאָל נישט לעבן. מען דאַרף מיר אויך נישט דערציילן, און דער זיידע ר' מענדעלע מוכר-ספרים איז, לויט זיין גאַנצן אינעווייניקסטן מהות טאַקע בכלל נישט קיין „אַנטפלעקער“.

ווי דער זיידע שטייט און גייט, איז ער תמיד מיט דער גע-שיכטע פון אַ באַשטימטן דור אַרומגעצוימט, און נאָר פון אַ באַ-שטימטן דור, פונקט אַ שטייגער, ווי די פאַרציטיקע יידן פון קאַב-צאַנסק און פון גניאָפּאַטאַווקע מיט די עירובים לעבן זייערע ירושה-געזעלעטן: סוף פל סוף זענען דאָך אַלע ר' מענדעלעס „העלדן“ פונם קאַפּ ביז די פיס בלוין צייט-פאַרשוניען, וואָס ר' מענדעלע האָט זיי נאָר אַנגעוויזן און וואָס אַלע האָבן גלייך דערקענט, ווי אַלטע מקורבים, אָבער נישט קיין דורך אים גופא געשאַפענע איי-ביקייטס-פיגורן...

אַט די אַלע מעשיות זענען שוין פאַר קיינעם קיין סוד נישט און ריכטיק איז עס טאַקע ווי גאַלד. און פונדעסטוועגן, אפילו נאָך אַט די אַלע בעצם ריכטיקע פאַקטן, ווערט אויך ר' מענדעלע מוכר-ספרים גאונות לגמרי, ממש אפילו אויף אַ האָר, נישט געמינערט. אַ ראייה? ...

אַט, אדרבה, זאָל עמיצער פרזון-מאַכן אַזא מין עקספּערי-מענט: אויסמאַלן זיך די יידישע ליטעראַטור, די גאַנצע יידישע ליטעראַטור, לויט דעם ווי מיר קאַנען און וויסן זי, און נישט בלוין די ליטעראַטור אַליין, נאָר אויך דאָס גאַנצע יידישע פּאָלע פון אַלע צייטן און דורות, אָן אַזוינע „געוויינטלעכע“ ספרים, ווי „מסעות בנימין השלישי“, „שלמה ר' היימס“, צי אפילו גאַר „די קליאטשע“? ...

פשוט פיזיש אוממעגלעך. פונקט, א שטייגער, ווי עס איז פיזיש אוממעגלעך פאַרצושטעלן זיך דאָס רוסישע פּאָלֶק — אַט דאָס רוסישע פּאָלֶק, וואָס איז ביז איצט געווען באַקאַנט אין איי-ראַפּע, למשל, אָן לעוו טאַלסטאָיס „מלחמה און שלום“; אָדער אזא זקן, ווי דאָס ייִדישע פּאָלֶק, וואָס האָט זיך שוין אזוי פיל אָנגעווען און אָנגעהערט אין זיין לעבן און ווייסט, אז דורות קומען און דורות גייען אַוועק, און די וועלט פונדעסטוועגן בלייבט פאַרט א וועלט — אָן א „קהלת-בוך“; צי אינווער ערד, וואָס מיר באַוווינען, אָן דער ווין, וואָס שיינט באַטאַג, אָן דער רבּנה, וואָס לייכט באַ-נאַכט; אָן די פיר צייטן פון יאָר און אָן נאָך און נאָך אזוינע פון „ששת ימי בראשית“ איינגעשטעלטע אייביקע נאַטור-דערשיינונג-גען.

גלייך ווי אַט די נאַטור-דערשיינונגען זענען אויך דעם זיידנס ספרים — דערדאָזיקער אַנטיק-מוזיי מיט בילדער, וואָס ווייזן אַ גאַנצע אומה, הגם מאַדעלירט באַ אַ געוויסן צושטאַנד און אין אַ באַשטימטער צייט — נישט עפעס צופעליקייטן, נאָר טאַקע מוז-זאַכן, וואָס זענען געקומען אויף דער וועלט נישט צו שפּילן זיך אין קאַפּריזן, נאָר מיט אַ באַשטימטער שליוחות, ווי אַ צוואה, און וואָס מען קאָן נישט פאַרבייטן, — אפילו אויב מען זאָל וועלן — מיט קיין שום חפץ: אָן זיי וואָלט, דאַכט זיך, דער סדר-העולם אפשר קיין שום פנים נישט געהאַט...

נאָר אַט דאָס טאַקע איז דאָך דער הויפּט-סימן פון גאון.

באמת: דער טאַלענט, ווי גרויס ער זאָל נישט זיין, איז סוף פּאַרט נאָר אַ קאַפּריז, און ממילא שוין זענען אַלע מעשים זיינע אויך צופעליקייטן, אפילו ווי נוצלעך און שיין זיי זאָלן נישט אויסזען. אָבער מוז-זאַכן, וואָס לאָזן זיך בשום אופן נישט ענדערן אָדער מיט וואָס עס איז פאַרביטן ווערן, שטאַמען ארויס נאָר פונם גאון, וואָס איז אַליין אויך נויטיק, צוועקמעסיק מיט אַ תּכּלית אין, דאַכט זיך, אומאויסמיידלעך אין באַשטימטע צייטן און באַ פאַרשידענע פעלקער און ווי דאָס זאָל נישט זיין, און אַט אזא גאון, וואָס איז דורכגעדרונגען פון צוועקמע-

סיקייט און פון תכלית, איז טאקע, לכל-הדעות, דער זיידע ר' מענ-
דעלע מוכר-ספרים.

נישט סתם אזוי זיך איז ער געקומען, נאָר מיט אַ באַשטימ-
טער שליחות:

באזוי זיין דער וועלט דאָס ריכטיקע געשטאַלט פון אַ וואַנדערנ-
דיקער אומה אין אַ געוויסער צייט. און געהאַלטן זיך ממש שטאַל
און אייזן אויפן הויכן גאַנג פון די אַלטע פּמעט אַ גאַנץ יאַרהונ-
דערט, ביז ער האָט אָט די שליחות טאקע פּולקאַם און געטריי
אויסגעפירט.

געלויבט און געבענטשט אויף אַלע צייטן און אַלע דורות
זאָל זיין דער ערשטער גאון פון דער נייעסטער תקופה אין דער
יידישער געשיכטע.

י. 5. פרץ

א ווונדערבארע געשיכטע:

עס איז געווען א פרעכטיקער פסחדיקער באגינען — כמעט דער ערשטער פריילינג-באגינען פונם יאר — א זוניקער, וויל-בשורהדיקער און הינטיק-גוטמוטיקער, בעת פרצעס לעצטער חשבון-הנפש האָט זיך געוואָרפן און געצאָפֿלט. זוכנדיק פֿאַר זיך די נויטיקסטע און די ריכטיקסטע פֿאַרם, לויט חי עס פֿאַסט פֿאַר אזאָ געוואָלטיקן מאַ-מענט אינם לעבן פֿון יעדן מענטש, ווען מען דאַרף זיך אָפּגעזעגע-נען אויף אייביק מיט דער ערדישער וועלט. און ער, פרץ גופא, האָט זיך בשעת מעשה גאַר אַוועקגעזעצט זינגען קינדערישע ליי-דעלעך, פֿונקט עפעס ווי צו אים אַליין וואָלט אָט דער גאַנצער ענין געהאַט גאַר אַ קנאַפע שייכות.

אַט די געשיכטע זעט אויס, אייגנטלעך, ווי צוגעטראַכט: אַ מין סענטימענטאַלע רענעסאַנס-נאַוועלע. און פֿונדעסטוועגן דאַכט זיך מיר, אַז דווקא דידאַזיקע „צוגעטראַכטע סענטימענטאַלע“ גע-שיכטע וועט אפשר אין פרצס לעבנס-פֿאַשרייבונג אַזש דעם סאַמע אויבן אָן פֿאַרנעמען; אין אָט דער געשיכטע טאַקע האָט זיך דאָך בעצם אַנטפֿלעקט פֿאַר אונז דער ריכטיקער און דער נאַטירלעכער פרץ, כמעט ווי ער שטייט און גייט.

ראַנגלענדיק זיך מיטן מלאך-המות, האָט זיך פרץ באַוווּזן פֿאַר אונז עפעס אין דער געשטאַלט פֿון אַ פֿאַרבנקטער, אויסגע-ליטענער און ליבהאַרציקער פֿרוי, וואָס זיצט אויף דער עלטער אין אַ בליענדיקן גאַרטן אונטערן זוניקן הימל מיט אַ בלומען-בוי-קעט אין שויס און מורמלע אַ ניגון, היידענדיק עפעס אַן אַרים קינ-

דער-וויגעלע. דאָס איז דאָך אָבער נישט סתם אזוי זיך אַ שיינע
המצאה:

טאָקע אין אַ פרויען-געשטאַלט באַגעגענען מיר פּרצן פּמעט
פּסדר אין אומעטום סיי אינם טאָג-טעגלעכן קערן-אין-ווענדן און
סיי אין די בעסטע און ליכטיקסטע שאַפּונגען, ווי אויך אין זיינע
טיפּסטע און אויסדערוויילטסטע לעבנס-מאַמענטן... זע איך, ווי
אַנדערע גלאַצן אויף מיר די אויגן: „אזוי גאָר“? ... —
דערמאָן איך זיך אָבער דערביי אָן פּיל, פּיל מעשיות וועגן
פּרצן און פּון פּרצן, וועגן זיינע באַציונגען צו זיך גופא און אויך
צו אַנדערע, און מיר דאָכט זיך פּאַרט, אַז נאָר ווי צו אַ פּרויען-
כאַראַקטער מוזן מיר צוטערעטן צו אים, אויב מיר זענען אויסן ווי
געהעריק פּרצס אינעווייניקסטן מהות צו פאַרשטיין... אַט, למשל,
אזוינע פּאַקטן:

פּרץ, וואָס איז געווען לויט זיין נאַטור אַ שריפטשטעלער
פּון קאַפּ ביז די פּיס — אָן דער פּעדער צווישן די פּינגער, דאָכט
זיך, ממש אַ רגע אַטעמען נישט געקאַנט. פּונקט ווי אַ פּיש אָן וואַ-
סער, — פּלעגט זיך פּונדעסטוועגן בעצם שפּירן אַ סך מער צו-
פּרידן דעמאָלט, בעת ער איז געזעמן אינדערמיט, אַרוימגערינגלט
מיט קינדער-תּלמידים און נאָר געקוקט — לויט זיין אויסדרוק —
„ווי לעבן זיין טיש שמידט זיך אין טומל אַ גאַנצע ליטעראַטור“, —
איידער פּונם איינזאַמען אייגענעם שאַפּן אין דער שטיף, אויג אויף
אויג מיט זיך.

צי, אַ שטייגער, זיין פאַרהאַלטן זיך צו די יינגערע און יינג-
סטע פּון דער ליטעראַרישער משפּחה: פּרץ האָט תּמיד ממש ווי מיט
ליכט געזוכט, וועמען ער זאָל קאַנען אַ סמיכה אַרויסגעבן; אַקאַפּ,
וואָס אויף אים זאָל ער קאַנען זיינע ברכה-הענט אַרויפלייגן. אַליין
שטאַרק גענויטיקט זיך אין דעם, פּונקט ווי פּרץ גופא האָט
זיך טאָקע גענויטיקט פאַר וועמען עס איז צו זאָרגן, וועמען עס
איז צו העלפּן. טרעפּנדיק זיך מיט וועמען עס איז, וואָס האָט זיך
געקאַנט באַגליין אָן זיין הילף, פּלעגט פּרץ אַליין, אָן אַ גוזמא,
בלייבן שטיין עפעס ווי אומבאַהאַלפּן... פּסדר פּלעגט פּרץ גוטס
טון. און פּונדעסטוועגן, ווי נאָר ווער עס איז פּון אַט די „קינדער“

פלעגט זיך אליין לגמרי אויף די פיס אנדערשטעלן און באקומען
אויך א שטיקל אויסזען בא לייטן, פלעגט אים דערזעלבער פרוץ
מיט אלע כוחות ממש רודפן און יאגן, פונקט ווי מאפאסאנס מו-
טערס, וואס קאנען נישט צוזען דעם „דערפאלג“ פון די אייגענע
דערוואקסענע טעכטער...

פריץ, אגב, האט בכלל עפעס ווי הנאה געהאט פון דעם, וואס
ער פלעגט גלייכצייטיק צונויפפארן און פונאנדערשיידן, אויפשטעלן
וואס נישט איז און תיבה צעברעכן.

היינט פרצט איינשלייערן זיך אין סודי-סודות און פונדעסט-
וועגן גרייט זיין בא יעדער געלעגנהייט דעם ערשטן בעסטן די
„שליסלען פונם אייזערנעם שראנק“ איבערצוגעבן.

איז דען אַט דאָס אַלץ אינייעם גענומען נישט דער אויס-
געשפראכנסטער, טאקע מאדערנסטער, פרויען-שטייגער ?

נאָר אַט אַ מעשה: פון אַט דעם פרצן האָט מען דווקא באַ
אונז כמעט ווי נישט געוואוסט: ער איז אויף די טורעמס געקראַכן,
אויף די שפיצן פון די הויכע בערג געקלעטערט. געריסן זיך און
געפעכט מיט היילות, פדי די משיח-צייטן צו דערנענטערן. צו דער
טריבונע האָט אים געצויגן, צו דער רוישנדיקער גאס און צום
פילקעפיקן עולם. און קורצוויכטיקע מענטשן האָבן אין די שאַטנס
פון די בערג טאקע די בערג גופא דערזען: פרצט שטרעבונגען
און זעסטן אָנגענומען פאר ממשותדיקע פאקטן. אויף פרצן האָט
מען אָנגעהויבן באַ אונז צו קוקן עפעס ווי אויף אַ „גבור“, אַ
קריגסמאן, וואָס האָט בדעה די וועלט איבערצומאַכן.

דאָס איז אָבער געווען אַ געוואַלטיקער טעות. די דיקע,
בייזע, שטעטיקע וואָנסעס זיינע האָט מען גראָד דערזען, און די
וויכע, פייכטע מיידלשע פרוץ-אויגן דורכאויס פארזען.

עס קאָן זיין, אַז דער טעות שטאַמט אין אַ געוויסער מאָס
אויך פון פרצט אויסזען, פון פרצט פגור, וואָס איז בכלל געווען
אַן אָפּגארנדיקע: עטוואָס נידעריקער אפילו פון מיטעלן וואָס, און
פונדעסטוועגן תבועות, ממש פון אַ ריז...

פריץ אָבער איז אייגנטלעך געווען אַ שוואַכער, נאָכגיביקער
מענטש, און דעריבער אפשר פלעגט ער עס אזוי אָפט בכיון, עפעס

ווי אייף להכעיס, אונטערשטרייכן זיין שטארקייט און מוטיקייט:
א פרויען-נאטור...

אין דווקא פרץ אליין האָט דאָס אלץ אויסגעצייכנט געוואָסט.
אַט אַזאַ עפּיזאָד:

עס איז געווען אַ וואַרשעווער נאָך-סופּוּתדיקער אָונט. רעגן-
דיק און נאַלעווקי-בלאַטיק. אינאיינעם מיט פרצן בין איך געגאַנ-
נען פּוין אַ זאַל, וווּ ער האָט אַקאַרשט געהאַלטן איינעם פּוין זיינע
גלענצנדסטע פּאַרטראַגן פּאַר אַ גרויס פּובליקום, וואָס האָט אים
שטורמיש באַגריסט, ווי זיין שטייגער, האָט פרץ געשפּאַנט אין
דער קורצער פעלערניע, מיט דעם טיראַלישן קאַפעלאָש אַויפן קאַפּ
אַזוי האַסטיק פּאַרויס, אַז פּשוט נישט אָנצויאָגן אים. מיר האָבן
ביידע געשוויגן: ווי תּמיד נאָך די „אַרויסטרעטונגען“, האָט זיך
פּרץ עפּעס נישט געהאַט וווּ אַהינצוטון, ממש ווי שפּירנדיק זיך גופּא
פּאַר אַ לאַסט... איז אַט אינמיטן דערניען רופּט ער זיך אָפּ אַזוי
גוטמוטיק און שמייכלענדיק:

— עס געשען ווונדער, אַ...? אַ פּרוי, לַמשל, זאַל עס אַזוי
באַהערשן אַן עולם מיט איר רעדנער-קראַפט... און עס זענען נאָך
דאָ אַזוינע, וואָס האַלטן נישט פּוין ווייבער...
פּאַרווונדערט האָב איך אים אָנגעקוקט: וועגן וועמען רעדט
ער עס אַזוי? און, ממש אין איין סעקונדע, איז פרץ ווידער
געוואָרן דערשלאָגן ווי פּריער: דאָס פנים אַלט און עפּעס ווי פּאַר-
שוואַלץ, אויפגעבלאַזן:

— אַ ליטוואַק, איינער, איר פּאַרשטייט נישט? ... — זאַגט
ער מיט אַ צעבראַכן געמיט, נאָר פּלומרשט ווערטלענדיק זיך... —
וועגן זיך אליין רעד איך עס דאָך... בטבע בין איך אַ גאַנץ וויי-
כער מענטש מיט אַ פּרויען-נשמה... — אַט האָט איר איך, אַגב, אַ
אַ שליסל צו מיר... — איך קאָן נישט זען, ווי מען רירט אָן
אפּילו אַ פּליג אויף דער וואַנט... ווייסט איר אָבער, פּאַרוואָס איך
טרעט אַזוי גערן אַרויס פּאַר אַן עולם און בין גרייט מיט יעדן אַ
מלחמה צו פּאַרפירן? ... — איך בין אַ געוואַלטיק איינזאַמער
מענטש, נאָר ווי אַ פּרוי קאָן איך קיין איינזאַמקייט נישט פּאַרטראַגן...
זיך איך כּסדר מיטלען, פּוין אַט דער שווערער ברייטערער איינזאַמ-

קייט צו אנטלויפן... רייס זיך פשוט אויף די ווענט... און אויף
אזא אופן טאקע קייטלט זיך עס צונויף, און אין מיטן דערינען
פאל איך גאר אריין אין א פילהארמאניע, שפאר זיך אן אויף א
שטענדער, מיט א פארזיצער בא דער זייט, און זאג „רעדעס“...

און דעם ריינעם אמת מוז מען זאגן: פרצן „פונאנדערקייטן“
איז בכלל געווען נישט גאר קיין „גרינגער ביסן“. א חוץ אלעם,
איז דאך פריץ נאך אן אויסגעצייכנטער אקטיאר אויך, וואס בלויז
פונם „איבערבייטן“ די ראַלע האָט ער אפשר נישט ווינציקער
הנאה, איידער פון דער עצם ראַלע גופא, און פון דעם נייעם
אַנצוג, וואָס ער טוט אָן צוליב עפעס אַ נייעם סצענע-דיאלאָג
און וואָס פאַרענדערט אים כמעט לחלוטין, באַקומט ער, קאָן זיין,
נישט קיין קנאפער פאַרגעניגן, איידער פונם דיאַלאָג אליין טאָקע...
אַט, למשל, דער זיידע מענדעלע, צי שלום-עליכם, אָדער
אפילו טיילווייז שלום אַש, ווי זיי זענען בתוך, אזוי זענען זיי אויס.
איר ווייסט פסדר — סיי אין זייער טאַג-טעגלעכן לעבן און סיי
בעת איר פאַלט אַריין אין זייער קינסטלערישן איינקומעניש —
מיט וועמען איר האָט דאָ צו טון. צווישן זיי שפירט איר זיך
עפעס באַוואַרנט פון אומגעריכטע המצאות, און סרוב קאָנט איר
זיך גיין מיט זיי גאַנץ זיכער, ווהיין זיי זאָלן אייך נישט רופן.
אפילו זייערע אַנשטעלן איז לייכט צו כאַפן. פריץ אָבער האַלט
עפעס תמיד, דאַכט זיך, אין איין גרימירן און אויספיינען זיך. און
דאָס גרימירן זיך און דאָס פיינען זיך אפילו איז אויך פאַר-
שטעלט.

א שטייגער, ער ויצט פריץ באַ זיך לעבן שרייבטיש אין זיין
קאַבינעט, וואָס זעט, אַגב, אויס עפעס ווי אַ טואַלעט-צימער פון אַ באַ-
רימטער אַרטיסטין: צאַצקעס, פיפקעס, קייטעלעך, געשניצטע הענט-
לעך, אַלבומען, איינלאָדונגען, פונאנדערגעוואָרפענע בריוו, באַרע-
ליעפן, פאַטאַגראַפיעס אָן אַ צאָל מיט אונטערשריפטן און פאַרשידענע
חפצים מיט מתנות-שטעמפלעך... ער ויצט און טראַכט פריץ: נישט
וועגן דעם טאַג גופא, וואָס איז שוין פאַרשוונדן — אויב עס איז פאַר-

נאכט — אָדער וואָס דאַרף ערשט דורכגיין — אויב עס איז פרימאָרגן — נאָר וועגן די בגדים זיינע, וואָס ער האָט געטראָגן אָדער וואָס ער דאַרף ערשט אַרויפציען אויף זיך, צי זיי זענען צוגעפאַסט צום פאַרב פונם טאָג? ... גוטמוטיק, צוגעלאָזט. פאַר יעדן נייעם מענטש, וואָס באַזוייזט זיך, בלייבט ער עפעס שטיין אָפהענגיק און פאַרשעמט... און, אינמיטן דערניען גאָר, פאַרשטעלט זיך פּרץ עפעס, ווי אַ האַרטנעקיקער און אָנגערינצלטער „פּרוש“, וואָס איז אַלעמען מבטל, ווי דעם שטויב פון דער ערד, און שטייענדיק עפעס אָנגעבלאָזן, מיט אַ פּלייצע צו אייך אויסגעקירעוועט, — גיט ער צו פּילן אין יעדער תנועה זיין שטאַלצע און אָפט אויך גאוהדיקע תלמיד-חכמה-דיקייט...

פשוט נאָר צו באַווונדערן, ווי קינאַמאַטאָגראַפיש-גיך דאָס אַלץ קומט פאַר און איר קוקט בעת מעשה און טראַכט: ווער פון אַט די בייַדע פּרצט איז עס דער ריכטיקער? ... שווער אָבער צו טרעפן.

אפשר זענען זיי בייַדע טאַקע בלויו אָנשטעלן? ... אַט אזוי פּסדר: אַלע זיינע יאָרן האָט דאָך פּרץ, אויף פאַר-שידענע אופנים, פאַקטיש פון „ראַלע צו ראַלע“ אומגעוואָנ-דערט און עפעס קינאַמאַל נישט געקאָנט אָנזעטיקן זיך. באַמט אַן אַרטיסט! ...

נישט אַלע ראַלן פּלעגן זיך אים פונדעסטוועגן איינגעבן. אַט, לַמשלָ, האָט זיך פּרץ פּל ימיו ממש מיט אַלע פּוחות נאָך טיפקייט געיאָגט, האָט ער עס אָבער דערגרייכט? ... אדרבא, בלעטערט דורך אַלע פּרצט ספרים, טאַקע פון טאַוול ביז טאַוול. פּרץ איז תמיד שייך, פיין און פּרעכטיק אויסגעפּוצט. אַ טעות אָבער צו מיינען, אז פּרץ איז שטענדיק טיף און אַריגינעל:

טיפקייט איז בכלל נישט קיין חפץ, וואָס מען קאָן אָנהאַרע-ווען. טיפקייט איז אַן אומזיסטע און פּשרע מתנה פון גאָט. און דער בולטסטער צייכן פון טיפקייט, איר „סמן מובהק“, איז פּשטות. דער חומש, קהלת, עוואַנגעליע, סערוואַנט, עס, טאַָסטאַי און אַלע איבעריקע — אפילו נישט אַזוינע גרויסע — וואָס שטאַמען פון אַט דער משפּחה, צווישן זיי, אַגב, אויך אונזער זיידע ר' מענדעלע

מוכר-ספרים... פרץ אָבער איז דאָך נישט פשוט נאָך מיט אַ הכרעה, ער שטרענגט זיך אָן בפיון צו זיין טיף, און פונקט ווי פון זיין איינזאמקייט, אַנטלויפט ער, ממש מיט אַ ווילדן אימפעט, פון פשטות און פון אָפנהארציקייט: דערגאנגען אַזש צו דעם, אַז אָנגעשריבן עפעס אַ ווערק, וואָס — לויט פרעס איסדרוק גופא — „קייין ילוד-אשה וועט, דאכט זיך, נישט באַגרייפן“, פלעגט ער פשוט טאַנצן פון שמחה און פון גדלות...

צי, אַ שטייגער, פרעס יאָגן זיך „נאָך גרויסע און נאָך שיינע געדאַנקען“; חידער דינעלביקע געשיכטע: „גרויסע און שיינע געדאַנקען“ נעמט מען נישט מיט געוואָלט און אפילו נישט מיט האַרעוואַניע. „היסח-הדעת“-זאָכן, און וויל איז צו יענעם, וואָס פאַרמאָגט זיי... באַ פרען אָבער פאַסירט, אַז אפילו אַ געוויינטלעכע לעבן געדאַנק פאַרבייט ער גאַר עפעס מיט אַ געפליגלט וואָרט.

פרץ, אַגב, איז בכלל שטאַרק צוגעלאָזט צי געפליגלטע ווערטער. ער פילט זיך צווישן זייאזוי הימיש, פונקט ווי אַ באַפאַלעאָן צווישן זיינע סאָלדאַטן. דאָס געפליגלטע וואָרט אָבער איז דאָך, פונקט ווי דער אַפאָריסטיש-פּסוקימדיקער שטייגער דענקען, בעצם עפעס גאַר אַ חשודיקע זאָך. ס'רוב, אַ בלעך מיט אַ זילבערנער מראה... און אַט דאָ ווערט פּרץ אָפט, טאַקע גאַר אָפט און צו אָפט, שטאַרק געשטרויכלט. נאָר מיינט נישט, אַז אַט דאָס אַלץ איז פאַר פּרען עפעס אַ סוד. ווי אַלע איינזאַמע מענטשן, איז אויך פּרץ אפשר שוין צו פיל געניט אין זיך, און עס טרעפן באַ אים אפילו אַזוינע מינוטן, — אמת, מיונטן טרויעריקע, מיונטן יאושדיקע, פונקט ווי דעמאָלט אין דער וואַרשעווער רעגנדיקער נאָך-סופותדיקער נאַכט, בעת פּרץ האָט מיט אַ צעבראַכן געמיט זיין פאַרביטערט האַרץ אויסדערציילט, — וואָס ער איז זיך כמעט ווי בפרהסיא מודה אין אַט די אַלע חסרונות.

אַט איר געדענקט, אַגב, מיט וואָסערע שטרענגע און שאַרפע טענות עס איז איין מאָל אַרויסגעטרעטן קעגן פּרען עפעס אַ ייד שמעיה בטלן? ...

— „וואָס ביסטו אַזוי גרויס באַ זיך? ...“ — האָט זיך אַט

דער שמעיה, אָן אַ שום נשיאת-פנים, צעליארעמט אויף פרצן. . . —
„דו זעסט מער, אָבער צי זעסטו טיפער? . . . און אויפן שפיץ טורעם
צום הימל נאָענט, צו די שטערן, וועסטו בעסער אָדער טיפער
זען?! . . . אייביק וועט זיך דיין בליק גליטשן איבער די זאָכן, פון
אויבן גליטשן, נישט אַריינדרינגען אין דער זאָך אַליין, אינם
עצם-זאָך, אין דער נשמה פון איר“ . . .

און פּרץ האָט עס צוגעהערט און געשוויגן. אייגנטלעך, האָט
האָט דאָ פּרץ דורך שמעיה בטלנס מויל אַליין מיט זיך וידוי גע-
זאָגט. . . יא, פּרץ איז טאַקע געווען דער אמתער מבין אויף זיך,
אַ שאָד אָבער און אפשר גאָר טאַקע אַ גרויסער שאָד, וואָס נישט
אַלע זענען געווען אזוי שטאַרק באַהאַונט אין פרצן, ווי פּרץ
גופא. . .

דאָס זענען די הויפט-סימנים, וואָס לויט זיי לאָזט זיך עס
דערקענען פרצס כאַראַקטער, און מיר דאַכט זיך: זעלטן, זייער
זעלטן, צו געפינען נאָך אַ שריפטשטעלער — נישט בלויז צווישן
יידן אַליין — וואָס די ווערק זיינע זאָלן זיך האַלטן אזוי פאַר-
קניפלט מיט זיין פּערזענלעכן כאַראַקטער, ווי יצחק-לייב פּרץ.
נישט וויסנדיק אָט די סימנים, בלאַנדזשעט איר אום עפעס, ווי אַ
גר, איבער פרצס ספרים און ווייסט נישט ממש, ווי אַרויסצופלאַנ-
טערן זיך.

לאָמיר נעמען אַזאָ מין ביישפּיל. איך לייען, אַ שטייגער:
„איוואָן אַיליטשעס טויט“ פּונם גראַף טאַלסטאָני, אין עפעס נייט
מיר, עפעס טרייבט מיר, פשוט מיט בייטשן, צו דענקען וועגן טויט
און וועגן תּחית-המתים, וועגן דער וועלט און וועגן יענער
וועלט, וועגן גוטע מעשים און וועגן זינד און וועגן אַלע איבערי-
קע שאַלות פון אָט דעם סאַרט. איר זעט באַשיינפּערלעך פון יע-
דער שורה, ווי הינטער די פּליצעס פּונם געוויינטלעכן לעבעדיקן
לעבן, וווּ אַלץ איז, דאַכט זיך, סוף פל סוף אזוי געמיטלעך, אזוי
איינגעפאַרן און איינגעשטעלט, — שטייט און וואַרט אויף אייך

מיט אן אָפּן מויל די תוהו-ובוהדיקע, אומרויקע און אומבאוואוסטע
וועלט, וואָס נאָכן טויט, און עס גרוילט...

זאָל זיין גאָר פשוט: א מענטש זינדיקט, ער שפירט זיך עפעס
נישט ציכטיק, און מיט אַט אַזא אױסזען וועט ער עס אין אַזא
תוהו אריינפאלן...

וואָס אפשר פחדנות? נו, אַז פחדנות, איז וואָס? ... אַט אַזוי
אַבער איז עס דאָך...

היינט בכלל, ווי קאָן מען זיך עס דען אױסמאַלן אַזא געוואָל-
טיקע געשעעניש אין אױנזער לעבן, ווי דאָס אָפּגעזעגענען זיך
אויף אױבױק מיט דער אױגענער ערד, גאָר, לגמרי, אָן „השגחה-
פרטית“? ... און עפעס אַזא אומאױסדריקלעכער אומעט פילט זיך
דערביי, פונקט ווי פון שקיעהדיקע זון-שטראַלן, בעת זיי שפּרינק-
לען זיך אױפן פנים פון א מת...

נאָר נישט טאָלסטאַי גופא זאָגט עס אַט דאָס אַלץ. אפילו
וועגן דעם מלאך-המות רעדט ער מיט אױנז אױך נישט אױס ממש
קײן האַלב וואָרט. דער מלאך-המות איז נאָר פאַר אים עפעס אָן
עפּיזאָדישע פיגור, — טאַקע בלויז א „שליח“...

טאָלסטאַי דערציילט אױנז נאָר דערהױפּט וועגן דעם, ווי אױזאָן
אױטש שטאַרפט אָפּ, ווי שווער עס קומט אָן דאָס צעשיידן
זיך מיטן גוף, בכלל וועגן די יסורים פונם טויט, און מיר אַלע,
שוין אינױנעם מיט טאָלסטאַיען, נעמען דעם פאַדעם, וואָס האָט זיך
אַקאַרשט פאַר אױנזערע אױגן אױבערגעריסן, און שפּינען און וועבן
אים ווייטער, ציענדיק אַהין, ווו אױנזער אױג האָט קײן שליטה
נישט.

אױנגעטלעך, איז דאָך דאָס אױך פּרצס טעמע: כסדר, דאַכט
זיך, ער טראָגט זיך אַרום מיטן טויט און „מיט יענער וועלט“. נאָר
טאַקע אַבער בלויז אַ טעמע: אַט דאָ האָט זיך עס אפשר שאַרפער,
ווי אומעטום, אַרויסגעױזן דער תוך פון פּרצס פּערזענלעכקײט:
נישט וועגן דעם אָפּשטאַרבן פונם מענטש דערציילט אױנז פּרץ,
נאָר וועגן דעם אױסזען, וועגן דעם פּרצוף פונם מלאך-המות.
אפילו אַזא האַמעטנע און וואָגיקע זאָך, ווי טויט, באַנעמט אױך פּרץ
עפעס טעאַטראַליש, פּרויען-שטייגערדיק.

אַט קוקט אָן פּרצס מלאך-המות. עפעס ווי אַן „ערשטער
ליבהאַבער“ אויף דער סצענע שפּאַצירט ער זיך אום איבער דער
וועלט. אַ סטיליזטער, אָן אויסגעפּוזצטער... היינט, ווי דעקאָראַטיוו-
קאַלט און אויסגערעכנט-רויך פּרץ פּאַשרייבט עס אים, אַט דעם
גולן: די ווערטער פשוט געמאַקט און געפּיילט, יעדעס פינטעלע —
אַ פּערל, אומעטום גלאַטיק, אָן אַ שום פּגימה...

מיר אָבער בלייבן אויך דערביי גאַנץ קאַלט און רויך. עס
חיינט זיך גאַר פּלוצלינג אַרויס, אַז דער „מלאך-דומה“ איז בעצם אַ
גאַנץ ווילער יינגערמאַן, וואָס לאָזט צו זיך רעדן, און פון אַ פּרויען-
שמייכלע אָדער פון אַ הומאַריסטישער רעפּליקע פּאַלט ער אַריין
אין אַזאַ תּפּעלות, אַז ער ווערט ממש ווייך, ווי וואָס. אפילו דאָס
שרעקלעכסטע, וואָס מיר קאַנען זיך נאָר פּאַרשטעלן — דער
טויט — גייט אויך אַרויס פון פּרצס הענט אין אַזאַ געשטאַלט, אַז
מיר הערן אויף לגמרי מורא צו האָבן פאַר אים. דער גרוילדיקער
„תּחום“ ווערט עפעס פּאַרוואַנדלט אין אַ מין גן-עדן-קאַבאַרעט... און
אַט דאָ, אין דעם פּונקט, איז עס באַגאַנגען געוואָרן אפשר דער גרעס-
טער טעות בנוגע צו פּרצן.

פּרץ איז געזעסן פּמעט אלע זיינע יאָרן אין אַ מאַדערנעם
דאַמען-בודואַר און פאַרן שייך פון קאַלירטע לעמפלעך צווישן שיי-
גע און אַנגענעמע שמועסן „סענטימענטאַל-טראַגישע“ מעשיות
דערציילט. ער האָט דערציילט וועגן רייזנדער און ווונדער-לעב-
דער; וועגן שטערן, וואָס בענקן נאָך רויזן; וועגן שלאָפּלאָזע ליבע-
נעכט און נאָך אַזוינע געשיכטעס; און אויך וועגן מלאך-המות און
וועגן גהינם און גן-עדן, און געמיינט האָט מען, אַז דאָס „דיכטעט“
ער פּיסטעריעס... אַגב, אפילו אַט די „בודואַר-געשיכטעס“ פּלעגט
פּרץ ליב האָבן, ס'רוב, צו דערציילן נאָר אויפן ווונק. טאַלסטאַי
אַבער, למשל, ווינקט נישט. די אמתע קונסט ווייסט בכלל נישט
פון ווינקענישן; טויב-שטומע ווינקען. די אמתע קונסט באַזייטיקט
אַלע רמזים, און ליכטיק ווערט מיט איר אַריינקומען דאָרטן. ווו
עס האָט אַקאַרשט אַ שטאַק-פינצטערניש געהערשט. אין דעם פּאַ-
שטייט דאָך טאַקע בכלל די עובדא פון דער קונסט, וואָס זי נאָגט
אויס שטענדיק סודות...

און באַ פּרצן טרעפן זיך אויך רגעס גליקלעכע, רגעס גע-
הייבענע, — אמת, טאַקע געצייילטע — בעת ער חוינקט נישט: דע-
מאַלט, ווען ער דערציילט מעשיות פונם פּאַלק... אַט אין די
רגעס, וואָס פּרץ איז זיך אַליין גובר, דערגרייכט ער באמת די
העכסטע מדרגה פון גדלות.

עס קאָן זיין, אַז ווען עס איז וועט ווירקלעך קומען אַזאַ
צייט, וואָס נישט בלויז דער אויסגעמאַגערטער און אויסגעטעניג-
טער אַסקעט גופא וועט נישט זיין בנמצא אויף דער וועלט, נאָר
אפילו די אַבסטראַקטע אידעע פון סיגופים וועט ווערן ממש טאַקע
אומפאַרשטענדלעך פאַר דער מענטשהייט, — און דאָך, אפילו אַט
דעמאַלט וועלן אויך פּרצס „מקובלים“, לַמשל, נישט פאַרלירן זייער
גרויסן ווערט: אייביק אפשר וועלן זיי ציען צו זיך מיט זייער
קינסטלערישן גלאַנץ, פּונקט, אַ שטייגער, ווי די רענעסאַנס-מאַדאַ-
נעס אין די קריסטלעכע קירכעס און קלויסטערס זענען נאָך אויך
אין אונזערע טעג אַן אַביעקט פאַרן רעליגיעזן קולט, אפילו פאַר
די, וואָס האָבן שוין פון לאַנג אַן אויפגעהערט צו זיין רעליגיעזע
קריסטן. ווי אויך פאַר די, וואָס זענען קיינמאַל גאָר קיין קריסטן
נישט געווען... ווי איינפאַך און באַשיידן דאָ איז יעדע שורה,
יעדעס אות. זעענדיק די „מקובלים“, שפירט איר זיך עפעס, ווי
אינגאַנצן אויסגעטון פון די אייגענע חושים: דאַכט זיך, אַזאַ חוש-כ-
דיק, אַזאַ ענג בית-המדרש, און עפעס אַזוי רחבותדיק, אַזוי
ווייט, פּונקט ווי אַן אָנהייב-חודשדיקער לַבנה-הימל וואָלט טאַקע
אויפן קאַפּ געלעגן.

אַט צו וואָס פאַר אַ מדרגה עס דערגרייכט פּרץ דער פּשטן,
פּרץ דער דערציילער. ווי זעלטן אָבער עס טרעפן אַט די געבענע-
טשטע און אַט די גליקלעכע רגעס באַ פּרצן...

און דאָך איז פּרץ, אַן שום ספק, אַ מענטש מיט שטריכן
פון אַ גאון. זיינע סימני-גאונות דריקן זיך אויס דערהויפּט אינם
געזעהר און אינם געפיל. די גאַנצע לופט, וואָס פּרץ אַטעמט מיט
איר איז דאָך אַנגעזאַפט מיט אַזוי פיל קלאַנגען און פאַרלאַנגען, אַז

טאקע נאָר צו חידושן זיך. פרצט צרה אָבער באַשטייט דערין, וואָס
ער קאָן זיך נישט קאָנצענטרירן אויף אַט די קלאַנגען. בעת
ער וויל, ווי אַ קינסטלער, פאַרקערפערן זיי אין באַשטימטע פּאַר-
מען. קאָנקרעטיזירן זיי אין געוויסע בילדער, — גייען זיי אַרויס
אַפּגעהאַקט און מטושטשדיק.

נאָר אַט דאָס איז דאָך טאקע דער מקור פון דער פּרץ-טראַ-
געדיע בכלל.

ווי אַ פּערזענלעכקייט כאַפט ער זיך אַפּט אַריין נאָר אין
די הויכע און אין די ווייטע וועלטן. ווי אַ קינסטלער אָבער, טרעפט
נאָך אַפּטער, אַז ער הייבט זיך אויף טאקע עטוואָס הויכער פּונם
דורכשניט-מענטש און קאָן ריידן פיל און שיין וועגן אמתן פון
צוויי מאָל צוויי איז פיר...

עס איז נישט סתם עפעס אַ קאָפּריו פון אַ „ליטעראַט“, וואָס
פּרץ האָט, ווי עס איז באַוווּסט, אַלע זיינע יאָרן אַזוי געגאַרט נאָכן
גרויסן ראַמאַן און נאָך דער דראַמע. דאָס האָט דער גייסטרייכער
שריפטשטעלער געגאַרט אַ קינסטלער צו ויין. און געטראַכט
האַט פּרץ, אַז שפּאַנענדיק איבער אַט די קלאַנגען אין פאַרפּאַנטערטע
וועגן, וועט ער מוזן, ממילא מוזן, כדי נישט צו פּלאַנדזשען,
קאָנצענטרירן דאָס אויג אויפן גלייכן שליאַך, און אויף אַזאַ אופן —
וויין צוועק צו דערגרייכן...

פּרץ אָבער, לויט זיין מהות, איז אייגנטלעך געווען נאָר אַ
שיין-דענקענדיקער און פיין-פילנדיקער פעלעטאַניסט, טאקע אינם
אויסדער יילטסטן און אינם בעסטן אויסזען, און ווי אַזאַ פעלעטאַ-
ניסט האָט פּרץ, בעצם, געדאַרפט האַלטן אפשר די אייראָפּעישע אינ-
טעליגענץ אין זיינע הענט, אויפן היינשישן שטייגער. איז דאָך אָבער
פּרץ אַ יידישער שריפטשטעלער געווען, האָט ער זיך מיט שטריימ-
לעך געקריגט, מעשיות וועגן צדיקים און וועגן חסידים אין „דאַמען-
בּודואַרן“ דערציילט און איז פאַקטיש געבליבן עפעס אַ מין „ווינ-
דער-קינד“ ביזן טיפּן עלטער...

יא, פּרץ האָט טאקע געהאַט דאָס פּולע רעכט צו נאָגן אויף
זיך, אַז „אַנדערש וואָלט זיין ליד געקלינגען, ווען ער וואָלט נישט
פאַר יידן יידיש זינגען“.

פרץ האָט זיך געשפּירט אין געטאָ צווישן יידן עפעס ווי אין
אַ געפענגעניש.

דאָס איז, דאָכט זיך מיר, פּרצס ריכטיקע געשטאַלט, ווי ער
וועט אויך פאַרשריבן און פאַרצייכנט ווערן אינם „ספר-הזכרונות“,
ווי עס זענען שוין פאַרשריבן און פאַרצייכנט געוואָרן די איינציקע
אויסדערזיילטע, יענע העלדן, וואָס האָבן דעם פּונדאָמענט פון דער
יידישער ליטעראַטור געבויט.

אמת, פּרץ איז אפשר נישט דער גרעסטער שרייבער צווישן
זיי. ער, פּרץ, איז דאָך אָבער צווישן זיי דער היינטוועלטליק-
סטער און, ווי אַ פּערזענלעכקייט, טאַקע די גלענצנדסטע פיגור.

פרץ און זיין משפחה

1.

פמעט פונם ערשטן טאָג אָן, וואָס פרץ האָט זיך באַזעצט אין וואַרשע, אַלס באַאמטער אין דער קאָנצעלאַריע פון דער יידי-שער קהלה, האָלט ער זיין וווינונג אין דעם שטאָט-טייל, וואָס אין עפעס ווי אַ גרענעץ צווישן דעם יידישן געטאָ און דער פּוילישער אַריסטאָקראַטיע.

אויף דער צעגליאַנאַ, הייז נומער 1, לעבט ער מיט זיין פאָ-מיליע, וואָס באַשטייט פון דריי נפשות: ער גופא, זיין פרוי — מאַדאַם פרץ און זיין זון — לוציאַן, אַ קינד פון פּרצע ערשטער פרוי, די גרושה.

פּינקט אַנטקעגן דעם הייז נומער 1 — אַ רויטע פּאַבריק מיט אַ שוואַרצן קוימען. די פּאַבריק דידאַזיקע פּיסטעוועט, דאַכט זיך, און דאָס וואַרפט אַן אומעט אויך אויף פּרצע דירה, דערהויפּט אין די באַגינענס און פּאַרנאַכטן: עס ווייעט מיט וויסטעניש. פּרצע דירה פּאַרמאַנט דריי חדרים, לויט דער צאָל קעפּ פון דער משפּחה.

איין חדר — די נעסט פון מאַדאַם פרץ און גלייכצייטיק דאָס פּאַרפּאַליקישע שלאַפּצימער. דאָס צווייטע חדר — פּרצע קאַבינעט, וואָס ער, פרץ, האָלט פּסדר אין איין ענדערן זיין געשטאַלט (נאַכ-אַנאַנד ער ברעכט און רעסטאָוירט. עטלעכע מאָל אין וואָך — שטעלט ער איבער דאָס מעבל. און ממש יעדן טאָג בייט ער די בילדער אויף די ווענט אין הענגט אויס נייע ליליקעס). און דאָס דריטע חדר — געהערט צו דעם זון, צו לוציאַנען.

וואָס אין לױציאַנס חדר טוט זיך, קאָן קיין זייטיקער נישט
וויסן. פשוט דערפאַר, ווייל אפילו די אייגענע לאַזט ער כמעט נישט
אַריבער איבער זיין שוועל — שוין אָפּגערעדט וועגן פרעמדע.
לױציאַנס צימער אינטריגירט. בפרט נאָך, און עס שלאָגט פון
וואָרטן מיט מאַדנע ריחות: אַ געמיש פון ווילגעטש-פרעלע מיט
אַפטייק-דופט...

2.

לױציאַן איז דער בייזער און פינצטערער גייסט פון פרעס
היז. ער באַאומרויקט, און צייטנווייז האַלט ער אַזש אַלעמען אין
דער מורא.

אויסערלעך, פיזיש, הייסט עס, איז לױציאַן שטאַרק געראַטן
אין דעם פאַטער, אין פרעזן.
אמת, עס פּעלן אים דעם טאַטנס פייערדיקע אויגן. ער פאַר-
מאַגט אויך נישט דעם טאַטנס טיגערשן גאַנג. פונדעסטוועגן —
פאַרט ענלעך.

אויך גייסטיק זענען זיי גאַרנישט אַזוי ווייט איינער פונם אַנ-
דערן, פונקט ווי י. י. פּרץ איז אויך לױציאַן פּרץ — אויסטערליש
פעיק.

פון לױציאַנס באַדייטנדע פעיקייטן האָט זיך אָבער גאַרנישט
באַקומען. ער איז אַ „לא יוצלח“, לויט דעם מוסטער פון די רוסיש-
אינטעליגענטישע „געראַטענע טויגעניכטסן“ אין טורגיענעווס צייטן.
לױציאַן האָט געשטודירט אין עטלעכע אוניווערזיטעטן פאַר-
שידענע געגנטשאַנדן. נאָר ער האָט, פּראַקטיש, קיין שום רעוואַלטאַט
נישט דערגרייכט. געלערנט מעדיצין, געלערנט מאַטעמאַטיק און ביי-
דע זאַכן נישט פאַרענדיקט. פון די דאָזיקע הויכע וויסנשאַפטן איז
ער גאַר אַריבער צו עקספּאַרט-אימפּאַרט-עסקים. און פונם „עקס-
פּאַרטעווען“ זיינס, ווי פונם „אימפּאַרטעווען“ איז אַרויס דאָסעלעביקע,
וואָס פון זיינע אוניווערזיטעטן-שטודיום, אַ מאַן אין די פּערצי-
ציקער און הענגט אויף דעם טאַטנס האַלדן...
נאָר דאָס איז נאָך אַ האַלבע צרה. מילאַ איז דער זון נישט

קײן בעל-תכלית און נישט קײן בעל-פרנסה. לוציאן איז פרצט אומ-
גליק אייגנטלעך דערפאר, ווייל ער פארביטערט פרצן זײן לעבן
פערזענלעך און פארגיפטעט די גאנצע אטמאספער פון פרצעס
הויז.

מיט פרצן גופא קומט ער נישט, דער זון, כמעט אין קײן
שום באַרירונג, כאַטש דעם פאַטער ציט אזוי צו אים (וואָס פאַר
אים, פאַר לוציאנען גופא, איז עס ווייט נישט קײן סוד). און פרצט
קאַבינעט מיידט ער אױס עפעס, ווי אַן אזיל פאַר קרעציקע.

פרצס קאַבינעט איז תמיד געפאַקט מיט מענטשן: שרייבער,
קינסטלער, פאַליטיקער און פאַרערער — היימישע, דורכפאַרנדיקע.
עס האָט נאָך אָבער נישט געטראָפן — אױסער אַ פאַר געצײלעטע אױס-
נאַמען, אַז לוציאן זאָל זיך דאָ באַגריסן מיט וועמען עס איז פון
פרצס געסט. ער וויכט אױס דעמאָנסטראַטיוו סײ דעם פאַטער
און סײ דעם פאַטערס געזעלשאַפט.

פאַלט ער אַמאָל אַרײן, לוציאן, אין פרצס מסיבה אויף אַ
סעקונדע, איז פּרץ אויף דער וואַך, ציטערנדיק פאַר אַ סקאַנדאַל.
נעמען נעמט זיך עס פון דעם, וואָס לוציאן פּרץ שפּירט אין
זיך ממש אַן אינסטינקטיווע פּיינטשאַפט צו דער יידישער ראַסע,
צו אַלע ייִדן, און נאָך שטאַרקער — צו דעמדאָזיקן ייִד, וואָס הייסט
יצחק לייב פּרץ.

3.

לוציאן באַהאַלט נישט אױס זײן האַס צו דעם אייגענעם פאַ-
טער. נאָך מערער: ער אַפּישירט עס און באַטאַנט עס באַ יעדער
פאַסיקער און נישט פאַסיקער געלעגנהייט. היינט — אין וואָס פאַר
אַ פאַרם.

אַט אַ זומערדיקער פאַרנאַכט אינם זאַקסישן גאַרטן, אינאַיי-
נעם מיט לוציאנען. אומגעריכט — פּרץ שטעלט זיך אַרײן, אַרומ-
גערינגלט מיט אַ מזונה פאַרערער, וואָס קוקן אים אין מױל אַרײן.
ווי געוויינטלעך איז פּרץ אָנגעטון אין זײן טראַדיציאָנעלער
פּעלערינע, און אויפן קאַפּ — דאָס טיראַלישע קאַפעלייזש. אויך, ווי

ומיד, איז ער פלינק, ענערגיש, עס שפרודלט פון אים מיט אפא-
 ייזמען, עקספראָמטן און פאראדאָקסן. גלייך ווערט ער דאָ דער צענ-
 זער. מיידלעך און בחורים, וואָס שפּאַצירן אינם גאַרטן, שטייען צו צו
 זרצן און זיין קאַמפּאַניע. פרץ האָט פאר יעדן און יעדער — אַ
 וואָרט. אָדער אַ ווערטל. דער מעטער שטראַלט מיט יוגנטלעכקייט. —
 זעט לוציאַן, ווי פריש ער איז, דער אַלטער, און ווי מונטער! ...
 אַליין אָנגעזאָפּט מיט פרייד, און וווּ ער שטעקט נאָר אַריין אַ פינג-
 נער, ווערט לוסטיק... קוקט, ווי מען קלעבט זיך דאָס צו אים —
 יונג און אַלט...

נאָר לוציאַן איז אויפגעקאַכט פון די דאָזיקע רייד:
 — אַ וועלט מיט אידיאָטן! ... — בייזערט זיך לוציאַן. —
 פאַרוואָס גלייבט מען דאָס אים? ... דאָס מאַכט ער עס דאָן שטיק
 דער אַקטיאָר... דאָס שפּילט ער דאָן! ... אַן ערשט קלאַסישע
 קאָקעטקע איז ער דאָן דער אַלטער! ... — שרייט ער, דער זון,
 מיט שוים אויף די ליפּן וועגן זיין טאַטן...

און דער טאַטע ווייסט אויסגעצייכנט, וואָס דער זון דענקט
 און רעדט וועגן אים. כאַטש פרץ פאַרמאָגט אין זיך אזוי פיל פאַ-
 טערלעכע לייבע צו לוציאַנען, דאָך פאַסירט קיינמאַל נישט, אַז דער-
 מאַנענדיק אים, זאָל ער באַניצן דעם אויסדרוק: מײן זון! ...
 אַן אייביקע מלחמה און אַ פאַרבימערטע!

4.

לוציאַן אַליין איז שוין אַ טאַטע. אַ זון פאַרמאָגט ער. יאַנעק
 הייסט דערדאָזיקער זון. אַ בחורל פון אַ יאָר צוועלף-דרייצען.
 נאָר אויך מיט דעם אייגענעם קינד, מיט יאַנעקן, איז לוציאַן
 פונדערווייטנס. אגב, פּוּנקט ווי זיין קריג מיט דעם פאַטער, מיט
 פרצן, אזוי איז אויך דאָס נישט-שטימען זיינס מיט דעם זון, מיט יא-
 נעקן, אזוי צו זאָגן, אויף אַן אידעאָלאָגישן באַדן.
 עס איז אזא מעשה:

לוציאן האָט זיך געשיידט מיט זיין פרוי, אַרייכע אַריסטאָ-
קראַטין פון וואַרשע. און דאָס איינציקע קינד זייערס — יאַנעק, איז
פאַרבליבן באַ דער מוטער.

פאַסירט, אַז לוציאַנס געוועזענע פרוי פאַרט אָפּ אויף זומער
קיין אויסלאַנד, איבערלאָזנדיק דאָס קינד צייטווייליק און טיילווייז
אויף דעם פאַטערס הענט.

וואָס טוט אָבער לוציאַן פּרץ?

ער באַנוצט זיך מיט זיין פאַטערלעכער אַפטרופּוס, אָט אויף
וואָס פאַר אַן אופן: ער נעמט און זעצט אַריין דעם צוועלפּיאַריקן
יאַנעקן זיינעם באַ אַ פּוילישן שוסטער אין וואַרשטאַט, פּדי ער
זאָל זיך אויסלערנען, דער קליינער, די שוסטערישע מלאכה און
ווערן אַ מענטש.

ער, לוציאַן, וויל נישט איבערלאָזן נאָך זיך אַ דור פון „אינ-
טעליגענטלעך“. פון זיין זון דאַרף זיך עס אָנהייבן אין דער משפּחה
אין זייער אַ נייער שבת פון פיזישע האַרעפּאַשניקעס!...

און יאַנעקן איז אויך געפּעלן געוואָרן די קונץ פון ווייקן
לעדער, ציען דראַטוועס און קלאַפּן טשוועקעלעך אין פּאַדעשוועס.
עטלעכע חדשים איז ער אָפּגעווען פּרצס אייניקל אַ לערן-יינגל
באַ אַ גוישן שוסטער.

ביז די מוטער האָט זיך אומגעקערט פון דער אייראָפּעי-
שער ריזע צוריק קיין וואַרשע און אַרויסגעשלעפּט דעם בן-יחיד
פון דער פּאַקוטע, אויף וואָס עס האָט אים פאַרשיקט דער פאַטער.
יאַנעק איז אויס שוסטער און ווידער גימנאַזיסט.

פון דעמדאָזיקן מאַמענט אָן אָבער וואַרפט ער, לוציאַן, אַזש
אַן אומחן אויף זיין קינד.

ער וויל, אַז יאַנעק זאָל גיין אין זיינע לוציאַנישע וועגן,
און ווען נישט, געפּעלע ער אים נישט, איז ער אים פּרעמד... .

5.

דערפאַר אָבער איז יאַנעק פאַר דעם זיידן, פאַר י. ל. פּרצן,
אַ ליכטיקע טרייסט.

יאנעק איז אייגנטלעך א שטיק פּרץ. ער איז דער זיידע מיט די ביינער אין אלעם, סיי אינם טעמפּעראַמענט און סיי מיט דעם אינטעלעקט. סיי אינם גאַנג און סיי מיט די אויגן. און פּרץ שפּירט טאַקע אין אים, אינם אייניקל „זינס“, „זיך“.

כמעט אַוונט אין אַוונט, און אַמאָל אויך אינמיטן טאַג (דע-מאַלט, ווען פּרץ איז פּריי פּון זיינע אַמט-פּליכטן) — באַזוכט ער, יאַנעק, דעם זיידן. און אין די דאָזיקע שמונדן, וואָס זיי זענען אינאיי-נעם, געפּינט זיך פּרץ אינגאַנצן אונטער דער אַבסאָלוטער הער-שאַפט פּון יאַנעקן. וואָס יאַנעקן זאָל זיך נישט פאַרגלויסטן — פּירט ער באַ אים אויס, באַ דעם זיידן.

יאַנעק וויל, אַז דער „סטאַרי“ (דער אַלטער) זאָל אים דער-ציילן מעשיות אויסגעטראַכטע פּונם קאַפּ און נישט אַרויסגעלייענטע פּון אַ ביכער — פּאַלגט ער, פּרץ. ער קלערט אויס פאַרשידענע גע-שיכטעס און דערציילט זיי פאַר דעם אייניקל.

אויסגעהערט די דאָזיקע מעשיות — פּאַדערט יאַנעק פּון פּרצן ער זאָל זיי פאַרצייענען, פּדי, אַז ער, יאַנעק, וועט האָבן חשק ווי-דער זיי צו הערן, זאָל דער זיידע קאַנען לייענען וואָרט אין וואָרט פּון פּאַפּיר, ווי פּון אַ געדרוקט ביכער. — זאָגט זיך פּרץ אויך פּון דעם נישט אַפּ. ער וואַרפט אַלע זיינע אַרבעטן און פאַרנעמט זיך בלויז מיט אַזוינע שאַפּונגען, וואָס געפּעלן יאַנעקן.

אגב, די דאָזיקע מעשיות פּרצט, וואָס זענען דערציילט געוואָרן פאַר יאַנעקן און אַנגעשריבן געוואָרן צוליב יאַנעקן, זענען עס שפּעטער פאַרעפּנטלעכט געוואָרן אונטער דעם טיטל פּאַלקסטימלע-כע געשיכטן. . .

אַדער, יאַנעק איז אַ געוואַלטיקער שטיפּער. עס איז אים שווער כּאָטש אַ סעקונדע צו זיצן אומבאַוועגלעך, און דאָס גרעס-טע פאַרגעניגן זיינס איז באַ אים צו קייקלן זיך אין פּרצט קא-בינעט איבער דעם דיוואַן, איבער דער פּאַדלאַגע און דווקא מיט דעם זיידן איינינעם. — גיט פּרץ נאָך אויך אַט דעם פאַרלאַנג פּונם אייניקל.

נאָך יאַנעק באַנוגנט זיך נישט בלויז מיט דעם, וואָס פּרץ קייקלט זיך מיט אים אין שותפות. ער האָט נאָך אַ באַגער, ער מאַגט,

און דער זיידע זאל זינגען גראמען באם קייקלען זיך. טוט עס פריץ.
ער זינגט, ער גראמט.

איבעריקנס, פון דידאזיקע גראמען, וואָס זענען געזונגען גע-
וואָרן, פֿדי יאָנעקן זאל זיין פריילעכער צו שטיפן, האָבן זיך עס
נאָכדעם צונויפגעשטעלט די קינדער-לידער פון י. פ. פריץ. . .

און גלייך ווי דער זיידע האָט ליב דאָס אייניקל, אזוי גייט
אויס ממש דאָס אייניקל נאָך דעם זיידן. מאַגנעטיש ווירקן זיי איי-
נער אויף דעם צווייטן.

פריץ אַליין זאָגט:

— יאָנעק — דאָס איז ער פריץ. און ער פריץ איז עס —

יאָנעק.

אין איין פונקט אָבער ווידערשפעניקט ער, יאָנעק, קעגן דעם זיידן
און שטייט שטאַרק נאָענט צו דעם פאָטער צו זינעם — צו לוציאָנען.
אויך אין דעם קליינעם יאָנעקן שפירט זיך אַ שניאה צו דעם יידישן
שטאַם, צו דער יידישער ראַסע.

באַגעגענענדיק אַ קאַפּאַטע — יידן מיט פיאָות, אַ קאַשקעטל
אויפן שפיץ קאַפּ אין מיט ציצית אַריבער די קני — ווערט ער
נערוועז, יאָנעק, ער שפייט, ווי ער וואָלט זיך אָנגעטראָפן אויף
עטוואָס אומציכטיקס.

אפילו פּרצס מקורבים, די היינטוועלטיקע יידן — שאַנעוועט
ער אויך נישט יאָנעק.

— „זשידזשי סטאַראַזאַקאַניקי“! . . . (יידלעך אַלט-טעסטאַ-
מענטישע! . . .) — זידלט ער זיך, שליידערנדיק זיך ביין.

און דאָס איז דער שטאַרקסטער ווייטיק באַ פּרצן, וואָס איז
אזוי אויך גענוג זאַט מיט ליידן. . .

יאָנעק האַסט יידן. יאָנעק אָבער איז דאָך נישט אַבי ווער
און נישט עפעס אַבי וועמענס. יאָנעק איז אויך נישט לוציאָן. דאָס
איז דאָך זיין פּרצס, יאָנעק און נישט קיין אַנדערנס.

אך יאָנעק, יאָנעק! . . .

און אַט איז דער סוף פון פרצס משפחה.
 דערדאָזיקער יאַנעק, וואָס איז דער איינציקער זון פון י. 5.
 פרצס בן-יחיד, פון לוציאַן פּרץ, איז אינם יאָר 1927 אַוועק פון
 דער יידישער קהלה און אַריבער צו דער קאַטוילישער קירך.
 אויס ייד געוואָרן דער איינציקער דירעקטער יורש פון י. 5.
 פּרץ — מיט אים, מיט יאַנעקן אָבער, ענדיקט זיך פרצס פּערזענלע-
 כער שטאַם.

זייער לוציאַן אַליין איז שוין אויך געשטאַרבן מיט עטלעכע
 יאָר צוריק, און פונקט ווי י. 5. פּרץ האָט נישט איבערגעלאָזט נאָך
 זיך קיין אַנדערע קינדער חוץ לוציאַנען, אַזוי איז פון לוציאַן פּרץ
 קיינער נישט פאַרבליבן אויסער יאַנעקן...

יעקב דינעזאן

I

דינעזאן איז גאָר אייגנאלעך נישט אַזוי אַלט. ריכטיקער אַ מאַן ערשט אין די מיטעלע יאָרען. און פונדעסטוועגן איז ער שוין פון לאַנג אָן אפילו אין זיינע איגענע אויגן און אינם גע-דעכעניש פון זיינע צייט-גענאָסן פאַררעכנט אַלס אַ שטיק פאַרגאַנגענהייט. און ווען איך זאָג פאַרגאַנגענהייט, מיין איך עס נישט אינם זין פון קולטור-געשיכטע, נאָר אינם זין פון דינעזאָנס פער-וועלעכער ביאָגראַפיע.

דינעזאן האָט דורכגעמאַכט די ביאָגראַפיע זיינע זייער שנעל, נאָך אין די קינדער-יאָרן, און דערביי געבליבן שטעקען. ווייטער פון די קינדערישע השגות האָט ער זיך נישט גערזקט.

מיט צוויי אַמפּיצייעס האָט ער זיך אַרומגעטראָגן אין זיין

פריער יוגנט:

(1) ווערן אַ שריפטשטעלער.

(2) פירן אַ פאַמיליען-לעבן.

אין ער מיט אָט די ביידע שטרעבונגען שוין יינגלחייט גע-וואָרן פאַרטיק. יינגלחייט כמעט האָט דינעזאן אָנגעשריבן דעם ראַמאַן „דער ש אַרצער יונגערמאַנטשיק“ און בעצם דערביי אָפּגעשטעלט זיך. איך יינגלחייט כמעט האָט זיך דינעזאן פאַרליבט אין אַ מיידל און — איף זיין גאַנץ לעבן פאַרבליבן אַ בחור.

עס איז ביז גאָר כאַראַקטעריסטיש פאַר דינעזאָנען, האָט אויך פיזיש האָט ער נישט דערווייזן ווי געהעריק צו אַנטוויקלען זיך. צו פאַרמירן זיך אין אַן אויסגעשפּראַכענעם כאַראַקטער,

אין חוקס א קליינטשיקער, פיסלעך דרייבניטשקע, וואָס שאַרן זיך, גלייך ווי זיי וואָלטן געלייגט די ערשטע טריט אונטער דעם אַקאַמפּאַנימענט פון באַבעס און מומעס, וואָס פליעסקען מיט די הענט און זינגען, פּדי אונטערצוגעבן מיט דעם עופּהלע: „אַליין, אַליין לאַפקעלעך“! די צונג — קלעפּיק, אייגעלעך — ליכטיקע, דורכזיכטיקע, פּלאַכע.

לויט זיין אויסערלעכן אויסזען איז ער דינעזאָן, אפילו נישט קיין אויסגעשפּראַכענער יידישער טיפּ. אַווינע עקזעמפּליאַן פלעגט מען באַגעגענען אינם פּאַרזיי-טיקן רוסילאַנד צווישן טשינאַוויקעס פון אַ באַשטימטן סאַרט, צווישן קליינע קאַנטיסטאַריים-באַאַמטע, צווישן פּראַווינציאַלע פּאַסט-מיס-טערס און אויך צווישן די אַלטינקע געפּאַלענע פּריצימלעך, וואָס שפּייזן זיך באַ רייכע טישן, די אַזוי גערופּענע „נאַכליאַבניקעס“, ווי אַזוי זיי זענען פּאַרזייכנט אין דער רוסישער פּיטעראַטור...

2.

ער איז נישט קיין פּאַרענדיקטער, דינעזאָן. ווייטע פון אים מיט אומעט, ווי פון אַלץ. וואָס איז נישט דערפּירט צו אַ סוף, צו אַ תּכלית, מיט אומעט ווייטע דאָך אפילו פון אַ וויז אָן אַ דאָך. אַ בעל-מום איז ער. טרויערן די פּאַטענציעלע פּוחות, וואָס זענען נישט אַנטפּלעקט געוואָרן, פּעכצן די נאַטירלעכע פּאַרלאַנגען, וואָס זענען נישט דערפּילט געוואָרן.

אַלץ אין דינעזאָנען און אַרום דינעזאָנען — אַזוי נעבענדיק, אַזוי אַפּגעלאָזט, אַט, ווי ער לעבט:

דינעזאָנס דירה אויף דער דויעלנע — אַ גאַס אין דאָס סאַמע געדיכטע פּיין דער יידישער געטאָ אין וואַרשע, פון די נאַלעווקעס, אַ ברודיקע, שמוציקער וויף, שטענדיק רימפלען דאָ „קאַטערינקעס“ — שפּילקעסטלעך, קינצגמאַכער דרייען זיך אַרום, אַפּס קמען דאָ פּאַר געשלעגן. נישט זעלען לאָזן זיך דאָ הערן „פּענע“ טעקסועל-אינישע שפּרוכן פון הייבער און מאַנסביל, אויף דינעזאָנס וויף געפּינען זיך עס עטלעכע, פּריילעכע הייליגן.

פארקירעוועט איר זיך לינקס, קלעטערט איר אויף טרעפ, ווי אויף
א לייטער צו א בוידעם, חושך, עס קומט אויס מיט דער האנט צו
סאפן דעם גאנג. ענדלעך — פאלט איר אריין צו דינעזאנען
אינעווייניק.

א קליין טונקל צימערל מיט איין פענצטער צום הויף און
מיט א פאראוואן בא דער טיר. א טיש לעבן פענצטער, וואס קומט
ארויס אנטקעגן א הייזל מיט רויטע פארהאנגען. לעבן טיש, מיט דער
פלייצע צום פענצטער, זיצט דינעזאן אויף א הויכער שטול, ווי א
קינד. הינטער דעם פאראוואן בא דער טיר — א בעט. איבערן בעט,
אויף א שטוואק אין דער וואנט — הענגט א טארבעלע מיט
שפיין. פינם שפיין-טארבעלע שמעקט מיט דעם גערונן פון „דארע
קישקע“, פון הארטן קעז. פון יעדן ווינקל שלאגט דא א ריח פון
חילגאטש, פון שימל.

שוין א היפש ביסל יארן, אז ער האט זיך פארקלייבן, דינע-
זאן, אין אט דער דירה. און ער טראכט אפילו נישט ווען עס איז
ארויסצוקלייבן זיך פון דאנען.

צוליב וואס בייטן? דינעזאן פארשטייט זיך נישט אויף ענ-
דערונגען: אריינגעפאלן אין א געוויסער סיטואציע איינמאל, איז שוין
פארפאלן אויף אלע מאל...

3.

דאס טייערסטע, וואס ער פארמאגט דינעזאן — זענען עס
צוויי פלימעניצעס, זיין שוועסטערס קינדער. איינע הייסט בעלטשע
און די צווייטע הייסט מעלטשע.

מיט לייב און נשמה האט ער זיי ליב די דאזיקע צוויי מייד-
לעך: פאר זיי גרייט ער זיך עס אפצוזאגן די גאנצע ירושה, וואס
עס וועט פון אים פארבלייבן נאכן טויט. און זיי לאזט ער עס
פון דער צונג נישט אראפ באם לעבן: נאכאנאנד האלט ער זיי
אין איין רימען: „סארא חכמיות זיי זענען“.

א מעשה דערציילט ער, דינעזאן, וועגן זיינע געראטענע צוויי
פלימעניצעס:

איינמאל האט די פלימעניצע זיינע, וואָס רופט זיך בעלטשע, געשפאצירט אין אַ הייסן זומער-טאָג איבער דער כלאָדנע גאס אין וואַרשע. קערט זי זיך אום פונם שפאציר מיט אַ טענה צו אים, צו דעם אַנקעל:

— אַנקעל! ... „כלאָדנע“ איז דאָך דער טייטש אין יידיש — קאלט... און פונדעסטוועגן איז דאָרטן איצט צעגאנגען צו ווערן פון היץ! ... — קלאָגט זי זיך בעלטשע.

אַ צווייט מאל האָט די אנדערע פלימעניצע זיינע, וואָס הייסט מעלטשע, געשפאצירט אין אַ פראַסטיקן ווינטער-טאָג איבער דער טשעפּלע גאס אין וואַרשע, איז זי געקומען צו לויפן מיט אַ קריהדע צו אים, צו דעם אַנקעל:

— אַנקעל! ... „טשעפּלע“ מיינט דאָך אין יידיש — האַ-רעם... און דאָך איז דאָרטן דערפרוירן צו ווערן פון קעלט... — מאַנט זי מעלטשע.

אין און דיזעלביקע מעשה דערציילט דינעוואָן שוין יאָרן-לאַנג, ווען און וווּ מען זאָל אים נישט באַגעגענען.

בעלטשע און מעלטשע האָבן זיך צעבלייט און רייף געוואָרן. בעלטשע און מעלטשע זענען שוין בחורטעס, וואָס שטייען אין שידוכים, מאַתמא איז שוין פאַראַן פיל זאַכן, וואָס צו דערציילן וועגן זיי און וועגן זייערע קלוגע האַנדלונגען און איינפאַלן. די-נעוואָן אָבער באַמערקט עפעס גאַרנישט, אַז די פלימעניצעס זיי-נע זענען שוין פּלה-מיידלעך: וויל ער זאָגן אויף זיי שבחים, דער-ציילן זייערע מעלות — פאַרט ער נאָך אַליץ אַרויס מיט דער „כלאָד-נע-טשעפּלע“-געשיכטע.

אויך זיי, הייסט עס, די פלימעניצעס, וואָס ער האָט אַזוי ליב און וואָס זענען אים אַזוי טייער, האָבן זיך איינגעקריצט באַ אים אין זכרון און איינגעבאָקן באַ אים אין האַרץ נאָר מיט זייער קינדערישן שכל. ווייטער פון קינדהייט איז ער נישט געגאַנגען, דינעוואָן אפילו מיט בעלטשען און מיט מעלטשען.

4.

און פאַרנומען איז ער, דינעוואָן איבערן קאַפּ. פּסדר עס

סקריפעט די טיר פון זיין צימער. מענטשן קומען אריין, מענטשן
גייען ארויס. ס'דוב פון די באזוכער — פארכמורעטע, אפגעריסענע,
פונקט ווי דינעוואַנס אלקער וואָלט געווען א קהלשער אַנשטאַלט
פאר נויט-באדערפטיקע.

צווייערליי געשעפטן פארמאָגט ער, דינעוואַן:

(1) ער האָלט אַן אַנאַנסן-אַגענטור צוליב דער אייגענער

חיונה.

(2) ער איז אַ לייטעראַרישער אַפטרופוס אויף פּרזס פאַר-

לאַנג.

ביידע געשעפטן שווערע. אַ לאַסט נישט פאַר דינעוואַנס פּוּחַת.
אַ שווערע פּרנסה איז אויסגעפאַלן אויף זיין גורל. די אַגענטור
זיינע איז נאָר פאַר די פאַר יידישע בלעטלעך אין וואַרשע. מיטטינס
געוואַנט. ווי גרויס עס זענען די „דיווידענדן“ אין די „פּראָצענטן“.
און דאָ דרייען זיך נאָך אַרום מחנות „אַגענטן“, די אַנאַנסן-זאַמלער,
וואָס וויגן באַ אים אויס דאָס חיות באַ דינעוואַנען. צעפּלאַכטענע
יידן אין לאַנגע קאַפּאַטעס און פּיצניקע קאַשקעטלעך. מערסטנטייל
זענען עס פאַרשויונען, וואָס דערנערן זיך פון פּאַלגן אַ פּלי קודש-
באַנג באַ די ווינקל-רבנים: שטענדיקע עדות צו אַ שנעלן גט.
אייביקע מחותנים צו אַ שטילער חופּה. נאָר זיי האָבן צו אים תּביעות
צו דינעוואַנען. דאָס מאַנען זיי אַן אויפגאַב. דאָס פּאַדערן זיי אַ
הוספה, אָט ווילן זיי מעקלעריי און אין אַ סעקונדע אַרום גלוסט
זיך זיי אַ חלק. פייערדיקע צונגען. זיי פאַרטומלען אים, זיי פאַרהוקען
אים, דעם שטילינקן דינעוואַנען. און אַמאָל האָבן זיי נאָך חשק דאָ באַ
דינעוואַנען צו מאַכן אַ פּוסה. דינעוואַן קאָן נישט פאַרטראַגן דעם
ריח פון בראַנפן. צעשרייט ער זיך. עס פעלט אים אָבער אויס
אַטעם... גאַרנישט קיין גרינגער ביסן!

און נישט לייכטער איז אויך דאָס עסק, וואָס פּרץ האָט אים
צוגעוואַרפן. פאַר אַ משגיה האָט ער אים אָנגעשטעלט איבער די
יינגערע און יינגסטע שרייבער. די דיכטער, די יינגע, זענען צו
אים ברוטאַל, צו דינעוואַנען. זיי צאַפן פון אים דאָס בלוט. הענג
און ברענג! — זאָל ער אויסזוכן אַ הלואה באַ אַ מעצענאַט. זאָל
ער אַרויסרייסן אַן אַוואַנס באַ אַ פאַרלעגער. ווי אָבער זאָל ער זיי

נעמען די מעצענאטן? צו אים אויף דזיעלנע קומען נישט קיין
 מאגנאטן. און קיין פארלעגער זענען פמעט ווי נישט בנמצא. סיידין
 ער זאל צאלן פון דער אייגענער קעשענע. איז ער נישט קיין גביר,
 און טאמער באמבלען זיך עטלעכע אפגעשפארטע גראשנס, איז ער
 איבער זיי קיין באלעבאס נישט: אלץ, וואָס ער פארמאָגט, דארף
 אריבערגיין נישט געמינערט צו בעלטשען און מעלטשען. נאָר חברה
 לאַזט אים נישט אָפּ: פשוט זיי פארפייניקן אים, די יונגע אומדער-
 באַרעמדיקע פּאָעטן, דעם אלטינקן גוטתאָרציקן דינעזאָנען.
 איז ער מיד דינעזאָן. איז ער געפאלן באַ זיך. און איינ-
 פאך ער וויינט מיט טרערן:

— אַך, ווי וויל עס האָט זיך אים געלעבט, ווען ער איז געווען
 אַ קליין יינגלעך, דער מאַמעס אַ קינד, און ער האָט אויף זיך נישט
 געהאט דעם יאָך פון דער אַנאַבסן-אַגענטור און נישט באַדאַרפט
 זאָרגן פאַר די נויטן פון דער יידישער ליטעראַטור. . . בכלל נישט
 געטאַרט אַרויספאַרן פון זיין געבורטס-שטעטל, פון זשאַגער. . .

5.

בלוין איינמאל אין דער וואָך איז דינעזאָן ביז גאָר אין אַ
 מונטערער און געהויבענער שטימונג. דאָס איז שבת פרימאָרגן. ער
 שיינט פון שטאַלץ און אַנערקענונג, ווי אַ געראַטן קינד, וואָס
 איז אַריינגעפאלן צווישן דערוואַקסענע פּראַסטאַקעס און עס שפילט
 די ראָל פונם חכם, פונם ווייסער.
 שבת פרימאָרגן איז דינעזאָנס אַלקער אַ שטיקל „ליטעראַ-
 רישער סאַלאַן“, וווּ ער, דינעזאָן, איז דער קאַפּ-מענטש, דער טאַן-
 געבער.

עס איז שוין אַ מנהג אַזאַ: שבת פרימאָרגן, ערשט אַ בליאַסק
 אויף טאַג. שטעלן זיך אַריין צו דינעזאָנען צוויי אורחים: דער שריפט-
 שטעלער מרדכי ספּעקטאָר און דער מוכר-ספּרימניק יעקב ליַדסקי.
 ביידע זענען זיי יידן נישט איבעריק קיין פאַרשפּיצטע:
 ספּעקטאָר איז תמיד פאַרחידושט. און חידושן חידושט ער זיך
 סירוב אויף אַזוינע זאַכן, וואָס זענען שוין פון לאַנג אָן נישט גיי.

דערהויפט אויף דעם געביט פון טעכנישע דערפינדונגען. אפילו מיט דער אייזנבאן איז ער בתוך נאָכנישט אינגאנצן היימיש... און ליידיסקי איז שטענדיק פארוואַרגט. וואָרן זאָרגט ער זיך ס'רוב אויף דעם, וואָס אין אלעם שטעקט „א פאָליטיקע זאָז“. ער זעט „א פאָ-ליטיקע זאָז“ אַזש אין דעם, וואָס גראַף טאַלסטאָי האָט עטלעכע טעג פארן טויט פאָרלאָזט די גראַפישע נחלה און זיין ווייב די גראַפֿינע און איז אַנטלאָפֿן אין דער הייסער וועלט אַריין...

דינעזאָן פּערזענלעך שטייט גייסטיק העכער פון דינאָזיקע צוויי יידן. דערצו האָט ער זיך אָנגעהערט פיל אינטעליגענטע זאָכן פון פרצן, מיט וועמען ער איז אַזוי נאָענט און פון די יונגע שריי-בער, וואָס ליגן באַ אים אויפן קאָרק. חייזט ער עס איצט אַרויס זיין אינטעלעקטועלע גדלות, ער מאַכט זיי צו שפּאַט, די אָפּגע-שטאַענע, די „נישט אַנטוויקלטע“ געסט זיינע.

— אַי, ספּעקטאַרל, ספּעקטאַרל! ... כילעפן שוין לאַנג צייט, אז אַזאָ ייד ווי דו זאָל זיך אַמאָל אַוועקוועצן און דורכלייענען עפעס אַ גויעש ביכל! .. — זאָגט ער אַריין, דינעזאָן, חבריש דעם קאַלענע זיינעם.

און מיט ליידיסקין מאַכט ער שוין גאַרנישט קיין צערע-

מאַניעס:

— פּע, רב יעקב! .. עפעס גאָר אַ טאַרקוועמאָדע ביסטו דאָך... געהערט אַ געשיכטע: אונזערער אַ ייד זאָל זיין בפרהסיה אַזאָ מיזאַנטראַפּ, און אין אַלץ זען נאָר פּאָליטיקעס... — שטעכט ער אים די אויגן, דינעזאָן, דעם אַלטן מוכר-ספּרימניק.

פונקט אָבער דווקא דעמאָלט, בעת דינעזאָן איז אַזוי גרויס און שטאַרק באַ זיך אין דער דעה — עפנט זיך די טיר און עס קומט אַריין פרישמאן אינם האַרטן קאַפּעליזש, טאַבעק-קאַליריקער טאַקסירע און מיט דעם סאַרקאַסטישן שמייכל, וואָס ציט זיך פונם צורופּנעזשמורעטן ליינקן אויג ביו דעם ווינקל פונם אויסגעקרימטן מיל.

נו-נו, מער דאַרף ער שוין נישט דינעזאָן. סאַראַ צער עס איז איצט אויף אים, אַ שטאַמלעניש פאַלט אָן אויף אים. די אויגן לאָזט ער אַראָפּ עפעס ווי זוכנדיק, וווּ אויסצובאַהאַלטן זיך.

דינעזאן הייסט, וואָס פרישמאָן איז אויסן מיט אַט דעם
שבתדיקן באַזוך מיט זיינעם.

שרין אַ היבש ביסל יאָרן, און פּרץ און פרישמאָן זענען איי-
נער דעם אַנדערן שונאים אין לעבן אַריין. זיי זאָגן זיך אָפּ צו
שטיין צוזאַמען אויף איין ברעט. פּרץ איז בייז, בעת עמיצער דער-
מאָנט אפילו דעם נאָמען פונם, לאַדזשער פּאַלש-ניצער (אזוי הייסט
פרישמאָן באַ פּרצן). פרישמאָנען אָבער גלוסט זיך דאָס צו וויסן,
וואָס עס טוט זיך דאָרטן באַ דעם, קונצנמאַכער אויף צעגליאַנע
נומער 1 (אזוי רופט פּרצן פרישמאָן). קומט ער עס שבת פרי-
מאָרגן צו דינעזאָנען נאָך אינפאַרמאַציע פונם פיינטס לאַבער...
איז דינעזאָן שטאַרק צעטראָגן. ער קאָן זיך קיין עצה נישט
געבן, ריי אזוי ער זאָל זיך פירן.

צו פּרצן קאָן נאָך דערגיין, און ער, דינעזאָן, וואָס פריינט-
לעך מקבֿל פנים געהען פרישמאָנען. מער פעלט אים נישט: פּרץ
איז דאָך אזא קאַפּרינער. זאָל פּאַסירן עפעס אַ האָר, וואָס איז
נישט אין זיין גוסט, ווערט ער גלייך ברוגן.

און אויסער דעם, וואָס דינעזאָן דאַרף יוצא זיין פאַר
פּרצן, שמעקן אים פּערזענלעך נישט פרישמאָנס שבתדיקע וויינטן.
ווי נאָר פרישמאַ שטעלט זיך אַריין — ווערט ער, דינעזאָן,
אויס קאָפּ-מענטש און אויס טאָן-געבער אינם שמועס מיט מרדכי
ספּעקטאָרן און מיט יעקב לידסקין. פרישמאָן איז דאָך אזא געביל-
דעטער. ער דערציילט וועגן בערלין, ווי וועגן אַן אייגענער שטאַט,
ער רעדט וועגן געטען, ווי וועגן אַן אַלטן באַקאַנטן. גייען זיי
אַריבער, די צוויי יידן, אויף פרישמאָנס צד, און ער, דינעזאָן,
ווערט עפעס ווי אַ פינפט ראָד צום וואָגן...

6.

וואָסערע פיר צענדליק יאָר לעבט ער עס אָפּ אזוי דינע-
זאָן. פּאַקטיש, זינט ער וואָס אַנגעשריבן דעם שוואַרצן יינג-
מאַנטשיק.

אַ פענאַמענאַל לעבן. שטענדיק איין טאָן, איין קאַליר. פּמעט

קיינמאָר אפילו אויף אַ האָר נישט פאַרענדערט. ער לעבט אָפּ אַ
לעבן — בחוץ אָן איבערגאַנגס-שטופּן. איין שטאַנד, ווי אין דער
יוגנט אַזוי אין די מיטעלע יאָרן. און ווי אין די מיטעלע יאָרן.
אַזוי אויף דער עלטער..

דער פּרץ-דינעוואָן-ראַמאַן

1.

אַ מעשה, וואָס ציט זיך יאָר אויס, יאָר איין אין איין אין דערזעלביקער פּאַרם, מיט דער פינקטלעכקייט, ממש, פון אַ נאַטור-געזעץ.

אין אלע צייטן פונם יאָר, עס מעג דונערן און בליצן, אָדער שנייען און שטורמען, צי בכלל וואָס עס זאָל נישט געשען, נאָר דינעוואָן וועט קיינמאל נישט פאַרפּעלן זיין שבתדיקן באַזוך באַ פּרצן.

יעדן שבת פון פרימאָרגן ביז שפעט אין דער נאַכט זיצט ער, דינעוואָן, אין פּרצס קאַבינעט, לעבן פּרצס שרייב-טיש, און שטאַפט סיגאַרעטן פאַר פּרצן, און עס זאָל פאַר אים קלעקן אויף דער גאַנצער קומענדיקער וואָך ביז איבעראַכטאָג שבת.

בשעת ער זיצט באַ דערדאָזיקער מלאכה, שיינט ער פשוט, דינעוואָן: דאָס בערדעלע אונטערגעשוירן, די באַקן גלאַט אָפּגעראַזירט און אויף די פלייצעלעך — דאָס „היסטאָרישע“ קעטעוויי.

אַ דאָס קעטעוויי דינעוואָנס! שוין דרייסיק יאָר איז עס אַלט. ער האָט זיך עס געלאָזט מאַכן נאָך אינם יאָר 1881. דער דאָטום האָט זיך אַזוי איינגעקריצט אין זמרון, ווייל דווקא דעמאָלט, בעת ער האָט זיך אויסגעפּוצט אינם נייעם מלבוש, איז ער, דינע-וואָן, שיער נישט געוואָרן אַ פּאַליטישער מאַרטירער. דאָס איז גע-ווען אין יענער וואָך, וואָס דער רוסישער קייסער אלעקסאַנדער דער צווייטער איז אימגעקומען פון רעוואָלוציאָנער-טעראַריסטישע

באמבעס, און אויבערוועגס פון קיעוו, אדער קיין קיעוו, האָט די
זשאַנדאַמעריע אַרעסטירט אַלס אַ פאַרדעכטיקע פּערזאָן אויך אים,
דעם פאַרפאַסער פונם „שוואַרצן יינגמאַנטשיק“.

איז אַט דאָס קעטעוויי, וואָס איז נאָך געלעגן אין די
הענט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטנס פּאַליציי, איז פאַר בליבן
לעבן ביז איצט, אפילו אָן איין שפּרינקעלע אויף דעם אוי-
בערשלאַק. און קיין חידוש איז עס נישט: בלויז אין די טאָ-
מע גרעסטע ימים טובים ציט ער אויף זיך אַרויף, דינעזאָן,
דעמדאָזיקן חשובן בגד. און אַ גרויסער יום טוב, וואָס זאָל
ווערט זיין דעם קעטעוויי, איז באַ דינעזאָנען נאָר איין טאָג אין
האַך — שבת, ווען ער זיצט באַ פּרצן.

אמת, עס פאַסירט אַמאָל, אַז ויצנדיק אַזוי לעבן פּרצס טאָ-
באַק מיט דעם שטעקעלע און מיט די גילן, איז דינעזאָן צע-
טומלט, דאָס אַלט-ווייבערישע פּנימל פאַרהאַלקנט. דאָס קומט פאַר
דעמאָלט, בעת צווישן די פיל שבתדיקע געסט באַ פּרצן געפינט
זיך אויך עפעס אָן אומבאַקאַנטער יינגערמאַן מיט אַ פּעקל מאַג-
סקריפטן — אַ שרייבער, אָן אַנפאַנגער.

אַט דערדאָזיקער יינגערמאַן לייענט פאַר פּרצן אַ ליד אדער
אַ דערציילונג. פּרץ האָט נאָך נישט אַרויסגעזאָגט זיין לעצטן אור-
טייל וועגן דער שריפטשטעלעריי פונם אומבאַקאַנטן שרייבער, דעם
אַנפאַנגער, און דינעזאָן איז נערווענ.

די אורזאך איז אַ פשוטע:

לויט דער דערפאַרונג זיינער, איז וואָס פאַר אַ פּסק פּרץ
וועט נישט אַרויסטראָגן וועגן דער קונסט פונם יינגמאַן, וועט עס
נישט זיין גינסטיק פאַר אים, פאַר דינעזאָנען:

ממה נפשך: וועט פּרץ אַנשרייען אויף דעם יינגמאַן, אַז ער
איז אַ וויסטער קאַלעקע און עס איז אַ שאַד דאָס פאַפיר (ווי פּרץ טוט
אַפט אין פיל פּאַלן), מוז ער, דינעזאָן, דאָך אונטערהאַלטן פּרצן,
און דאָס איז אים, דעם ווייכהאַרציקן און באַרמהאַרציקן, וייער
אומאַנגענעם. און טאַמער פאַרקערט (ווי עס פאַסירט אַמאָל מיט
פּרצן): פּרץ וועט אים פּראַקלאַמירן, דעם אַנפאַנגער, אַלס זיין
איינציקן ליטעראַרישן יורש, איז עס אויך פאַר דינעזאָנען נישט

קיינ באקוועמע געשיכטע, הייל, ווי ער ווייסט פון דער פראקטיק, וועט שוין אָט דער יינגערמאַן, אָנערקענט פון פרצן, נישט איינ-מאַל פאָדערן פון אים, פון דינעזאַנען, אַ דרייערל אָדער אַ פינ-פערל אויף באַרג.

דאָן אָבער, אַזוי צי אַזוי, סוף-כל-סוף ענדיקט זיך דער איינ-צינדענט און וואָס פאַר אַ רעזולטאַט עס זאָל נישט זיין, נעמט אים אָן דינעזאַן פאַר גוט און ליב.

דינעזאַן איז צופרידן, וואָס ער איז באַפרייט געוואָרן פון דער געשפאַנטקייט און מיט אַ רויק געמיט טוט ער הייטער זיין שבתדיקע מלאכה: ער שטאַפט פאַר פרצן ציגאַרעטן אין אַזאַ צאָל, אַז עס זאָל כאַפן אויף אַ פולער וואַך.

2.

אינדערמיט פון וואַך שטעלט זיך אַריין דינעזאַן צו פרצן נאָר אין אַריטאָם-פאַלן, דאָס הייסט, צוליב ספעציעל-פראַקטישע ציעקן.

למשל:

פרצן איז פלוצלינג אַריינגעפאלן אין קאַפּ אַרעיון צו שאַפן אַ טעאַטער-געזעלשאַפט, צו גרינדן אַ פאַרלאַג אָדער צונויפצושטעלן אַ זאַמלבוך, און אַמאָל — אַרויסצוטראַגן מיט אַן עפנטלעכן פאַר-טראַג.

נאַטירלעך רופט פּרץ גלייך אַרויס דינעזאַנען, דינעזאַן דאַרף עס דאָך תּיכּף פאַרצייכענען, לויט פּרצס דיקטאַנד, דעם סטאַטוס פון דער טעאַטער-געזעלשאַפט אָדער דעם פּראָגראַם פונם פאַרלאַג, צי דעם אינהאַלט פונם זאַמלבוך, אָדער דעם קאַנספּעקט פונם פאַרטראַג, אויך דינעזאַן דאַרף זיך עס פאַרבינדן מיט די אַלע פּערזאָנען, וואָס קאַנען זיין נוצלעך פאַר פּרצס פּלענער.

און דינעזאַן רופט זיך גלייך אָפּ, כאַטש שוין עטלעכע צענדליק יאָר ווי ער לעבט מיט פּרצן איינינעם און ער ווייסט אויסגעצייכנט, אַז פּרצס פּלענער גייען מערסטנטייל נישט אַזעל ווייטער פונם אָנגעשריבענעם שטיקל פאַפּיר...

אגב: אפילו דאָס אַרײַנשטעלן זיך גופא צו פרצן, אום צו
פאטייליקן זיך אין די דאָזיקע פלענער, איז פאַר דינעוואָנען נישט
גאָר קיין לייכטע אונטערנעמונג.

מען דאַרף נישט פאַרגעסן, אז פון דעם צופעליקן אַרעסט,
אינם יאָר 1881, איז דינעוואָן אַרויס אָן אַנגעשראַקענער אויף
זיין גאַנץ לעבן און אַלס אַ צוגאַב האָט זיך נאָך שפּעטער אויף
דער עלטער אַרײַנגעמישט דאָס יאָר 1905, די צײַט פון דער ער-
שטער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד. היינט דערצו וואַרשע — די
שטאָט פון אייביקע מיאָטעוושן און בונטן. ער איז שטענדיק, די-
נעוואָן, אין אַ פיבערדיקן צושאַנד פון פחד און דערהויפט איז
גרויס די אימה זײַנע, ווי גאָר די נאַכט פאַלט צו. ער ציטערט
אײַנפאַך, דינעוואָן, אַרויסצושטעלן אַ פּוס פון זיין איינזאַם, אַלט-
בזוריש פאַרשימלט צימערל, וואָס געפינט זיך אין דער סאַ-
מע געדיכטעניש פון דער נאַלעווקי-געטאָ אויף דזיעלנע, וויז
נומער 15.

פּרץ אָבער האָט אַ טבע אַלע זײַנע וויכטיקע פלענער צו
פאַרווירקלעכן דווקא באַנאַכט. און דער פיצינקער אַלטינקער און
פלאַטערנדיקער דינעוואָן שלעפט זיך געבעך אין טיפן אַנגסט
שפּעט אין דער נאַכט, אַזאָ היפּשן מהלך, פון זיין דירה פון דזיעל-
נע נומער 15 צו פרצן אין וויז אויף דער צעליאַנאַ נומער 1.

גאַרנישט פאַרצושטעלן זיך קיין געוואַנטערע העלדישקייט
פאַר און פון דינעוואָנען! נאָר, ווי דער אמת גערעדט, איז עס
אזוי העלדיש, ווייל ער האָט קיין אַנדערן אויסוואַל נישט.

ער, דינעוואָן, איז פשוט נישט אימסטאַנד אַפּצוואַגן זיך
פון פרצט אַ פאַרלאַנג, אָדער ריכטיקער, פון פרצט אַ באַמערל...

3

וואַרהאַפטיק: נישטאָ אזא זאך, וואָס דינעוואָן זאָל נישט
פון, אייב נאָר דאָס קאָן צומרידן שטעלן פרצן.
אַט צוויי בײַשפּילן, וואָס באַזײַזן, דאַכט זיך, אַמסטאַרקסטן

דינעזאָנס אונטערטעניקייט פאַר פּרצן, זיין אומבאַגרעניצטע גע-
האַרכואַמקייט:

שלום-עליכם האַלט פאַרלעזונגען אין וואַרשע. ער איז אייני-
געלאָדן צו די העברעיסטן. פּרץ אָבער איז קעגן דעם, אַז שלום-
עליכם זאָל באַזוכן די העברעער. נאָר שלום-עליכם פּאָלגט אים
נישט, פּרצן איז פּרץ דערפאַר ביז גאָר אויפגעבראַכט. ער שפּירט
זיך אַזש פּערזענלעך באַליידיקט. און קוקנדיק אויף פּרצן — פּאַלט
אויך די שטילע טויב — דינעזאָן אַרײַן אין גרימצאָרן:

— ען, שלום-עליכמקע, שלום-עליכמקע!... נישקשה, אים,
דעם חברה-מאַן. וועט עס שוין טייער קאַסטן דער וויזט זיינער
צו די לשון-קודשניקעס!... — „סטראַשעט“ ער האַמוענדיק, די-
נעזאָן.

דינעזאָן איז קעגן דעם, אַז שלום-עליכם זאָל שטיין אויף
אײַן ברעט מיט די „לשון-קודשניקעס“. דאָס פּאַדערט מיט רונזא
דער זעלביקער דינעזאָן, וואָס אויפגעהאַדמועט האַט ער זיך צווישן
די „חכמים פּוין זאָגער“ (אַ שטעטל אין זאַמוט, באַרימט אַמאָל מיט
אַנגעזעענע העברעער), די יוגנט פאַרבראַכט צווישן „די קענער
פּוין לופעלאָוו“ (אין מאָהילעוו, אויף דעם דניעפּר — אַ קוואַרטאַל
באַוווסט מיט זיינע משפּילים) און וואָס אויך איצט גייט אים אײַס
אײַנפאַך דאָס חיות נאָך אַ לשון-קודשדיק וואָרט.

נאָר שלום-עליכמען קאָן ער עס נישט פאַרגעבן דעם אייני-
פאַכן וויזט צו די וואַרשעווער ליבהאַבער פּונם העברעישן לשון,
ער קאָן עס נישט פאַרגעבן, ווייל אַזוי איז פּרצס באַגער...
דער צווייטער ביישפּיל איז נאָך באַדייטנדער: דאָ האָבן
מיר שוין צו טון נישט מיט אַן „אידעע“, וואָס לאָזט זיך אַמאָל
פאַרבייגן צוליב אַ פּאַשטימטן צוועק, נאָר טאַקע מיט דעם סאַמע
וויכטיקסטן אין דער מענטשלעכער פּערזענלעכקייט, וואָס איז אין
זלוג גאָר אוממעגלעך אויפצוגעבן.

אַז אַזאַ מעשה:

אַ שבתדיקער האַלבער טאַג אינם חודש תמוז אין לאַדזש. עס
ברענט ממש. עס איז דאָ דערשטיקט צו ווערן פּוין היץ אין דער
אַנזאַסערדיקער שטאָט, וואָס איז איינגעהילט אינם סמאָלענדיקן

רויך פון די פאבריק-קוימענס. עס ברייט אױו שטארק, אן אפילו
אלטע חסידים דערלויבן זיך היינט צוליב פיקוח-נפש צו טראָגן
אויף די קעפּ ריפּסענע קאַשקעטלעך אַנשטאַט פּוטערנע שטריימלעך.
בוכשטעבלעך — נישטאַ מיט וואָס צו אַטעמען.

אינמיטן דערניען — אַ באַגעעניש:

נישט ווייט פונם וואַרשעווער וואַקזאַל — שטויס איך זיך
אַן אויף אַ דראָזשקע, אין וועלכער עס זיצט פּרץ און לעבן אים
קאַטשעט זיך דינעוואָן, וואָס בכלל, אגב, מיידט ער אױס שטענדיק
עפּנטלעך צו „פּאַרשוועכן שבת“.

ווי זיי זעען דאָס אױס ביידע אינם רייטוואָגן: פּאַרהאַטע,
אױסגעמאַטערטע. עס רינט פון זיי מיט שווייס. זיי זענען איינגעטונקען
אין שטויב. דערהויפּט איז אַ צער צו קוקן אויף דינעוואָנען: ווי
דערשלאָגן ער איז. דאָס מויל — אַפּן, די אייגעלעך — פּאַר-
גליווערט.

וואָס איז עס דאָ אייגנטלעך געשען? ווער האָט עס זיי
אַרויסגעשלאָפּט די פּאַר זקנים אין אַזאַ חמימה פון וואַרשע קיין
לאָדזש? בפרט נאָך אַזאַ שוואַכן און אַזאַ שטוביקן מענטש ווי
דינעוואָן?

און עס ווייזט זיך אַרויס אַט וואָס:

אין וואַרשע שפּילט איצט יידיש טעאַטער, אַ געוויסע אַר-
טיסטין מאַלווינע לאַבעל פון אמעריקע. די דאָזיקע מאַלווינע לאַבעל
האַט שטאַרק אױסגענומען אין גאַנץ פּוילן אַלס אַרטיסט, און פּרצן
איז זי געפּעלן געוואָרן נישט בלויז נאָר אַלס אַרטיסטין... היינט
אַונט זענען די לאָדזשער טעאַטראַלן זי מכבד מיט אַ באַנקעט, די
לאַבעל. איז פּרץ געקומען ספּעציעל פון וואַרשע, פּדי צו באַטייליקן
זיך אין דעמדאָיקן באַנקעט. און דינעוואָן ברעכנדיק די אלטע
ביינער זיינע — שלעפּט זיך עס נאָך אַלס פּרצס באַגלייטער.

עס גלייבט זיך עפעס קוים.

דינעוואָן אַ בעל-שמחה אויף אַ מאַלצייט פּאַר אַן אַקטריסע!
דערזעלביקער דינעוואָן, וואָס די איינאונאיינציקע ראַמאַנטישע
אוואַנטור אַינם גאַנצן בחורישן לעבן אין זיינעם איז געווען און
פּאַרבלויבן — בלויז עטלעכע בריוועלעך, וואָס ער האָט באַקומען

פון אן אומבאקאנטער פרוי, א „גוטן יידס“ א טאָכטער, וועגן דער פראַגע פון „אייביקער ליבע“ — אַז דער דינעזאָן איז עס אויף דער עלטער געוואָרן אַ ווילינגערישער ספּאַרט, אַ קאוואַליער... בורלעסק!

בורלעסק אָבער איז עס נאָר פאַר אַנדערע און נישט פאַר דינעזאָנען. פאַר דינעזאָנען איז עס נאָטירלעך. אזוי וויל דאָך פּרץ! ...

3.

דאָס אַלץ איז, וואָס אַנבאַלאַנגט דינעזאָנס באַציונג צו פּרצן, נו, און אומגעקערט: ווי אַ שטייגער פאַרהאַלט זיך עס פּרץ צו דינעזאָנען? מען דאַרף זיך נישט לאַנג גריבלען, פּדי אויסצוגעפינען, אַז פּרץ האָט אים שטאַרק ליב דינעזאָנען. ער קאָן אָן אים פשוט נישט אויסקומען. ועט ער נישט, פּרץ, דינעזאָנען עטלעכע טעג, בענקט ער נאָך אים. איז דינעזאָן עפעס נישט מיט אַלעמען — פאַלט ער אַרײַן, פּרץ, אין אַזאַ טיפּן קומער, אַז עס איז נישט פּונאָנדערצו-טרייסלען אים.

און דאָך עקזיסטירט דינעזאָן פאַר פּרצן נישט אַלס אַ לעבעדיקע פּערזענלעכקייט מיט אַלע חושים, נאָר בלויז מיט איינאונאַייניקען גליד פון זיין קערפּער — מיט זיין אויער. בעת פּרץ, למשל, געפינט זיך אינטערווענגס (אויסלאַנד — אינם וואַקאַציע-חודש, אַדער אין לאַנד — צוליב פאַרטראַגן). שרייבט ער צו דינעזאָנען לאַנגע און אָפטע בריוו. די דאָזיקע בריוו אָבער האָבן מערסטנטייל, לויט זייער אינהאַלט, געקאָנט געשריבן ווערן אויך צו אַן אַנדערן אַדרעסאַט: ס'רוב זענען עס אייגנטלעך נאָוועלען, רייזע-נאָטיצן, פיזאַזש-באַשרייבונגען, עפיסטאָליאַרע קונסט און וואָס איר ווילט אַרײַן, נאָר נישט קיין אינטימער שמועס, וואָס ער, פּרץ, זאָל האָבן פאַרטרויעט נאָר אים, דינעזאָנען. אין פּרצס בריוו צו דינעזאָנען איז פּסדר פאַראַן אין אַ פּילער מאַס — פּרץ, אָבער נישט אויף אַ האַר אפילו — דינעזאָן. אַדער: נאָך אַלעמען איז ער דאָך פאַרט, דינעזאָן, אַ שריי.

בער, וואָס האָט פאַרפאַסט ראַמאַנען, דערציילונגען און אַ גאַנץ לעבן
 געקוקט זיך אין ליטעראַטור אין געעסקט זיך מיט ליטעראַטן —
 און פונדעסטוועגן איז גאַרנישט שייך, אַז ווער עס איז זאָל זיך
 דערמאַנען אָן דעמדאָויקן פאַקט, אין פּרעס אָנוועזנהייט. אויך
 פּרץ און אַזש דינעזאָן גופא האָבן עס, דאַכט זיך, שוין לאַנג
 פאַרגעסן:

אַט דערוויסט זיך דינעזאָן עפעס אַ מעשה, צו אַ ווערטל,
 וואָס לאָזט זיך פאַרווענדן ליטעראַריש — טראַגט ער עס גליין
 אונטער פּרצן. און עס האָט זיך נאָך נישט געמאַכט (אויף וויפיל איך
 ווייס פון מיינע פּערזענלעכע באַאָפּאַכטונגען). אַז פּרץ זאָל זיך אָפּזאָגן
 פון דינאָויקע אונטערגעטראַגענע מתנות מיט דעם אויסרייד, אַז
 ער, דינעזאָן, איז דאָך אויך אַ ליטעראַט, טאָ זאָל ער פּרובירן אַליין
 אַנשרייבן, וואָס ער דערציילט.
 צי אַזא פאַקט:

פּרץ טיילט זיך תמיד מיט דינעזאָנען וועגן זיינע ליטעראַ-
 רישע פּלענער און טעמעס. נאָר אַז דינעזאָן וואַגט אַרייַנצוזאָגן
 עפעס אַ קריטיש וואָרט — שטעלט אים פּרץ גלייך אָפּ:
 — עך, וואָס פאַרשטייטו, יאַנקל...
 פּרץ האָט נישט ליב צו הערן דינעזאָנס, פּיִאָזאָפּיעס; פּרץ
 נייטיקט זיך, אַז דינעזאָן זאָל זיך צו אים צוהערן, אָבער נישט,
 אַז דינעזאָן זאָל זיך פאַר אים אויסרעדן... .

5.

עטלעכע צענדליק יאָר נאַכאַנאַנד האָט זיך עס געצויגן אין
 דערדאָזיקער פּאַרם די ליבע צווישן פּרצן און דינעזאָנען.
 און ווער ווייסט, מעגלעך, אַז דאָס איז גאָר די איינציקע
 פּאַרם פון ליבע בכלל צווישן צוויי פּערזאָנען, צו וואָס פאַר אַ
 געשלעכט זיי זאָלן נישט געהערן?!...
 נישטאָ קיין גלייכהייט אין ליבע. אין דער ליבע צווישן
 צוויי פּערזאָנען מוז איינער זיין — דער באַהערשער, און דער
 צווייטער — דער באַהערשטער. אַזוי איז עס!

און אזוי איז אויך געווען און פארבליבן — דער פריי-דיי
בעזאן-ראמאן.

.1927

דער לעצטער זאָגער

(שלום-עליכם)

די מעשה איז פאַר קיינעם לגמרי קיין סוד נישט: אפילו גאָר די עלטערע און עלטסטע יידישע שריפטשטעלער, סיי די, וואָס לעבן, און סיי יענע, וואָס זענען שוין אוועק אויף דער אמתער וועלט — שוין נישט גערעדט וועגן די גאָר יונגע און יונג-סטע, — האָבן תמיד געקוקט אויף שלום-עליכמען עפעס מיט קנאות-סופרים-אויגן, ווער נישט באַהאַלטנדיק עס אפילו, כאַטש פון יוצא וועגן, און ווער מאַכנדיק דערביי אַן אַנשטעל, שוויגנדיק פאַרביסן.

— עך אַ ייד — אַט דער שלום-עליכם: ממש אין אַ העמדעלע פון דער מוטערס בויך אַרויסגעדראַפּעט זיך... און טאַקע אַזוי: ווער, אַ שטייגער, פון אַלע יידישע שריפטשטעלער איז נאָך אַזוי באַוואוסט, באַרימט און באַליבט, ווי אַט דער מוצלח? ...

וואוּהין מען זאָל נישט אַ וואָרף טון אַן אויג, געפינט מען אים, שלום-עליכמען. און נישט עפעס פאַרשטופט אין אַ ווינקל, ווי אַ קוים איינגעבעטענער, נאָר אומעטום אין כסדר, ווי אַ גערן-גערופענער, שטאַרק אָנגעלייגטער גאַסט, וואָס פאַרשאַפט דאָס גרעסטע פאַרגעניגן מיט זיין עצם זיצן בלויז אין דער מסיבה, און וועמען מען מאַכט שטענדיק אַ וואַרע, ווי ענג עס זאָל נישט זיין.

אַט, למשל, שטייט ער זיך, שלום-עליכם, מעשה בן-בית, אינם אויבן אַן אויף די סומנע זקניש-אָנגעכמורעטע הויכע פּאַליצעס פון די רבנים און תלמידי-חכמים, רוקן באַ רוקן מיט די אַלטע הייליקע ספרים, און קיינעם פאַלט גאָר אין זינען נישט איין אַ חשד, אַז מען זאָל אים נישט טאָרן מצרף זיין צו דער גאַטס-פאַרכטיקער און

חשובער עדה. און פלוצלינג טרעפט מען אים גאָר ליגנדיק אויס-
געצויגן עפעס אין אַן אומגעלומפערטער פּאָזע — אַ ביסל פּאַ-
שייט אין שטיפּעריש — אויף אַן אויבערדעק פּון אַ פּיאַנע, בשותפות
מיט נאָטן פּון צייגנערישע ניגונים, פּאַנאַגראַף-טעלעראַלעך, רוסי-
שע „ניוואַס“, „פּאַנאַראַמעס“ און אַנדערע „גאַסן-שקצים“ ערגעץ-ווּ
אין אַן אויפנאַם-קאַבינעט פּון אַ פּראָווינציעלן דאָקטאָר אָדער אַד-
וואַקאַט, פּונקט ווי אַ פּריילעכער און גוטמוטיקער ייד פּון יעהופּעץ
וואַלט, שפּאַצירנדיק אין אַ זומער-טאָג איבער בויבעריק, אַריינגע-
פּאַלן, אין מיטן דערינען אויף אַ פּיקניק פּון קינדסיס, און אייב
מען פּוילט זיך נישט צו פּאַרקירעווען ווען עס איז אין אַ זייטיק
אין אַרים געסעלע און אַריינפּויען ערגעץ וווּ אין אַ שטיבעלע פּונם
מין שטיבעלעך, וואָס זייערע פענצטערלעך זענען פּמעט צו דער
ערד צוגעש אַגן און אַנטשטאַט שויבן — שמאַטעס דורכן יאָר —
וועט מען אויך דאָ זיך באַגעגענען מיט שלום-עליכמען, הגם גאָר
אין אַ שפּאַגל-נייער געשטאַלט: הינטערן אויוון אויף אַ סופּה-דראַני-
צע, וואָס איז מיט אַ שטרקעלע צו דער סטעליע צוגעבונדן, טו-
ליעט ער זיך, שלום-עליכם, עפעס אַזוי אַרים און צניעהדיק, פּון
שבת צו שבת פּאַרשטויבט און הנעוודיק, — אין שכונת מיטן הנפּוה-
לעמפעלע „ספר הגורלות“, „קב-הישר“, „צאינה-וראינה“, „מנורת-
המאור“, הבדלה-ליכט און נאָך אַזוינע חפּצים, וואָס טראָגן אַריין
אין די יום-טובדיקע טעג און אין די רויקע נעכט צופּרידנקייט און
הרחבת-הדעת אין שטוב.

אַזוי פּמעט אינם גאַנצן „תּפּוצות-ישראל“. און נישט בלויז
אין די הייזער — אויף די פּאַליצעס און לעבן טיש, — נאָר אפילו
אונטערוועגס פּאַרנעסט מען אויך נישט מיטצוינעמען שלום-עליכמען
אינם רענצל אַריין, איינינעם מיטן טלית-ותפילין, פּאַרשויבענע
יאָרצייט-דאַטעס, מוסטער-סחורות, אַמעריקאַנישע אַדרעסן, ציוניס-
טישע פּראָטאַקאָלן, סאַציאַליסטישע און אַנאַרכיסטישע בראַשורן,
און נאָך, און נאָך פיל זאַכן, אין וואָס יעדער ייד פּון אונזער צייט
נייטיקט זיך, לויט זיין מדרגה...

און וואָס מען זאָל נישט זאָגן, נאָר אַט דעם פּאַקט איז ממש
שאַקע צו באַוונדערן.

ווי אזוי, א שטייגער, האָט עס פאַסירט ?

אַט אפילו באַ אונזערע שכנים אין אייראָפּע און טיילחייז
אויך אין אַניע, חו נאָך פון אוראַלטע צייטן הערשט דער מנהג
אַזש אין די קעניגלעכע פּאַלאַצן צו קוקן אויפן „טרויעריקן זינגער“
און „פריילעכן מעשיות-דערציילער“, ווי אויף די אויסדערוויילט-
סטע פּונם לאַנד — איז דאָך אויך בעצם אַ זעלטהייט, אַז אַ
שריפטשטעלער זאָל זיין אזוי באַרימט אין דער גאַנצער אומה, ווי
שלום-עליכם, למשל, באַ זיין פּאַלק, היינט, אַ פּשיטא שוין איז עס
טאַקע אַ ווונדער צווישן יידן, וווּ דאָס רוב קאָן נאָך ביזן היינטיקן
טאַג בשום אופן נישט תּופּס זיין אַ ספר מיט געדרוקטע אותיות,
לגמרי אָן מוסר און אָן דביקות, פּונקט, למשל, חיי עס קאָן נישט
באַנעמען אַן אויסגעשניצטן לייב אַדער אַדלער אָן אַן אַרון-
הקודש, — און דער פּיצניקער מיעוט, וואָס האָט זיך שוין
פלומרשט יאָ צונויפגעשמאַלצן מיט דער ברייטער וועלט און מיט
אַלץ, וואָס אויף דער וועלט און אַנגעהויבן, דאַכט זיך, צו קוקן
אויף ספרים און שניצונגען מיט מענטש לעכע אויגן, און
נישט נאָר דורך יידישע פּאַרצייטיקע שטעטלדיקע שפּאַקילן, איז
דאָך שוין כּמעט אַ פּלל, אַז אַ חוץ טאַקע איינציקע אויסנאַמען, —
ווי נאָר ווער עס איז פון אַט דעם מיעוט, שפּרינגט אַריין אַ וויי-
לעטשקע „אהיים“, הייבט ער גאָר אָן קודם פּל צו זוכן דאָס אַלטע
בית-המדרש מיטן חדר-שניריקן ספרים-שראַנק, און די אויגן דער-
זעען בלויז די סידורים און תּהיילימס פון די חדר-יאָרן...

דאָס זענען אַלץ פּאַקטן, וואָס שטעכן ממש די אויגן.

נאָר צו שלום-עליכמען קלעפּן זיך עפעס נישט צו אַט די
פּאַקטן, פּונקט ווי ער, שלום-עליכם, וואָלט געשטאַנען אויסער
אַלע אונזערע חשבונות.

פאַרחאָס אָבער איז דאָס אזוי ?

אגב רעדט מען שוין וועגן שלום-עליכמען, טאָר מען דאָך
דערביי נאָך אָן איין זייער וויכטיקן אמת נישט פאַרגעסן:
שלום-עליכם, וועדליק מיר קענען אים איז דאָך נישט אַרייני-
געקומען אין דער וועלט עפעס מיט אַזאַ ניי וואָרט, וואָס זאָל
פאַרמאָגן די געהעריקע קראַפט צו נייטן אַלעמען אויסהערן זיך...

און פונדעסטוועגן אפילו באַ אַט די אַלע נישט גינסטיקע
אומשטענדן און אין אַט אַזא פארגליווערטער פרושדיקער סביבה
האַט שלום-עליכם דאָך זוכה געווען צו אַזא אינעווייניקסטער ליבע
און צו אַזא דרויסנדיקן פרסום, וואָס זעלטן, און אַ שריפטשטעלער
בבל זאָל עס דערגרייכן וווּ נישט איז אין אַזא אויסטערלישער
מאַס.

איז עס דען נישט ממש אַ ווונדער ?

ס'פאַרשטייט זיך: זייער פיל און נאָך פיל האָבן דאָ צו
לאָגן די באַוווּסטע שלום-עליכמשע ספעציפישע מעלות: מאדימשע
איינפאלן, קאַמישע ווערטלעך, זעלטענע המצאות, לוסטיקע שפיצ-
לעך, מאָדנע מעשיות וכדומה. מיט אַזוינע מעלות נעמט מען טאַקע
שטאַרק אויס באַ מענטשן פון יעדן פאַלק: עס איז פריילעך און
לעבעדיק, צוגענגלעך און אַנגענעם...

און דאָך נישט בלויז פון אַט די גוטע און הנוודיקע מעלות
אַליין שטאַמט עס שלום-עליכמס געוואַלטיקער פרסים צווישן יידן
מיר דאַכט זיך, און אַט דער פרסום נעמט זיך אויך פונם פאַקט, און
אפשר איבערהויפט פון דעם פאַקט, וואָס עס איז ממש זעלטן-וווּ
אויף דער וועלט בנמצא נאָך אַ קינסטלער, וואָס זאָל אין דער
פאַרם, אינם נוסח פון זיין שאַפן (ביאָליקס אויסדרוק) — און
דאָס איז דאָך סוף פל סוף די הויפט-זאַך באַ יעדן שריפטשטעלער
און דענסער — זיין אַזוי צוגעפאַסט און אַזוי צוגעריכט צום גוסט
און שטייגער פון זיין אימה, ווי שלום-עליכם צום גוסט און שטיי-
נער פונם יידישן פאַלק.

שלום-עליכם איז דאָך, בעצם, נישט בלויז דער גרינדער פון
דער נייער מאָדערנער יידישער ליטעראַטור, נאָר אין דערזעלביקער
צייט אויך דער גלעצנדסטער און אפשר טאַקע דער סאַמע לעצטער
פאַרענדיקער פון יענעם פעריאָד צווישן יידן, בעת איבער די
געטאַ-וועגן האָבן נאָך אומגעוואַנדערט פון קהלה צו קהלה אין
שורות-ווייז די וואַרעמע זאַגערס, די האַרציקע חזנים, די לייכטזיניקע
קלעזמער, די לוסטיקע בדחנים און די מרה-שחררהדיקע שניצער

און מאַלער, וואָס זענען נאָך נישט געווען דעמאָלט אָפגעצוימט
פינעם פּאָלק און פון די פּאָלקס-השגות מיט דער קאַלט-קרישטאָלענער
מחיצה פון קינסטלערישקייט.

אַט למשל, די לייבע און טרויעריקע געשיכטע וועגן מאַטל
פייסי דעם חונס האָט דאָך אייגנטלעך דערציילט נישט עפעס אַ
היינטוועלטליקער, פאַרויכטיקער קינסטלער, וואָס וועגט אויפן עסטע-
טישן בעזומע איטלעך וואָרט און מעסט מיט אַ צירקל יעדן טריט,
נאָך יענער וואַרעמער און באַרעדעוודיקער זאַגער, וואָס פלעגט
דעו ציילן זיינע מעשיות שטענדיק פאַר אַן עולם אויפן מאַרק און
אינם בית-המדרש, נישט האָבנדיק דערביי קיין אויסגערעכנטן
פלאַן און נישט שאַנעווענדיק קיין פאַרבן, און וואָס דאָס פּאָלק האָט
אים פון אייביק אָן אויסדערוויילט, ווי זיין נאָענטסטן און לייבסטן
סיי אין פריידן און סיי אין ליידן.

און אָט דער פאַרציטיקער „זאַגער“ איז עס געווען שלום-
עליכמס מדריך נישט בלויז אין דער „קונסט“, נאָר אוימעטום און
פסדר, ווו ער פלעגט זיך קערן און ווענדן.

למשל, אזא פאַקט, וואָס איז, ווי מיר דאַכט, זייער וויכטיק
אינם פרט פון פאַרשטיין שלום-עליכמס געשטאַלט גופא און אויך
די גייסטיקע צורה פון דער סביבה, וואָס האָט אים אויפגענומען
און אָנגענומען.

די, וואָס האָבן נאָר געהאַט ווען עס איז די געלעגנהייט צו
טרעפן זיך סיי אינדערהיים און סיי אין די מדינות און לענדער
מיט שלום-עליכמען און כאַטש אויבנאויפיק צוצוקוקן זיך צו זיינע
לעבנס-גענג און פירונג, וועלן עס, דאַכט זיך, באַשטעטיקן, אז עס
איז ממש זעלטן צו געפינען אַ מענטש אפילו צווישן די געוויינט-
לעכע בשר-ודמם, וואָס זאָל זיך בעצם אזוי ווינציק נייטיקן אין
„התבודדות“, יחידות“, אָדער כאַטש אין אַ פאַרויכטיקער אינטי-
מער אַטמאָספערע און אזוי קנאַפ וואָס מדקדק זיין דערויף, ווי אַ
שטייגער, דער, פון אַלעמען אַנערקענטער, שריפטשטעלער שלום-
עליכם. קליינוווקסיק, רירעוודיק, מיט אַלעמען גוט-ברודעריש און
עפעס מאַדנע אויסגעפוצט — קלעזמערש פראַנטיש — האָט ער
זיך תמיד עפעס איז אַ הוי-האָ געפונען, פונקט ווי דער „אַמאָליקער

חבר זיינער, דער הארציקער חון, צווישן זיינע משוררים ערב
 ימים-נוראים „שארפט דעם האלץ“ און „שטעלט איין דעם כאָר“ אין
 מיטן הילף טאָג, פאָכענדיק מיטן קאָמערטאָן, בעת ארום די פענ-
 צטער, ווי לעבן אַ חופּה-שטוב, שטייען די חודש-אלולדיקע ליידיק-
 נייער מיט די אַראָפּגענייגטע אויערן און האָרכן, קוויקנדיק זיך
 מיט די סקאַרבאָוע ניגונים, — אַזוי פלעגט שלום-עליכם, אפילו
 באַ אַזוינע, אין פּלוג גענומען, „באהאַלטענע“ זאָכן, ווי שאַפן זיינע
 ווערק, אויך נישט שפירן קיין שום שעמעוודיקייט אָדער אומאַנגע-
 נעבלעכקייט, אויב דאָס פלעגט אים אויסקומען צו טון אָפּן... דאָס
 לחלוטין פרעמדע אויג, וואָס איז אָפּט אפילו פאַר דעם פשוטן בעל-
 מלאכה אַ שטערונג אין דער אַרבעט, האָט שלום-עליכמען, דעם
 קינסטלער, דווקא קיינמאָל נישט געקומען אין זיין שאַפן.
 און נישט געקומען און נישט געשטערט האָבן עס אים
 נישט מחמת דעם, וואָס ער זאָל עס האָבן נישט באַמערקט, פונקט
 ווי מען דערציילט וועגן די לעגענדאַרישע מבוהלדיקע דערפֿינדער,
 צעשטרייטע דיכטער און אין מחשבות-פאַרוונקענע דענקער, נאָר
 דערפֿאַר, ווייל טאַקע אונטער דער זלידנער השגחה פונם פרעמדן
 אויג און צווישן דעם טומלדיקן קידער-ווידער פונם ערב-רב מיט
 זיינע ווילדע און אויסגעמישטע קאַלירן, האָט זיך שלום-עליכם גע-
 פילט עפעס אַזוי היימיש און געמיטלעך, ווי צום ביישפּיל, טוביה
 דער מילכיקער, וואָס איז, אגב, בתוך אויך אַ „זאָגער“ געווען,
 פאַרנדיק פאַרנאכט פון די דאַטשעס צוריק אַהיים איף זיין וועגע-
 לע מיט די אויסגעליידיקטע מילך-פליים, בעת ער פירט אַ לאַנגן
 און ברייטן שמועס מיט אן עובר ושב אָדער מיט אַ באַקאַנטן ייד.
 אין וואָס פאַר אַ מסיבה שלום עליכם זאָל זיך נישט האָבן
 געפינען, איז ער תמיד גרייט, אין מיטן דערינען, אַרויסצוציען
 פון פּוּזים-טאַש אַ נאַטיק-בוך און זיך אַנידערזעצן שרייבן עפעס
 „אַ מעשה“, צאָקלענדיק און קרייזלענדיק דערביי מיט דער גרעס-
 טער הנאה יעדעס אות און פינטעלע, פונקט ווי דער „צווייטער
 חבר“ פון פאַרצייטן — דער מרה-שחורהדיקער שניצער, וואָס
 פלעגט אין די ווינטערדיקע פאַרנאכטן לעבן דעם „עין-יעקב“ טיש
 אינם בית-המדרש, בעת עס פלעגט זיך און קאָכן „טאַקן“ אַ

מהדרדיקן „איזהו“ מיט לייבן און לעמפערטן אדער א „הנותן-תשועה“ מיט אן אדלער...

דעם עצם חשק צו שאפן אפילו דעם אימפעט דערצו, פלעגט אין אים אויך אינטערשטויבן, אין שלום-עליכמען, די זשומענ-ריקע גאס. אזוי פלעגט זיך עס פירן שלום-עליכום. אָט די אלע זבועות אָבער זענען דאָך טאַרע די כאַראַקטעריסטישע שטריכן זינס פאַרצייטיקן „זאָגער“.

באמת: אָט, למשל, י. ל. פּרץ און דער זיידע ר' מענדעלע מוכר-ספרים זענען אויך בעצם גאַנץ גרויסע מקורבים צום ברייטן עולם. ווי גרויס אָבער איז דער אינטערשיד צווישן זיי און שלום-עליכמען.

פּרץ — דער סעאטער-מענטש פונם קאַפּ ביז די פיס, דער געבוירענער — און בלוז אפּשר צופעליק נישט געוואָרענער — אויסגעצייכנטער ארטיסט, וואָס האָט אין יעדער זאך קודם פל געזוכט נאָר די באַפּצונג, דעם דעקאַראַטיבן גלאַנץ, האָט תמיד אַלע זיינע יאָרן געגאַרט נאָר נאָך פאַר דער סצענע טויגנדיקע בילדער: אין גאס, א שטייגער, האָט ער נאָר ליב די גרויסשטאַ-טישע פאַרנאַכטן, בעת דאָס טויזנטערקעפיקע פובליקום, טוקנדיק זיך ווי אין בלוילעכער ליכטיקייט און העלן-וויטרינען-און רעק-לאַמען-שיין, שפאַצירט זיך אום געלאַסן און שטאַלץ, אָנגערניצלט און שמייכלענדיק אַהין און צוריק. ווי פאַרגרימירטע סטאַטיסטן... אינם פעלד און אינם גאַרטן — חלומען זיך פרצן פסדר פאַסטאַ-ראַלץ פון מאַסקן-בעלער, און ער קוקט ארויס נאָר אויפן פריילינג און פריילינג פאַרלעך אויף די בענק און צווישן די ביימער... און אפילו אין שול און אין מגין אַייין ציט אים נישט סתם דער ציבור, נאָר דאָס לאַנגזאַמע יום-טובדיקע דוכנען מיט די אויסגעשפּרייטע הענט פון די כהנים, צי די יום-פיפורדיקע „עבודה“ מיטן הערלעכן „פורעים“-פאַלן, אָדער אַ סיום-התורה-פאַראַד מיט טענץ, ראַקעטעס, נאַכטישע חזנות אין קלעזמער.

צי דער זיידע ר' מענדעלע מוכר-ספרים: ווו ער שטייט און ווו ער גייט, זוכט ער נאָר מאַדעלן פאַר מאַנומענטן-בילדער. זיי ענדיק אַייין און אַלע קנעפלעך פאַרשפּיליעט און פון אַלע זייטן

פארדעקט, אַזש קוים דאָס פנים זעט זיך אָן, — קריכט ער אַרויס פון זיין באַהעלטעניש און באַווייזט זיך אויף די פעלדער נאָר אין די צייטן פון זריעה אין פון שניט, בעת די פויערים און פויער-טעס שטייען אינטערן זונענדיקן הימל אין בעטן באַ גאַט היילף אין זייער האַרעוואַניע אָדער זיי דאַנקען אים פאַר זיין גנאָד... אינם מאַרק קאָן מען אים זעען נאָר אין די זונטיקן אָדער אין די יאָר-טעג. און אפילו אין שול און אינם בית-המדרש שפרייזט ער צו זיין נאָר עפעס באַ אַ וויכטיקער מחלוקת אָדער באַ אַ גרויסער שקלאַ-וטריא צווישן חריפים און בקיאים.

סיי דער זיידע ר' מענדלעלע מוכר-ספרים און סיי י. ל. פּרץ זענען מאַדערנע קינסטלער געווען, און ווו זיי זאָלן נישט פאַרבאַנדזשען, האָבן זיי אומעטום און שטענדיק געזוכט אַ באַ-שטימטן סטיל און סדר, דעם תמצית פונם פּאַלקס-איינקומעניש און פונם מענטשלעכן לעבן, וואָס דריקט זיך אויס אַמאָסטאַרקסטן אין די רויקע שבתים אין אין די אָן-דאגהדיקע ימים-טובים.

אַבער שלום-עליכם ?

שלום-עליכם האָט ליב געהאַט טאַקע די גאַס גופא אין דעם עצם מאַרק, ווי זיי שטייען און גייען; מלא שמחה איז ער פון זייער צעשויערטן און פאַרשמירטן אויסזען, נישט שפירנדיק אפילו קיין שום הצטרכות דורכצופירן עפעס אַ באַשטימטן פּלאַן אָדער איינצופירן אַ געוויסן סדר אינם תוהו ובוהו. דער לעבנס-סטייל פונם „זאָגער“, ווי אַ טיפּ, איז דאָך טאַקע די אומסטילישקייט...

אַט אַזוי האָט עס שלום-עליכם אַליין געלעבט און אויך דאָס לעבן פון אַנדערע אויפגעפאַסט „זאָגערש“, אומסטיליש אין פונקט אַט אַזוי אויך קינסטלעריש געשאפן.

עס איז דאָך נישט עפעס אַ קאַפּריזשע העויה פון אַ צופאַל, בלוז דער פאַקט, וואָס שלום-עליכם האָט נאָך אפילו דעמאָלט, בעת ער איז גאָר אַ יינגערמאַן געווען, שוין אויסדעררויילט פאַר דער הויפט-פאַרם פון זיין שאַפן דווקא דעם פּלאַפּלענדיקן אָנ-פאַרמדיקן מאַנאַלאָג, צו וואָס ער האָט זיך נאָכדעם אַזוי צוגע-

זונדן, ממש מיט לייב און לעבן אויף אלע זיינע יארן און טעג,
עפעס ווי צו אן אייביקער באשערטער.

נאָר טאַקע אין די ראַמע פּונם מאַנאַלאָג, וואָס ווייסט
נישט — לויט זיין עצם טבע — נישט פון קיין אָנהייב און נישט
פון קיין סוף. למשל, ווי שלום-עליכמס בעסטער גוטער פריינט,
טוביה דער מיליכיקער, בעת ער צעפליידערט זיך און צעדרשנט זיך
עפעס אין אַ סיפור-המעשה, — און וואָס וויל לכתחילה נישט וויסן פון
קיין שום פערספעקטיוו, פון קיין שום אויסגעהאלטנקייט און אויס-
געמאַסטענער פּריונדיקער באַגרענעצונג, אגב, די ריכטיקסטע
און בעסטע סימנים פון סטיל און אפשר פון קונסט בכלל — האָט
שלום-עליכס געקאָנט איינפאַסן זיך גופא — דאָס בילד פונם פאַר-
צייטיקן יידישן „וואַגער“ און אויך געפינען אַ גערוימען פּלאַץ פאַר
זיין טומל-האַרמידערדיקער יידישער גאַס, וווּ עס איז באַ אים
שטענדיק אזוי אַנגעוואָרפן און אַנגעשליידערט, נישט דורכצוקלע-
טערן, פונקט ווי אין אַ קהלשן שפייכלער נאָך אַ שרפה... די מאַ-
נאַלאָג-פאַרם — דאָס איז דער ריכטיקער פאַרטעט פון שלום-
עליכמען, פון אַט דעם ברייט-באַרעדעוודיקן-ייד, וואָס געפינט זיך
תמיד צווישן לייטן, און וווּ ער שטייט און גייט האַלט ער אין
אין „וואַגן“...

און אַט די איינגעגעסענע אומסטילישקייט, וואָס שלום-עליכס
האַט, לויטן „זאָנערישן“ אופן, פּמעט אין אַ סטיל פאַרוואַנדלט, איז
טאַקע, דאַכט זיך מיר, — חוץ, פאַרשטייט זיך, זיין גאַנץ גרויסן לייטע-
ראַרישן טאַלענט — איינע פון די גרינ לעכסטע סיבות, וואָס סוף
פּל סוף נאָר ער אַלץ און נישט דער זיידע ר' מענדעלע מוכר-
ספרים און אויך נישט י. ל. פּרץ, שוין נישט גערעדט וועגן די
שריפטשטעלער פון די ייגערע דורות, — האָט זוכה געווען צו
אזא געוואַלטיקן פרסום אין גאַנץ תּפוצות ישראל פון אלע מדינות
און לענדער און איה, אָן אַ גוזמא, פאַרוואַנדלט געוואָרן עפעס אין
אַ וויכטיקן און נייטיקן חלק פון דער גאַנצער יידישער בעל-הבתיש-
קייט אין יעדער שטוב אָן אַן אויסנאַם פונם גראַד און פון שטאַנד.
דער יידישער קרעמער, דער יידישער מסחר-מענטש און
אפילו דער יידישער בעל-מלאכה, וואָס איה, דעם אמת גערעדט,

אינם טאג-טעגלעכן לעבן, אין גאס, קיינמאל נישט געווען קיין שטארקער אויסקלויבער אין פאָרם, סטיל און מאַס, דערהערנדיק פון שלום-עליכמס מויל אזוי פיל טרויעריקע און קאַמישע גע-שיכטעס וועגן זיין שלימוזדיקן און אוימעטיקן דורכשטופן זיך אויף דער וועלט, איז געבליבן אויף אייביק דאנקבאר שלום-עליכמען דערפאר, וואָס אָט די געשיכטעס זעען דערציילט געוואָרן אויפן אַלטן און פאָקאָנטן „זאָגערישן“ שטייגער, פמעט מיט די אייגענע תנועות און העויות און אין דערועלביקער אומסטילישער פאָרם, וואָס איז אזוי גאָענט, פונקט ווי דער פאַרשמאָדערטער און פאַר-שמוצטער קרעמערישער ירושה-כאַלאַט, וואָס איז צונויפגעוואַקסן מיטן לייב.

און אָט די דאָנקבאַרקייט צו שלום-עליכמען, צו דעם איי-גענעם זאָגער, האָט עס דער דורכשניטלעכער ייד איבערגע-געבן ווי אַ צוואה. אייניגעם מיט אַ גאַנצן צעטל יאַרצייטן פון דור-דורות, — צו קינדער און קינדס-קינדער:

— היט אים, ליבענקע, שאַנעוועט אים, טייערינקע: אונזער רער איז ער!

און די קינדער און קינדס-קינדער, הגם זיי האָבן זיך שוין אָנגעהויבן אַ ביסל צו סטילזירן, דאָך פונדעסטוועגן — יעדערער אויף זיין אופן — ציטערן זיי איבער שלום-עליכמען, עפעס ווי איבער אַ זעלענעם ירושה-חפץ:

דער לעצטער און גלענצנדסטער „זאָגער“ צווישן יידן איז ער דאָך, שלום-עליכס, און אימלעך וואָרט איז טייער...

דער לעצטער בערלינטשיק

(דוד פרישמאן)

טרויעריק איז געווען פרישמאנס לעבן אין די לעצטע יארן, וואָס פאַר זיין טויט. כּסדר האָט מען געהאַט צו אים טענות. די הויפט-אַנקלאַגער קעגן אים זענען עס געווען די שריפטשטעלער פונם נייעם דור; — פרישמאן איז נישט עכט. פרישמאן איז נישט אַריגינעל. נישטאָ אפילו קיין איין באַשטימטער געדאַנק. וואָס זאָל זיין דירעקט און ספּעציעל פאַרבונדן מיט פרישמאנס נאָמען, ווי עס איז דער פאַר מיט יעדן. מער אָדער ווייניקער, באַדייטנדן שריפטשטעלער. פרישמאן איז אַ נאָכמאַכער פון פרעמדע מיסטערן (דערהויפט דייטשישע) און אַן איבערזעצער פון פרעמדע ביכער. ער האָט מאַנירן, פרישמאן, ער פאַרמאָגט אָבער נישט קיין סטיל. היינט זיין קלאַסישער פראַווינציאַליזם: גרייט ממש צו בוקן זיך פאַר עפעס אַ ליאָדע דייטשישן שרייבער, און צו יישן אינו יידן גופא — פיל יאַרן נאָכאַנאַנד נישט דערזעען און ביז צו ענדע נישט דערשאַצט, אפילו אַזאָ ריז ווי חיים נחמן ביאַליק, און קיינמאָל נישט גע- האָט קיין ריכטיקן פאַרשטאַנד פאַר אַזאָ פיגור, ווי אַחד-העם — די צוויי באַדייטנדסטע פּערזענלעכקייטן פון צוויי דורות.

און נאָך און נאָך זאָכן פון דעמדאָויקן מין ווייזט מען אָן, וואָס זענען באַשטימט נישט קיין מעלות פאַר פרישמאַנען אין אַלע היינזיכטן.

אין פּלוג גענומען ביז גאָר גערעכטע טענות. און דאָך באַ- גייען זיי, פרישמאַנס באַשוולדיקער, אַ גרויסן און וויכטיקן פעלער. זיי ווייסן נישט, די באַשוולדיקער, אָדער ווילן נישט אָנער- קענען, אַז אָס די אַלע אויף די פינגער אויסגעצייילטע חסיונות.

וואס מען רעכנט ארויף מיט אזא ברייטקייט און ב כהאלטערישער פּינקטלעכקייט אויף פּרישמאַנס פּערזענלעכער קאַנטאַ (אין נאָר אויף זיין קאַנטאַ) זענען בעצם גאָר „דעפּעקטן“ פּון אַ געוויסן היס-טאָרישן פּעריאָד אינם גייסטיקן לעבן פּון דער יידישער אומה. אין פּרישמאַן גופא איז עס דאָ געווען בלויז דער ריכטיקער אויס-דרוק פּון דעמדאַזיקן „דעפּעקטיוון“ היסטאָרישן פּעריאָד. פּרישמאַן איז קיינמאַל נישט געווען קיין „פּרייע מיזע“, נאָר שטענדיק — אַ יידישע קולטור-געשיכטע.

אמת, דאָס באַווייזט, אַז פּרישמאַנס שאַפּונגס-קראַפט איז געווען באַגרעניצט (נאָר גרויסע טאַלאַנטן ווערן דאָן נישט גע-חשבונט מיט צייט און נישט געמאַסטן מיט רוים). מען דאַרף אָבער נישט פאַרגעסן: שטענדיק זיין געטריי דער אייגענער צייט און אין אַלעם — איז גאַרנישט אזא ענין, וואָס וואַלגערט זיך אין די גאַסן. פיל גרעסערע האָבן צו דעם נישט דערגרייכט. אין דווקא דוד פּרישמאַן האָט עס אין דעם פּרט זייער ווינציק קאַנקורענטן באַ אונז.

אַט אַ שטייגער, די צייט, וואָס קאָן מיט רעכט באַצייכנט און כראָנאָלאָגירט ווערן אַלס די פּרישמאַנישע. איך מיינ: די אַזוי גערופּענע השפּלה-עפּאָכע (איך רוף די דאָזיקע עפּאָכע די פּריש-מאַנישע, ווייל אין איר שויס האָט ער זיך פאַרמירט אַלס שריפט-שטעלער און מיט איר לופט האָט ער עס געאַטעמט ביז דער לע-צטער רגע. נישט געקוקט אויף דעם, וואָס צוליב העברעישע, צוליב שפּראַכלעכע אָנגעלעגנהייטן, הייסט עס, האָט ער זיך אפילו פאַרמאַסטן איבערצוזעצן נישטען אין וואַילדען). צווייערליי אינטע-לעקטועלע טיפּן האָט זי פאַרמאַגט, אַט די עפּאָכע.

איין טיפּ: דער ערנסטער, זאַלעכער אויפקלערער, וואָס איז אויסן געווען מיט דער היסנשאַפט, דאָס הייסט מיט דער אָנ-געזאַמלטער דערפאַרונג פּון די אייראָפּעישע פּעלקער צו באַלייך און אונזער פינצטערן בעדיינישן געטאַ.

דאָס איז געווען אַ געוואַלטיקע אינטערנעמונג. אום דעמאָלט צו לאָזן זיך אויף אזא זאך, האָט מען ווירקלעך באַדאַרפט פאַר-מאַגן איבערמענטשלעכו און אפשר איבערנאַטי לעכן מוט. און דע-

ריבער איז אַט דער סאַרט משפּיל געווען עפעס מער, ווי אַ מאַ-
דערנער רעוואָלוציאָנער. איר האָט דאָ פאַר זיך אַ הער אַי שן טיפּ,
וואָס וווּ ער זאָל זיך נישט קערן און ווענדן, זוכט ער נאָר דעם
אַבסאָלוטן אמת, דעם סאַמע עיקר, דעם תּוּך, דאָס וויכטיקסטע.
און דער גרעסטער העלד פּונם דאָזיקן העראַישן טייל אין דער
השפּלה-עפּאָכע איז אָן צווייפּל — משה לייב לילענבלום. דער ליי-
לענבלום, וואָס בעת ער איז געווען באַרימט אַלס גדול-התּורה אין
דער לייטע און באַוווסט אַלס ווילקאָמירער ראש-ישיבה איז ער איינ-
מאַל אין אַ פּרימאַרגן געקומען צו זיינע תּלמידים אין בית-המדרש
און איינפאַך דערקלערט, אַז פּון היינט אָן און ווייטער איז ער
אויס רבי און וועט שוין מער פאַר זיי דעם שיעור גמרא נישט
זאָגן, ווייל... ווייל אין דער פּאַריקער נאַכט, לייגנדיק אויף זיין
נעלעגער, האָט ער פּלוצלינג אָנגעהויבן צו צווייפלען אין דעם.
צי איז טאַקע דער תּלמוד ווירקלעך געגעבן געוואָרן פּון גאַטס
הענט אַליין צו משהן, דעם זון פּון עמרם, אויף דעם הייליקן באַרג
סיני... .

אַ פּאַקט, וואָס ווען מען טראַגט אים אַריבער פּונם זאַמוטער
שטעטל אויף אַ וועלט-פּאַרם. שטייט מען דאָ געזיכט צו געזיכט
מיט אַ פּערזענלעכקייט, וואָס געהערט צו דער גרויס-יחוסדיקער
פּאַמיליע פּון דזשארדאַנאַ ברונא, פּון גאליציי און צו נאָך עטלעכע
איינזיקע פּון דערדאָזיקער אויסדערוויילטער משפּחה.
דערפאַר אָבער — דער צווייטער טיפּ פּון אונזער אויפקלע-
רונגס-פּעריאָד איז שוין גאַר פּון אַ גאַנץ אַנדער טייג געקענטן.
דאָס איז דער טיפּ פּונם אזוי גערופּענעם „בערלינגטשיק“.
דער דעמאָלסטיקער אַקציוניק, בעת דער גאַנצער רוסישער
בראַנפּן איז געלעגן דורכאויס אין יידישע הענט; דער רייכער
קעסט-איידעם, וועמען עס האָט דערעטן דער מיט חלב-פּאַרטריפטער
שטענדער, די קאַפּאַטע ביז די פּיאטעס, די פּיאות ביז די אַקס-
לען, די שפּיציקע יאַמולקע, ווי אַ דוליהיז-קאַלפּאַק אויף דעם
קאַפּ אין דאָס שפּרינגען ווי אַ ציג מיט שוסטער און מיט שניידער
שמות-תּורה אין בלֶטֶע; דער פּראַנטישער ייגעראַמן, וואָס האָט
שוין געכאַפּט אַ קוק אויף דער גרויסע וועלט (מערסנטטייל דורך

א ריזע מיט דעם שווער אָדער עלטערן שוואַגער קיין לייפציק. צי קיין עניגסבערג אויף די יאַרידיים) און באַ וועמען די בלוטן האָבן זיך אזוי צעשפּילט, אז ער, דער יינגערמאַן דערדאָזיקער, איז אַרויס מיט לשון קעגן דעם זקנישן יידישקייט, פּאָדערנדיק אַ קורץ רעקל און פּאַנטאַל־אַנעס אַראָפּגעלאָזט אַריבער די שטיוול-כאַלע-וועס — פאַר זיך; אַייגענע האָר און אַ געקאַכלטע ציכטיקע מקוה — פאַר דעם ווייב; טיי אום שבת נישט פון אַ טשאַלנט-פּלי; ווינצי-קער וואַרטן צווישן פּליישיקס און מילכיקס — פאַר דעם מאַגן און אַ דייטשע. אָדער רוסישע צייטונג פאַרן גייסט.

מיין איך דאָ נישט צו רעדן שלעכטס אויף דעמדאָזיקן בער-לינטשיק-טיפּ, אָדער אַפּצושפּאַטן פון אים. אומגעקערט: היגענע און קאַמפּאַרט — זענען וויכטיקע זאַכן אין אַלע צייטן. בפרט נאָך אין אַזאַ צייט, בעת מען לעבט טאַג-טעגלעך אין באַד-געסל און מען קריכט קיינמאָל נישט אַרויס פון יאַטקע-לאַך. אין אַזוינע מקומות איז אפילו בלוז צו דענקען וועגן אַזוינע זאַכן שוין אויך אַ גענוג געוואַנטער אויפטו: אַט דאָס איז דאָך אָבער דער היפט-מהות פונם בערלינטשיק, אין אַלעם זוכט ער נאָר דאָס אויסערלעכע, דאָס דע-קאַראַטיווע, די „מאָדע“.

און דער גייסטיקער פּאַנען-טרעגער פונם בערלינטשיק פון אונזערן, זיין קינסטלערישער שייך-גייסט, דער עסטעט זיינער (פאַר-שטייט זיך, אין אַן אויסגעקריסטאַליזירטער און אַפּט אַרנאַמענטיש מייסטערישער פאַרם) איז עס געווען נישט קיין אַנדערער, ווי דוד פרישמאַן אין אַלע זיינע מעשים און שטענדיק.

פון דעם שטאַמט עס. וואָס דוד פרישמאַן האָט פאַרמאַגט בלוז מאַנירן און נישט קיין סטיל, אָדער, וואָס ער האָט פּסדור נאָכגעמאַכט פרעמדע מוסטערן און איבערגעזעצט פרעמדע ביכער, אפילו אַזוינע ביכער אגב, וואָס האָבן עס גאַרנישט פאַרדינט, צו וואָס ער האָט ממש אויף אַ פּראָפעסיאָנעלן אופן, ווען און ווי דאָס זאָל נישט זיין, מבטל געווען „אייגענע“, כאַטש זיי קומט עס נישט און געהיבן אין הימל אַרײַן דעם „גוי“, ווען זאָגאַר ער איז אויף דעם נישט באַרעכטיקט. — דאָס ליגט אין דער עצם נאַטור פונם היסטאָרישן בערלינטשיק.

און מערקווערדיק איז, וואָס די דאָזיקע טבע פרישמאנס האָט זיך קיינמאָל אַזש אויף אַ האָר נישט פאַרענערט, אפילו דעמאָלט, ווען די ריכטיקע, נאַטירלעכע אוידיטאָריע איז שוין געווען אינ-גאַנצן אייסגעשטאַרבן. ווי דאָס שוואַרץ-אַפּל פּונם אויג האָט ער זיין גאַנץ לעבן אָפּגעהיטן די ראָל, וואָס איז אים פאַרטרויט גע-וואָרן פון זיין דור און פון זיין סביבה נאָך אין די סאַמע יוגנט-יאָרן.

אויך דאָס אויסערלעכע אויסזען און דאָס אויסערלעכע פאַנעמען זיך דערמאַנט דאָס געשטאַלט פּונם אמאָליקן בערלינ-טשיק.

איך צווייפל שטאַרק, צי האָט ווער עס איז פאַגעגנט פּריש-מאַנען נישט קיין אויסגעפּוצטן, תמיד אין אַ קעטעוויי און אין אַ האַרטן דיפּלאַמאַטישן קאַפּעליזש און נישט שיטנדיק אפיקורסישע וויצן אין דייטשמעריש.

און דעריבער :

נישטאַ לגמרי פאַרוואָס צו האָבן טענות קעגן פּרישמאַנען און נישטאַ אַבסאָלוט אים אין וואָס צו באַשוילדיקן. נישטאַ און עס קאָן גאָר נישט זיין.

דוד פּרישמאַן איז נישט קיין מענטש פאַר זיך, נאָר בלויז אַ געטרייער שליח פון אַן עפּאָכע, וואָס איז שוין לאַנג-לאַנג מיט גראַז באַוואַקסן. נישטאַ נאָך קיין איינאַיינציקער יידישער שריפט-שטעלער פון די, וואָס האָבן פאַרנומען אַן אָנגעווענעם פּלאַץ און גלייכצייטיק מיט אים, מיט פּרישמאַנען, געווירקט אויף אַנדערע, וואָס זאָל זיין אין אזא מאַס דורך און דורך פאַרגאַנגענהייט, ווי ער. דוד פּרישמאַן איז די טיפּע און די ווייטע פאַרגאַנגענהייט.

צו דער טיפּער אין ווייטער פאַרגאַנגענהייט אָבער דערלאַנגט מען נישט קיין וועקסלען. דאָ קאָן מען קומען בלויז מיט נייגירי-קייט. און די נייגיריקייט טאָר נישט גיין צו ווייט. זי מוז זיך פירן זייער טאַקטיש (אויפּגעהויבן די פאַרהאַנג, אַ קוק געטון און הויפּף — צוריק אַרצאָפּגעצויגן). טאַקע צוליב דעם פּבּוד פּונם היסטאָרישן מת.

דער מת דערדאָזיקער איז דאָך דער סאַמע לעצטער פון אַן
עפאָכע.
דער לעצטער בערלינמשיק איז ער, דוד פרישמאַן.

1925.

דער רוסיש-יידישער ייד

(ש. א. אנסקי)

... אין פלוג גענומען, דאך לגמרי עפעס א מאדנע מעשה.
א מעשה, וואס לייגט זיך גארנישט פמעט אויפן שכל. איך מיינ די
מעשה אנסקי.

עס איז זייער פיקאנט: אָט א שטייגער נעמען מיר אין שאַרן
צונויף אייניגעם דאָס גאַנצע גייסטיקע אייגנס פון אַנסקין. אַלץ
טאַקע, וואָס אַנסקי פאַרמאַגט.

וואָס פאַר אַן אַרימער סך הכל אָבער עס באַקומט זיך פון
אָט דעם צונויפגעלייגטן קרן. ווי קליין עס איז אַנסקיס פאַרמעגן.
מ'שטיינט געזאַגט: מיט אָט אזא סאַרט אייגנס, הלוואי כאַטש דאָס
אייגענע שטיקל חיונה ווי עס איז דורכצושטופן, שוין אָפּגערעדט
וועגן דעם, אז פון אזא נעבעכדיקן קאַפיטאַל, זאָל מען נאָך קאָנען
איבערלאָזן ירושות. און דערצו — ירושות אויף דור-דורות.
מיר הייבן אָן פונם אָנהייב. למשל, אַנסקי דער קינסטלער,
אָדער אפילו אַנסקי דער איינפאַכער בעלעטריסט. און לאַמיר זיך
נישט נאָרן:

געדענקט אים דען ווער עס איז, אַנסקין, ערנסט, אין אָט
דער געשטאַלט ? ...

סיידן בלויז עטלעכע קליינשטעטלדיקע, פאַרצייטיקע דאָקטווי-
רים און אַפטייקערס (אויב זיי זענען נישט אוימגעקומען אין דער
גרויסער מהומה פון אינווער צייט) האָבן נאָך אפשר באַהאַלטן אינם
זפרון אַנסקיס מעשיות פונם יידישן געמאַ-שטייגער אין דער רוסי-
שער שפראַך. פאַר בלייבן מסתמא אין געדעכעניש אַלס אַ ווייטער
און בלאַסער אָנבליק פון די אַמאָליקע ראַמאַנטישע יוגנט-יאָרן,

בעת זיי, אָט די דאָקטוירים און אפטייקערס, פלעגן נאָך זיין אָפּטע אריינגייערס אין ביקור-חולים, מושב-זקנים און געשטורעמט א וועלט פאַר ציכטיקייט אין די מקואות און בתי-מדרשים, און בעת זיי פלעגן פלייסיק ליינענען די „וואַסכאָד“-ביכלעך און טרוימען נאָכאַנאַנד פאַר זיך און בשותפות וועגן דעם, אַז אפילו אויפן סאַמע שפּיץ פונם נאָרד-פּאַל זאָל אויפגעשטעלט ווערן אַ שטיבעלע מיט אַ שילד פון די פעטערבורגער „מפיצי השפלה“ (בידוונגס-פאַר-שפּרייטער)...

אין באַצוג אָבער צו אונזער דור (שרייבער און ליינענער), וואָס פאַרמאָגט, אגב, אין אַלגעמיין זייער אַ שוואַכע ניגונג צו ראַמאַנטיק (אפילו צו ראַמאַנטיק פונם גרעסערן סטיל), קאָן מען דאָך, אייגנטלעך, גאַרנישט זאָגן אפילו, אַז מיר האָבן אים פאַרגעסן, אַנסקין, דעם בעלעטריסט.

מיר האָבן אים נישט פאַרגעסן פשוט דערפאַר, ווייל אָפּן געשמעסט האָבן מיר, בעצם, כמעט קיינמאַל נישט געוואוסט פון אים, פונקט ווי מיר זענען גאַנץ ווינציק געניט אַן ערך אין פרוי-זשאַנסקין, אין רחל חן און פילע אַנדערע אַלט-פרענקישע, היינט צו טאָג שוין אַרכעאָלאָגישע „וואַסכאָד“ בעלעטריסטען פון די 80-קער און 90-קער יאָרן, לויט אָט דעם שניט.

נאָר מיר גייען ווייטער: לאַמיר זאָגן: אַנסקי דער פּוב-ליציסט.

צוליב וואָס אָבער שפילען אין זשמורקעס?

אַנסקי דער פּובליציסט געהערט דאָך, בעצם, צו די אַזוי גערופענע „יום-טובדיקע שרייבער“. עס איז טאַקע דורכאויס אַן איבעריקע און אומניסטע מי צו זוכן ערנסט אין אַנסקיס פּוב-ליציסטיק געדאַנקען, רעיונות.

אַנסקיס פּובליציסטישער אַמפּלואַ איז נישט צו באַטראַכטן אַן ענין, נאָר אַפּריכטן „השתפכות הנפש“, דאָס הייסט, באַ געוויסע געלעגנהייטן אויסצורעדן דאָס האַרץ.

און בעת אַנסקי רעדט אויס דאָס האַרץ, פאַרמאָגט ער בלויז צוויי טענער: אַדער ער רייסט קברים, אַדער ער שפּרינגט פון נחת. ווי און באַ וועמען עס זאָל נישט טרעפן אַן אומגליק שטעלע

זיך אַנסקי גלייך אריין מיט א „מלא“ און ווי און באַ וועמען עס
זאל נישט פאַסירן אַ שטיקל פרייד, טראַגט אַנסקי אונטער תּיכּף
אַ מזל-טובּ.

אין „געוויינטלעכע“ טעג אָבער, בעת דער פּאַסיקסטער טאָן
איז מיזשבדיקייט, שוויגט ער טאַקע, אַנסקי היינט, ווי פּאַרצייטיק
עס איז דער פּובליציסטישער סטיף זיינער: ליריש, פּרימיטיוו.
אמת, אַנסקי דער פּובליציסט איז זייער הומאַניטאַריש, ער
איז שטענדיק אויסן עמיצנס אַ טובּה, סיי אָבער לויט דער פּאַרם
און סיי לויט דעם אינהאַלט איז ער דאָך סוף פּל סוף דער ריכט-
טיקער סקאַד-באַווער שרייבער פּון פייערלעכע באַגריסונגען און
פּון נעקראָלאָגן.

איז דען אָבער בכּח אַזאַ סאַרט פּובליציסטיק צו ווירקן
פּאַנג-דויערנדיק? ...

צו אַזאַ גאַר אַנסקי, דער קהללס-מאַן, דער געזעלשאַפטלעכער
טוער, אודאזי איז ער אַ זעלטן טייערער מענטש און זייער אַ ווי-
לער ייד, דערצו אַ ליבעראַל און אַ פּאַטריאַט.

נאָך פּון קינדוויוו אָן איז אַנסקי פּאַרקניפט און אויסגעבונדן
מיט די, וואָס שטרייטן פאַר פּרייהייט און גערעכטיקייט, אַנסקי
געהערט צו די „קאַנטאַניסטן“ פּונם ליבעראַלן געדאַנק, צייטנווייז
איז ער אויך רעוואָלוציאַנער, און וואָס אָנבאַלאַנגט יידן: ווי נאָר
אַ יידישע צרה איז עס אַנסקי דער ערשטער, וואָס קומט צו פליען
טרייסטן און העלפּן, בכלל איז ער שטאַרק פּאַהאָונט אינם ענין
פּון מוסר-נפש זיין זיך פאַר אַנדערע.

קאָן מען דען אָבער נאָך אַט די אַלע אויסגערעכנטע פּער-
זעלעכע מעלות כאַטש אויף אַ רגע אָנמוטן צו מיינען, אַז אַנ-
סקי, דער געזעלשאַפטלעכער טוער, איז ווירקלעך עפעס אַ פּאַלי-
טישע פיגור, וואָס איז פעיק צו פירן אַ דור לויט אַ באַשטימטער
שיטה? ...

אַט אזוי איז עס אומעטויב, ווי און ווהיזן מיר זאָלן אַנסקין
נישט נאָכגיין, שפּאַנען מיר כּסדר אויף באַקאַנטע און שוין פּון
פּאַנג אָן אויסגערעכטענע וועגן, קיינער וואָלט דאָ בעצם נישט
פּאַרבלאָנדזשעט אויך אָן אים.

און פונדעסטוועגן ?

און פונדעסטוועגן איז עס אַ פאַקט, וואָס פאַר אַ וויכטיקן
אין אינטימען פּלאַץ אַנסקי פאַרנעמט אין אַ משך פון פיל יאָרן
אין דער בייאַגראַפיע פונם רוסיש-יידישן אינטעליגענט. דערהויפּט
אין דער בייאַגראַפיע פון דיפּלאָמירטן און האַלב רוסיפּיצירטן אינטע-
ליגענט.

אין פעטערבורג צי אין מאַסקווע, אין באַקו אָדער סאַראַ-
טאַו און אפילו אין וויטעבסק צי אין ווילנע — איז דאָך פאַר אַט
דעם סאַרט אינטעליגענט דער טאַג, בעת אַנסקי באַווייזט זיך אויף
די אויגן, ממש אַ דאַטע, וואָס ווערט פאַרצייכנט אין אַ פּונקט. אַ
טאַג פון גייסטיקער דערהויבנקייט. און וואָס איז שייך ריין יידישע
קהלשע עסקים, טוט דאָך דערדאָניקער אינטעליגענט פשוט אַ
פּינגער אין אַ פינגער נישט אַ קלאַפּ, אויב ער זעט דאָ נישט בעת
מעשה אַנסקי, אינם סאַמע אויבן-אַן, אַלס עקספּערט און טאַן-גע-
בער.

אַט אזוי כמעט יעדער רוסיש-יידישער דיפּלאָמירטער אינטע-
ליגענט וווּ און אויף וואָס פאַר אַן אופן ער זאָל נישט זיין אויפ-
געלייגט אין זיינע אידעען-שטימונגען; ציוניסטיש אָדער סאַציאַל-
ליסטיש, נאַציאָנאַליסטיש, צי קעגן נאַציאָנאַליסטיש.

אַט די אַלע שטענדיקע חשבונות, מיט וועלכע יעדן קומט
אויס, סוף-פל-סוף, שטענדיק צו רעכענען זיך, ווי מיט פיל אַנדערע
גרויסע און קליינע לעבנס-חשבונות, פאַלן עפעס אַראָפּ פון אַנסקי
גאָר אַן שום טענות. (אגב, אַ שטעלונג, צו וואָס נאָר אויסדערוויילטע
פון אויסדערוויילטע זענען זוכה).

מיט וואָס אָבער האָט עס אַנסקי פאַרדינט אַזאַ בן-יחידישע
שטעלונג צו זיך ? —

טאַקע עפעס אַ מאַדנע און פיקאַנטע מעשה. און דאָך איז
אַט די מעשה נישט סתם עפעס אַ צופעליקער ענין; אַנדערש האָט
עס דאָ נישט געקאַנט זיין.

אַנסקי נעמט אזוי שטאַרק אויס באַ דעם האַלב-רוסיפּיצירטן
אינטעליגענט אונזערן. בעצם נישט מחמת זיינע גרויסע טאַלענטן
און נישט אַ דאַנק זיינע אַפיציעלע פּראָפּעסיעס, נאָר בלויז דער-

פאר, ווייל אלס א באשטימטער קולטור-פסיכאלאגישער טיפ, לויט דעם גאנצן מהות-מענטש זיינעם איז ער עס דאָ דאָס אידעאלע פארבילד און אפשר דער איינציקער מוסטער פאר אַט דעם אינ-טעליגענט גופא.

דער האלב-רוסיפיצירטער יידישער אינטעליגענט אין אַנסקיס תקופה. בתוך לעבט ער דאָך סרוב נאָר מיט איינאיינציקן פארלאַנג. מיט דעם פארלאַנג איינצוברגערן זיך אין רוסלאַנד. אויפן ברייטן אופן איינצוברגערן זיך, לויט דעם שטייגער פון די יידן אין מערב-אייראָפּע. אַט דער אינטעליגענט איז אויסן נישט בלויז איינ-צובילדן אין רוסלאַנד א גערעכטיקע מלוכה-אַרדנונג מיט גלייכע געזעצן פאר אלעמען, וואָס לעבן אין דער מדינה אָן אויסנאָם. נאָר אויך (און דאָס איז, קאָן זיין, גאָר דער גרעסטער ווונטש זיינער) אויסצובילדן פון זיך גופא אַ שפּאַגל-נייעם קולטור-טיפ, א טיפ פון אַ רוסיש-יידישן ייד, וואָס זאָל זיך אין דער יידישקייט זיינער אַזוי שטאַרק פאַרוועבן מיטן רוסנטום, פונקט אַ שטייגער, ווי דער ייד אין מערב-אייראָפּע האָט זיך אין זיין יידישקייט פאַרקניפּלט מיט דעם פּאַלק און מיט דער קולטור פונם לאַנד, ווו ער געפינט זיך. אַט דאָס איז אין תוך דער הויפט-אידעאל פונם האַלב-רוסי-פיצירטן יידישן אינטעליגענט אין רוסלאַנד אינם משך פון די לעצ-טע צענדליקער יאָרן, וואָס פאר דער מלחמה און רעוואָלוציע.

וואָס איז אָבער אַנסקי אין דער ווירקלעכקייט, אויב נישט אַט דער סאָרט טיפ, דער טיפ פון אַ רוסיש-יידישן ייד, הגם אפשר בלויז מיניאַטוריש און נאָך נישט גאָר אין אלע פרטים פאַרענדיקט ז ממש טאַקע צו באַווונדערן אַנסקין אין אַט דעם פרט. ווי קונציק, ווי ווירטואַז אַנסקי האָט עס צונויפגעבויגן אין איין קנויל דאָס סאַמע אינטימסטע פונם יידנטום מיט דעם אייגנטימלעכן פונם רוסנטום. דער גאַנגען אַזוי ווייט, אַז ער האָט איינפאַך פאַרלוירן דעם הוש און די ראייה פאר לאַקאַלע קאַלירן.

איר לייענט, למשל, אַנסקיס מאַמרים וועגן יידישן פּאַלקלאָר און וועגן רוסישער עטנאָגראַפיע. גאָט אין הימל, וואָס דאָ טוט זיך אָפּ! אלע פאַרבן אַזוי צונויפגעמישט אינזיינעם, אַז לאַמרי טאַקע קיין טאַק נישט צו דערגיין!

אין די פשרע טריט פונם „שפאלער זיידן“ דערקענט אַנסקי די גולנישע פיס פון „איליאַ מוראמעץ“. (אמת, אַ ביסעלע איבער-געניטשעוועט: דעם רוסישן פיזישן כּח פאַרבייט ער דאָ, אַנסקי, אויף דעם יידישן ריינעם גייסט). אין דעם געשטאַלט פונם פּראַוואַסלאָוו-נעם הייליקן סערגעי ראדאנעזשסקי, זעט אַנסקי די ליכטיקע צורה פון אונזער „אוהב ישראל“, פונם אַפּטער רב. אינם מסירת נפש פונם רוסישן טעראריסט, וואָס גייט אויף דער תּליה, שטויסט ער זיך אָן, אַנסקי, אויף דעם קידוש השם פון די שפּאַנישע אנוסים, וואָס שפּרינגען אין פייער. און אין דער ביבלישער שמיטה הערט ער, אַנסקי, די ווילע און זיסע קלאַנגען פון די רוסישע „נאַראַדני-קעס“.

אַט אזוי פּסדר: ממש איין ווינקעלע נישטאַ, סיי אינם רוסי-טום און סיי אינם יידנטום, וואָס אַנסקי זאָל עס נישט האָבן צונויפגעפאַקט עפעס ווי אַ גלייכע צוגעפאַסטע פאַר. נו, איז עס דען טאַקע אַ חידוש נאָך אַט דעם אַלעם, וואָס דער האַלב-רוסיפּיצירטער יידישער אינטעליגענט טראַגט זיך עס מיט אים פּסדר, מיט אַנסקי, ווי מיט אַ געראַטנעם און טייערן בן-יחידז דאָך פון לאַנג אָן שוין (נאָך פון די 60-קער יאָרן) וואַרט ער דאָך, אַט דער אינטעליגענט, און קאָן זיך ממש נישט דער-וואַרטן אויף אַזאַ סאַרט יידישן טיפּ, ווי ש. א. אַנסקי... און איך דערמאָן מיך דערביי אָן צוויי פאַקטן, וואָס מיר איז אויסגעקומען צו זען פון אַנסקי און בנוגע צו אַנסקי. אמת, כּמעט אַנעקדאָטישע פאַקטן. ווי כאַראַקטעריסטיש אָבער זיי זענען פאַר זיין ביאָגראַפיע.

טוף זומער פונם יאָר 1905 אין זשענעוו. איינמאָל שפּעט אין דער נאַכט, פונם עמיגראַנטן-שענק לאַנדאלטע שטעלט זיך אַרויס אַ גאַנצע מתנה סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאָנערן, כּמעט סאַמע גדולים איינע אין איינעם: טשערנאָוו, רובאַ-אָוויטש, מינאר און פילע אַנדערע בערן פונם רוסישן בונד. און אַנסקי איז אויך צווישן זיי, אַלע זענען לוסטיק אויפגעלייגט. די רעוואָלוציע הענגט שוין אויף דער נאָז, די סאַציאַל-דעמאָקראַטן האָבן זיך צעשפּאַלטן. דער טע-ראָר גייט אויסגעצייכנט; די רוסישע מפלות אין דער קריג מיט

די יאפאנעזער — גלענצנד, און דערצו נאך האָט מען אָקאָרשט אָפגעריכט אַ באַנקעט צוליב עמיצנס פּבּוד-וועגן, דרויסן — לבנה-דיק-ליכטיק, פּונדערווייטנס פּינטלעך די פּונטע פּייערלעך פּונם לייכט-טורם, וואָס אין דער זשענעווער אָזערע, עס דאַכט זיך: אַ חברה נאַכט-הוּליאַקעס.

פּלוצלינג שטעלט זיך אַנסקי אָפּ און שרייט אויס צו מינאַרין:

— עי, אָסיפּ! קום טאַנצן אַ קאַמאַרינסקע... לעבעדיקער,

נשמה מיינע! ...

און מינאַר פּאַלגט. די דאָזיקע גאַנצע מחנה לוסטיק אויפגע-לייגטע סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאָנערן מאַכט אַ וואַרע און די צוויי יידישע זקנים (אַנסקי מיט מינאַרין) קאָנן זיך טאַנצן אַ קאַמאַרינסקע אינמיטן גאַס פּונם שטילן זשענעוו.

רובאַנאָוויטש איז צופּרידן פּון אָט דעם איינפאַל. ער גיט אונטער היץ: פּאַטשט מיט די הענט און פּיפט אַ פּאַריזער גאַסן-מאַטיוו. און דער דיקער, קיילעכדיקער טשערנאַוו קייקלט זיך ממש פּון געלעכטער.

— וואָס לאַכסטו אַזוי, וויקטאָר? ... מיר געפעלן דיר אפשר נישט? ... — רופט זיך אָפּ אַנסקי ברוגזדיק און אָנגעריןצלט צו טשערנאַוו.

טשערנאַוו אַבער קאָן זיך, קענטיק, נישט איינהאַלטן פּון אָט דעם געלעכטער.

— עך סיאַמקע, טי סיאַמקע! ... — ענטפּערט אָפּ אַנסקי טשערנאַוו און לאַכט ווייטער — וווּ האַסטו עס אויסגעקראַצט, מיין ליבינקער, צווינע קאַמאַרינסקע? ... באַ אונז אין טאַמבאַוו טאַנצט מען נישט אַזוי... דאָס איז — זאָגט ער — פּאַ כאַסידסקו, ברו-דער, אַבער נישט פּאַ רוסקי, נישט פּאַ טאַמבאַווסקי... גאַרנישט דאָס. מיין טייערער...

און מיר דאַכט זיך בעת-מעשה: אָט די גאַנצע געשיכטע איז עפעס אַ הילום, מיר זענען אין אָט דעם מאַמענט גאַרנישט אין זשענעווע. מיר געפינען זיך אין צאַשניק (אַ שטעטל אין ווי-טעפּסקע גופּערניע, פּונוואָנען אַנסקי איז אַ נכתב). עס איז

הושענה-רבא באַנאַכט. אַנסקי איז גאַרנישט אַנסקי, נאָר עפעס אַ
חסידישער ייד, וואָס גייט איצט נאָך חצות פון מקוה פארן אָפּ-
זאָגן דעם לעצטן פּסוק פון דער תּורה. אין ער, אָט דער חסידי-
שער ייד, איז אַריינגעפאַלן אין אַזאַ ברען, אַז מיט וועמען ער
באַגעגנט זיך נאָר לאָזט ער זיך טאַנצן אַ קאַמאַרינסקע אויפן ח'בד-
שטייגער. טשערנאַוו האָט רעכט:

— דאָס איז פאַ כּאַסידסקו, ברודערל, אָבער נישט פאַ רוס-
קי. נישט פאַ טאַמבאַווסקי! ...

און אָט איז דער צווייטער פּאַקט: אין פעטערבורג, אינם
יאָר 12-1911, ווינטער. אַ באַל פון דער יידישער מוזיקאַלישער גע-
זעלשאַפּט.

קורסיסטנס, סטורענטן, נאַציאָנאַל-געשטימטע יידישע קינסט-
לער און מוזיקער, אומלעגאַלע באַבערדלעטע בונדיסטן, ציוניסטן
מיט מגן-דודס אין די לאַצן. אייניקע פון די פעטערבורגער יידי-
שע נאַטאַבלען און אַנגעזעענע אינטעליגענטן (דאָקטוירים, אַדוואָ-
קאַטן) און סתם יידן. אַלט-געזעסענע, רעמעסלעניקעס" (בעלי מלאכות)
און „גילדייצעס" (גרויסע סוחרים) פון דער פּראָווינץ. אפילו לאַנג-
בערדיקע יידן, וואָס ציען נישט אַראָפּ די מיצן פון די קעפּ. עפעס
נאָר אַן עכט יידישע שמחה, ווי מיט שבתדיקע זמירות אין סיום-
התּורה-טענץ.

אינמיטן דערינען שטעלט זיך אַריין אַנסקי אינם זאַל.

תיכּף שטופּט זיך צו האַסטיק אַ כאָר פון מיידלעך און
בחורים, וואָס רינגלען אים אַרום, אַנסקין, און זינגען אים אין פנים
אַריין:

אונזער רביניו! ... אונזער רביניו! ...

אַנסקי איז שטאַרק גערירט פון אָט דעם קבלת-פנים און
זונקט ווי אַ קלוגער און אַלטער תּלמיד-חכם, וואָס מאַכט זיך, נאָ-
ריש" מיט יינגוואַרג אויף אַ חתונה — שרייט ער אויס, אַנ-
זקי:

— קינדער, לאָזט אַ וועג! ...

און די קלעזמער באפעלט ער, זיי זאלן שפילן דעם רבינוס
ניגון.

אלע זענען אים געהארכזאם: די ווארע איז געמאכט. די
קלעזמער שפילן. און אנסקי גופא פארקאטשעט די פאלעס פון
סורדוט, פארגארטלט זיך ארום די לענדן מיט א רויטער פאטשייל-
קע און קאזט זיך ארויס טאנצן א קאפוסטער ריקודל.
ער טאנצט, אנסקי, מיט היץ, דערביי קנאקט ער אונטער צום
טאקט מיט די פינגער, ווי מיט קאסטאנעטן.
— דער רבי האָט געהייסן פריילעך זיין... געוואלט, וואָס
שלאַפט איר, יידן?! ...

זינגט ער, אנסקי, און טאנצט וואָס ווייטער אלץ שטארקער
און לעבעדיקער.

און פלוצלינג דערהער איך רופט זיך אָפּ עפעס אַ בערדי-
קער ייד אין אַ טכוירענער קוטשמע צו נאָך אַ ייד פון אַט דעם-
זעלביקן שניט:

— זרח, ווי געפעלט דיר אַט דער קאפוסטער חסיד? ...
ער לייגט דאָך עפעס גאָר קלאַפּטער-טריט, ווי באַ איוואַנען אויף
אַ חתונה...

... אודאי אזוי. ביידע גערעכט: גערעכט איז דער בער-
דיקער ייד אין דער טכוירענער קוטשמע און גערעכט איז אויך דער
רוס טשערנאָוו. דער פירער פון די סאַציאַליסטן-רעוואָלוציאַנערן
אין זייער מיינונג וועגן אַנסקין.

אַנסקי פאַרבייט אַפט (שוין צו אַפט) די יוצרות: אַ חסידיש
ריקודל טאנצט ער „פאַ טאַמבאַווסקי“ און אַ טאַמבאַווער קאַמאַרינ-
סקע שפּרינגט ער „פאַ כאַסידסקו“.

אַט דאָס אָבער איז דאָך אַנסקיס אייגענער און איינציקער
וועג. דער וועג, וואָס ער האָט אָנגעצייכנט פאַר זיך, אָדער וואָס
איז געצייכנט געוואָרן פאַר אים, איז נישט סתם אַ מענטשלעכער
וועג און נישט סתם אַ יידישער וועג.

אַ גאַנצע תקופה יידישע געשיכטע קומט אַרויס פון דעם-

ראַזיקן וועג דאָס איז דער וועג פון אַ רוסיש-יידישן
...ד...

1924.

א. ווייטער

1.

ווינטער פונם יאָר 1909. ווייטער געפינט זיך איצט אין פע-
טערבורג. ער לעבט דאָ אויף אַ פרעמדן נאָמען (אַלס „קאַנטאַראַ-
וויטש“ איז ער דאָ פאַררעגיסטרירט אין דער פּאַליציי) און שרייבט
אינם „פּריינט“ פּובליציסטישע נאָטיצן (אונטער דעם פּסעוודאָנים
„א. וו.“).

ביידע זאָכן, אייגנטלעך, נאָכשלעפענישן פון אַ פאַרגאַנגענ-
הייט, צו וואָס היינט צו טאָג האָט ער, ווייטער גופא, אַ קנאַפן
שייכות יעדנפאַלס אינערלעך.

ער איז געצווונגען. ווייטער, אויפצוהאַלטן זיך אויף נישט
קיין אייגענעם פאַספּאַרט, ווייל ער אַליין, דאָס הייסט, זיין אייגע-
נער נאָמען איז נישט לעגאַל אין רוסלאַנד. ער איז פאַרבליבן אומ-
לעגאַל נאָך פונם יאָר 1905, בעת אין די רעוואָלוציע-טעג איז ער
עס געווען עפנטלעך דער פירער פונם „בונד“ אין ווילנע און דער
פאַקטישער הערשער פון דערדאָזיקער שטאַט.

איצט אָבער זענען פאַר אים די דעמאָלסטיקע בונטאַרישע
אידעען בלויז זייטיקע דערינערונגען און דער „בונד“ אַליין (וויי-
טערס אייגענער אויסדרוק), „נישט קיין לייבלעכער ברודער, נאָר
אַ שוועסטער-קינד“.

און מיט זשורנאַליסטיק אינם „פּריינט“ מוז ער זיך פאַר-
נעמען ווייטער, מחמת דעם, וואָס מריער האָט ער אַ לענגערע צייט
זיך באַטייליקט אַלס שרייבער אין אַ רוסישער צייטונג און דערי-

בער פארמאגט ער דערפארונג אויף דעמדאזיקן געביט, בעת ער
איז נישט אזוי ענערגיש אום אויסצוזוכן נייע פרנסות.

בתוך אָבער איז אים איצט די זשורנאליסטישע פראָפעסיע,
די „מלאכה פון אלעמען אריינזאָגן אַדעה און אומעטום אַריינ-
רוקן די נאָז“ (אויך ווייטערס אויסדרוק) דערווידער און צייטנ-
ווייז אַזש עקלהאַפט.

און טאַקע דערפאַר, ווייל דאָס זענען בלויז נאָכשלעפענישן
פון אמאָל — באַלעסטיקן זיי איצט אזוי ווייטערן, אַז ער פאַלט
פשוט אונטער זייער שוועריקייט.

זיין הויפט-טרומ און לעבן איז איצט: 1) צו רופן זיך אָפּ-
ציעל דעווינישסקי (דאָס איז זיין ריכטיקער נאָמען) און 2) פטור צו
ווערן פונם „פריינט“.

איבעריקנס, אין ווייטערס טרומ צו לעגאליוירן זיך און צו
וואַרפן דאָס נאַטיצן-שרייבן אין צייטונג — שפילט אַ באַדייטנדע
ראָל זיין עסטעטיזם.

עס איז אומוירדיק פאַר אַ מענטש צו רופן זיך מיט אַ
פאַלשן נאָמען, און עס איז אומוירדיק פאַר אַ בר-דעת צו ניש-
טערן טאַג-טעגלעך נאָך אַ טעמע פאַר אַ פעלעטאָן...

2.

ווייטער האָט שטאַרק ליב פעטערבורג. אמת, די דאָזיקע לי-
בע איז אַ ריין אינטעלעקטועלע; עס רייצט אים צו דענקען וועגן
פעטערבורג. דאָך איז עס פאַרט פונדעסטוועגן אַ ליבע.

ער האָט ליב די מערקווירדיקע רעזידענץ פונם נייעם רוסלאַנד.
ווייל בתוך איז ער, ווייטער, אַ טיפישער רוסישער אינטעליגענט.
לויט די היסטאָרישע עמאָציעס און קולטור-זכרונות.

אין די טראַקטירן אויף דער סאָדאָואַ גאַס (אין יענעם טייל,
וואָס צווישן די צוויי פראַספעקטן נעווסקי און וואַנעסענסקי) זוכט
ער, ווייטער, ראַסקאַליניקאָוון און מאַרמעלאַדאָוון און אַנדערע דאָסטאַ-
נעווסקיס העלדן, וואָס פלעגן דאָ שיכורן דעם טאַג און פילאָזאָפירן

בין באגינען. אויף דעם ברעג פונם טייך „נעווא“ אָדער אין דער געגנט פונם ווינטער-פּאַלץ זעט ער ווייטער דעם מור פּוּשקײַנען אין דער פּאַלערינע און אינם צילינדער שפּאַצירנדיק געאַרעמט מיט דעם דיקן, אפילו אין פּרילינג ווינטערדיק אָנגעפּעלצטן סקיט קרי-לאָוון און הינטער זיי, אַלס אַדיוטאַנטן, די גאַנצע פּלעיאַדע דיכ-טער, קינסטלער און הערדישע יונגע גענעראַלן פּוּן דער נאַך קריגס-צייט מיט באַפּאַלעאַנען.

און אַט אזוי אומעטום: וווּ ווייטער זאָל דאָ, אין דער הויפט-שטאָט, נישט אַריינשטעלן אַ פּוּס — גייען אים אַנטקײַגן יענע פּוּ-גורן, וואָס האָבן מיט זייער אייגענעם בונטן קאַליר אויף אייביק איבערגעפּאַרבט דעם איינטאַניקן סטעפּן-פּייזאַזש פּוּן דער רוסישער ערד.

דעריבער טאַקע ווערט ווייטער קיינמאַל נישט מיט אומצו-שפּאַנען, כאָטש פּוּר און צוואַנציק שטונדן אין מעת-לעת, איבער די פעטערבוגער גאַסן; ווי אַ לונאַטיקער שפּאַנט ער אים...

אַ פּראַסטיקן פּאַרנאַכט. נעווסקי, צווישן דעם אַניטשקין-פּאַ-לאַץ און דעם פּאַזשן-קאַרפּוּס. ווי געוויינטלעך דאָ, אין אַט דער צייט פּוּו מעת-לעת — אַ געדראַנג פּוּן פּוּבליקום: מענער און דאַמען.

פּלוצלינג שטעלט ער אָפּ, ווייטער, אין דערדאַזיקער ענג-שאַפט, אַ פּרוי אין אַ לופטיק זשאַקעטל און צווישן זיי פּאַרבינדט זיך אַ לאַקאַגייער דיאַלאָג, אַ קורצער:

— גוטן אָונט, מאַשע! ... — רופּט אים ווייטער עקזאַל-טירט.

— גוטן אָונט, איסאַק! ... — ענטפּערט די פּרוי איינגע-האַלטן.

— ווי לעבט זיך דיר, מאַשע? — פּרעגט ווייטער צערטלעך.

— עס לעבט זיך, ווי עס מאַכט זיך! ... — מורמלט אים,

די פּרוי.

— נו, זיי געזונט, מאַשע! ... — זיפצט ווייטער און רייבט דעם שטערן.
— זיי געזונט, איסאַק! — כליפעט די פרוי און לאָזט אַראָפּ די אויגן.

די פרוי איז פאַרשוונדן צווישן דעם פלאַנירנדיקן פובלי-קום. אינמיטן דערינען אַ שטיקל פאַניק: פאַליציי רינגלט דאָ אַרום דעם גאַנצן טראַטואַר קיינעם נישט דורכלאָונדיק, הייל די קייסערין-אַלמנה פאַרט עס איצט אַרויס פונם אַניטשקין-פאַלאַץ אויף איר אַונט-שפאַציר. און ווייטער רעדט בעת מעשה עפעס, ווי שמועסנדיק מיט זיך גופא:

— דאָס איז דאָך מיין געוועזענע, מיין ערשט ווייב! ... — שעפטשעט ער, און אויף זיין שטאַלצן שאַרף-קאַנטיקן מענלעכען געזיכט באַווייזט זיך אַ טרויעריקער שמייכל.
דערביי דערקלערט ער:

— אייגנטלעך אַ געשיכטע פון די קינדער-יאָרן. אין דער פריער יוגנט פאַרשיקט געוואָרן קיין סיביר, אַלס בונדיסטישער פּראָפּאַגאַנ-דיסט. אויף די טורמעס-עטאַפּן געטראָפּן זיך מיט אַ מיידל. אַפיציעל חתונה געהאַט מיט איר. נאָך אין די סיבירער טורמעס איז דאָס פּלומרשטיקע פאַמיליען-לעבן צערינען געוואָרן אינגאַנצן. בעצם אַ שפּיל געווען צווישן צוויי אַרעסטאַנטן-קינדער. קיינער נישט שול-דיק.

און ער דערציילט, ווייטער, פיל פּערזענלעכע מעשיות פון זיין לעבן אין יענע סיבירישע יאָרן. אַ קאַנצעלאַריע-שרייבער גע-ווען באַ אַ געריכטס-פאַרשער. צוזאַמען מיטן פּרינציפּאַל און מיט די באַאַמטע טאָג און נאַכט ממש געבאָדן זיך אין אַלקאהאָל. אזוי צוגעוויינט זיך צו שיפורן, אַז אין פּרימאַרגן, אויפן ניכטערן האַרץ, געוואָרן אַ רגילות. אַנשטאַט טיי, אַריינצוגיסן אין זיך אַ גלאָז אַדער צוויי ספּירט. אין דער צייט פונם קריג מיט יאַפּאַן, פּריווייליק אַזש געבעטן זיך אויפן מאַנדזשוריע-פּראָגנאַט. דעמאָלט אפילו פאַרגעסן צו רעדן יידיש. קומענדיק פון סיביר קיין ווילנע — אַזש מיט דעם אייגענעם פאַטער געווען שווער צו פאַרשטענדיקן זיך שפּראַכלעך.
— מאָדנע, זייער מאָדנע! ... — טענהט ער, ווייטער —

אפילו קיין שום אנונג נישט געהאט, אז זי לעבט נאך און געפינט זיך דא אין פעטערבורג... בין גאר א טשיקאווע באגעגעניש! ...

3.

אינם סוף פונם חודש מערץ פארלאזט ווייטער דעם „פריינט“ און גייט אוועק פון פעטערבורג קיין מינסק. דא אין מינסק זענען פאראן פיל באקאנטע און נישט הינציק פריינט. א היימישע אטמא-ספערע. און אינם פארגלייך, ווי ער האט זיך געפילט אין פעטער-בורג, שפירט ער זיך איצט ווייטער גייטיק קרעפטליקער און מוג-טערער: ער פארמאגט קאנקרעטע פארלאנגען און טראגט זיך ארום מיט רעאלע פלענער: ער וועט גאר ווערן א מינסקער תושב, זיין א לאקאלער מענטש מיט א שטענדיקן אדרעס. און א מוסטער האט ער, ווייטער, פאר זיך: אינם זעלביקן מינסק האט אמאל גע-לעבט א ייד א מלמד, וואו האט געהייסן ברייל. דערדאזיקער ברייל איז ווען זיין מלמדות נאך אויך געווען א מחבר אין לשון-הקודש. האט ער זיך, אט דער העברעישער פארפאסער, אויסגעטראכט א פסעוודאנים: „איוב“ האט ער זיך א נאמען געגעבן. און אויף די ספרים און אויטער די מאמרים פלעגט ער זיך חתמענען „איוב פון מינסק“. געפעלט עס אים, ווייטערן. ער וועט זיך אויך פירן אויף דעמזעלכן שטייגער. „ווייטער פון מינסק“ וועט ער זיך רופן. און זיצנדיק אזוי איינגעסונדעוועט אין זיין אייגענער שטאט און אין זיין אייגן היזן — וועט ער פיל ארבעטן, שרייבן דראמען, דערציילונגען, אן שום אנהערענגען, בלויז אזוי. ווי ער דענקט און ווי ער פילט וועט ער שרייבן. דאס איז דער לעבנס-בארוף זיינער.

פון אט די פארלאנגען אבער און פון אט די פלענער קומט גארנישט ארויס ווי ווייטער אליין זאגט: „לחלוטין גארנישט.“ א צער אויף אים, אויף ווייטערן: די טראגעדיע פון „וועלן און נישט קאנען“, אס די אייביקע טראגעדיע, וואס מיידט נישט אויס סוף פל סוף קיין שום באשעפעניש אויף דער ערד — האט זיך אין ווייטערן פארקערפערט אין אן אבסאלוטער פארם. ער איז עס דער פילקאמסטער סימבאל פון דערדאזיקער טראגעדיע.

חירקלעך, עפעס א קללה רוט אויף אים, אזא שייך-דענקן-
 דע און פייך-פילנדע פערזענלעכקייט. נאָר בעת ער נעמט זיך די
 געדאנקען וויינע און די געפילן אייסצודריקן אין בילדער, אין גע-
 שטאלטן, אָדער כאַטש אין פאַסיקע ווערטער — סטייען זיי נישט.
 ער שרייבט, ווייטער, און מעקט, נאָר ער דערגרייכט קיינמאָל נישט
 זיין צוועק. צילט קיין מורח און טרעפט קיין מערב. גייט קיין
 דרום און פארפלאַנטערט זיך קיין צפון. און נישט זעלטן בלייבט
 ער נאָך שטיין אינמיטן וועג: הייבט אָן אַ זאך און עס כאַפט נישט
 קיין אימפעט צו ענדיקן.

איז ער פאַרצווייפלט, ווייטער. אוי פאַרצווייפלט, או ער
 עסקט זיך אזש מיט זעלבסט-אַנאַלי, לויט „חכמת-הפרצוף“. ער
 שטודירט ווייטער דאָס געזיכט זיינס און געפינט אויס דעם שטאַם
 פון זיין אוממעכטיקייט.

דער קאַפּ — ווי דער קאַפּ פון יאַהאָן דעם טויפער, און דאָס
 מויל, די ליפן — ברומאַל-ציניש, דער קינזאַק פאַרמאַגט אַ שיפעלע
 אינדערמיט (אַ צייכן פון כאַראַקטער-שטייפקייט), און די ברע-
 מען — אויסגעפליכט (אַ באַווייזן אויף אַ כאַראַקטערלאַזיקייט). דער-
 צו — שטענדיק אומרויק, באַוועגלעך און גלייכצייטיק — פויל,
 אַפגעלאָזט. אַ מישלינג איז ער. דעריבער — אוי צעשפליטערט און
 פרוכטלאָז. פון אזוינע פאַליאַרע קעגענוואַצן קאָן זיך אַפילו פיזיש
 נישט באַקומען עטוואָס גאַנצעס און ממשותדיקס. און אַנטאַפנדיק
 אָט דעם אַרגאנישן פעלער ווינעם, זאָגט ער זיך אויך אָפּ, ווייטער,
 פונם פלאַן איינצווואַרצען זיך אינם לעבן אַלס אַ מינסקער באַלעבאַס.
 ער האַלט זיך אויף אין מינסק אַלס „הויז-פריינט“ באַ אַן
 אויפגעקומען מענטשל, וואָס פאַר דעם יאָר 1905 איז ער געווען
 פאַרימישט אין דער רעוואַלוציע, פלומרשט אַ „בונדיסט“ און איצט —
 אַ פלייסיקער בערזע-מעקלער און דריי-קאַפּ אין אַ באַנק.

4.

עס איז פאַרגעקומען אַן אנקעטע צווישן דער סטודענטשאַפּט
 פון אַלע רוסישע אוניווערזיטעטן (אָן אויטערשיד פון נאַציע).

וועגן דער פראגע פון רעליגיע. און עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט.
אז צווישן די פיל צענדליקער פעלקער, וואָס זיצן אויף דער רוס-
לענדישער ערד, איז עס די יידישע יוגנט די איין-און-איינציקע,
וואָס איז פמעט זייער דורכאויס אַטעיסטיש: 90 פראָצענט אַבסאָ-
לוטע ניהיליסטן.

זייטער איז פשוט אויסער זיך פון אַט דעם פאַקט; ווירק-
לעך א באַוווי, אז דאָס נייע יידישע דור איז אַ הפקר-עלעמענט,
גאַר אַן אַ רעליגיעזן פונדאמענט.

דער רעזולטאַט פון אַט דער אַנקעטע צווישן דער יידישער
סטודענטשאַפט מאַכט אַזאַ שאַרפן איינדרוק אויף ווייטערן, אַז ער
אַליין פאַנגט אַן צו זוכן אַ וועג צו אַ רעליגיעזן לעבן און גלייכ-
צייטיק אויך אַ באַשטימטע פאַרם פאַר אַזאַ סאָרט לעבן.

אין דעמאָזאָיקן מאַמענט פאַרטיפט ער זיך עס, ווייטער, אין
דער קריסטלעכער לערע, לויט דער קאַטוילישער אויסטייטשונג און
ער איז אַזש גרייט אַנצונעמען סיי די תורה און סיי דעם פירוש:
ער זעט, ווייטער, אפילו קיין מניעה נישט, פאַרוואָס ער זאָל נישט
גלייבן אין דער געבורט פון יעזוסן דורך דעם הייליקן גייסט און
אין דער פיזישער ווידערגעבורט פון קריסטוסן נאָך זיין טויט. עס
שטערט נישט: ווייל דאָ רעדט זיך דאָך וועגן אויסנאַם-דערשיינונג-
גען, וועגן ווונדער. און דעריבער זענען זיי מעגלעך, פונקט
ווי עס איז למשל מעגלעך דאָס נס פון מעשה-בראשית.

עס פאַקט אים, ווייטערן, אינם קריסטנטום, דערהויפּט דאָס
פרישות, דאָס מאַנאַכנטום, נישטאַ קיין אַנדערער וועג און נישטאַ
קיין אַנדערער פאַרם, ווי אַזוי צו באַהעפטן זיך מיט גאָט, דעם באַ-
שעפער, און ווי אַזוי צו דינען אים.

כדי צו דערזעען אַט דעם אמת, דאַרף מען בלויז קענען
האַלטן אַפן די אויגן; אום צו דערגרייכן צו גאָט אין הימל, מוז
דער מענטש זיין פריי פון חומרדיקע זאַרגן אויף דער ערד. ער
טאָר אויף זיך נישט טראַגן אַט דער מענטש קיין שום יאָך. נישט
דעם יאָך פון רייכקייט און נישט דעם יאָך פון אַרעמקייט, נישט
דעם יאָך פון עלטערן און נישט דעם יאָך פון קינדער. דער רע-
ליגיעזער מענטש דאַרף לעבן, ווי די פייגל אונטער די וואַלקנס,

וואָס זײַען נישט, שניידן נישט, זאַמלען נישט צונויף אין שײַערס
אין דאָך זענען זיי זאָט". נאָך פריער פון אַלץ און פון אַלעם, מוז
דער מענטש, אויב ער איז רעליגיעז, זיין פריי פון דעם געשלעכט-
לעבן, פון דעם סעקסועלן. ווייל עס איז דאָך נישט פאראן נאָך
אזא קראפט, וואָס זאָל אַזוי אַבסאָלוט באַהערשן די ערדישע בריאה,
ווי דער פוח פון „זי-ער". די שטרעקע צווישן „זי" און „ער" איז
אַזוי שמאַל, אַז פאַר עטוואָס אַנדערש קאָן בכלל נישט קלעקן קיין
פלאַץ. בעת מען געפינט זיך דאָ.

אַט דאָס איז איצט הייטערס גייטיקער צושטאַנד. אין עס
איז, אגב, איינפאַך צו באַוונדערן, ווי באַ ווייטערן שפּיגלט זיך אַפּ
דער גייטיקער צושטאַנד אויף זיין פיזיש אויסזען. זינט ער איז
געוואָרן קאטויליזש-מאַנאַכיש געשטימט, האָט ער עפעס באַקומען,
ווייטער, דעם אַנבליק פון אַ יונגן פוילישן קשאַנדז מיט פיינע
שליאַכטישע מאַנירן; דער ראַפּינירטער קשאַנדז שפירט זיך איצט
אפילו אין דער פאַרם פונם האַרטן קאַפּעליזש, וואָס ווייטער טראַגט
אויף זיין קאַפּ און אין דעם אופן, ווי אַזוי ער האַלט דעם פיד-
זשאַק פעסט פאַרשפּיליעט אויף אַלע קנעפלעך.

און פונדעסטוועגן, כאַטש ווייטער איז איצט אַזוי דורכגע-
דרינגען מיט דער אידעע פון מאַנאַכנטום, דאָך איז ער נאָך מער,
ווי ווען עס איז, היינט צו טאָג, פּסדר אַרומגערינגלט מיט פרויען.
אַ ווייבערישער ייד" איז ער, ווי ווייטער אַליין זאָגט אויף זיך.
טאַג-טעגלעך געפינט ער זיך אין אַ יעגערישן פיבער: ער
יאַגט זיך נאָך ווייבער און ווייבער לאָזן אים נישט צורוי: — סתם
ווייבער, אַפּי ווייבער, ווער אין וואָס זיי זאָלן נישט זיין.

5.

דער „פריינט" קאָן שוין מער נישט עקזעסטרירן, אויפהאַלטן-
דיק זיך אין פעטערבורג: רוסלאַנד האָט זיך שטאַרק געענדערט.
עס איז שוין נישט די פאַטריאַרכאַלישע מדינה, וואָס איז געווען
פאַר דעם יאָר 1905, בעת „נינעסן" פלעגן איבערגעגעבן ווערן
פון שטאַט צו שטאַט דורך פאַנטאַפּל-„פּאַסט" אין ווען אפילו דער

אינטעליגענט, אום צו שטילן די נאטירלעכע, „מענטשלעכע“ ניגרי-
 ריקייטס-דורשט, האט זיך מער גענייטיקט אין אַ לוח. ווי אין אַ
 צייטונג. רוסלאַנד איז איצט אַ פאַרלאַמענטאַרישע מלוכה. אין דער
 הויפט-רעזידענץ, אין פעטערבורג אינם טאָוּרישן פּאַלאַץ, געפינען
 זיך פינף הונדערט פּאַלקס-אויסדערוויילטע פּערזאָנען, וואָס טאָג-
 טעגלעך זאָגן זיי אַרײַן אַ דעה, ווי אַזוי צו פירן און רעגירן דאָס
 לאַנד. דידאַזיקע אַרײַנגעזאָגטע דעה דערגרייכט גלייך טעלעגראַ-
 פיש אין אַלע ווינקעלעך פונם אומענדלעכן קעניגרייך: אפילו דער
 סאַרט פּויער, צו וועמענס אויער עס איז נאָך קיינמאַל נישט דער-
 גאַנגען דער פּיף פון אַ באַן-לאַקאַמאַטיוו, יאָגט זיך איצט צו
 דערוויסן, וואָס זיין „כאַדאַק“ (פּוּס-גייער שלוח) האָט גערעדט
 וועגן אים צו דעם קיסר און צו דער קייסערין. . .

אַ דאַנק דעם טאַקע איז עס רוסלאַנד פּלוצלינג ממש פאַר-
 פּלייצט געוואָרן מיט גאַזעטן! דורך די פּאַליטישע און סאָציאַלע
 געשעענישן אין דער מלוכה, האָט עס זיך באַ דעם רוס, באַ אַט
 דעם סטעפּ-און-וואַלד מענטש, אינדיווידועל אויפגעוואַכט בכלל אַן
 אינטערעס צו טאָג-טעגלעכע ישוב-פּאַסירונגען. . .
 און אויך צווישן די יידן אין רוסלאַנד קומט פאַר אייגנט-
 לעך דאָס זעלביקע:

אינם יידישן שטעטל איז די יידישע צייטונג שוין נישט מער
 קיין ספר, וואָס מען בינדט איין אין טאָולען, פּדי איינצוהיטן אויף
 דור-דורות. די יידישע צייטונג איז דאָ געוואָרן אַן איינפאַכע וואָ-
 כעדיקע באַדערפּעניש. ווי באַלד אָבער זי, די צייטונג די יידישע,
 איז שוין נישט מער קיין קדושה-לוקסוס, כאַפּט שוין אויך נישט
 מער באַ דעם ייד קיין געדולד צו וואַרטן אויף איר ביז זי וועט
 אַנקומען אַזש פון פעטערבורג, פּונקט ווי אויף סופּות אַן אַתרוג
 פון אַן ארץ ישראלדיקן פרדס, בפרט נאָך, אַז יידישע צייטונגען
 זענען שוין פאַראַן לרוב אונטער דער האַנט: אין וואַרשע
 און אין לאַדזש, אין אַדעס און אין קיעוו, אין חילנע און אין
 מינסק.

און דער „פּריינט“, פּדי צו ראַטעווען זיך פון אונטערגאַנג,
 עמיגרירט קיין וואַרשע, וואָס איז אַין דערדאַזיקער צייט געוואָרן,

אינמיטן דעריינען, דער צענטער נישט בלויז פונם פוילישן, נאָר אויך פונם אַררוסלענדישן ייִדנטום און ווי אַ צייטונג אין ייִדיש איז געוואָרן (אגב, צום ערשטן מאָל אין רוסלאַנד) דערהויפּט אַ געשעפּס-ענין, פּונקט ווי אַ צייטונג אין אַן אַנדערער שפּראַך... און אַט, נאָכדעם ווי דער „פּייִנט“ האָט זיך באַזעצט אין האַרשע, דערהאַלט ווייטער פונם אַרויסגעבער אַן איינלאַדונג אויך צו קומען אַהין אַלס אינעווייניקסטער מיטאַרבעטער אין דערדאַזי-קער צייטונג.

און ווייטער, כאָטש איצט איז אים נאָך מער דערווידער, ווי ווען עס איז, צו עסקן זיך מיט „דער מלאכה צו טינטלען אויף אַ גאַזעט“ — פּונדעסטוועגן נעמט ער אים אָן דעם פּאַרשלאַג. די הויפּט-אורזאַך — וואַרשע: וואַרשע ווירקט אויף ווייטערן פּשוט מאַגעטשיש. עפעס אַ נסיון, וואָס ער קאָן נישט ביישטיין:

1) זיין אויפּריכטיקע סימפּאַטיע צו פּוילן.

פּאַליטיש איז ווייטער פאַר דער פּולשטענדיקער, פאַר דער מלוכהשער פּאַפּריינג פּון דער פּוילישער ערד אַזש אין די גרע-ניצן, וואָס פאַר דער ערשטער צעטיילונג. פּון פּריינטשאַפּט צו דעם אונטערדריקטן פּוילן האָט ער אויסגעלערנט פּולקאַם די פּוילישע שפּראַך און מיידט אויס אפילו אין ווילנע, צי אין מינסק צו באַנוצן זיך מיט רוסיש, שמועסנדיק מיט אַ פּאַליאַק. דערצו איז ער, ווייטער, איינער פּון די, וואָס טרוימען וועגן דעם, אַז „קעניג-רייך-פּוילן“ וועט נאָך, יען עס איז הייסן — „יודיאַ-פּאַלאַגיאַ“ ער גלייבט, ווייטער, אין אַ געמיינזאַם פּרידלעך צוזאַמענלעבן צווישן יידן און פּאַליאַקן, נישט געקוקט אויף זייער אָפּענעם יידן-האַס און אויף אונזער נישט באַהאַלטענער רוסיפּיצירונג. יידן און פּאַליאַקן זענען עפעס מער פאַר אים, ווי נאָר צוויי פּעל-קער שכנים.

ערגעץ-ווי ליגט באַהאַלטן אַ שותפותער שטאַם: אַט דער לעגענדאַרישער שאַול-וואָל, וואָס קיניגט איבער פּוילן, צי בערעק-יאַסעלעוויטש, וואָס פירט פּוילישע מלחמות, אָדער דער רב מיזעלש, האָט באַטייליקט זיך אין פּוילישע מיאטעזשן, ווי אַ שטייגער דער גראַף פּאַטאַצקי, וואָס איז געקומען צו דער קבורה אויפן ייִדישן

בית-עלמין אין ווילנע — עס קאָן דאָך נישט זיין, און דידאָזיקע
אלע דעמבן זאָלן אויסוואַקסן צופעליק, נישט האַפנדיק קיין שום
שייכות צו דער פּוילישער ערד גופא, צו דעם באַדן-קלימאט.

און טאַקע, מחמת אַט דער האַרציקער, אינטימער נאַענטקייט
צו פּוילן — ציט עס אים אַזוי, ווייטערן, צו דער שטאַדט וואַרשע,
וואָס איז מיט אירע פּריצישע לאַזשענקעס און יידישע נאַלעווקעס —
דער סיגבאַל פּוילנמום: ווייל אַזוי איז שוין ווייטערס טבע:
אפילו אַן אַבסטראַקטער געדאַנק, אויב ער האָט נאָר צו אים אַ
פּערזענלעכע באַציונג, פאַרוואַנדלט זיך פאַר אים תּיכּף אין אַ קאַנ-
קרטער זאך, מיט וואָס ער, ווייטער, אַלס פּרט, מוז זיך אויס-
לעבן אַזש אויף אַ פיזישן אופן.

אין, 2) זיין גרויסע ליבע צו פּרצן.

ווייטער איז נישט איבעריקנס פּריינטלעך צו מענדלעך מוכר-
טפּרים און איז אַבסאָלוט פּיינטלעך צו שלום-עליכמען. פּונקט ווי
אין דער מאָלעריי פאַרטראַגט ער נישט קיין איינטאַניקן קאָליר
און קיין נאַקעטן פּייזאַזש, אַזוי זענען פאַר אים אַפּשטויסנד אין
דער ליטעראַטור די אַזוי-גערופענע סקאַרבאַווע שטייגער-טיפּן און
נאַטוראַליסטישע לעבנס-סיטואַציעס. ווייטער גאַרט צו זען אויפן
לייוונט זון-אונטערגאַנג-פאַרבן, טונקענדיק זיך אין שוואַרצע וואַסערן,
אַדער שעמערינדיק אויף אַ פאַרשנייעטן באַרג. און אין דער
וואַרט-קונסט (אַן אונטערשיד פון פאַרמען) זוכט ער העלדן-פיגורן,
וואָס ווייזן זיך נאָר איינמאָל אין אַנטשיידנדע געשעענישן, וואָס
חזרן זיך נישט איבער. און אַן אַנדייטונג אויף אַט דעם געגאַרטן
און געזוכטן געפינט ער, ווייטער, טיילווייז נאָך באַ פּרצן, ער גע-
פינט עס אין די „פּאָלקסטימלעכע געשיכטן“, אין דער „גאַלדענער
קייט“ און דערהויפּט אין פּרצס פּערוואַן גופא... חוץ דעם איז
פאַראַן נאָך אַ זאך, וואָס פאַרבינדט שטאַרק ווייטערן מיט פּרצן.
אייגנטלעך איז עס דאָ אַ קעגנזייטיקע באַציונג. פּרץ ליבט ווייטערן
אפּשר נישט ווינציקער ווי ווייטער פּרצן. פּרץ ליבט אים, ווייטערן
פאַר זיין פיזישער שיינקייט, פאַר זיינע פייער מאַנירן, פאַר זיין
מענלעכקייט מיט פּרויען, פאַר זיין איינגעהאַלטענעם דינעם שמיכל.

פאר זיין חכמה, און אפילו פאר אייניקע פון זיינע ווערק, ווי למשל, די פאָעמע „פארטאָג“.

אימפאָנירט עס אים ביז גאַר, ווייטערן.

אין דעריבער איז ער צופרידן, ווייטער, וואָס ער וועט זיך געפינען אין וואַרשע, אין איין שטאָט און אין אַ שטענדיקן קאָנ-טאַקט מיט פּרצן.

6.

עס קייטלט זיך אָבער צינויף אזוי, אַז כאַטש פאַר ווייטערן איז (מחמת די פריער-אַנגעוויזענע אירזאַכן) שטאַרק אַנגעלײגט צו זיצן אין וואַרשע — דאָך, פּונדעסטוועגן, פאַרבלייבט ער דאָ נישט אויף לאַנג.

ער דרייט זיך דאָ אַרום, ווייטער, אין דער רעדאַקציע פונם „פריינט“ עפעס ווי אַ פאַרשטיסענער זון. וואָס איז געקומען פון עק וועלט, נאָך לאַנגן נע-ונדעווען, מַצנען דעם טאַטנס ירושה, און די קרובים, און די אפטרופסים — נישט זיי ווייסן פון אים, און נישט זיי ווילן פון אים וויסן.

אין קיין שום הינזיכט פאַסט ער זיך דאָ נישט אַריין. ווירק-לעך, א. ווייטער.

אַט זיין שרייבן... סיי לויט די טעמען און סיי לויט דעם סטייל איז ווייטערס פּובליציסטיק און זיין שריפטשמעלעריי בכלל, אַבסאָלוט נישט אַנגעמאַסטן פאַר אַ צייטונג אין יידיש, וואָס איז, סוף-כל-סוף, אויסגעשטעלט נאָר אויף די (אינם זין פון איראַפּעישער בילדונג) אינטעלעקטועל-נידעריקע טיילן פונם יידנטום. עס איז דאָ אַ שטיק אמת אין דעם, וואָס די לצים פון די וואַרשעווער יידישע רע-דאַקציעס זאָגן: אויף די שפּאַלטן פון אַ צייטונג אין יידיש מאַכן ווייטערס אַרטיקלען דעמזעלבן איינדרוק, וואָס רעדער פון אַן אַקסן-שפּאַן געשמירט מיט גאַלדקרעם. אָדער, ווי פּרץ דריקט זיך אויס: ווייטערס אַן אַרטיקל איז נישט קיין געלונגענע נאָוועלע... .

פאַר ווייטערן גופא איז עס אויך קיין סוד נישט. ער איז אָבער נישט פון די מענטשן, וואָס זענען פעיק אונטערצוגעבן זיך

גייסטיק. ער איז נישט קיין פאפולאריזאטאָר און קאָן עס נישט (צו-)
לייב וואָס פאַר אַ מאַטיוון עס זאָל נישט זיין). ער פילט זיך שלעכט,
ווייטער. עס איז אים נישט גוט, ווייטערן, פון זיין חכמה, וואָס איז
עפעס נישט אויפן ריכטיקן פלאץ, און ער ליידיט פון דעם, וואָס
זיין זשורנאַליסטישע אַרבעט ברענגט קיינעם נישט קיין נוצן, און
פאַרוואָס ער קריגט פונדעסטוועגן באַצאַלט. בפרט, אגב, אז דער
ענין פון „באַצאַלט“ און פון „כשר פאַרדינען“ איז פאַר ווייטערן
ווייט נישט קיין קלייניקייט און פון זיין קלוגשאַפט האָט ער בכלל
זעלטן ווען הנאה...

היינט די באַציונגען, וואָס עס האָבן זיך איינגעשטעלט צווישן
אים, ווייטערן, און די קאַלעגן-זשורנאַליסטן פון אלע יידישע ציי-
טונגען אין וואַרשע און דערהויפּט פון דער „אייגענער“ צייטונג,
פונם „פריינט“.

דער גאַנצער מהות-מענטש פון ווייטערן איז זיי דורכאויס
פרעמד, די גאַנצען-שרייבער אונזערע, וואָס מערסטנטייל זענען עס
טיפּן פון אַ גאַנץ אַנדערן גייסטיקן פאַרנעם און פיזישן שניט ווי
ווייטער. לויט זייערע השגות איז ער אַ פאַזירער און אַן אַקטיאָר.
אין זייערע אויגן פאַזירט ווייטער דעם שיי-גייסט און שפּילט דעם
אַריסטאָקראַט. דעריבער האָבן זיי אים פיינט. און פון שנאה טוען זיי
אים אָפּ, ווייטערן, אַזוינע שפּיצלעך, וואָס פאַרבייטערן אים ממש דאָס
לעבן, איבעריקנס: געטאָ-שפּיצלעך, אינם סטיל פון די פאַרצייטיקע
געראַטענע קעסט-איידעמס, וואָס שטרייטן צווישן אַנאַנד פאַר העגאַ-
מאַניע אינם בית-המדרש.

אַ מעשה מיט אַ זשורנאַליסט, וואָס גאַט האָט אים געבענטשט
מיט נישט קיין נאַרישן מח און מיט אַ גאַנץ שאַרפער פעדער, נאָר
גלייכצייטיק פאַרשאַלטן מיט אַ צעכראַסטעטער נשמה און מיט זייער
נישט קיין אַנגעזעען קערפערל. נאָך מער ווי ווער עס איז קאָן
ער נישט פאַרטראַגן, אָט דער זשורנאַליסט, ווייטערן, פשוט, ער
ברענט אים די טריט.

פאַסירט, אז ווייטער שרייבט עפעס אַן אַן אַרטיקל אויף אַ
געוויסער טעמע, נעמט דערדאָזיקער פאַרשוין און דרוקט אָפּ אויף
מאָרגן אַ פירוש אויף אָט דעם נעכטיקן אַרטיקל פון ווייטערן.

אונטער דעמוזעלביקן קעפל. דערפילט ער זיך, ווייטער, באליי-
דיקט. ער איז איינפאך אויפגעבראכט פון אזא נישט קארעקטער
האנדלונג.

— קאלעגן!... — טענהט ער זיך אויס, ווייטער, — אזוי
פירט מען זיך נישט!...
נאָר אַט דער „קאלעגע“ פארענטפערט זיך אפילו נישט. ער
איז נאָך צופרידן פון דעם איינפאל פון זיינעם.
— סיי ווי פארשטייט דאָך קיינער נישט, וואָס ווייטער
שרייבט!... — שטעכט ער זיך — זאָל ער אויפהערן, ווייטער,
שרייבן און ווערן צוריק אַ בונדיסט... — גיט ער אָן עצה.
ענדלעך איז אים, ווייטערן, דאָ אזוי ענג אינם „פריינט“,
אז ערשטיקט צו ווערן און אין עטלעכע חדשים ארום, נאָכדעם
זי ער איז געקומען אין דער צייטונג, פארלאָזט ער אינגאנצן די
שטאָט וואַרשע.

נאָך אַ שטיקל גליק, וואָס אין אַט דעם מאָמענט (אמת,
פאַר ווייטערן נישט קיין נאָווינע) איז ער פאַרטון אין אַ ליבע
מיט אַ פרוי. אַן אַרטיסטיין, און מיט דערדאָזיקער פרוי גייט ער עס
איצט אַוועק, ווייטער, אַלס איר באַגלייטער אויף אַ טורנע.
פאַרט בעסער, איידער לויפן סתם אין דער וועלט אַריין,
נישט וויסנדיק לגמרי וווּזיין און צוליב וואָס. עס איז פאַראַן כאַטש
אָן אַנשטעל פון אַ צוועק... .

7.

שוין פיל יאָרן נאָכאָנאָנד, אַז ווייטער טראָגט זיך אַרום מיט
דעם באַגער אויפצושטעלן אַ יידיש טעאָטער פאַר דעם מאָדערנעם
ייד. די גאַנצע צייט אָבער אַנטפלעקט ער נישט כמעט פאַר
קיינעם (אויסער פאַר פרצן) דעמדאָזיקן פאַרלאָנג זיינעם.
און דאָס איז זייער טיפיש פאַר ווייטערן, אַ דעטאל, וואָס
שטימט צו דאָס גאַנצע פון זיין כאַראַקטער: פֿל זמן ווייטער איז
מיט זיך אַליין, איז ממש נישטאָ אַזאָ זאָך (אויב ער האַלט נאָר
פון דעם). אין וואָס ער זאָל נישט גלייבן, אַז עס קאָן אויסגעפירט

זוערן. דערפאר אָבער איז פשוט נישט צו געפינען עפעס אַזוינס
(ווי גוט און פֿיין דאָס זאָל נישט זיין), צו וואָס ער זאָל האָבן
צוטרױ, אויב נאָר ער גייט אַרויס מיט דעם צווישן מענטשן.

בעת ווייטער דענקט וועגן אַ יידיש טעאָטער — שטעֿט ער
זיך עס פֿאַר אינם גרויסן סטיל: עפעס אַ „הפילה בצבור“, דורך
וואָס דער יהיד באַהעפט זיך אמבעסטן מיט דעם, פֿאַר וועמען ער
דאוונט, פונקט ווי דער איינצלינער טולפֿאַן זעט אויס פֿאַרבנ-
רייכער, ווען ער שטעקט אין אַ גאַנצן טולפֿאַנען-בייט. דערצו איז
ער פֿערזענלעך זיכער, אַז אַזאָ סאָרט טעאָטער מוז עקזיסטירן,
דידאָזיקע זיכערקייט האָט ער באַקומען פֿון אייגענער דערפֿאַרונג.
אויף וויפֿיל ווייטער האָט כאַטש עטוואָס דערווײַן זױסצודריקן אין
שריפט זיין אינדיווידוואַליטעט, האָט זיך עס אים איינגעגעבן נאָר
אין דער פֿאַרם פֿון דראַמע, לױט אַט דעם טעאָטראַלן נוסח. ער
האַלט זיך אָבער אָפּ פֿון צו קומען מיט וועמען עס איז אין פֿאַר-
בינדונג, אום קאָנקרעט צו פֿאַרווירקלעכן דעמדאָזיקן אינעווייניקסטן
דראַנג זײַנעם. ער האַלט זיך אָפּ דעריבער, ווייִל עס פעלט אים
די אַמױנה, אַז עס וועלן זיך געפינען אויערן, וואָס וועלן זיך קאָ-
נען צוהערן צו זײַנע רײד...

ערשט איצט, נאָכדעם ווי ער איז געוואָרן, ווייטער, אויס
צײַטונגסמאַן (און מיט אַ פעסטן באַשלוס שוין מער קײנמאָל נישט
אומצוקערן זיך צו אַט דער פֿראַפּעסיע ווידער) און אויך די לײַבע
זײַנע צו דער אַרטיסטין איז ענדלעך צערונען געוואָרן (ווי עס
האַט שוין פֿאַסירט פֿיל מאָל מיט די ווייטערישע לײַבעס-ראַמאַ-
נען) — נעמט ער זיך, ווייטער, צו רעאַלזירן די אַלטע אידעע
זײַנע וועגן אַ יידיש טעאָטער, לױט אַט דעם פֿאַר אים איינציקן
מוסטער. ער איז איצט אַזוי לױז פֿון אַלץ און פֿון אַלעם, ווייטער,
אַז ער האָט גאַרנישט וואָס צו פֿאַרלירן. און דעריבער שטעלט ער
זיך עס נישט אָפּ צו פֿרוּבירן טון אפֿילו אַזאָ זאָר, וואָס, ווי ער
מאָלט זיך אויס, איז גאָר כּמעט קײן צווייפֿל נישט, אַז עס וועט

ויך נישט איינגעבן נישט איצט און נישט שפעטער. ער טוט עס
ווייל מ'שטיינס געזאגט; מיט וואָס ריזיקירט ער דאָ? ...

8.

א דאָנק ווייטערן גרינדעט זיך אין וואַרשע אַ טעאָטער-גע-
זעלשאַפט, און ווייטער גופא לָאָזט זיך עס אַוועק איבער דער
וועלט, אַלס פּאַרשטייער און פּראָפּאַגאַנדיסט פּון דערדאָזיקער גע-
זעלשאַפט, מיט דער האָפּנונג, וואָס איז בעצם פאַר אים אַליין
האַפּנונגסלָאָז, אַז אפשר וועט איצט פאַרט, ווי עס איז, דערגרייכט
ווערן זיין אַלטער ווונטש, אויפצורייכטן אַ טעאָטער אין יידיש,
לויט זיין גוט און פאַרשטאַנד.

נישט געקוקט אויף דעם, וואָס ווייטער איז אַ „נעלם“ (אגב,
דער פּריערדיקער פּאַספּאַרט אויף דעם נאָמען קאַנטאַראָוויטש איז,
אומגעריכט, אויך פּסול געוואָרן און. לויט דעם נייעם דאָקומענט,
הייסט ער שוין ווייטער גאַרגרעוויטש) — איז אַט כּאַזש ער באַ-
האַלט זיך אויס, ווייטער, דאָך וואַנדערט ער אַרום אָפּן איבער
דער פּאַלטישער געגנט אין ווייס-רוסלאַנד, איבער לייטע און אוי-
קראַינע, ער שטעלט זיך אָפּ אין די גרעסערע שטעט און אין די
קלענערע און טרעט אומעטום אַרויס מיט פּאַרטראַגן וועגן דער
נויטווענדיקייט פּון אַזאַ טעאָטער, וואָס זאָל באַווייזן דעם נשמה-
ריטם פּונם יידישן מענטש, פּונם נייעם יידישן מענטש.

לאַנג געדויערט עס אָבער נישט. סך-הפּל אין דריי-פּיר
חדשים אַרום, וואַרפט ער, ווייטער, די דאָזיקע פּראָפּאַגאַנדע-אַרבעט
פאַר אַ יידיש טעאָטער אינם גרויסן סטיל, און פּון אַלע זיינע פּער-
זענלעכע פּלענער, וואָס זענען פאַרבונדן מיט דערדאָזיקער אידעע,
בלייבט אַזש נישט איבער קיין געדעכעניש.

געוואָרפן האָט ער, ווייטער, אַט די אַרבעט אינמיטן דערי-
נען איבער עטלעכע אורזאַכן און אַלע ביו איינע זענען טאַקע חיי
אַנגעמאַסטן פאַר ווייטערן. פּריער אָדער שפעטער האָבן זיי כּמש
געמוזט מיט אים טרעפן.

(1) ס'איז עפעס אַ באַשערטע זאַך פאַר ווייטערן — קיינמאַל

נישט צו דערפירן אן ענין, וואָס ער הייבט אָן. ביז אַן אַנטגיד-
טיקן סוף. צו וואָס ער זאָל זיך נישט נעמען, פּלאַצט עס אינדער-
מיט, אומאַהענגיק פון ווייטערס פּערזענלעכן ווילן. דאָס איז דער
גורל זיינער, וואָס וווּ ער זאָל זיך נישט קערן און ווענדן, קאָן ער
אים נישט אויסהיידן.

(2) ער איז, בתוך, זייער אַ שעמעוודיקער, ווייטער, פשוט,
ער שעמט זיך צו שטיין פאַר אַ פּובליקום אַלס פּרעדיקער, אַלס
חכם, בפרט נאָך, אַז אין די דרשות און אין דער ווינהייט שמעקט,
ווי אַ ביין אין האַלן, אויך דער פּונקט פון אייגענער חיונה, און
אין אַלעם, וואָס עס שמעקט נאָר מיט פּרנסה, קאָן בכלל ווייטער
נישט אויסהאַלטן דעם גערודן. ער ווערט איינפאַך דערשטיקט.
און (3) אַ צופעליקע סיטואַציע, וואָס מאַכט אַ טיפּן איינ-
דרוק אויף ווייטערן, כאַטש זי איז דורך און דורך קאָמיש. די סי-
טואַציע איז די דאָזיקע:

קומענדיק קיין פּאַלטאווע, שטויסט ער זיך אָן, ווייטער, אין
אַ האַטעל אויף פיר יידישע יינגעלייט, וואָס נישט צונויפּרענדנדיק
זיך צווישן אַנאנדער, האָבן זיי זיך דאָ אַלע אַריינגעשטעלט צו-
זאַמען אין שטאַט צוליב איין און דעמזעלביקן צוועק — ליינען
רעפּעראַטן. איינער וועגן „עמיגראַציע“, דער צווייטער וועגן „פּראָ-
לעטאַריזאַציע“, דער דריטער וועגן דעם „פעל-שם-טוב און זיינע
תּלמידים“ אין דער פּערטער וועגן „געשלעכט און כאַראַקטער“.
עפעס אַ לעגיאָן פון רעפּערענטן האָט זיך עס פּלוצלינג אָנגעוועזט
אויף אַט דעם קליינעם און רויקן שטעטל, וואָס טויליענדיק זיך
צווישן ביימער און גערטנער זעט עס אויס, ווי אַ פּריצישער גרוי-
סער „כּוּטאַר“ אויף דער אוקראַינע.

ווייטער דערפילט זיך פון זיין פּאַגעעניש מיט אַט דעם
רעפּערענטן-היישעריק, פּונקט ווי ער אַליין וואָלט זיך באַטייליקט,
למשל, אין מענדעלע מוכר-ספּרימס סצענע, וווּ אַ טאַר בע-בעטלער
און אַ מחבר-שנאָרער טרעפּן זיך גלייכצייטיק באַ איין און דער-
זעלבער פּאַלעבאַטישער טיר, פּאַדערנדיק אַ נדבה.
און נישט טראַכטנדיק לאַנג, פאַרלאָזט ער, ווייטער, היפּף
פּאַלטאווע און אַנטלויפט צו אַ באַקאַנטן אין באַברויסק.

דאָס איז די לעצטע רייווע זיינע אינאָם נאָמען פֿון דער טע-
אָטער-געזעלשאַפֿט.
אויס מיט דער שליחות. וואָס ער האָט אויף זיך גענומען,
ווייטער. אויף שטענדיק — אויס.

9.

שטום איז ער געוואָרן, ווייטער, און אונטערטעניק: רעדט
עמיצער צו אים, שמייכלט ער פֿלויז הכנעהדיק, נישט אַרויס-
טרעטנדיק אַליין אפילו מיט אַ וואָרט אַלס מיטשמועסער. און ער
איז עפֿעס צופרידן צו פּאָלגן, וואָס מען הייסט אים, קיין אונטער-
שיד נישט ווער עס זאָל זיך מיט אים נישט שאַפֿן און וואָס מען
זאָל אים נישט באַפעלן. ווי אַ פּאַרשולדיקטער שפּאַנט ער אַרוב
אויף דער ערד און ער האָט נישט מיט וואָס צו טילוקן די חובות,
זיצנדיק אין באַברויסק, זוכט ער פֿאַר זיך עפֿעס שטענדיק אַ בעלן,
פֿאַר העמען ער זאָל גיין אַ גאַנג, טון אַ געוויסע אַרבעט. נאָר ער
וואָלט כּסדר עפֿעס שלעפֿן אויף זיך אַ לאַסט און די לאַסט זאָל זיין
אזוי שווער, אַז ער זאָל אַזש פּאַלן אונטער איר משא. ער פּילט
זיך באַנקראַטירט און שעמט זיך דעם קאַפּ צו האַלטן גלייך.
— געוואָלט — איז ער זיך מודה — אַרויפקלעטערן אויף
דעם זיבעטן הימל און אַריינגעזונקען אין אַ טיפֿן אָפּגרונט. ..
היינט דער מאַטעריעלער דלות.

ממש נישט צו באַגרייפֿן: ווייטער איז קלוג (פֿאַר יעדן סאַרט
מענטש, פֿון קליין ביז גרויס, פֿאַרמאָגט ער די נייטיקע שפּראַך).
ווייטער איז שיין (אַלעמען, אפילו מענער אימפּאַנירט ער מיט זיין
אויסזען). ווייטער האָט חן אין לייטישע אויגן (צו וואָס פֿאַר אַ
שוועל ער זאָל נישט צוטרעטן, עפענען זיך פֿאַר אים ברייט די
טירן). ווייטער איז אויך בעצם אַן אַרבעטסזאַמער מענטש, וואָס האָט
ליב צו האַרעווען, פּשוט האַרעווען, און דאָך קאָן ער זיך נישט
אַנלעבן אויף אַן אייגן ווינקל, וווּ אַנצושפּאַרן דעם קאַפּ, און כאַטש
אויף אַ מיטאַג, וואָס זאָל באַצאָלט ווערן פֿון דער אייגענער קע-
שענע.

חדשים נאָכאָנאָנד זיצט ער באַ פרעמדע טישן פון פאַר-
מעגלעכע פריינט און באַקאָנטע אין פאַרשידענע שטעט. ער האַלט
אין איין איבערפעקלען זיך פון באַברויסק קיין מינסק, פון מינסק
קיין האַמעל און צוריק מיט דעמועלפן מאַרשרוט...

איינמאָל מאַכט זיך, אַז דער סאַמער נאַענטסטער זיינער אין
נישט גענוג פאַרזיכטיק, נישט גענוג טאַקטיש און רופט זיך אָפּ צו
ווייטערן מיט אַ הומאַריסטישן טאָן, וויצלענדיק זיך:

— ווייטער!... וואָס איז עס מיט דיר? ... דו פירסט זיך
דאָך גאָר עפעס אויף דעם גוטן-יידישן שטייגער פון ר' דודל טאַל-
בער... הי וינגט מען עס דאַרטן אינם פאַלקס-לידל: „ר' דודל, ר'
דודל — היינט איז ער אין וואַסילקאָוו און מאָרגן איז ער אין
טאַלנע...“ אַזוי אויך דו, היינט ביסטו אין האַמעל און מאָרגן
שטעקסטו אין באַברויסק...

בעט ער זיך, ווייטער, באַ דעמדאָזיקן נאַענטן.
— ברודער!... טייערינקער!... שיט נישט קיין זאַלץ
אויף די ווונדן... פונקען פליען פון די אויגן... דערבאַרעם זיך
איבער אַ מר-נפש און שווייג...

און ער לאָזט אַראָפּ, ווייטער, דעם שיינעם שטאַלצן קאַפּ זיי-
נעם, די ברייטע אַקסלען קאַנוולסירן און ער שלוכצט אויפן קיל...

ער קאָן זיך, ווייטער, בשום אופן נישט אַרויסדרייען פון
דער אַרימקייט. שוידערלעך, ווי דאָס מזל זיינס איז ברוטאַל צו
אים.

אַט געפינט זיך עפעס אַ רייכער ייד פון ווילנע, אַ געוויסער
קלעצקין, וואָס שאַפט אַ ביכער-פאַרלאַג אין יידיש. דערדאָזיקער
עושר האָט אין דער יוגנט סימפּאַטיזירט מיט דעם „בונד“ און
געחברט זיך מיט דער אַרטיקער „בונדיסטישער“ אינטעליגענץ.
פון יענער צייט איז ער עס אויך פאַרבליבן אַ מקורב מיט ווייטערן.
און איצט שטעלט ער אים אָן אַלס דעם פאַרוואַלטער פונם ביכער-
פאַרלאַג פון זיינעם.

ווייטער כאַפט זיך אָן מיט ביידע הענט אָן דעם פאַרשלאַנג

פונם רייכן ידיד. ער איז צופרידן, וואָס ער וועט טון אַ באַשטימטע
מלאכה, וועלכע איז נאָך דערצו אפשר אויך נוצלעך, און פון דעם
באַקומען ברויט און אַ בגד.

צוליב דער נייער אַרבייט זיינער, באַזעצט ער זיך, ווייטער,
אין ווילנע (דאָ געפינט זיך עס דער פאַרלאַג), און אויך דאָס איז
פאַר אים אַ שטיקל נחת-רוח. אין ווילנע האָט ער זיך דאָך כמעט
ווי אויפגעהאָדעוועט.

עס גייען אָבער דורך בלויו צוויי-דריי וואָכן, און צו דער
ווילנער זשאַנדאַרמערע דערטראַגט זיך, אַז דער פאַרוואַלטער פונם
קלעצקי-פאַרלאַג, א. ווייטער, איז עס גאַרנישט קיין אַנדערער, ווי
יענער י. דעווינישסקי, וואָס אינם חודש אָקטאָבער פונם יאָר 1905
איז ער עס געווען דער פאַקטישער מאַכט-האַבער פון דער שטאַט.
עס פאַנגט זיך אָן אַ שפּיאָנען-געיעג נאָך אים, נאָך ווייטערן,
פאַר זיינע אַלטע פּאָליטישע זינד. דערקינדיקנדיק זיך וועגן דעם,
שמוגלעט ער זיך אַרויס, ווי ער שטייט און גייט פון ווילנע, און
ער קערט זיך אום פון דאָס ניי צו די פּרעדיקע וואַגלענישן.
ווידער וואַלגערט זיך ווייטער אין פרעמדע הייזער, אַלס
שטאַט-גאַסט, אַרומשלעפּנדיק זיך כסדר פון באַברויסק קיין מינסק,
פון מינסק קיין האַמעל און צוריק מיט דעמועלפן מאַרשרוט...

.10

עס מוז דאָך אָבער, סוף-כּל-סוף, פאַרט קומען אַן ענדע צו דער-
דאָזיקער לאַגע. אייביק קאָן זיך עס אַזוי נישט ציען. נישט עס איז
מעגלעך, און נישט מען טאָר אַזוי לעבן. די גרעסטע זינד פאַרוואַס
אַ מענטש דאַרף ציטערן איז אפשר צו זיין אַן איבעריקער אויף
דער וועלט.

דערזעט ער, ווייטער, באַשיינפערלעך, אַז פּדי אַרויסצופלאַגן-
טערן זיך פון אַט דעם פיינלעכן, לויט זיינע השגות פאַרברעכע-
רישן צושטאַנד, — מוז ער זיך, פריער פון אַלעם, לעגאַליזירן.
לעגאַליזירן פאַר יעדן פרייז, רופן זיך מיט דעם אייגענעם נאָמען
איז שוין נישט פאַר אים קיין עסטעטיש פּראַבלעם, נאָר, בוכשטעב-

לעך, א פראגע פון לעבן אָדער שטארפן. באַקומענדיק אַ פֿשרן פֿאַספֿאַרט, וועט ער פֿאַרמאָגן אַ קאָמפֿאַט, וואָס זאָל זיין אַ וועג-ווייזער פֿאַר אים אינם לעבן. די אויגן זיינע וועלן אָנהייבן צו זען זאָכן, ווי זיי זענען אין דער ווירקלעכקייט. ער איז אומפֿעיק איצט צו אונטערשיידן גוטס פֿון שלעכטס, אמת פֿון נישט-אמת. און דאָס איז דעריבער, ווייל ער אַליין לעבט פֿאַלש, ליגענעריש. ער איז אָנגעלאָדן מיט אַ משא, וואָס פֿאַר אים אַליין איז. בעצם, נישט גענוג קלאָר, פֿונדאָנען ער האָט עס גענומען, ווי אזוי ער האָט עס אויף זיך אַרויפגעלייגט, און דאָך איז ער געצווונגען עס צו טראָגן, אַ דאַנק דער לעגאַליזירונג, וועט ער זיך אַפֿרייניקן אויך מאַראַליש אין אַלע הינזיכטן.

ער זאָגט אָפֿן, ווייטער:

אייגנטלעך איז אים, לויט זיין פֿערזענלעך געוויסן, נישט פֿאַרבאָטן אפֿילו צו בעטן באַגנעדיקונג באַ דעם רוסישן צאָר. ער פֿילט זיך אַבסאָלוט נישט געבוּדן מיט דער סאָציאַליסטיש-רעוואַ-לוציאַנערער פֿאַרגאַנגענהייט זיינער. ער קאָן עס אָבער נישט טון צוליב נאַציאָנאַלע מאַטיוון. אַלס ייד קאָן ער זיך נישט ווענדן נאָך מחילה צו דער ראַמאַנאָוו-דינאַסטיע, וואָס זוכט פֿסדר צו פֿאַרטייליקן בפֿועל ממש דאָס רוסישע יידנטום.

און מחמת דעם אַלעס מוז ער אַליין זיך שטעלן פֿאַר דער פֿאַליציי אין ווילנע און אַרויסגעבן זיך גופּא. נישטאַ קיין אַנט-דערער אויסגאַנג, ווי נאָר צו באַשטראַפֿן זיך מיט די אייגענע הענט...

עטלעכע חדשים נאָכאַנאַנד שלאָגט ער זיך אזוי, ווייטער, מיט דער דעה: יאָ גיין צו דער פֿאַליציי, צי נישט גיין? און ענד-לעך זיגט דער „יאָ“.

ער קומט אַריין, ווייטער, אין דער ווילנער זשאַנדאַרמערע מיט דער בשורה, אַז ער איז עס איסאַק דעווינישסקי. און איצט איז אים שוין, ווייטערן, אויף לאַנג-לאַנגע יאָרן, פֿאַרשפֿאַרט צו זאָרגן וועגן דעם אַלעס, אין וואָס עס זענען אַריינגעטון מענטשן אויף

דער פרייהייט און מענטשן פון ישוב און פון וואָס ער גופא ווייסט
גוט דעם טעם: נאָכדעם ווי ער זיצט אָפּ, ווייטער, אַ יאָר אין
תּפּיסה, ווערט ער פּאַרטריבן קיין סיביר, אין טורוכאַנער געגנט,
צווישן די דאָרטיקע ווילדע שבטים, די משוקטשעס אין יאַקוטן.

11.

פינף יאָר האָט ער אָפּגעפּאַקוטעוועט, ווייטער, אין סיביר. נאָר
דאָס פּאַקוטעווען זיינס האָט פאַר אים נישט געהאַט קיין שום זין
און קיין באַרעכטיקונג. יסורים סתם אין דער וועלט אַרײַן. ער
האַט זיך דאָך נישט געקאַנט כּאַטש טרייסטן מיט דער שוואַכער
נחמה פונם מאַרטירער, אָו ער איז זיך דאָ מוסר-נפש פאַר עפעס אַזוינס,
וואָס איז אים הייליק און טייער. ער נאַרט זיך נישט, ווייטער.
דער גאַנצער וועג זיינער פונם „בונד“ אין ווילנע ביז די יאַקוטן
אין טורוכאַנסק — איז פאַר אים נישט מער ווי אַ קאַטאַסטראָפּע,
אַ פּאַטאַלע קאַטאַסטראָפּע. אינם אָנהייב אויסגעגליטשט זיך און
באַם סוף אַרײַנגעפּאַלן. סײ דעמאָלט און סײ איצט — בלויז אַ
שפיצל פונם שלימול, וואָס פאַרפּאַלגט אים, ווייטערן.
ערשט די מערץ-רעוואָלוציע פון יאָר 1917 באַפרייט ווייטערן
פון אַט די אומזיניקע לײדן. די דאָזיקע באַפריינג אָבער קומט צו
שפעט: פון די פינף סיבירישע יאָרן. איז ער אַרײַס אינגאַנצן
צעשרויפט און רויגירט.

אַט באַלד נאָך דעם זיג פון דער רעוואָלוציע קומט ווייטער
אַן אין פעטערבורג. אין עס איז אים ממש טאַקע אַבסאָלוט נישט
צו דערקענען.

ווייטער איז עפעס פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן איינגעהוי-
קערט יידל. אויך איז ער איצט שוין נישט מקפיד ווי פאַרצייטנס
אויף זיינע מלבושים, וואָס פאַר אים, דעם עסטעט, פאַר אים, דעם
כּמעט סאַלאַן-דזשענטלמאַן איז עס גאָר און גאַרנישט קיין קליי-
ניקייט. ער זעט אַזש אויס קאַזיש אין זיין קליידונג. אויף דעם
קאַפּ — אַ קיילעכדיק קאַפּעלושעל, ווי אַ פּלאַטשיק יאַרמעלעקעלע,
און אויף די פלייצעס הענגט אַ פאַרשמאַלצענער ווינטער-מאַנטל,

וואָס ער ציט פֿון זיך נישט אַראָפּ, נישט בעת ער זיצט און נישט בעת ער ליגט, כאָטש עס איז הייס, זומער.

דערצו האָבן זיך אַנטפלעקט אין דעם כאַראַקטער אין זיי-נעם שטריכן, וואָס אַמאָל וואָלטן זיי גאָר געווען אומגלייבלעך פֿאַר ווייטערן.

אין דער טאַרבע, וואָס ער האָט געבראַכט מיט זיך פֿון סיפּיר געפֿינען זיך אַ פֿאַר פֿאַרשימלטע קאַרן-ברייטלעך. באַציט ער זיך, ווייטער, צו די דאָזיקע צעפּוילטע פּלעצלעך עפעס, ווי אַ פּויער צו דעם חזקה-דאָקומענט אויף זיין ערד: צען מאָל אין טאַג קאָנטראַלירט ער זיי, ציטערנדיק, אַז אָט דער אוצר זאָל נישט גיין פֿאַרלוירן. און משונה קאָרג איז ווייטער געוואָרן. ער טרייסלט זיך איינפאַך איבער אַ גראָשן. עס איז באַ אים רעכט צו שלעפּן זיך צופּויס איבער מייַלן לאַנגע שטרעקעס, אַבי נישט אויסצברענגען קיין טראַמוויי-געלט, וואָס טרעפט אָן עטלעכע קאָפּיקעס. עס איז באַ אים געשטאַרבן אַ ברודער אין קראַסנאַיאַרסק, (אַן אַרים יינגל, אַ סאָלאַדאָט, וואָס איז אויסגעגאַנגען פֿון שווינדזוכט), איז ער שטאַרק באַזאָרגט וועגן דער ירושה, וואָס באַשטייט, לויט זיין, ווייטערס, אייגענעם רעכענונג, סך הכל פֿון אַן אַלטן ציווילן קאָסטיום מיט אַ פֿאַר צעריסענע שטיוואַלעס.

אַט וואָס עס איז געוואָרן פֿון ווייטערן דעם פּוּרן, פֿון דעם מאַן מיט דעם ברייטן האַרץ און מיט די אָפענע הענט. היינט די איינזאַמקייט אינם סאַמע טיפּסטן, אינם סאַמע לעצטן, אינם אַבסאָלוטן זין: ער איז גייסטיק אָפּגעריסן פֿון דער וועלט און פֿון אַלעם, וואָס עס פּאַסירט אין דער וועלט. צו אים דערגרייכן נישט אפילו די דונערן פֿון אַזוי ווערסאַלן קריג און די בליצן פֿונם רוסלענדישן אויפשטאַנד.

אמת, נאָכדעם ווי ער פֿאַרברענגט דאָ עטלעכע וואָכן אין פעטערבורג, פּלייסט ער זיך, ווייטער, איינצושטעלן זיין לעבן מיט לייטן גלייך: ער קליידט זיך אויס פֿון דאָס-ניי, ער זוכט פרנסה-באַגעגענענדיק זיך מיט וועמען עס איז, זאָגט ער אַרויס זיינע פּאַ-ליטישע מיינונגען, אויסטענהנדיק זיך קעגן די סאָציאַליסטן... ער טוט עס אָבער אָט דאָס אַלץ בלויז מעכאַניש, רעפּראָדוצירנדיק

אויף דעם אייגענעם לייב א בילד, לויט דעם, ווי ער האָט געוואָלט זיך פירן פאַרצייטן. בתוך האָט ער איצט פולשטנדיק רעזיגנירט. פאַר די מיט וועלכע ער איז מער אינטיים, זאָגט ער אויס אַלץ, וואָס ער, ווייטער, טראַגט אויפן האַרץ.

— אַ צרה, וואָס ווילנע איז איצט באַזעצט פון דעם דייטשישן מיליטער און עס איז נישט צו דערשלאָגן זיך אַהין. נאָר סוף-פּל-סוף וועט זיך דאָך ווען עס איז עפענען די גרעניץ. דעמאָלט גייט ער קיין ווילנע. דאָרטן וועט ער טון אַ שידוך; ער קאָן שוין מער נישט לעבן אַליין. דעם געפלאַנטן שידוך וועט ער אויספירן דורך אַ שדכן: גענוג נאַכצולויפן נאָך ווייבלעך און נאָך מיידלעך. ער איז פאַר דעם שוין צו אַלט. אויב ער האָט ביז איצט נישט אויסגעזוכט פאַר זיך קיין גלייכע פאַר, וועט ער עס שוין נישט געפינען. ער נייטיקט זיך אין אַ ווייב, אַ באַלעבאַסטע. ער נייטיקט זיך אין אַן אייגן ווינקל. און אזוי וועט ער עס דורכשלעפן די יאָרן זיינע, וויפיל עס איז נאָך אים באַשערט צו לעבן. . .

אַט דאָס איז ווייטערס סאַמע לעצטער, מ'שטיינט געזאָגט, באַגער, נאָכדעם ווי ער באַפרייט זיך פון סיביר. אויך אַבער אפילו דעמדאָוין פאַרלאַנג גיט זיך אים נישט איין צו פאַרוויקלעכן. ווען ער דערקלויבט זיך שוין ענדלעך קיין ווילנע (אינם יאָר 1919) דערמאָרדן אים דאָרטן די פּוילישע לעגיאָנערן, האַבנדיק אויף אים אַ פאַרדאַכט, אַז ער איז. . . אַ באַלשעוויק.

12.

אויף אַזא סאָרט שטייגער האָט עס ווייטער דורכגעשטופט דאָס וועלטל זיינס. דאָרטן, אין דער אייביקער האַרמאָניע, ווי אַלע אונזערע מענטשלעכע פּלאַנטערס גלייכן זיך אויס — שטימען זי-כער אויך ווייטערס חשבונות. דאָ אַבער, אויף דער ערד, זענען די רעכענונגען זיינע שוין צופיל נישט גלאַט. עס איז נישט געווען כמעט קיין איין פאַר אין זיין לעבן.

וואָס ער, ווייטער, זאָל דערגרייכן אַהין, ווהיין ער האָט געגאַרט
אַנצוקומען; תמיד קריכט אַרויס אומגעריכט, ווי פון אונטער דעם
תּוּם, עטוואָס אַזוינס, וואָס שטעלט אים אָפּ אינדערמיט פּונם
גאַנג אַדער פאַרקירעוועט אים אָן אַ זייט.

אַזוי אין ווייטערס לעבן און אַזוי אויך באַ זיין טויט. פאַר
אונזער מענטשלעכן אויגנשיינלעכן בליק איז דאָך די אָפיציעלע
אורזאַך פון ווייטערס טויט עפעס אַ מין אָפּשפּאַטונג. אים, דעם
אַלטן פּוילן-פּריינט און פאַרביסענעם באַלשעוויסטן-פּיינט, ברענגען
עס אים די פּאַליאַקן דווקא אַלס באַלשעוויק.

כסדר אַמזיין. כסדר — פונם וויג בין קבר, סיי אין פּריידן
און סיי אין ליידין. ער האָט דאָך אָבער אין דערזעלבער צייט אַזוי
ליידנשאַפטלעך געזוכט אין אַלעם נאָר די גראַדע. די צוועקמעסי-
קע ליניע, וואָס זאָל אים ברענגען צו אַ תּכלית און דעריבער איז
ער עס געווען דורכגעדרונגען מיט אַזאַ אומענדלעכן קומער, דער-
פאַר וואָס ער איז נישט אימזשאַנד צו מעסטן זיינע טריט און צו
וועגן זיינע מעשים...

מעגלעך, אַז איך האָב צופיל אויפגעהויבן די פאַרהאַנג.
עס קאָן זיין, אַז נישט אַלץ, וואָס איך האָב דאָ דערציילט, וואָלט
געווען ווייטערן, דעם לעבעדיקן ווייטערן, אַנגענעם צו הערן.
אפּשר, אויב עס איז אַזוי — טאָ זאָל עס מיר פאַרגעבן
ווערן, דערהויפּט זאַקע פון ווייטערן גופא. אין דעם אַלעם, וואָס
דאָ איז דערציילט געוואָרן, האָב איך געהאַט בלויז איינאונאיינציקע
פּוּנה אויסצומאַלן ווייטערס ריכטיקן פאַרטרעט, אַזוי ווי ער האָט
אויסגעזען איידער זיין גוף און נשמה האָבן זיך פּונאַנדערגע-
טיילט...

יידישע פערזענלעכקייטן

כבוד-מלכות.

א ווייס-רוסיש קליין שטעטעלע. וויטעבסקער גובערניע, אפילו צווישן די פארלאזטע און פארשטויסענע ווייס-רוסישע ישובים, וואָס האָבן, דאָכט זיך, דעם אָנבליק פון די אוראלטע נאָמאַרן-גע צעלטן — אַ זעלטענער העק.

קיין „מאָיאַנטקעס“ זענען דאָ כמעט ווי נישט בנמצא; די אַלע פּריצישע הויפּן, וואָס זענען הרוב געוואָרן אין די צייטן פון די פּוילישע אויפשטאַנדן, זענען דאָ אזוי פאַרבליבן פּוּסט און וויסט, און די קאַשטשאַלס — פאַרברענט. צו דעם נאָך געפינט זיך עס, אָט דאָס שטעטל, היפּשע עטלעכע מייל ווייט פון אַ טייך, פון אַ באַן און צענדליקער וויאָרסטן ציען זיך אָן טראַקטן און אָן וועלדער. ווהיין מען גיט נאָר אַ וואָרף מיט אַן אויג: בלאַטעס-קאַדאַבענעס אין פאַרעפּושטע שטילע אָוערעס, פאַרשטעלט פונם ליכטיקן שיין מיט אוואָרן פון פעט-קאַלירטן שפינוועבס. און תמיד שטיל, אַז עס דאָכט זיך: אינדרויסן איז כמעט נישטאָ קיין שום אונטערשיד אפילו צווישן די שבתים, ימים-טובים און פּסדרדיקע וואַכעדיקע טעג.

פון נאָך פּסח אָן, זינט איך האָב זיך דאָ צופעליק באַ-זעצט, ביזן סוף זומער — בעת איך בין אָפּגעפּאַרן פון דאָרטן — זעלטן ווען אַ ניי פנים געוען. אויסער איינמאָל אין חודש, אין די איינגעשטעלטע יאָריד-טעג אָדער אין די גרויסע חגאות פּלעגט אַהערצו אפילו אַ פּויער איך נישט פאַרבלאַנדזשען. לגמרי עפעס אַן אָפּגעצוימט, אָפּגעוונדערט מלוכהלע פון אַן עוץ הונדערט היילעך, באַזעצט פון עק ביז עק מיט אַ יידיש שבתל. און גע-האַלטן האָט זיך עס, אָט דאָס „מלוכהל“ ממש טאַקע אויף, גאַטס

צוסיס. אפילו די אלטע לייט און פון דורי דורות איינגעפונדעווע. טע בעלי-בתים פלעגן עסדר טענהן קרעכצנדיק:

— טאקע נאָר דער הימלדיקער אליין ווייסט, וואָס עס קאָן זיך נאָך מאַכן. זאָר די בייזע-שעה נישט זיין און אַ שרפה זאָר חס ושלום פלוצלינג אויסברעכן, וועט קיינער דאָ מסתמא אפילו אַ פלאַקן צוריק נישט איינשטעלן.

אַט אזא געשטאַלט איצט און אַזעלכע אויסזיכטן אויף שפעטער האָט עס געהאַט אַט דאָס שטעטל, ווו כ'בין מגולגל געוואָרן.

פאַר זיך און אַפגעזונדערט דאָב איך דאָ געלעבט. פון די עטלעכע צענדליק משפחות, וואָס האָבן דאָס שטעטל באַזעצט, איז געווען בלויז איין מענטש, מיט וועמען איך פלעג זיך זייער אָפט באַגעגענען, דאָס איז געווען אַן אַרטיקער מלמד, וואָס האָט גע-הייסן קלמן דער מדקדק, אַ לאַנגער, אַ דאַרער ייד מיט הויכע פיס, מיט אַ רונד-קיילעכדיק שוואַרץ-גרוי בערדל, פאַרקעמט לויטן וויל-נער השפלה-סטיל פון קלמן שולמאַנס און פון ר"שי פּינס צייטן, מיט בלויזע שפאַקולן אויף דער נאָז און שטענדיק פייכט-איינגע-נעצטע פאוהלעך, ווייבעריש פאַרקאַשערט הינטער די אויערן און אין אַ לאַנגן סורדוט, אַן אַלטן, פונם קראַגן ביז עק פאַלע פאַר-לאַשעט און אַפגעריבן — און דאָך תמיד ריין-צייכטיק. פונקט ווי אַ מלבוש פון אַן אַפטייק-קרעמער. עפעס ווי אַ פראַווינציעלער „קאַר-זון“ אויף דער עלטער, האָט ער אויסגעזען דערדאָזיקער קלמן, לויט זיינע תנועות און מאַנירן.

ווי נאָר איך בין פון וואָגן אַראַפגעקראַכן, האָט ער זיך עפעס ווי צוגעקלעבט צו מיר, אַט דער ייד, פמעט איין טאַג נישט געטראָפן, וואָס ער זאָר נישט אַריינשפּרינגען צו מיר באַגינען — אַ בליאַסק אויף טאַג — רופן מיך באַדן זיך אין סאַזשלקע, אַדער בין מנחה למעריב איינלאָדן מיך גיין שפאַצירן הינטערן שטעטל אין אַ קליין בעריאַזן וועלדל, וואָס איז געשטאַנען געדיכט צונויפ-געפלאַכטן אויף אַ בערגל, נאָר מיין שטענדיקער און פינקטלעכער גאַסט איז ער געווען יעדן פרימאַרגן פון נאָכן ותיקין-דאָוונען ביז די חדר-יינגלעך קלויבן זיך צונויף, עס האָט זיך געמעגט דונערן

און בליצן, ווי נאָר אָבער דער שטעטלדיקער שמש האָט דאָס צווייטע „מנין“ אויסגערוּפּן. פּלעגט זיך תּיפּף אַרײַנשטופּן צו מיר דורך דער טיר אָט דער קלמן מיטן טלית-זעקל אונטער איין אַרעם און אונטערן צווייטן אַרעם די צײַטונג „הצפּירה“, וואָס ער פּלעגט אויסשרײַבן און אַלײן מיט די אײגענע הענט פון דער פּאָסט אַראָפּנעמען. טאָג אין טאָג אָט אַזוי — אַ פּאָר שעה נאָכאַנאַנד פּלעגט ער באַ מיר פּאַרברענגען, מעשה בן-בית, יעדער פּרימאַרגן און ס'רוב פּירן זיך אַזוי, פּונקט ווי איך וואָלט גאַרנישט געוועסן בעת מעשה אַנטקײגן. פּלעגט זיך טרינקען טײ, רײכערן פּאַפּיראַסן. בײַעטערן סתּם אַזוי זיך אַ ספּר, רײבן דעם שטערן, לײענען פּאַר-טראַכטערהײט די „הצפּירה“ אין גלאַט עטעמען בהרחבה. געפּילט זיך הײמיש! ...

אַ מאַדנער פּאַרשוין געווען אָט דער קלמן.

בטבע אַ מרה-שחורהדיקער, באַשיידענער, שעמעוודיקער און אײנזאַמער, פּלעגט ער קאָנען מעת-לענתן גאַנצע אָפּוּיצן מיט מיר פנים אַל פנים און שווייגן. עפעס עקשנותדיק שווייגן, אפילו כאַטש פּוין יוצא וועגן גישט ענטפּערן, בעת איך פּלעג זיך נאָר צו אים ווענדן. אין לױט ווי איך האָב באַמערקט, האָט ער פּאַרמאַגט בלױז אײנאַײנציקן פּונקט, וואָס פּלעגט אים מאַכן רעדעוודיק. דאָס איז געווען דער דאָקטאָר הערצל.

אַ המצאה פּוין אַ ייד ! עס האָט זיך נאָר געדאַרפּט פּאַרבינדן אַ שטיקל שמועס וועגן דעם דאָקטאָר הערצל, און קלמן דער מלמד פּלעגט אין אײן סעקונדע ממש אין אַן אַנדערן מענטש פּאַר-וואַנדלט ווערן: האַסטיק אַראָפּשליידערן פּוין דער נאָז די בלױ-לעכע שפּאַקולן, אַנגעבלאַזן, פּאַרלײגן אַ פּוּס אויף אַ פּוּס און עפעס, ווי אַ בעל-מגום אַ שדכן, פּאַרפּלײצן מיך מיט אַ ים ווערטער און אַלץ וועגן דעם דאָקטאָר הערצל. עס פּלעגן זיך שיטן מעשיות אויסגעלײענ-טע און מעשיות אויסגעטראַכטע וועגן דעם דאָקטאָר הערצל'ס נסיעות, וועגן דעם פּבוד, וואָס מען גיט אים אַפּ אין די קעניגלעכע הויפּן און באַ דעם פּויפּסט אין רוים, און מעשיות וועגן דעם דאָקטאָר הערצל'ס יחוס-בריוו און זײן פּאַמיליען-לעבן. אָט די אַלע מעשיות, אַגב, מיט פּאַרשידענע פּאַרטערטן פּונם דאָקטאָר הערצל אילוסטרירט.

און דערביי פלעגט קלמן תמיד פארענדיקן אלע זיינע „הערצל-
מעשיות“ מיט איין און דעמזעלביקן עפעס ווי איינגעזורטן
פזמון:

— רבנונו של עולם, געזונט זאל ער נאָר זיין, דער דאָקטאָר
הערצל! עפעס אַ קלייניקייט צו זאָגן, וואָס ער האָט מיט מיר אָפּ-
געטון? — פֿון אַ ליימענעם שערבל האָט ער אַ שטיקל „יש“ גע-
מאַכט.

און פֿדי איך זאָל ווי געהעריק פֿארשטיין זיין שייכות צו
דעם דאָקטאָר הערצל, אָו ער רעדט נישט גלאַט און דער וועלט
אַריין, פֿלעגט מיר קלמן אין פֿארשידענע נוסחאות דערביי אויך
זיין אייגענע ביאָגראַפֿיע דערציילן, פֿמעט פֿון געבוירן אָן. פֿיל האָט
ער זיך מיר אַנדערציילט אין די דאָזיקע זומערדיקע פֿרימאָרגנס
און פֿון דעם אלעם האָב איך זיך אָט וואָס דערוואָס:

אָט דאָ, אינם שטעטל גופא, איז עס קלמן געבוירן געוואָרן
און אויפֿגעהאָדעוועט זיך. זיין טאַטע איז אַ זינגער-מייסטער געווען
און אַ שטיקל מקובֿל. קליינער הייט האָט קלמן פֿאַר אַן עילוי געשמט
אין דער גאַנצער געגנט, נאָכדעם אַ געראַטענער בחור געווען און
אַ פֿינער מושלם, נאָך גאָר יינגלווייז אין די ישיבות אַוועקגע-
שלעפט זיך, און וואָלגערנדיק זיך אין פֿארשידענע ישיבות פֿון
מיר, טעלז און סלאָבאָדקע — האָט ער פֿאַר זיך געטרוימט מיט
דער צייט אַוועקצולאָזן זיך קיין בערלין אָרער בודאַפעשט שטודירן,
מסתמא וואָלט מיט דער צייט טאַקע, סוף פֿל סוף, אַ דאָקטאָר-ראַ-
בינער פֿון אים אַרויסגעקומען. די צייט איז דוקא געווען אַ גינ-
סטיקע: דעמאָלט האָבן נאָך געלעבט אַזוינע לעמפֿערטן, ווי גרעץ,
ווייס, פֿראַנקל און אַנדערע גדולים...

דאָס האָט אָבער אפשר טאַקע נאָר געקאַנט זיין. אַנשטאַט
צו פֿאַרן קיין בערלין אָדער קיין בודאַפעשט, האָט קלמן גענומען
און איינמאַל אין אַ שבת-נחמו גאָר חתונה-געוואָט, טאַקע פֿונם
אייגענעם שטעטל גופא, מיט אַ שענקערינס אַ טאַכטער, אַ בת-יחידה,
אַ יתומה אָן אַ פֿאַטער, און איז פֿאַרוואַנקען געבליבן אין אָט דעם
בלאָטיקן העק אויף אייביק.

הגם תיכף נאָך דער חתונה אין פֿרנסה נישט גענייטיקט זיך —

דער נדן איז נאך געלעגן נישט גערירט, די מחיה-שטוב האָט געגעבן איבער גענוג אויף אַלץ, און קלמן איז גאָר געווען אַרייַן-געטון מיט לייב און לעבן אינם „מפתח“, וואָס ער האָט גע-מאַכט אויף דקדוק און אין לערנען זיך רוסיש — פונדעסטוועגן האָט ער אָנגעהויבן צו קנעלן צוויי שעה אין טאָג, פלומרשט אַלס פריינט-הבר, מיטן שטעטלדיקן גבירט זון, עפעס ווי פון פריילעכ-קייט וועגן, און אויף אַזאַ אַוּשן ביסלעכווייז אין מלמדות אַרייַן-געצויגן זיך. נאָכדעם, אַז קלמן שוויגער איז אָפּגעשטאַרבען, דער נדן צעטרענצלט געוואָרן און פונם שפע-הויז זענען נאָר עטלעכע גוישע משפּנות געפליבן ווי אַן אָנדענק. האָט זיך קלמן גענומען טאַקע צום ריכטיקן קנעלן.

אמת, פון אָנהייב נישט געוואָלט אַזוי גרינג אונטערגעבן זיך. מיט אַלע פּוּחות געעקשנט זיך. אַ חדר-מתוקן געגרינדעט מיט פאַרטעס, מיט אַ שוואַרצער גריפל-טאַזל אויף דער וואַנט, מיט קלאַסן, אפילו אַ גלעקל אַיינגעפירט. האָט מען אָבער פון אים אין די הויפּנס געלאַכט, און עס האָט טאַקע נישט אויסגעהאַלטן. קלמן דער מדקדק איז געוואָרן לַסוף אַ פשוטער מלמד לויטן מוס-טער פון אַלע שטעטלדיקע מלמדים. . .

דערווייַל נאָך דערצו אַ היפשער בעל-מטופּל אויך געוואָרן, און עס זענען אַוועקגעגאַנגען לאַנגע ביטערע יאָרן פון דחקות. פון פאַרשטערטע שפּחים און ימים-טובים, פון שפּליות און פון שטענ-דיקע שטוביקע צאַנקערייען. געמאַטערט און געשטופּט זיך און אויסגעוועבט האָבן זיך זיינע יינגלישע חלומות, וואָס ער פלעגט זען אַמאָל, ליגנדיק אויף די האַרטע ישיבה-בענק. קלמן האָט זיך אָפּגעלאָזט עפעס איצט און פאַרבטלנט. . . אינם שטעטל האָט מען שוין אָנגעהויבן מיט קלמן צו טרייסטן די טאַטעס, וואָס זענען געשטראַפּט געוואָרן מיט שלעכטע קינדער.

„נישקשה, חתונה האָבן איז אַ פנים אַ סגולה צו אַלץ. . . וויל מען טטאַליין אַ מענטש און מאַכן פון אים אַ שטיקל מהות, דאַרף מען פריער אַנשיקן אויף אים, לכל הפחות, אַ האַלב טויז קינ-דער“. . . פלעגן זאָגן די שטעטלדיקע חכמים, קוקנדיק, ווי קלמן האָט זיך טאַקע „סטאַלירט“. אין די שלש-רגלים גלייך נאָכן

דאווענען האָט קלמן אָנגעהויבן אומצושפּאַנען מיט די קינדער אי-בער די בעל-הבתישע הייזער און, ווי אַלע פּלי-קודש, זאָגן גוט יום-טובּ; ווינטער פאַרן דאווענען, ווי אַלע אַרעמע יידן, פּרירן שעהן לאַנג אויפן מאַרק, פּדי צו כאַפּן עפעס באַ אַ גוי אַ מציאה-דיק וועגעלע האַלץ, וואָס מען קאָן זיך נישט פאַרלאָזן אויפן ווייב אַליין; זומער, ווי אַלע דרדקיס פּונם שטעטל, צוויי מאָל אין טאָג, מעשה יינגל, אומטאַנצן איבער די גאַסן מיט זיין ציג, טרייבנדיק זי מיט אַ ריטעלע אין פּעלד אַריין פּיטערן זיך; אין די טומלדיקע פאַרנאַכטן פּון די יאַריד-טעג קלויבן אַיינציקוויי הייעלעך און שטרויעלעך אויפן מאַרק און אין די בית-עלמינדיק רויקע און אומ-מעטיקע בין-הומנימדיקע נאַכמיטאַגס, פּויזנדיק אויף די הענט, צו-נויפשאַרן פּון די גערטנער די אַראַפּגעפּאַלענע געלע ביימער-בלע-טער, פּדי צו פאַרשיטן דעם דירה-בוידעם לעבן קוימען.

סוף-כל-סוף האָט קלמן אַזאַ מדרגה דערגרייכט, אַז אפילו די געקרוינטע בעלי-בתיים — די ריכטיקע מיוחסים און די אמתע מופלגים — האָבן שוין אויך אָנגעהויבן צו שיקן זייערע קינדער צו אים אין חדר. צו דעם האָט זיך קלמן אפילו פּיזיש עפעס גע-ענדערט.

קלמן איז קלענער געוואָרן, אַיינגעהויקערט און קרוע-בלוע, ממש ווי אַ בעטלער און עובר-ושב. די שטיוול תמיד מיט צוקער-שטריקעלעך פּאַרפענטעט און אַליין אַריינגעשטופּט אין אַ לאַנגן און ברייטן צעלעכערטן שוואַרצן בורנוס אָן אַ סטאַן פּונם סאַרט חברה-קדישא-מלבושים. און אַט דאָס אַלץ האָט קלמן שוין גאַר-נישט געקומערט אויך. אפילו דעם אַייגענעם יאָיש כמעט ווי נישט געשפּירט...

אַט אַזוי האָט עס קלמן כמעט ביז גרויע האָר דערגרייכט; נאָר אינמיטן דערינען האָט זיך דער דאַקטאָר הערצל באַ-ווזן אויף דער וועלט און אים, קלמן, עפעס די צעדווגעשע ביינער אויסגעלייכט, דאָס לעבן באַשיינט. קלמן דער מדקדק האָט אָנגעהויבן צאַפּלען זיך און פּונם זומפּ זיך צו דראַפּען. מאַדנע: אין פּלאַג, וואָס פאַר אַ שייכות? ... אַט אַזוי איז עס אָבער די מעשה יעדער טריט, וואָס דער דאַקטאָר הערצל פּלעגט מאַכן

דארטן אין די מדינות, פלעגט זיך תיכף אפרופן אַט דאָ אויף קלמנען.

קלמן איז געוואָרן עפעס שטאַלץ באַ זיך און שעמען זיך אָנגעהויבן מיט אַלץ, וואָס דאָס אויג זעט און דאָס אויער הערט, שווער געוואָרן די אייגענע חרפה צו טראָגן. אין אַזאַ צייט, בעת ממש הימלען שפּאַלטן זיך, ווי טראַכט מען עס פון נאָך פּסח אָן וועגן קרויט, וואָס מען וועט דאַרפן שטעלן זויערן ערשט נאָך סופּות? ... ווי גייט מען עס אַרום אַזוי אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן, בעת מען הייבט אָן צו ווערן שטיקלעך בעל־בתיים, מיט וועלכע די וועלט, קאָן זיין, וועט זיך באַלד רעכענען? ...

און אַט אַזוי אין אַלץ האָט דער מח אָנגעהויבן צו טראַכטן גאָר אַנדערש, ווי פריער. אויף דער עלטער שוין, גאָר יינגליש, הייטער אויף גליקן אָנגעהויבן וואַרטן, מעשה גבירישער יינגערמאַן, אויפן אייגענעם חשבון אַ צייטונג אָנגעהויבן צו באַקומען. יעדער טאַג קאָן זיך זיין עפעס נייעס, און מען דאַרף דאָך וויסן, ווי מען האַלט אין דער וועלט! ... — בעצם איז דאָך קלמן, דאָכט זיך, פאַרבליבן אָן אַביון און אַ בעל־מטופּל, פּונקט ווי פריער. אַט די יסורים אָבער זענען איצט פאַרוואַנדלט געוואָרן בלויז אין אומאָנגענעמע קלייניקייטן. עס ראַליעט זיך, פאַראַן אויף העמען אַנצושפּאַרן זיך, און האַפענונגען זענען דאָ אויף דאָס ניי אַרויס־צופּלאַנטערן זיך. ...

דאָס אַלץ פלעגט מיר קלמן באַריכות דערציילן. איך האָב זיך שוין צוגעוויינט צו אַט די דערציילונגען אין אַ משך פּון עטלעכע חדשים. פּונקט ווי איך האָב זיך מיט קלמנען גופּא איינגעלעבט. און פּונדעסטוועגן האָט מיר, באַמת גערעדט, אַט די גאַנצע מעשה גאַנץ אָפּט אויסגעזען עפעס ווי אַ מלמדיש קליינשטעטלדיג־קער איינפאַל, אַ ביסל קאַמיש.

נאָר אַט איז פּלוצלינג געקומען אַ מאַמענט, בעת קלמן דער מדקדק האָט זיך פאַר מיר באַוווּן אין אַזאַ געשטאַלט, וואָס איך וואָלט זיך גאַרנישט געקאָנט אפילו פאַרשטעלן, און אית, ממש אין איין מינוט, אין מיינע אויגן כמעט אין אַן אויסטערלישער פיגור אויסגעוואַקסן.

סוף תמוז איז עס געווען. א גליענדיקער פרימאָרגן. איך בין
 געשטאַנען באַ זיך אינם צימער, וואָס איז צום מאַרק אַרויסגעקומען
 און האָב דאָס שטעטל פונם קאַפּ בין די פיס באַטראַכט. די זון
 האָט געהאַלטן אין איין פּונאַנדערברענען זיך. די געוועלפֿלעך
 זענען געווען פאַרשלאָסן און פאַרריגלט. די היימיש-פאַרמיטאַג-
 דיקע לייזונג האָט מען שוין דורכגעמאַכט, אויף פרעמדע פּדיונות
 איז לכתחילה נישט געווען וואָס צו ריכטן זיך, און די קרעמער
 זענען זיך פרי אין די הייזער און בתי-מדרשים פּונאַנדערגעגאַנגען.
 אינדרויסן, אויפן קליינעם שטח ערד — אויסער די עטלעכע גוים,
 די שטעטלדיקע דורכץ-יאַריקע שיפורים, וואָס זענען געלעגן האַלב-
 באַקעט מיטן פנים אַראָפּ און געשלאָפּן אויפן גאַניק פון דער אייני-
 ציקער אכסניה, און דעם יידישן דאַקטאָר מיטן פּוילישן ציינון-
 מאַנער, — ביידע אַלטינקע האַרבעוואַטע ליליפּוטלעך-פּראַנטן אָן
 בערד און אָן וואַנסעס, אין ווייסע אַנצוגן און פאַנאַמעס, וואָס
 זענען געזעסן לעבן אַפטייק און מיט קעצלעך געשפּילט זיך —
 איז דאָ בעת-מעשה אַ לעבעדיקער נפש נישט געווען. און שטיף,
 אַז עס האָט זיך, דאַכט זיך, געלאָזט הערן אין דער ווידיקער לאַפּט,
 ווי די פּאָזים-פּרענטלעך באַוועגן זיך דאָרט אין די הענט פון די
 אַלטיטשקעס, וואָס זיצן איצט פאַרדרימלט אין די אַלקערס און
 שטריקן זאַקן. ערשט פּלוצלינג האָב איך דערזען קלמנען, לויפּנדיק
 אויזו מיטן טלית-זעקל אונטערן אַרעם. געטראַכט: מסתמא לויפּט
 ער עס פון דער פּאַסט און גלייך צו מיר. ווי תמיד וועט ער מיר די
 „הצפּירה“ אַריינטראַגן דורכצולייענען און גלאַט, ווי זיין שטייגער
 איז, זיצן אַ וויילע...

נאָר קלמן איז אָבער האַסטיק פאַרביי דורכגעלאָפּן און
 אפילו אויף מיין „גוטן-מאָרגן“ נישט געענטפּערט. איך האָב אַגב
 באַמערקט: דאָס פנים זיינס איז עפעס געווען יום-כיפּורדיק-בלאַס,
 דער סורדוט פּונאַנדערגעקנעפּלט און דער טלית-קטן האָט זיך
 געבאַמבלט לעבן גאַרטל.

קלמן זאָל גאָר מיך אויסמיידן? ...

וואָס האָט עס דאָ געקאַנט פּאַסירן? ... אפשר אַ קינד עפעס

פארשלאפט געוואָרן? ... (קלמן איז געווען אַ זעלטן האַרציקער פּאָטער).

עטלעכע שעה אודאי האָב איך געוואַרט און ער האָט זיך נישט געוויזן. האָב איך אים געפרווט זוכן, נאָר אינדערהיים נישט געטראָפֿן און אינם חדר נישט געפונען.

ערשט מנחה צייט האָט ער זיך געבראַכט צו שלעפֿן, אַ מידער, אַ טרויעריקער, אַ צעשויבערטער, אַ פאַרשמוציקטער און אייסגע-וואַלגערטער, פונקט ווי אַן אבֿל, בעת ער שטופֿט זיך אַריין אין אַ בית-המדרש, דאָס ערשטע מאָל נאָכן שבעה אויפשטיין, קדיש זאָגן, אין אַט דעם איינעם טאָג איז קלמן געוואָרן ממש נישט צו דערקענען. מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ און ציטערנדיק מיט די הויכע שטאַרצנדיקע אַקסלען אויף אַ שטול אַנידערגעזעצט זיך. יאָ, אַפּנים, מיט קלמנען איז טאַקע היינט עפעס נישט גלאַטיק. איך האָב אים געוואַלט פּרעגן, נאָר איידער איך האָב דערוויזן דאָס מויל צו עפענען, — רופֿט ער זיך אָפּ צו מיר:

— איר ווייסט, סאַראַ נייַעס עס איז היינט פאַרהאַנען אין שטאָט? ... דער דאָקטאָר הערצל איז דאָך מסופֿן קראַנק. .. אַזוי קראַנק, אַז טאַקע נאָר איין גאַט זאָל זיך דערבאַרמען אויף אים.

איך בין זיך מודה, בעת מעשה האָט אויף מיר אַט די ידיעה קיין איבעריקן רושם נישט געמאַכט: „כ׳ווייס, שטעמלדיקע פּאַנטאַפֿל-פּאַסט“ — און האָב עס קלמנען אויך אַרויסגעזאָגט. נאָר קלמן האָט מיט דער האַנט אַ מאַך געטון און צעכליי-פעט זיך אויף אַ קול:

„הלוואי — זאָגט ער — וואַלט עס טאַקע אַזוי געווען אַ ליבן ווי דאָס איז אַן אמת.“

און וויינענדיק אויפֿן קול געאיילט מיך, איך זאָל מיט אים גיין וואָס גיכער אין דער אַלטער שול: דאָרטן וועלן איצט מנינים ייד, זאָגן תהילים פאַרן געזונט פּונם דאָקטאָר הערצל. אַט די גאַנצע מעשה איז פאַר מיר געווען עפעס אומגע-ריכט און אומגלייבלעך. נאָר איך בין געווען אַזוי גערירט פּון קלמנס אויסזען, פּון קלמנס טאָן און פּון קלמנס טרערן, אַז איך

וואָלט, דאָכט זיך, געגאָנגען בעת-מעשה, ווהיין ער וואָלט מיך
 נישט גערופן. און איך האָב טאָקע געפּאָלגט.
 אינדרויסן איז שוין די תּמוזדיקע היץ אַ ביסל אָפּגעפּאַלן.
 גאָר די יינגע קרעמער זענען נאָך געשטאַנען מיט נאַסע בערד
 און פּיאָות און אויסגעוואַשענע פּנימער: אַ גאַנצן טאָג, ווי קינד-
 דער, פּמעט יעדער שעה אינם טייך געשווענקט זיך. און די זקנים-
 תקיפים האָבן אָן קאַפּאַטעס און, ווי תּשעה-באַב, אָן שיך, לעבן די
 היילעך אומגעשפּאַצירט און לופּט אין זיך איינגעאַטעמט. די אַלטע
 שויל איז בעת מעשה געווען געפּאַקט מיט אָן עולם. ווי אין אַ יום-
 טוב-טאָג: זומער-צייט — קיין אַנדערע מלאַכות פּמעט סיי ווי סיי
 נישטאַ. מיר זענען ביידע האַרט צו מנחה אָנגעקומען. אין אַט דעם
 טאָג אגב עפעס פּיל יאָר-צייטן געווען, און עס האָט געברומט און
 געטומלט אין דער שויל.

איך האָב קלמנען פּונם אויג נישט אַרויסגעלאָזט. אַט האָט
 ער זיך לעבן אַרון-הקודש אַנידערגעשטעלט און האַלטנדיק די אויגן
 עפעס פּונגהדיק פּאַרמאַכט, די גאַנצע צייט פּון מנחה ממש מיט אָן
 אבר נישט אַ ריר געטון. ווי פּון מרחקים אַ חשובער אורח, וואָס
 האָט זיך אונטערוועגס פּון אַ צרה דערוואָסט, האָט דאָ קלמן איצט
 אויסגעזען צווישן דעם עולם... און אַז מען האָט דעם לעצטן קדיש
 אָפּגעאַגט, איז קלמן צום שוילחן צוגעגאַנגען, און שטאַרקנדיק זיך,
 אויסגערופן:

— פּרידער יידן! איר זאָלט וויסן זיין, אַז מיט דעם דאָק-
 טאָר הערצל האַלט זייער שלעכט... ער איז מסוכּן... זאָגט תּהילים,
 מען דאַרף האָבן פּיל רחמים... רחמים רבים...
 אָפּגעזאָגט און צוריק ווי פּריער לעבן אַרון-הקודש אַוועקגע-
 שטעלט זיך.

קלמןס אויסרוף האָט ניפר געמאַכט אַ רושם; צענדליקער
 קולות האָבן זיך דערהערט פּון אַלע זייטן:
 „אוי, דער דאָקטאָר הערצל איז גאָר אַ גרויסער חוּלָה? ...
 און אַלע, וואָס זענען דאָ בעת מעשה געווען — אַלט און
 יונג אפּילו קינדער האָבן זיך חברותווייזן לעבן די טישן אַרומ-
 געזעצט און אויפן קול מיט אַ ניגון, דזשענה-רבאָדיק, פּסוקים גע-

נאָנט. אין קלמן איז אלץ געשטאנען אָפגעזונדערט, ווי אָן עלטסטער
לעבן דעם ארון-הקודש, גלייך ווי אַ סטרונע אויסגעצויגן און קוים
געשאַקלט מיט די ליפן. נאָך די פסוקים האָט מען דעם דאָקטאָר
הערצל אַ נייעם נאָמען צוגעגעבן און אַלע זענען זיך טרויעריק
פונאָנדערגעגאנגען.

איך האָב אינדרויסן אויף קלמןען אויסגעוואַרט. דאָס חדר
האָט קלמן היינט פונאָנדערגעלאָזט נאָך פאַר מיטאַג און לויט זיין
פאַרלאַנג בין איך מיט אים איצט צווישן מנחה און מעריב אינם
בעריאָזע-וועלדל שפּאַצירן אַוועקגעגאנגען.

עס האָט זיך שוין אָנגעהויבן דער לאַנגזאַמער זון-אונטער-
גאַנג. דאָס ווייסע וועלדל האָט זיך אין שקיעה-רויטקייט געטוקט.
אַ שטומע וועלט — עס האָט זיך נאָר געהערט דאָס וואַסער-
כאָרכלען פון אַ שטייניק ריטשקעלע. און קלמן האָט זיך צערעדט,
נאָר מערקווירדיק, נישט וועגן דעם דאָקטאָר הערצל. געמאַסטן
זאָן געווויגן האָט קלמן גערעדט, יעדעס וואָרט געצייילט און טרוי-
מעריש-טרויעריק. קלמן האָט גערעדט וועגן איוב, שלמה המלך,
וועגן עשרה-הרוב-מלכות און שפּאַנישע אַנסיים, וועגן ר' יהודה
הלוים טויט לעבן די טויערן פון ירושלים, וועגן זייערע ליידן און
שטאַלץ. דערווייל איז שוין געוואָרן נאַכט און קלמן האָט מיך
נערופן, איך זאָל מיט אים גיין צו מעריב ווידער אין דער אַלטער
שוף. איך האָב ווידער געפּאַלגט. געקומען זענען מיר שוין נאָך
„ברכו“, ווי צו מנחה, האָט זיך קלמן איצט ווידער צום ארון-
הקודש צוגעטויליעט. נאָך מעריב האָט ער זיך מיט פּאַמלעכדיקע
טריט צום עמוד צוגערוקט און, האַלטנדיק דעם קאַפּ אָן אַ זייט
פאַרוואָרפן, די הענט פון פאַרנט צונויפגעדריקט, דקדוקדיק און
זייענדיק די ווערטער, קדיש-יתום געזאָגט...

יידן האָבן אים פון אַלע זייטן אַרומגערינגלט.
„נו, קלמן, וואָס הערט זיך עפעס מיט דעם דאָקטאָר
הערצל“? ...

און קלמן האָט מיט אַ ציטעריקער שטים אויסגעשריגן:
„דער דאָקטאָר הערצל איז געשטאַרבן... יידן! ...“ נאָנט
אַלע קדיש נאָך זיין גרויסער נשמה“...

און איז האַסטיק דורכן טהרה-חדר פון דער אַלטער שול
ארויסגעלאָפן. איך האָב זיך געלאָזט גלייך נאָך אים. קיים אַנגע-
יאַגט, שוין אויפן מאַרק, און געוואָרפן זיך אויף קלמנען :
— ר' קלמן, וואָס האָט איר עס דאָ געזאָגט? ... דער
דאָקטאָר הערצל איז געשטאַרבן? ... צו מנחה האָט איר דאָך
געטענהט, אז ער איז נאָר שטאַרק קראַנק...
און קלמן דער מלמד נעמט מיך אָן פעסט פאַר דער האַנט.
פאַרן לבנה-שיין אויפן מאַרק לעבן די פאַרשלאָסענע געוועלבלעך
און טישלעך זעט ער אויס ווי אַ שאַטן... און אַט דער שאַטן,
אַרומקוגדיק זיך פאַרזיכטיק, רוימט מיר איין אַ סוד אויפן אייער :
— אַן אמת, מיין פריינט! ... נישטאַ שוין מער צווישן אונז
דער דאָקטאָר הערצל... אויס, אָפגעטאַנצט די חתונקע... איך
האָב עס געוואָסט נאָך היינט פאַרטאָג פון דער „הצפירה"... נאָר
איך האָב קיינעם נישט אויסגעזאָגט... בפיוון באַהאַלטן עט, פבוּד-
מלכות, פאַרשטייט איר מיך, געוואָלט אים אָפגעבן הערצלען...
אַט אַזוי איז מען זיך נוהג אויף דער נאַנצער וועלט: שטאַרבעט אַ
קעניג, איז מען נישט מודיע תיבה דעם פאָלק וועגן דעם...
אַ ביסל צייט באַהאַלט מען פון אים אויס אַט די בשורה רעה...
ביסלעכווייז, לאַנגזאַם געוויינט מען עס צו... אַט אין פאַלצן ווייסן
שוין אַלע, אַז דער קעניג איז טויט, און דאָס פאָלק שטייט נאָך
אין די גאַסן געקניט, די הענט צום הימל אויסגעשפרייט און בעט
מיט טרערן: „אַלמעכטיקער, פאַרלענגער דאָס לעבן פון איינער
מלך"... איצט פאַרשטייט איר שוין? ... דער דאָקטאָר הערצל
ליגט שוין דאָרטן אין זיין אייביקער רו, און מיר דאָ, זיינע אינטער-
טאַנען, בעטן נאָך אַלץ פאַר זיין געזונט... פבוּד-מלכות, מיין
פריינט... בפיוון אַלץ... אַ שיינע לוייה געוואָלט זיך אים מאַכן :
עס זאָל זיך געדענקען אויף תמיד... גאַרנישט משער צו זיין,
ווי וועט עס אויסזען דער מאַרגנדיקער טאָג... ווידער אין חדר
שלעפן זיך? ... ווידער דלוח און שפלות... אוי, מיין פריינט,
פאַרשפּיט די קרוין, אויס, לגמרי אויס...
נאָך אַט די לעצטע ווערטער איז קלמן געשטאַנען עטלעכע
מינוט אין געשוויגן. קלמן האָט געקוקט אויף דער לבנה, האַלטג-

דיק נאך אלץ מיך פאר דער האנט, עפעס ווי נישט ווילנדיק זיך
צעשיידן מיט מיר. און פלוצלינג האט ער זיך א ריס געטון, זאגנ-
דיק הארציק און קהלתדיק באטראכט:

— נו, איז, הייסט עס, דער טאג פארענדיקט. נישט דער-
וויון אפילו ארומצוקוקן זיך. איצט דארף מען גיין דעם לעצטן
פבוך אפגעבן: קריעה רייסן און א שעה-צייט שבעה זיצן אויף
דער ערד.

אין מיר האבן זיך געזענגט אויפן ווונק אן ווערטער, אין
אפילו אן „גוטע-נאכט“ — אן אבא..

צוויי קריפֿלס

1.

מיכאיל גאָץ

... אין דער פראַנצויזישער שווייץ, צווישן זשענעוו און
לאָזאַן. אַ ווייסע וויליע אויף אַ באַרג. אַלייען, קאַשטאַנען-ביימער,
סטאַטועס, געביידעס, ווי פון מאַרמאַרשטיין, מיט געשניצטע, שפי-
ציקע סאַלקעס. די גאַנצע אומגעפונג דערמאָנט אָן אַ פאַרציטיקן
שלאָס אין אַ ראַמאַניש-אייראָפּעיִש לאַנד.

אַ הייסער זומער-טאַג. גליענדיקע פאַסן זונען-ליכט. פֿון די
סאַלקעס דערטראָגן זיך מוזיק-קלאַנגען. ייִנגוואַרג שפּילט אין קראָ-
קעט און טעניס.

אין איינער פון דיִדאַזיקע אַלייען, לעבן אַ מורמלענדן פּאַנ-
טאַן און אונטער דעם שאַטן פון אַ צונויפגעפלאַכטענעם קאַשטאַ-
נען-צווילינג — אַ וועגעלע — ריכטיקער אַ וויגעלע — פאַר גע-
ליימטע. דאָס וועגעלע-וויגעלע איז באַדעקט מיט אַ שוואַרץ-פלושע-
נער קאָלדרע. פון אונטער דער שוואַרצער קאָלדרע שטעקט
אַרויס אַ שוואַרצער קאַפּ אין אַ שוואַרץ-סאַמעטן פלאַטיק מיצעלע
און איבער דער שוואַרצער קאָלדרע — באַמבלט זיך אַ שוואַרץ
בערדל. דורכאויס — שוואַרץ. עס מיסט זיך גישט אַריין אפילו קיין
אין שפּרינקעלע פון עפעס אַן אַנדערן קאָליר.

דיִדאַזיקע שוואַרצע מאַסע איז עס דער שפּץ פון רעוואָלוציאָ-
נערן גענעראַל-שטאַב, וואָס פירט קריג מיט דער אַלמעכטיקער
דינאַסטיע פון די ראַאָנאַווס פאַר דער רוסישער אימפעריע. דאָס

איז דער פאראליוזרטער מיכאיל גאָץ, וואָס איז דער פאָקטישער פירער פון דער פארטיי סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאָנערן אין, לויט זיין שטאַם — אַן אייניקל פון ק. ז. וויסאַצקי, דער באַווסטער מאַסקווע-טיי-הענדלער און נישט ווינציקער באַווסטער מעצענאַט פון דער העברעישער ליטעראַטור און פונם מיסטיש-נאַציאָנאַלן יידישן אָרדן „ליבהאַבער פון ציון“.

לעבן מיכאיל גאָצן זיצן בעת-מעשה פון ביידע זייטן זיינע צוויי געהילפן. רעכטס — דער רונדער און דיקער וויקטאָר טשער-נאָוו. און לינקס — דער קאָנטיקער און שלאַנקער — באָריס סאַ-ווינקאָוו.

ווי געהאַרכנאָם, ממש אונטערטעניק דיִדאָזיקע צוויי פּוֹלֵבּלֵווֹ-טיקע רוסן האַלטן זיך עס מיט זייער יידישן קוים זשיפענדיקן עלטסטן, וואָס זעט אויס, ווי אַ נאַכט-סילועט. זיי סודען זיך זאַל-בעדריט.

עס רייסט זיך איבער זייער געהיימער שמועס: אַ יינגערמאַן אין אַ יונגע פרוי טרעטן צו נאַנט מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, ווי פּיליגרימען צו זייער הייליקטום.

דאָס איז די בלאַנדע רוסיק, דאָראַ פון טשיטאַ און דער ברונעט באָריס, אַ יידישער יינגערמאַן פון אָדעס. — ביידע טעראַ-ריסטן, וואָס לאָזן זיך אוועק נאָך היינט קיין רוסלאַנד אויף „אַר-בעט“, גרייטע אומצוברענגען זיך גופא און צו טויטן אַנדערע.

צו דעמאָזאָיקן ש'אַרצן פאראַליטיק זענען זיי עס געקומען אין דער לעצטער רגע בענטשן זיך און אַנצושטעקן זיך מיט מוט און מיט גבורה אויף שפּעטער... .

..

אַרקאַדי גאַרענפּעלד

... פעטערבורג. די גאַס מאַכאָוואַיאַ, וואָס איז פון לאַנג אָן אַנגעזאַפט מיט די עלעגישע דערינערונגען און מיט די שטאַלציע טראַדיציעס פון די רוסישע ליבעראַלן און ראַדיקאַלן. —

עס די אינטעליגענץ פון דער הויפט-שטאָט דור-אויס דור-אויך, ווי
אן עקספעדיציע פון אייראָפּעישע געלערנטע אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל,
אַדער שאַנכיי. — עפעס אַן אַפּגעזונדערטער קוואַרטאַל מיט איי-
גענע געזעצן, וואָס פּאָסן זיך נישט אַרײַן אין דער קאָנסטיטוציע
פון דער גאַנצער מלוכה...

אין אַן אונטערשטן שטאַק — אַן איינפאַך צימער, אינם צימער
אינם דאָזיקן, פון אַלע פיר זײַטן — ביכער-פּאָליצעס פּיר דער סטעליע,
אַ לאַנגער און ברייטער טיש, ווי אַ שניידערישער וואַרשטאַט. לעבן
אַט דעם טיש, אויף אַ הויכער שטול — אַ קאַרליק מיט אַ האַרב פון
פּאַרנט און אַ האַרב פון הינטן. אַן אַלט און צעקנייטשט פּנימל מיט
צוויי פּלוצע שמיכלענדיקע אייגעלעך. אַן אויסגעפּליכטער שאַרבן מיט
אַ פּאַר קלעפּיק-פּאַרטרוקנטע גרויע הערעלעך.

דאָס איז אַרקאַדי גאַרענפּעלד, דער זון פון אַ יידישן קריע-
מער אין סימפּעראָפּאָל אין קרים, און איינער פון די אַנגעזעענסטע
רוסישע ליטעראַטור-פּאַרשער, אויף וועמען דער אַזוי גערופּענער
„מאַכטוואָנער פּונם רוסישן געדאַנק“ — מיכאַילאַווסקי, האָט נאָך
עדות געזאָגט, אַז ער איז אַ קוואַל פון חכמה...

עס איז אַ ווינטערדיקער פּאַרנאַכט. אינדרויסן — אַ זאָויע-
רוכע, דורך דער זאָויערוכע — דערטראַגן זיך גלעקלעך-קלאַנגען
פון די פּעטערבורגער-„טראַיקעס“.

— רוסלאַנד — זאָגט ער, גאַרענפּעלד — איז באַגענדיקט
פון גאָט מיט צוויי אייביקייטן — מיט אומענדלעכע שניי-סטעפעס און
מיט פּושקינס ווינטער-לידער... צוויי גלייכע ריזן!...

ער רעדט מיט פּאַרדרוס וועגן דעם, וואָס אין דער מאָדער-
נער ליטעראַטור און אין דער היינטיקער קונסט בכלל, האָט זיך
איינגעשטעלט אַזאַ ווייכער, לירישער טאָן. ער קלאַנגט זיך אויף
דעם, וואָס די אינטעלעקטועלע פון אונזער צײַט פּאַרמאַגן נישט
קײַן כאַראַקטער, קײַן אינסאַינקטן, קײַן איר-קראַפט איז זײַער
גײַסטיקן שאַפּן.

און ער זינגט, דערדאָזיקער קאַרליק מיט די צוויי האַרבן פון
פּאַרנט און פון הינטן — אַ הימן צו העראַישער שטאַרקײַט.
בילדלעך, פּאַרביק דערציילט ער וועגן דעם גרויסן גענום,

וואס ער האט באקומען אין דער פאָריקער נאכט פון אייסער־אַרע
דונקאנס פלאַסטישע טענץ...
אויף אלע פיר פּוּזעט ער אַראָפּ, גאַרענפּעלד, פון זיין הויכן
געזעס. אויף צוויי קוליעס שארט ער זיך קוים צו צו אַ ביכער-
פּאַליצע, וואָס געפינט זיך סך-הכל עטלעכע מעטער ווייט פונם
טיש. ער נעמט פון דאַרטן אַרויס אַן אלבום מיט רעפּראָדוק-
ציעס: בילדער פון רובענס, פון זיין ליבסטן מאָלער.
ער צייגט, גאַרענפּעלד, די שיינקייט פון פּוּלבלויטיקייט, פון
פּיזשער מוסקולאַטור און אַליין קוים וואָס ער אַטעמט פון מיד-
קייט, פון אַנשטרענגונג.
עטלעכע מעטער גאַנג, דאָך געשאַרט זיך אויף קוליעס —
פונם טיש ביז דער ביכער-פּאַליצע. . .

פראפעסאָר לודוויק שטיין

1.

דערדאָזיקער לודוויק שטיין איז פילאָזאָפיע-פראָפעסאָר אינם בערנער אוניווערזיטעט אין דער שווייץ.

בין גאָר אַ קאָלאָריטע און אַמביציעזע פיגור. אַ מאַן פון אויסגעשפראַכענעם כאַראַקטער. אַ ייד איז ער. פון אונגאַרן שטאַמט ער. אין דער יוגנט געווען אַ ראַבינער אין בעמען, וווּ ער איז געוואָרן באַרימט אַלס סינאָגאָגע-פּרעדיקער, אַ דאַנק זיינע אַראַטאַ-רישע פעיקייטן. שפּעטער רייך חתונה געהאַט, נאָכדעם דערשלאָגן זיך צו אַ קאַטעדרע אין בערן, וווּ ער לעבט ממש אין אַ פּאַלאַץ, וואָס איז, אַגב, זיין פּערזענלעך אייגנטום. נאָר ער באַגנוגט זיך נישט און באַפּרידיקט זיך נישט, נישט מיט דער קאַטעדרע און נישט מיט דעם רייכטום. ער פאַרמאַגט אַ קאָלאָסאַלע ענערגיע, און זאָט די ענערגיע שטויסט אים צו מעשים אויף פאַרשידענע גע-ביטן, אפילו אויף אַווינע געביטן, וואָס אין פּלוג קאָן ער, דאַכט זיך, גאַרנישט האָבן צו זיי קיין שום שייכות. אומעטום מישט ער זיך, דער פראָפעסער שטיין, און אומעטום איז ער פּויל: טומעלדיק-פראָדוקטיוו און תמיד אויסשטעלעריש.

נישטאַ קיין איין יאָר, וואָס לודוויק שטיין זאָר נישט האָבן אָפּגעדרוקט עטלעכע ביכער פון זיינע שריפטן. אַ ביבליאָטעק אַ גאַנצע האָט ער שוין אָנגעשריבן און וועגן אַרץ אין דער וועלט. ער האָט ווערק וועגן פילאָזאָפיע און סאָציאָלאָגיע, וועגן שיינער ליטעראַטור און פּאַליטישע עקאָנאָמיע, וועגן רעליגיע און נאַטור. ער באַטייליקט זיך אין אַלע וועלט-קאָנגרעסן פון וויסנשאַפטס-לייט

און פון שטאטס-מענער. היינט באגרינדעט ער אין א ספעציעלער
 בראשור ניקאלאי דעם צווייטנס פארשלאג וועגן אלגעמיינעם פרידן,
 לויט דעם מאדערנעם נעא-קאנטיאניזם, פאר וואָס ער באַקומט
 איבעריקנס, אַ דאַנק-בריוו פונם רוסישן קיסרלעכן הויף. מאָרגן —
 שטעלט ער ארויס, אלס גוט-באַזיצער לעבן ווין, זיין קאַנדידאַטור
 אינם עסטרייכישן „הערן-הויז“ און קריגט, אגב, אויף דעם די
 הסכמה אַזש פון דעם קיסר פראַנץ יאָזעפּן אַליין. דערביי די גע-
 שעפטן זיינע: ער איז אַ מיטאַרבעטער אין דער „פראַנקפורטער
 צייטונג“, אַ שותף אין דער „פאַסישער צייטונג“ און אין „בערלי-
 נער טאַגעבלאַט“, אַ קאַמפּאַניאָן אינם אַלגעמאַנישן פלייש-קאַרטעל
 און „רעסטאָראַנען-טרעסט“. און דערצו, כאַטש ער האָט שוין
 אַריבערגעשטיגן די פופציקער, פירט ער נאָך פלייסיק ליבעס-
 אַוואַנטורעס, נישט געטוקט אויף דעם, וואָס אין אַזאַ טיפיש פראַ-
 ווינציעל שוויצאַריש שטעטל, ווי בערן, איז אפילו אַ לייכטזיניקער
 בליק פון אַ סטודענט אויף אַ קעלנערין פונם קאַפּע „בוּבענבערג“
 אַן אלגעמיינע סענעסאַציע.

די קאַלעגן זיינע, די איבעריקע פראַפעסאָרן פונם אוניווער-
 זיטעט, מיידן אים אויס. אייניקע האַסן אים אַזש. און אויף אַט די
 קעגנערישע פראַפעסאָרן קונדיק. באַיקאַטירן אים פאַקטיש אויך
 די אַרטיקע, די שוויצאַרישע, דאָס הייסט, די קריסטלעכע סטוי-
 דענטן. ער באַאומרויקט מיט זיין טעמפּעראַמענט. ער שאַקירט מיט
 זיין מאַראַל. און נישט ער קאָן עס זיין דער וועג-ווייזער פון דער
 יוגנט.

דערפאַר אָבער איז ער שטאַרק באַליבט פון די יידישע
 תלמידים, וואָס קומען, מערנסטנטייל, פון רוסלאַנד און פון פּוילן.
 זיי, אַט די אויסגעמאַטערטע עקסטערנס פאַרגעטערן אים איינפאַך.
 די אורזאַכן פון די דאָזיקע פאַרגעטערונג זענען פאַרשידענע.
 ער, פראַפעסאָר שטיין, באַפרייט פון שכר-לימוד פאַר זיינע
 לעקציעס. צו אים קאָן מען זיך ווענדן וועגן אַ סטיפענדיע פון
 דעם פאַרזינער „איק“ א, אָדער וועגן אַ סובסודיע פונם בערלינער
 „הילפס-פאַרזיין“, און דערהויפּט מחמת דעם, וואָס פראַפעסאָר לוד-
 וויק שטיין איז בתוך זייער נאָענט אין גייסט צו די בערנער יידישע

סטודענטן-פילאָזאָפּן, וועלכע זענען ס'רוב געוועזענע בית-המדרש-
 בחורים אין סלאָבאָדקע, אָדער אין טעלזער ראָגאַטקע. אין שטיי-
 נען רופט זיך אָפּ נישט זעלטן די אַלטע ראַבינערישע נאָמור.
 אַט, לַמשלָ, פּאַסירט מיט אים גאַנץ אָפּט, און רעדנדיק,
 אַ שטייגער, פאַר זיינע צוהערער אינם סעמינאַר וועגן פּיכ-
 טע און שעלינג, צעגיסט ער זיך גאַר פּלוצלינג אין אַ לויב-
 געזאַנג צו משה מענדעלסאָן. און נישט דערפאַר, וואָס משה מענדעל-
 סאָן זאָל אים אימפּאַנירן אַלס פּילאָזאָף, נאָר בלויז דערפאַר, ווייל
 „דער גראַטער מאָזעס“, דער ווייזע פּוין דעטאַו, האָט איינמאַל אָפּגע-
 זאָגט צו באַזוכן „דעם גראַסן פּרידריך“, דעם קעניג פּוין פּרייסן,
 מחמת דעם, „וואָס דערדאָניקער באַזוך האָט געזאַלט פּאַרקומען אום
 ...שבת“.

2.

כמעט אַנדערטהאַלבן צענדליק יאָר האָט זיך עס אַזוי
 געצויגן.

אַ דאַנק דעם פּראָפּעסאָר לודוויק שטיין און טיילווייז אַ
 דאַנק דעם פּאַסיוון באַיקאַט פּוין דער נישט-יידישער סטודענטן-
 שאַפּט, איז דער פּילאָזאָפּישער פּאַקולטעט פּונם בערגער אוניווער-
 זיטעט פּאַרוואַנדלט געוואָרן כמעט עפעס אין אַ מין ריין-יידישן
 לערן-אַנשטאַלט, וואָס שטעלט צו פאַר דער גאַנצער „דיאָספּאָרע“
 גייסטיקע פּאַרזאָרגער.

פּוין שטיינס תּלמידים זענען עס אַרויסגעקומען די העברעי-
 שע לערער אין ארץ ישראל און די יידישיסטישע אויטאָנאָמיסטן אין
 גלילות, ציוניסטישע מטיפים אין בונדיסטישע אַגיטאַטאָרן און אַלע
 אַנדערע סאַרטן קהלס-לייט, אין וועלכע דאָס מאַדערנע יידנטום פּוין
 מורח-אייראָפּע נייטיקט זיך איצט.

נאָר אַט איז געקומען אַ מאַמענט, וואָס די פּינטלעכע קאָ-
 לעגן, וועלכע פּלעגן אים פּריער בלויז אויסמיידן, דעם פּראָפּעסאָר
 שטיין, אָדער נאָר פאַר זיך, אינדיוידועל, האָסן אים, זענען אינמיטן
 דערינען אַרגאַניזירט, אַלס קאַלעקטיוו, אַרויסגעטרעטן קעגן אים

אין אן אָפּענעם פּאַרביטערטן קריג. מיט דעם פּראָפּעסאָר שטיין
האַט פּאַסירט אַן אומוויכטיקער קליינער דורכפּאַל:

אין איינעם פּון זיינע ביכער האָט ער נישט פּינקטלעך באַ-
צייכנט דעם קלימאַט פּונם זיד-פּאַל און די טעמפּעראַטור פּונם
נאַרד-פּאַל (וועדליק אגב ווי ער, שטיין גופא, האָט געטענהט, איז
עס גאָר געווען אַ דרוק-פעלער).

די בערנער פּראָפּעסאָרן אָבער האָבן זיך אָנגעכאַפט אין אַט
דעם „דורכפּאַל“, פּדי צו דיסקרעזיטירן אים אַלס געלערנטן און
מיט דעם פּטור ווערן פּון אים: „אַ וויסנשאַפּטלער, וואָס איז אַזוי
אומוויסנד, האָט נישט קיין רעכט אויף פּראָפּעסורע“, און זיי האָבן
נאָך אַריינגעשטרעפט אין דעמדאָזיקן קריג, אַלס אַקטיווע שטרײַטער,
די נישט-יידישע סטודענטן פּון אַלע פּאַקולטעטן, אפילו די מעדי-
צינער און די כעמיקער.

וירקלעך, אַ האַרץ-רייסנד בילד:

אַ ווינטערדיקער פּאַרנאַכט. מער ווי ווען עס איז האָט זיך
אָנגעפּאַקט מיט צוהערער דער זאַל, וווּ פּראָפּעסאָר שטיין האַלט
זיינע פּאַרטראַגן. בוכשטעבלעך אַ קאַפּ אויף אַ קאַפּ. די טירן אָפּן
אויך דער קאַרידאָר איז פול מיט פּובליקום. אומפּאַרשטענד-
לעך בלויז, וואָס די פעדעלן (די אויפּזעער) פעלן. פּראָפּעסאָר
שטיין — אויף דער טריבונע; ווי געוויינטלעך — עלעגאַנט גע-
קליידט און מיט אַ רויז אין לאַץ. די טעמע: „העגעל און זיין
באַגריף וועגן גאַט אַלס פּאַרנופּט“. ער איז אין אַ יום-טובדיקער
שטימונג, דער פּראָפּעסאָר, אַ שטיקל יוביליי. ער ליינט עס דאָ
אויף דעמדאָזיקן פּלאַץ די אַכט-הונדערטסטע לעקציע. פעסט און
שטאַלץ הייבט ער אויף דעם קאַפּ, פּאַכנדיק דערביי מיט דעם קאַפּ
ספעקט, וואָס ווי תמיד איז עס אַ באַווייז, אַז דער פּאַרטראַג
פּאַנגט זיך אָן.

גלייך אָבער, אין אַט דער סעקונדע טאַקע:

אויף דער טריבונע, דעם פּראָפּעסאָר אין געזיכט, פליען פון
אַלע זייטן אייער, קאַרטאַפּל, פּרוכטן און פּשוט פּאַרטויבט צו ווערן
פּון קאַצעניאַמער-מוזיק...

די בערנער פראָפעסאָרן האָבן געזיגט. דאָס איז געווען דער
לעצטער אויפטריט פון פראָפעסאָר לודוויק שטיין אויף דער טרי-
בווע פונם פילאָזאָפישן פאָקולטעט אין בערן. נאָך דעמדאָזיקן אינ-
צידענט האָט ער אינגאנצן פארלאָזט די שווייץ. און מיט דעם
אזעקגיין פון לודוויק שטיין איז עס בערן בטויל געוואָרן אַלס
„אַרט פון תורה“ פאר דער יידישער יוגנט פון מזרח-איייראָפּע אין
יענער צייט, דערהויפּט פאר די יידישע בחורים פון רוסלאַנד און
פּוילן.

איך פאַרצייכן דעם דאַטום. פאַרט אַ שטיקל פאַרגאַנגענהייט,
וואָס וועט זיך שוין נישט אימקערן מער.
דאָס האָט פאַסירט אינם יאָר 1908.

1927

א. בונאקאוו-פונראמינסקי

1.

אינם פארצייטיקן רוסלאַנד, אינם צארישן, אינם יידנפיינט-
לעכן פלעגט עס צווישן די דאַרפישע באלעבאָטים אין צווישן די
שטאַטישע באלעמלאַכעס געוונגען ווערן אָט דאָס לידעלע:

„אין קיעוו - צוקער בראַדסקיס
אין מאַסקווע - טיי וויסאַצקיס“.

אויך אז ליבעראַלע אינטעליגענטן פון דער אַפּאָזיציע און
אפילו אייפגעקלערטע באַאמטע פון דער פּראָבדע, האָבן אַקאַמפּאַ-
נירט דעמדאָזיקן געזאָנג.

אַט ווי ווייט די פּראַוואַסלאַווע מדינה איז נעבעך פאַר-
שקלאַפט באַ דעם יידישן קאַפיטאַל: אין די צוויי הייליקסטע שטעט
פונם הייליקן קעניגרייך - אין קיעוו, וואָס איז די מוטער פונם
גאַנצן רוסישן ישוב און אין מאַסקווע, וואָס איז די איינציקע יורשטע
פונם אפּאָסטאָלישן רוים - האָבן עס צוויי יידן, בראַדסקי און
וויסאַצקי, פאַרשאַכערט אין זייערע הענט אונזערע צוויי עכט-רוסישע
פּראָדוקציעס, ווי צוקער און טיי, וואָס זענען אפשר נישט ווינציקער
עכט רוסיש, ווי די לאַוורעס אין די קעווער פעטשערעס און ווי די
איקאַנע פון גאַטס מוטער אין דער איוער-קאַפּליצע באַ דעם
מאַסקווער קרעמל.

איין קלייניקייט - צוקער און טיי אין רוסלאַנד.
צוקער און טיי אין רוסלאַנד איז נישט קיין נאַכשלעפעניש
פון דעם בוסורמאַן און נישט קיין צוטשעפעניש פון אַנגלאַמאַן.

צוקער און טיי איז דער הויפט-נערו פונם רוסישן לעבנס-שטייגער און אונטערשיד פון קלאסן און שטאנדן. דאָס איז עפעס מער, ווי אן עטנאָגראַפישע אייגנשאַפט, דאָס האָט, דאָכט זיך, אַ שייכות צו דעם רוסישן קלימאט. דאָס איז אייגנטלעך אַ געאָגראַפישע דערשיי-נונג: און צוקער און טיי איז נישט פאַרצושטעלן זיך דאָס לאַנד פון די בייכיגע מעשענע סאַמאַוואַרן, וואָס קאָכן אין זיין דורכן מעת-לעת אין פּריוואַטע הייזער און טראַקטירן, אין שאַנד-הייזער און מאָנאַסטירן, און וואָס מיט זייער געדיכטער פאַרע שטילן זיי איין און באַרויךן דאָס געמיט, פונקט ווי דער דינינקער ווירויך פון די לעמפלעך, וואָס פלעמלען אונטער די איקאָנעס, רוסלאַנד, דאָס פאַטיראַרכאַלע רוסלאַנד, איז דאָס לאַנד, ווו עס הערשט אַ פּלע, אַז וואָס סאָלידער אַ מענטש איז, אַלץ אַ גרעסערער טיי-טרינקער איז ער. אפילו די קרעדיט-פעיקייט פון „קופיעץ“, פונם סוחר אין רוסלאַנד, ווערט אָפגעשאַצט לויט דער פאַרציע טשייניקעס, וואָס ער ניסט אין זיך אַריין, און אום עמיצנס פּערזענלעכע רענאָמע ווי אויך דער גוטער נאָמען פון דער משפּחה זאָלן לאַנג אָנהאַלטן, איז נייטיק, אַז די דאָזיקע טשייניקעס, וואָס ער גיסט אין זיך אַריין זאָלן זיין דווקא ברענעדיקע, און נישט נאָר דאָס אינגעווייד פון דעם זופער זאָל ברענען, נאָר אויך פון דער טשויפּרינע און פון דער באַרד זאָל גיסן אַ הייסער שווייס, ווי פון בעזים אין באַד אויפן פּאַל. אפילו פאַר דעם רוסישן „טשינאָוויק“ איז די בעסטע מתנה — אַ היטל צוקער און פאַר דעם פּאַפּ איז די אָנגענעמסטע נדבה — אַ פעקל טיי.

פאַר דעם רוסאַק איז דער סאַמאַוואַר דיזעלביקע זאָך, וואָס פאַר דעם אַראַבער — דאָס קעמל; גלייך ווי דער אַראַבער רופט און דאָס סאַמע אויסדערוויילטע קעפס-ווייב: „קעמל מיינס“ — אַזוי שעפּטשעט דער רוסאַק צערטלעך: „טשאַיאַק“ — טייעלע, ווי דעם נאָמען פון אַ געליבטער...

הארמידערט ער, דער רוסאק, אין די צערקוועס און אין די
שענקען.

— פארקאטשעט די ארבל, ברידערלעך געקרייזיקטע! ..
טשוכעט זיך אויס, שוועסטערלעך געפייניקטע! .. באטראכט נאָר,
צו וואָס די אימפעריע, די פראַוואַסלאַווע, האָט זיך דערקייקלט ..
אין סאַמע האַרץ זענען זיי אַריינגעקראַכן, די זשידעס .. דערלעבט
צייטן: דאָס פראַוואַסלאַווע פּאַלק באַלעקט זיך מיט דעם צוקער
פון די קריסטוס-הענקער און דערפרישט זיך מיט דער טיי פון די
יודאש-פאַררעטער ..

פאַרשטומט איז טולאַ, געפלאַגט איז קאַלוגאַ —
„אין קיעוו — צוקער בראַדסקיס,
אין מאַסקווע — טיי וויסאַצקיס“

2.

דער רוסישער פראַוואַסלאַווער צאַר פירט אַזש געהיים אַ
קריג קעגן דערדאָזיקער יידישער, אַנטי-קריסטלעכער טיי-און-צו-
קער-ממשלה אין זיין לאַנד.

דאָס פינאַנץ-מיניסטעריום און די מלוכה-באַנק שטיצן אין
קיעוו דעם צוקער-פאַבריקאַנט טערעשטשענקאַן קעגן בראַדסקין, און
אין מאַסקווע דעם טיי-ליוועראַנט פערלאַוון קעגן וויסאַצקין.

אפילו אָבער דער אַלמעכטיקער רוסישער צאַר איז מאַכט-
לאַז אַיינצוברעכן די צוויי יידישע סוחרים. בראַדסקי הערשט מאַ-
טעריעל פאַקטיש איבער גאַנץ אוקראַינע, און וויסאַצקי ..

די רצינים פון די פעטערבורגער הומאַריסטישע זשורנאַלן
און די קופעלעטיסטן פון די מאַסקווער ציגיינערישע קאַבאַרעטן,
האַבן אים געקרוינט, דעם יידישן טיי-הענדלער, מיט נישט קיין
קלענערן מיסל, ווי „קאַליטאַ דער צווייטער“.

פונקט ווי דער רוסישער גרויספירשט קאליטא האָט אָפגע-
שאַפט די ליאָקאַלע פּאַטריאַטיזמען פון די צעשפּליטערטע סקיטישע
שבטים אינם אמאַליקן רוסלאַנד — אַזוי שאַפט אָפּ דער יידישער
טיי-סוחר וויסאַצקי, די סעפּאַראַטע טיי-געשמאַקן פון די פּאַרשי-
דענע פעלקער און ראַסן אינם איצטיקן רוסלאַנד.
אין די רעזידענץ-שאַנטאַנען צייגט מען אָפט אַ ספּעציעלן
„וויסאַצקי-נומער“:

אַ זידנדיקער קעסל, וואָס איז באַצייכנט פון אויבן ביז אונטן
מיט אַ פייערדיקן אויפּשריפט: „רוסלאַנד“, אויבן אַ קאַרליק אין
אַ שוואַרץ-סאַמעטענעם כאַלאַט, שוואַרץ סאַמעטענער שפיציקער
יאַרמלעך און מיט אַ לאַנגער פעכיקער באַרד און לאַנגע פעכיקע
פּיאַז, פּייקלט מיט אַ פּייקל אין אָט דעם קאַכעדיקן קעסל,
פּייקלענדיק שאַקלט ער זיך, דער שוואַרצינקער ליפּיוט, און
זינגט מיטן ניגון פון „איך לוי בערדיטשעווער וויל מיט דיר
בייטן אַ בייט“.

רוסלאַנד... איך, וויסאַצקי, בין דיין טיי-פירשט אויף אלע צייטן
און מיך וואָסער אויף קיין אנדער משקו-האר נישט פאַרבייטן,
איי, איי, וואָ, וויי, איי, איי, איי-איא-איי-איי-יאיי“.

* * *

וויסאַצקי איז דער אָנערקענטער אַלרוסלענדישער טיי-מאַגנאַט.
סאַראַ יידישליעכן נאַמען אָפער ער טראָגט עס, דערדאַ-
זיקער מאַגנאַט, שוין צו יידישליעך: אַ נאַמען, וואָס דערמאַנט עפעס
אַן די אַלטע פּייטנים פון מחזור, פון קירות און פון סליחות: קלו-
נימוס-זאב הייסט ער.

אגב: דאָס איז דערזעלביקער קלונימוס זאב וויסאַצקי,
וואָס אויף דעם שער-בלאַט פון אחד-העמס „השלוח“ איז ער פאַר-
צייכנט אַלס דער גרינדער פון דערדאָזיקער עפאַכע-מאַכנדער
העברעישער צייטשריפט.

צווישן די יידישע גבירים אין רוסלאנד פון וויסאָצקיס ראַנג
איז ער אַן אוניקוס. קלונִימוס-זאב וויסאָצקי: ער איז דער איינ-
אונאיינציקער יידישער מיליאָנער אינם צאַרנלאַנד, וואָס איז נישט
קײן סקאַרפּאַווער גוטער בעטער פאַר יידן און וואָס שטופט זיך
נישט צווישן גוים.

אין נישט בלויז אין דעם אַליין איז ער אַן אויסנאַם צווישן
די יידישע גבירים אין דער מדינה: סיי לויט דעם פּערזענלעכן
לעבנס-סטיל זיינעם און סיי לויט דעם, ווי זיין הויזגעזינט פירט
זיך, איז קלונִימוס-זאב וויסאָצקי בעצם מער ענלעך צו אַזוינע
רוסישע קופּצעס, ווי דער רעוואָלוציע-מעצענאַט מאַראָזאָוו, צי ווי
דער קונסט-פאַטראָן טרעטיאַקאָוו, איידער צו אַזוינע יידישע נאַ-
טאַבלען, ווי צום ביישפּיל, דער באַראָן גינבורג, אָדער שטאַטס-
ראַט פּאַליאַקאָוו.

אַט אַ פּאַר שטריכן פון קלונִימוס-זאב וויסאָצקיס ביאַנ-
ראַפּיע :

ער איז אַ ייד אַ משפּיל, און די השפּלה זיינע איז זייער
טיפּיש פאַר דער צייט, וואָס נאָך דעם פּאַגראָם אין יאַליאָזאָועט-
גראַד אין נאָך דער „אויטאַעמאַנציפּאַציע“ פונם דר. פּינסקער.
ער איז אַ חובב-ציון אינם גייסט פון אחד-העמס מיסטיש נאַציאָ-
נאַלער סעקטע, בני משה. ער לייזט אויס ארץ-ישראל-באַדן, ער
איז אַ נדבן פאַר העברעיש. הויך דעם, וואָס ער האָט געשאַפּן אַ
ספּעציעלע טריבונע פאַר אחד-העמען (דעם זשורנאַל „השלוח“),
שטיצט ער בכלל העברעישע פּאַרלאָגן, העברעישע שרייבער און
העברעישע געלערנטע. אפילו געשעפטסלעך, אין זיין טיי-פירמע,
האַלט ער אויך אַלס אָנגעשטעלטע העברעישע שריפטשטעלער און
לייבאַפּער פון ציון. אחד-העם גופאַ פאַרנעמט באַ אים אַן אָנ-
געזעענעם פּאַסטן אין ענגלאַנד, אין אַנדאַן. דער פּובליציסט זלמן
עפּשטיין — אין פּוילן, אין וואַרשע: אין אָדעס רעכנט זיך ווי-

סאָצקיס טיי-קאָנטאַר עפעס אַלס צוגאַב צו דעם חובבי-ציון שטאַב,
צו דעם אַזוי גערופענעם „אַדעסער קאָמיטעט“.

און גלייכצייטיק :

דער טיי-הענדלער קלונמוס-זאב וויסאָצקי איז עס דער
פאַטריאַרך, וואָס פון זיינע זאַמען זענען אַרויסגעקומען עטלעכע
משפחות, וועלכע בילדן אינם פאַרלוף פון צוויי דורות די אַזאַנ-
גאַרד-גרופע פון דער פּאָלקישער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג אין
רוסלאַנד: די פאַרטיי סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאָנערן, אָט די פאַרטיי,
וואָס פירט אָן זירעקט, געזיכט צו געזיכט, דעם שטרייט מיט
דער ראַמאַנאָוו-דינאַסטיע, איז עס, אין אַ באַדייטנדן טייל, געשאַפן פון
קלונמוס-זאב וויסאָצקיס בלוט און גוטס.

די גאַצעס און די גאַוראַנסקיס, די צייטלינס און די פּונדאַ-
מינסקיס, די פירער און די קאָסירער פּונם רעוואָלוציאָנערן טע-
ראָר — אַלע זענען זיי קלונמוס-זאב וויסאָצקיס לייבלעכע אייניק-
לעך, די קינדער פון זיינע טעכטער און איידימס, וואָס זענען באַ-
ווסט מיט זייער יחוס, תורה און השפּלה.

4.

דער סאַמע ערשטער איז עס געווען מיכאַיל גאַץ, וואָס האָט
אַריינגעפירט דעם רוסישן דאָרפישן פּונט אין אָט דעם יידישן
גבירישן הויז און אים דאָ אַוועקגעזעצט אויבן אָן.

אינם סאַמע אָנהייב פון די 90-ער יאָרן אינם פאַריקן יאָר-
הונדערט, בעת וויסאָצקיס אייניקל, מיכאַיל גאַץ, איז נאָך געווען אַ
יונגער סטודענט, איז ער שוין פאַרטריבן געוואָרן קיין סיביר צו-
זאַמען מיט דעם זון פּונם מאַסקווער רב, מיט אָסיפּ מינאַרן, פאַר
דעם פּרוו אָפּצופּרישן די טראַדיציעס פון דער „נאַראַדנאַיאַ וואָלאַ“
און צו פּאַנייען די געבאַטן פון דעם „איספּאַליטעליני קאָמיטעט“.
און פון דעמאָלט אָן איז עס די רוסישע רעוואָלוציאָנערע באַווע-
גונג פאַרבליבן אין דער געדיכטער צעצווייגטער וויסאָצקי-פאַמיל-
יע אַלס אַ ירושה, וואָס גייט אַריבער אייניגעם מיט די טיי-פּראָפּיטן
פון טאַטעס צו קינדער און פון קינדער צו קינדס-קינדער.

א מערקווירדיקער פאל:

איינגטלעך איז דער פאליטישער און סאציאלער ראדיקאליזם אין וויסאצקיס הוינגעזינט מער א פראדוקט פון שטרענג-קאנסער וואטיווע שטאם-טראדיציעס אין משפחה-פליכטן, איידער פון א פרייען רעוואָלוציאָנערן, אינדיווידועלען טעמפעראמענט און פערזענלעכן דראַנג. א באַווייז: עס האָט נאָך נישט געטראָפן אין וויסאצקיס פא-מיליע, אז ווער עס איז פון אירע גלידער זאָל צושטיין צו די סאָצי-אל-דעמאָקראַטן, אָדער צו אַנאַרכיסטן, צי צו אַן אַנדערער רעוואָ-לוציאָנערער פאַרטיי, וואָס אינם צאַרישן רוסלאַנד דאַרף מען נישט אַטאַרק זוכן. אַ גאַנצע משפחה, וואָס איז „עסעריש“ פון קליין ביז גרויס און אויף אַלע דורות. די עסערישע פאַרטיי איז עס דאָ נישט קיין אייגענער אויסוואַל, נאָר אַ ירושהדיקע פראָפעסיאָנעלע חזקה אויף דעם שטייגער פון די אינדישע קאסטעס.

דאָס קומט פון דעם, וואָס אַן עס-ער איז געווען מיכאיל גאַן, דער גרינדער פון דער וויסאצקי-דינאסטיע אין דער רוסישער רעוואָלוציע.

די וויסאצקיס זענען עסטעטן, די וויסאצקיס האַלטן פון סטי. פאר זיי איז עס אַ צייכן פון אַריסטאָקראַטישער סאָלידקייט און פיינקייט צו קלאַמערן זיך אָן דער לערע, מנהגים און צערעמאָ-ניאַל פונם עלטסטן אינם שבט, און דעריבער, פאַר זיי צו באַקערן זיך צו אַן אַנדערער, נישט עס-ערישער, דאָס הייסט פרעמדער. נישט-גאַנצישער ריכטונג אין דער רעוואָלוציע איז דיזעלביקע זאָך, וואָס אַ שטייגער פאַר פרינצן פון קייזערלעך בלויז צו ווידער-שפעניקן קעגן די געוואַלטיגע עלטערן און אור-עלטערן און פאַר-פלאַנצן אַ מאַועליאַנס-דור...

* * *

בעת וויסאצקיס אייניקלעך — אָן אונטערשיד פון גע-שלעכט — ליגן נאָך געוויקלט אין די וויגעלעך — טרעפט מען שוין באַצייטנס זייערע צוקונפטיקע אַמטן און ראַנגען אין דער

רעוואָלוציע. לויט דעם אימפעט און אפעטיט, ווי אזוי דאָס עופהלע זייגט די מוטערס, אָדער די אמס ברוסט — זאָגט מען פאָרויס, צי עס וועט זיין אַ פראָפּאָגאָנדיסט אָדער אַ טעראָריסט, צי עס וועט זיך געפינען סתם אין אַ קאָמיטעט, אָדער עס וועט זיין אַ באַפעלער אינם צענטראַלן קאָמיטעט...

און די דערוואַקסענע — און גאַנץ אַזט נאָך האַלב דער-וואַקסענע — זענען צעטיילט אין צוויי מחנות: איין מחנה באַשטייט פון אַרעסטאַנטן אין סיבירישע טורמעס און די צווייטע — פון עמיגראַנטן אין שוויצאַרישע וויליעס.

סיי דאָ און סיי דאָרטן האַלט אויס דער זיידע — דער פרידלעכער טיי-הענדלער און געטרייער תלמיד פון אחד-העמען — גאַנצע רעגיסענטן. קאָלאָניאַלע אַרמיען. ער קויפט אונטער אין סיביר די זשאַנדאַרמען, כדי צו באַשיצן די פאַרשיקטע אייניקלעך פון שמיץ און פון קאַרצער, און ער קויפט אונטער אין דער שווייץ די רעוואָלוציאָנערע טעראָריסטן, אום צו פאַרהיטן די אַנטלאָפּענע אייניקלעך פון קייטן און פון תליות.

דידאָזיקע פינאַנציעלע קאָמפּענסאַציעס אָבער העלפּן נישט תמיד. דער וויסאַצקי-„טראָן“ אין דער רוסישער רעוואָלוציע בלייבט פאַרט קיינמאַל נישט ליידיק. בעת מיכאַיל גאַץ, למשל, ווערט פאַראַליזירט אין דער עמיגראַציע אין זשענעוואַ — פאַר-נעמט גלייך אבראָם גאַץ דעם ברודערס פריערדיקן פּלאַץ אויף קאַטאַרגע אין נערטשינסק...

5

נישט איין מיטגליד פון דער וויסאַצקי פאַמיליע האָט זיך שוין גענוג אַנגעליטן פון דער רוסישער רעוואָלוציע, וואָס איז נאָך מיכאַיל גאַץ געוואָרן אָפּליגאַטאַריש פאַר דער גאַנצער משפּחה צוליב דעם געבאָט פון „פּבוד-אב“, נאָר קיינער פון זיי באַצאָלט אפשר נישט מיט אזאָ טייערן פרייז פאַר אַט דעם „נאַפּ-לעס אָפּליזש“, ווי איליאַ פּונדאַמינסקי, אָדער — לויט דעם קאַנ-ספּיראַטיאָן צועמעניש — איליאַ בונאַקאו, וואָס איז קלוימוס-זאב

היסטאָריעס און אייניקל און מיכאל גאַצס אַ שוועסטער-קינד. פאַר אים, פאַר פּונדאָמינסקין, איז דערדאָזיקער פאַמיליען-חוב אַזאַ לאַסט, אַז עס איז אים איינפאַך נישט אַריבערצוטראַגן.

אַט סאַראַ גורל עס איז אויסגעפאַלן אויף אים :

ער איז אַזאַ ווייכער, אַזאַ גוטשאַרציקער און מיט נאָך פיל אַנדערע נישט-רעוואָלוציאָנערע, פינטלעכער גערעדט — אַנטי-רעוואָלוציאָנערע אייגנשאַפטן און מדות איז ער געבענטשט דער-דאָזיקער יונגער. איידעלער שאַטן — ער איז דושענטלמעניש-עלעגאַנט און וויל-דערצויגן, אויגן פאַרמאָגט ער טרויעריקע און אַ געמיט אָן עלעגישס, אַ שטים איז באַ אים אַ זיסע — אַ טענאַר. די פילאָזאָפיע זיינע איז אַ רייקע, פּמעט אַ בודיסטישע און פון אַלערליי פאַרמען אין דער קונסט, אין דער פּאָעזיע איז אים מער צום האַרץ די אַרנאָמענטאַלישע פאַרם, די אַריענטאַלישע. פון פּערזענלעכע אַמביציעס איז ער ווייט און ער ווייט גאַרנישט, וואָס דאָס איז אַזוינס — האַפּן אַ השק איבער וועמען עס איז צו הערשן, בפּלץ איז ער נישט קיין בעלן אַרויסצושטעלן זיך אַזוי, אַז ער זאָל זיך אַנווען פאַר אַנדערע. עס ציט אים גאָר צו רן, צו שטילקייט — צו דער רן און צו דער שטילקייט פון ביבליאָטעקן און מוזעומס, פון אַרכיוון און הייליקטימער. ער איז דורך און דורך אַ קול-טור-מענטש, פּונדאָמינסקי, אַ ראַפּינירטער קולטור-מענטש, וואָס פאַר-שטעלט די אויגן פון בונטע, בלענדנדע קאָלירן, די אויערן פון המונישע שטורמישע געוואָלטן און דעם באַווסטזיין פון כאַאָטישע, פינצטערע, אַפּגרונטן. אפילו אין דער נאַטור איז די געגאַרטע צייט זיינע — אַנהייב האַרבסט, דאָס בלאַסע פנים פון וועלקן, און אין דער געשיכטע לאַקט אים — די סטאַפּילע, אומבאַוועגלעכע פאַר-גאַנגענהייט... וואָס פאַר אַ מהלך דאָס איז פון אויפשטאַנדן, פון איבערקערענישן! אויב אין דער רעוואָלוציע אין דער רוסישער איז יאָ פאַראַן עטוואָס אַזוינס, צו וואָס פּונדאָמינסקי האָט אַ פּער-זענלעכע נייגיגן, איז עס פילייכט די רעדנער-טריבונע אין די אויס-לענדישע רעוואָלוציאָנער-געשטימטע סטודענטישע קרייזלעך. דאָ, אין די אַזוי גערופענע „סטאַלאָוקעס“ (פיליקע קיכן), אין דער אַנטי-וועננהייט פון דער שטודירנדער יוגנט, פילט ער זיך, ווי אַ טאַנצ-

מייסטער אויף א באַל. ער האָט ליב צו רעדנערן, פונדאמינסקי, שיינ רעדנערן. דאָס שיינ-רעדנעריי איז דאָס סטיכישע אין אים. דאָס אינסטינקטיווע. אין דעם פרט איז ער, אָט דער געראַטענער יינגערמאַן פון יידיש-סוהרישער אָפּשטאַמונג אין דער רעוואָלוציע, דאַכט זיך, דער איינציקער אינטעליגענט, וואָס דערמאַנט אָן די טורגעניעווישע ראַדיקאַלן פונם רוסישן אַדל. אויסער דעם רעדנערן אָבער איז זי אים אין אַלעם איבעריקן פרעמד, די רעוואָלוציע. זי איז אים פרעמד מיט אירע מיטלען און טיילווייז אויך מיט אירע צילן. דערצו איז ער בכלל נישט קיין מענטש פון פראַקטישן האַנדלען, ער איז אַ בוך-מענטש, פונדאמינסקי. טויזנטער ספרים שליינגט ער אין זיך אַרײַן, נאָר ער האָט נישט דערבײַ קיין שום באַשטימטן אוטיליטאַרישן צוועק. עס איז אים אָפּשטויסנד דער באַגריף פון „ניצלעכקייט“, פון „קאַריערע“, צוליב וועמען עס זאָל נישט זײַן און וואָס פאַר אַ פּוונות עס זאָלן אין דעם נישט שטעקן, אפילו די סאַמע שענסטע — די סאַמע הייליקסטע. אייגנטלעך, לויט דעם כאַראַקטער זײנעם האָט ער זיך עס באַדאַרפט אויסלעבן אַלס סאַלאַן-אינטעלעקטועלער און פּרידלעכער הומאַניסט, נאַרמאַל, הייסט עס, האָט פונדאמינסקי זיך באַדאַרפט פאַרנעמען מיט מעטאַ-פּיזישער פּילאָזאָפּיע, מיט לירישער פּאָעזיע, זײַן אַ מעצענאַט פון אַלץ, וואָס איז יושרדיק און שײַן, פון נײַגיר כאַפן זיך צו די אַקולטיווע וויסנשאַפטן, און דורכרייזען זיך אַזש קיין אינדיען און אפּשר אַנשרײַבן אַ בוך וועגן דער „געלאַסענער חכמה פון מאַרגן-לאַנד“... אַזוי האָט עס באַדאַרפט זײַן, איז אָבער די לאַגע אַזאַ, אַז דווקא ער, פונדאמינסקי, דער סאַלאַן-אינטעלעקטועלער, דער פּרידלעכער הומאַניסט מוז נאָר מאַכן די רוסישע, דיוו ילדע, „קאַזאַפּישע“ רעוואָלוציע מיט די אייגענע הענט. אין פּלוג, וואָס פאַר אַן אַבסורד: פונדאמינסקי אַ העצער קעגן דיסציפּלין, קעגן אַרדנונג און אַ קאָנספּיראַטאָר, וואָס רופּט זיך אָן מיט אַן אויסגע-טראַכטן נאָמען, וואָס נאַרט, פאַרשטעלט זיך, מאַכט אָנשטעלן... ער האָט אָבער נישט קיין אַנדערע ברירה, ער מוז מאַכן די דאָזי-קע בתוך פּאַיאָזישע שטיג. ער קאָן זיך נישט רעכענען מיט זײַנע פּערזענלעכע סימפּאַטיעס און אַנטיפּאַטיעס. ער איז דאָך עפעס אַ

יונגער וויסאָצקי אין פֿאַר אַ יונגן וויסאָצקי — קיין אונטערשיד
 נישט, צי ער איז פֿערזענלעך יאָ אַ רעוואָלוציאָנער, צי ער איז
 פֿערזענלעך נישט קיין רעוואָלוציאָנער — פֿאַר אַ יונגן וויסאָצקי.
 מיט וואָס פֿאַר אַן אידעען ער זאָל זיך נישט אַרומטראָגן, איז אָפּצו-
 טרייסלען זיך פֿון דער רוסישער רעוואָלוציע פֿונקט אזאָ פֿאַרראַט,
 ווי, אַ שטייגער, פֿאַר דעם אַלטן וויסאָצקין אָפּצוזאָגן זיך פֿונם
 יידישן גלויבן. פֿאַר יעדן, אין וועמענס אָדערן עס פֿליסט נאָך דאָס
 וויסאָצקי-בלוט, שטייט תמיד פֿאַר די אייגן דאָס שוואַרץ-באַבערדלעטע
 אַסקעטישע געשטאַלט פֿון מיכאַיל גאַצן, וואָס ליגנדיק פֿאַרלאַזירט,
 שוין כמעט טויט, מאַנט ער און רופֿט נאָך אַלץ די משפּחה זיינע
 מקריב צו זיין זיך פֿאַר דער רוסישער פֿרייהייט. און פֿון אַט דער
 מאַנונג און פֿון אַט דעם רוף איז נישטאָ קיין באַהעלטעניש...
 דערביי איז נישט גענוג צו זיין סתם אַ רעוואָלוציאָנער, לויט די
 איינגעוואָרצלעטע משפּחה-טראַדיציעס איז פֿונדאָמינסקיס פֿלאַץ אין
 דער רעוואָלוציע נאָר אין יענער רעוואָלוציאָנערער פֿאַרטיי, וואָס
 פֿאַרנעמט זיך מיט וואַרפֿן באַמבעס, מיט אונטערצינדן פֿריצים, מיט
 סאָלדאַטישע בונטן און מיט פֿויעריש-אויפשטאַנדן. מיכאַיל גאַץ האָט
 עס געהייסן אַנצושליסן זיך אָן דערדאָזיקער פֿאַרטיי און צו זאָרגן
 פֿאַר איר ווילישטאַנד און כבוד! און ווייל דאָס איז פֿאַרבונדן מיט
 מיכאַיל גאַצן, איז ער שוין געצווונגען, פֿאַרשטייט זיך, איילאָ פֿונ-
 דאָמינסקי, צו שטיין אויף די סאַמע פֿאָדערשטע פּאָזיציעס פֿון דער
 פֿאַרטיי. עס איז אַ פֿרעסטיוז-פֿראַגע, אַ פֿרעסטיוז-פֿראַגע נישט
 בלויז פֿאַראַים גיפּא, נאָר פֿאַר דער גאַנצער פֿאַרטיי. עס וואָלט דאָך
 געווען ממש סקאַנדאַלעז פֿאַר זיך אַליין און אַ חרפּה פֿאַר גאַר
 דער וועלט, אז אַ פֿריינד, אַ גרויספֿירשט פֿון דער רעוואָלוציע,
 מיכאַיל גאַצן אַ שוועסטער-קינד, זאָל זיך אַרומוואַלערן
 אינם עס-ערישן רעזערוו צווישן אינוואַלידן, אָדער צווישן די ליאָדע
 פּוסגייער פֿון די מיטפֿילער און מיטהעלפֿער... האָלט ער פּאַסאָן,
 פֿונדאָמינסקי; ער עסקנט זיך מיט פֿויערישע חשבונות — ער שטוי-
 דירט די אַגראַר-פֿראַגע אין רוסלאַנד, זאָגט אַריין אַ דעה אין פּאָ-
 ליטיק און חברט זיך מיט אַווינע אורשפּרינגלעכע, ציקלאָפּישע
 פיגורן, ווי אַנעף און סאַווינקאָוו, ווי נאַטאַנסאָן און ברעשקאַוסקאַ.

אינם פארגלייך מיט אַט דעם אלעם איז עס דאָך בלויז
א קלייניקייט, א נישטיקע קלייניקייט, וואָס איליאַ פונדאמינסקי, נישט
איבערלאָזנדיק פאר זיך גופא קיין איין פרוטה ממש, גיט אַפּ דאָס
גאַנצע מאַטעריעלע פאַרמעגן זיינס דער עס-ערישער פאַרטיי —
א סומע פון דרייהונדערט טויזנט רובל, וואָס עס איז אויסגעפאַלן
אויף זיין חלק פון דעם זיידנס, קלונימוס-זאב וויסאַצקיס ירושה:
וואָס פאַר אַ ווערט האָט עס דאָ אַט דער געלט-קרוב, בעת אינם
נאַמען פון מיכאַיל גאַצן טראַגט ער, פונדאמינסקי, אריין אין דער
עס-ערישער קאַסע די נשמה זיינע און שפאַנט איין אינם יאָך פון
דער רוסישער רעוואָלוציע אפילו דעם אינטעלעקט זיינעם. פאַקטיש
זאָגט ער זיך אַפּ פון אַזוינע צוויי זאַכן, ווי פילן אויף דעם איי-
גענעם שטייגער אין פון דענקען אויף אַ זעלבסטשטענדיקן אופן...
אפילו די רוסישע רעוואָלוציע, אַט דער גרויסער הורמאַן,
וואָס האָט שוין אַזוי פיל פאַרשידנאַרטיקסטע קרבנות פאַרצערט,
האַט נאָך אויך, דאַכט זיך, קיינמאַל נישט פאַרנוכט אַזאַ סאָרט
קרוב, ווי פונדאמינסקי גאַב.

אין פונדאמינסקי גופא נעמט אים אָן פאַר גוט, דעם גורל
זיינעם. מעגלעך, אַז ער קאָן זיך שוין גאַרנישט פאַרשטעלן קיין
אַנדערן, קיין בעסערן, עס איז אים באַשערט אַזוי. ער בעט אפילו
נישט, אַז אויסגעמיטן זאָל פון אים ווערן דער „פּוס“. אומגעקערט:
מיט די אייגענע הענט טראַגט ער אונטער דעם „פּוס“ דעמדאָזיקן
צו זיינע ליפן אין טרינקט אים אויס ביזן דעק, נישט מאַכנדיק
אַז דערביי קיין קרומע מינע...
* * *

פונדאמינסקי אָבער מאַכט נישט עפנטלעך קיין וועזן פונם
פאַטאָלן גורל פון זיינעם. ער איז צו גוט דערצויגן און צופיל שוין-
גייסט, אום אפילו אַנצוויינקען וועגן דעם. אַזש די סאַמע נאַענטסטע
דערוויסן זיך וועגן דעם, אַז די רוסישע רעוואָלוציע איז פאַר פּוּג-

דאמינסקין עפעס אן אַנשיקעניש, ערשט דעמאלט, בעת ער פונדא-
מינסקי, אונטער דעם פסעוודאָנים בונאַקאָו, גייט ער אַריבער פון
שיינדענעריי צווישן די רוסישע סטודענטן אין דייטשלאַנד — אין
באַן, פרייבורג און היידלבערג — צו מעשים אין דער רעוואָלוצ-
יאָנערער פראַקטיק אין רוסלאַנד -- אין מאַסקווע, פעטערבורג און
פינלאַנד...

6.

דאָס קומט פאַר אינם חודש יוני פון יאָר 1906. אין אַ פאַר
טעג אַרום נאַכדעם, ווי עס איז צעטריבן און צעריבן געוואָרן
דער ערשטער רוסישער פאַרלאַמענט, די דומע די ערשטע.

אינם פינלענדישן שטעטל טעריאַקי, אינם הייז פון דר. דאָב-
ראָוואַלסקי און גאַלינאַ, זיין פרוי, צוויי איר-אַלטע, פאַר-היסטאָרי-
שע „דאָבראַוואַלן“, פאַרבלעבענע נאָך פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטנס
צייטן, מיטהעלפער באַ זשעליאַבאָו און פּעראָווסקאַ, מיטגייער פון די
„שליסלבורגער“ און „סאַכאַלינער“ און איצט אַמנעסטירטע אַ דאַנק
דעם קאָנסטיטוציע-מאַניפעסט.

עס איז אַ ליכטיקער, אויסגעשטערנטער און נישט הייסער
אַוונט מיט דעם אַנבליק און ריח פון אַן אַנהייב האַרבסט-נאַכט. דאָס
הייז פון די דאָבראַוואַלסקיס קומט אַרויס מיט די פענצטער צום
ברעג פונם פינישן אויסגוס, שוימיק-לויטערע כוואַליעס, פאַרלכנהטע
דיוועס. אויף דער פליאַזשע שפאַצירנדיקע פאַרלעך, די יונגע בלאַנ-
דע בת-יחידה פון די דאָבראַוואַלסקיס שפילט אויף דער פּיאַנאָ
שאַפענס און וועניאַוקיס מעלאָדיעס.

בעת-מעשה קומט דאָ פאַר אַן „אינטימע“ רעוואָלוציאָנערע
קאָנפערענץ. ס'רוב פון די פאַרזאַמלטע — טעראָריסטן אַמאָליקע
און איצטיקע: שמיכלענדיקע גרויע בונטאַרן-פאַטריאַרכן און אַנגע-
כמורעטע יונגע רעוואָלוציאָנערן-פאַרטיזאַנען. בונאַקאָו איז אויך
דאָ צווישן די טעראָריסטן זעט ער עפעס אויס, ווי אַ ווייכניקער
דיפּלאַמאַטישער שליח צווישן שטרענגע קריגס-פירער.

ווי זיין שטייגער איז, בונאַקאָווס, האַלט ער אויך צווישן אַט

דעם עולם אין איין אריינזאגן עלעגישע אפאריזמען און טיפע
סענטענציעס:

— ווי טראגיש עס איז די געשיכטע פונם גרויסן בעל-
יסורים, פון רוסישן פאלק... — קלאגט ער זיך — ענדלעך דער-
לעבט די לאנגגעגארטע, די אויסגעבענקטע, די אויסגעוויינטע רוי-
טישע רעוואלוציע... און מיר, די פירער, הייסט עס, פון דער
רעוואלוציע, אָנשטאַט צו פרייען זיך מיט אויפגעהויבענע קעפּ.
טרויערן גאָר מיט אַראָפּגעלאָזטע נען...

דאָס רעזאָנירן זיינס באַקומט אָבער נישט קיין רעזאָנאַנס.
קייער פון די אַנווענדע פילט זיך נישט געטראָפּן פון פונ-
דאַמינסקיס רייד. דער פעסימיום זיינער קלעבט זיך נישט, ווייל
די גאַנצע מעשה איז גאָר בעצם נישט צוגעפאַסט: קייער איז דאָ
נישט טרויעריק און קייער האַלט דאָ נישט אַראָפּגעלאָזט די נאָן.
אומגעקערט: דער איינדרוק איז פונקט. ווי די אַלע אַנווענדע,
אַלט און יונג, האָבן זיך עס אַקאַרשט אַרויסגעראַטעוועט פון אַ ים-
קאַטאַסטראָפּע און פריילעך און לוסטיק זענען זיי דאָ איצט אויף
דער יבשה, אינם גאַסטפריינטלעכן הויז, וווּ יוגפרויען באַנע-
גענען זיי מיט מוזיק.

אויב עמעצער איז דאָ יאָ טרויעריק, איז עס נאָר ער, פונ-
דאַמינסקי גופא. מיינען מיינט ער דאָס מסתמא זיך גיפא כאַטש
ער נעמט אריין אויך אנדערע אין קאַן. און עס איז פאַר קיינעם
קיין סוד נישט די אורזאך פון זיין טרויער: ער באַקלאַגט עס דאָס
ביטערע מזל פון דער רוסישער געשיכטע דערפאַר, ווייל דער
צענטראַל-קאָמיטעט פון דער עס-ערישער פאַרטיי שיקט אים, בוי-
נאַקאָון, אין דערדאָזיקער נאַכט קיין סוועאַבאָרג אויפצוהעצן
דאָרטן די מאַטראָון פונם מיליטערישן פלאַט צו אַן אויפשטאַנד.

איז עס די אַלטע צרה זיינע, פונדאַמינסקיס — דער רעוואַלוצ-
ציאָנערער יחוס, וואָס ליגט, ווי אַ האַרב אויף זיינע פלייצעס. אַ העלד
מזו ער זיין, ער מזו אויף זיך נעמען די ראַל פון אַ גאַריבאַלדי, פון
אַ סאָווינקאָון. אַ ראַל, וואָס איז אים בתוך אַווי דערווידער: עס איז
נישט לויט זיין פיזישן פוח און נישט לויט זיין גייסטיקן געשמאַק.

פאלט אויף אים איצט אָן אָן אומעט, אין דער לעצטער רגע, בעת
ער דארף אַרויסטרעטן שפּילן דידאַזיקע אומהיימלעכע ראָלע אין
דער ווירקלעכקייט. ער ציטערט פאַר דעם שווערן נסיון, וואָס ער
דארף ביישטיין.

דאָך לאָזט ער זיך אַוועק, בונאַקאָוו, אין וועג אַרײַן. ער
שטייט אים בײַ, דעם נסיון. די שלײחות זײנע פירט ער אויס. נאָר
דעם פּסיכישן צושטאַנד זײנעם זעען אַלע. ער האָט זיך אינגאַנצן
אַנטבלױזט:

— איש טענאַר קאַקאַי! ... טאַזשע וואַיאַקאַ! ... (אַט אַ
טענאַר אַ ביסל! אויך אַ מלחמה-פאַרשױן!)
לצעווען די אַלטע אין די יונגע טעראַריסטן אויף זײַן חשבון,
אויף בונאַקאָווס, נאָכדעם ווי ער פאַרלאָזט דר. דאָבראַוואַל-
סקיס הויג.

דער מאַטראָן-אויפשטאַנד אין סוועאַבאַרג איז דערשטיקט.
בונאַקאָוו איז אַרעסטירט. מען משפּט אים אין פעטערבורג. עס
איז די צײַט פון מיליטערישע פעלד-געריכטן פאַר „פּאָליטי-
שע פאַרברעכער“ אין רוסלאַנד. נאָר מיט פּונדאַמינסקין איז אַן
סכּנה.

נישקשה: די צאַרישע ריכטער זענען גוט באַהאַונט אין די
רעוואָלוציאָנערן-ביאַגראַפיעס. זײ זענען בכלל נישט קײן שלעכטע
מענטשן-קענער אויף אַט דעם געביט. ווער-ווער, זײ אָבער, די
שופּטים דידאַזיקע, וויסן שוין צו גוט, אַז נישט פּערזענלעכע נײַ-
גונגען אָדער אַמביציעס האָבן עס אים געמאַכט, פּונדאַמינסקין,
פאַר אַ פּראָפעסיאָנעלן רעוואָלוציאָנער, נאָר פּאַמיליען-אומשטענדן,
פּאַמיליען-מליכטן, אַז ער אַלײן האָט אַ קנאַפע הנאה פון זײַן עסק
און פון לאַנג-יאַריקער דערפאַרונג, זענען זײ געניט, די מאַנאַרכיע-
וועכטער, אַז קײן גרויס געפאַר דראָט נישט פון אַ רעוואָלוציאָנער,
וואָס אינם פּאָך אין זײנעם פעלעט אים אויס פּערזענלעכע פאַרבי-

טערטקייט און פערזענלעכע עקשנות. דערפֿבער זענען זיי גרייט צו באַגייין זיך מיט אים מיט חסד. בפרט נאָך, אַז אויף דער וואָג-שאַץ פֿון דער לויזער רוישישער יוסטיץ לייגט זיך אַרויף אַזאַ מאַ-כינע, ווי קלִוּנימוס-זאב וויסאַצקיס שווערע קאַפּיטאַלן.

באַפֿרייט מען אים, בונאַקאָוו, אין דאָס רופּט אַרויס אַ בייז-ווייליק געלעכטער באַ די פֿאַרהאַרטעוועטע רוישישע ראַדיקאַלן, פֿאַר וועלכע אַ דראַמע אָן אַ טראַגישן פינאַל איז בלוז אַ פֿאַרס אַ ביליקער, צו שפּאַט איז ער געוואָרן, פֿונדאַמינסקי. אין אַ קאַמישע פיגור איז ער פֿאַרוואַנדלט געוואָרן. אַפֿילו די אייגענע, די עס-ערן, מאַכן זיך עפעס נישט וויסנדיק פֿון זיין אַפֿערווייליקייט, פֿון זיין יחוס, און דערצייילן וועגן אים וויצן.

אַ מעשה טראַגט זיך אַרום וועגן בונאַקאָוו פֿון קאַמיטעט צו קאַמיטעט און פֿון טורמע צו טורמע.

“ נאָר ער שפּאַנט אַרויס, פֿונדאַמינסקי, פֿונם פעטערבורגער געריכט-וואַל, כאַפּט גלייך די פֿרוי זיינע אַ דראַזשקע און זעצט אים אַריין, דעם מאַן אירן דעם אויסגעלייזטן, אינעווייניק.

פרעגט דער פֿורמאַן:

— אייך ווהיין, פֿריצימלעך? ..

ענטפֿערט די מאַדאַם:

— קיין אויסלאַנד פֿיר אונז, פעטערל! ...

7.

נאָך דעמדאָזיקן דורכפֿאַל אין נאַכדעם, ווי אַזוי אַט דער דורכפֿאַל איז אויפגענומען געוואָרן פֿון אַנדערע — באַזעצט זיך פֿונדאַמינסקי אין פֿאַריז. גאַנץ מעגלעך, אַז איצט וואַלט ער שוין אַפֿשר ווי עס איז געפֿועלט באַ זיך איינצושטעלן זיין לעבן אַלס אַ מענטש פֿאַר זיך און נישט בלוז אַלס מיכאַיל גאַצס וועסטער-קינד. לאָזן אים אַבער די עס-ערן נישט אַפּ. אַזש פיזיש איז ער פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן עס-עריש אייגנטום. און — וואָס עס איז ביז גאַר טשיקאָווע — אַפֿלאָזן לאָזן זיי עס אים נישט אַפּ די עס-ערן נישט צוליב זיין שטאַם-יחוס, נאָר דווקא צוליב יענע פֿערזענ-

ל'עכע אייגנשאפטן, וואָס זיי, די עס-ערן גופא, האָבן אָקאָרשט אַזוי
אומדערפאַרמדיק, ברוטאַל אויסגעלאַכט.

עס איז אזא מעשה:

אין אַט דער צייט האָט זיך די רעוואָלוציאָנערע באַזעגונג
אין רוסלאַנד פּמעט ווי אָפּגעשטעלט. און אָפּגעשטעלט האָט זי זיך
בעצם נישט אַזוי ווי מחמת דעם צאָרישן דרוק, נאָר דער עיקר
דערפאַר, ווייל די רעוואָלוציע בכלל האָט איצט אין רוסלאַנד אַג-
געוויירן דעם חן אירן, וואָס זי האָט אָנגעהאַלטן אין אַ משך פּון
פּמעט הונדערט יאָר, אָנגעהויבן פּון די דעקאַבריסטן. דער רוסלענ-
דישער מענטש האָט אין אַט דער צייט פאַרלוירן די פּיעטעט זיינע
פאַר טודות. נישט בלויז פאַר די געהיימנישן פּונם וויסן צאָר, נאָר
אויך פאַר די קאָנספּיראַציעס פּונם רויטן רעוואָלוציאָנער. עס האָבן זיך
איצט באַוווּן נייע העלדן, און מיט זיי סימפּאַטיזירט עס דאָס
ברייטע פּובליקום. די דומע-טריבונע פאַרשלינגט עס איצט דעם נייגיר
צו דעם „אונטערערדישן קאָמיטעט“ אין דער „דומע-דעפּוטאַט“
פאַרנוקלט איצט דעם גלאַנץ. דעם אַרעאַל פּונם „אומלעגאַלן
טוער“. עס איז אויס מיט דער רעוואָלוציע: זי איז שוין נישט
מער קיין הייליקטום, וואָס טאָר נישט פאַרשוועכט ווערן לויט
דעם ראַדיקאַלן קאָדעקס, פּונקט ווי אַן איקאַנע לויט דעם סינאַ-
דאַלן קאַנאָן. פּראַפּעסאָר מיליוקאָוו, דער לערער און פּריסטער
פּון דער רוסישער קאָנסטיטוציאָנאַליסטישער סעקטע, רופּט אָן
עפּנטלעך די רויטע פּאַן מיט דעם צוועמעניש „די רויטע שמאַ-
טע“, און — גאָרנישט, קיינער לייגט אים נישט אַריין דערפאַר
אין חרם. איז אים געוואָרן ענג, דעם רעוואָלוציאָנער, ער האָט
פאַרלוירן דעם קוראַזש זיינעם. און דאָס איז קיין חידוש נישט:
דער רעוואָלוציאָנער אַלס טיפּ (נישט בלויז אין רוסלאַנד) איז
לויט זיין טבע זייער אָן אייפּערזיכטיק, ערגייציק און דיק-
טאַטאַריש באַשעפּעניש. דער רעוואָלוציאָנער פאַרטראַגט נישט
אפּילו קיין קאָנקורענץ, שוין אָפּגערעדט פּון גלייכהייט. ער קאָ
זיך נישט פאַרשטעלן, אַז מען זאָל עמיצן אַוועקשטעלן אויף איין
ברעט מיט אים, בפרט נאָך שטעלן העכער פּון אים. דער רעוואָלוצ-
יאָנער פּאָדערט פאַר זיך אַבסאָלויטע אַנערקענונג, אַבסאָלויטן רוים. ער

איז דער ערשטער, דער קליגסטער, דער בעסטער, דער איינציקער.
 פאר אים דארף מען זיך בוקן, אים דארף מען פארגעטערן. אָט די איינ-
 געלויבטקייט אין זיך דערמוטיקט אים, דעם רעוואָלוציאָנער, צו מסירת-
 נפש. אָן דערדאָזיקער זיכערקייט אָבער איז ער סתם עפעס אַ פאַר-
 וואַגלטע בריאה, אַ פאַרשטויסענע פון גאָט און פון לייט. . . דעריבער
 האָבן עס די רעוואָלוציאָנערע פירער, איינער נאָך דעם אנדערן,
 אין אָט דער צייט אָנגעהויבן אויסצוואַנדערן אין דער פרעמד.
 אין רוסיאַנד גופא איז דאָך שוין נישטאָ קיין פּלאַץ פאַר זיי.
 גייסטיק-פּסיכיש קאָנען זיי נישט לעבן און געדייען אָן די ספּע-
 ציעלע פּריווילעגיעס זייערע. און די גרעסטע צאָל אויסוואַנ-
 דערער גיבן עס אַרויס פון זיך די עס-ערן. די עס-ערן — די
 לייב-גוואַרדיע פון דער רוסישער רעוואָלוציע, די ריטערלעכע אַרי-
 סטאָקראַטיע אירע — די עס-ערן פילן עס אַמשטאַרקסטן די נייע,
 די באַליידיקנדע באַציונג פון רוסיאַנד צו דעם רעוואָלוציאָנער און
 צו דער רעוואָלוציע. מער פון אַלע אנדערע רעוואָלוציאָנערן זע-
 נען זיי די עס-ערן, „צעבאַלעוועט“ פון צופיל אַכטונג און צופיל
 לייב, און מחמת דעם רעאַגירן זיי עס שטאַרקער און שאַרפער. ווי
 אַלע אנדערע, אויף דער רעוואָלוציע, וואָס איז פאַרגעקומען אין
 רוסיאַנד, אינם פאַרהאַלטן זיך צו דער רעוואָלוציע. . . ס'רוב פאַר-
 בלייבן זיי, די עמיגרירטע עס-ערן, אין פאַרין. אין פאַרין ווערט
 אפילו באַריס סאַזינקאָו אַ תושב אויף שטענדיק. באַריס סאַזינ-
 קאָו, דער הויכט-פאַרטיזאַן פון דער רוסישער רעוואָלוציע, דער
 טיטאַן אירער. אין פאַרין קומט עס, אין דערדאָזיקער צייט, צו
 דער קבורה גערשוני, וואָס פאַרענדיקט, אגב, זיין לעבן גאָר אויף
 דעם שטייגער פון אַ געוויינטלעכן בשר-ודם. אין דער שווייץ, אין
 ציריך, שטאַרבט ער פון אַ מחלה און אויף אַ בעט. פאַרין איז איצט
 דער צענטראַל-פונקט פון די אַנטרונענע עס-ערן, וואָס זענען אָנגע-
 ברוגזט אויף רוסיאַנד. און עס איז זיי נישטאָ וואָס מקנא צו זיין.
 עס גייט זיי נעבעך שלעכט. טויזנטער עמיגראַנטן, וואָס האָבן זיך פון
 קינדווייז אָן פאַרנומען מיט רעוואָלוציע — אין אַלע אירע פאַר-
 מען — אַלס אַ היימישע פּראָפּעסיע, זענען נישט אימשטאַנד צוצו-
 פאַסן זיך — פיל שוין אין די מיטעלע יאָרן — צו אַ נייעם פאַך

אין גלות. דער גלות איז גרויס. עס איז נאך דער אָנפֿאַנג-געשיכטע, די רעוואָלוציאָנערע קאָסע איז פּוּס, קיין קעגנזייטיקע הילף איז נישט בנמצא און קיין צוטרוי פון איינעם צו דעם צווייטן איז נישטאָ אויף אַ האָר. מען קריגט זיך און מען רייסט זיך פּסדר. נאָכ-אַנאָנד חברישע משפּטים. פּאַרשפּיצטער האָנאַר: דער און דער האָט דעם און דעם פיזיש פּאַרטשעפּט. יענעם און יענעם דאַרף מען האַלטן אין אַ קאַראַנטין גייסטיק, די און די — דאַרף מען פּראַק-טאָמירן אַלס פּרדעכטיקע פּערזאָנען פּאַליטיש, מיט אַזוינע און אַזוינע מוז מען פּאַרבאַטן צו פּאַגריסן זיך מאַראַליש, מען פּאַיקאַטירט זיך איינציקווייז, אינדיווידועל, און מען פּאַיקאַטירט זיך אַרגאַניזירט אין פּראַקטישע מיט „קאָמיטעטן“ אָן דער שפּיץ. עס האָבן זיך שוין אויסגעבילדעט ספּעציאַליסטן אויף דעמדאָזיקן געביט, פּאַיקאַט-סאָציאַליסטן. די דאַרע, די שווינדיכטיקע און פּלי-כעוואַטש יוליאַ מיכאַילאָוואַ, וואָס גיט זיך אַרויס פאַר אַן אומגע-זעצלעכע טאַכטער פון רוסיש-יידישן שריפטשטעלער פּאַגראָוו, און אַליין אָן אַ מאַן, נאָר מיט אַ צען-יעריק יינגעלע, וואָס איז איר זון (דעם מאן אירן, אַן אַרמענער, האָבן קאָואַקן פאַרשמיסן צום טויט אין סימפּעראַפּאָל) — אַט די יוליאַ מיכאַילאָוואַ האָט זיך עס אינגאַנצן געווידמעט דער פּאַיקאַט-אַרבעט צווישן די עס-ערן אין פאַרנו. און דער אַרויסהעלפּער אירער, יוליאַ מיכאַילאָוואַס, אינם פּאַר פון אַ שטאַרקן פּלוט-שטורץ, ווען זי קאָן זיך פון בעט נישט אויפהייבן, איז עס דער אַסיסטענט אירער — טשוקטשאַ אַ קורץ און דיק מענטש מיט געדראַלענע צוויי לעפּצן, אין די יאָרן זיכער אַ זעכציקער און אין זיין נאַציאָנאַלער אַפּשטאַמונג איז קיין טאַלק נישט צו דערגיין... דאָס איז דער שטענדיקער. דאָס איז דער מאַג-טעגלעכער לעבנס-שטייגער און לעבנס-אינטערעס צווישן די געפאַלענע רוסישע רעוואָלוציאָנערן אין פאַרנו. אפילו צווישן די סאַמע אַנגעזעענסטע רעוואָלוציאָנערן, און נישט פּלוי צווישן די דו. כשנטיילעכע עמיגראַנטן. צעשרויפטע גערוון, אַזש סאַווינקאַוו אַליין, דער שטאַל און אייזערנער סאַווינקאַוו, פאַרלירט אַזוי דעם קאָנטראָל איבער זיך, אַז אויף אַן עס-ערישער ליאַמע פאַט ער אַיס אַ חבר זיינעם, אויך אַ טעראָריסט, דערפאַר, וואָס

דערדאזיקער האָט זיך שיכורערהייט אַרויסגעכאַפּט מיט אַ קאַמפּלי-
מענט צו דער פּרוי זיינער, צו סאַווינקאַוס... און בעת עס קומט
פאַר אַ משפּט פאַר אזאַ סאַרט זינד (אַן לאַדנענישן קריכט מען
נישט דורך אין אַזוינע פּאַלן) — שלעפּט מען אַזש אַראָפּ פּון
לאַנדאָן דעם אַלטן קראַפּאַטקינען אַלס ריכטער. פּון זשענעוואַ פּאַרן
עס זיך צונויף זקנים-בונטאַרן נאָך פּון טשערנישעווסקיס צייטן,
אַלס עקספּערטן און עדות פּון אַלע פּאַריזער קוואַרטאַלן. אויף
דעם בולוואַר סאַן-מישעל, אין קאַפּע ד'אַרקור — אַ געמיינזאַמער
אַנשטאַלט פאַר פּראַנציזישע גריזעטינס און פאַר רוסישע רעוואַליו-
ציאָנערן (דאָ איז אפילו מאַרטאַוו אַ שטאַם-גאַסט) — אינם קאַפּע
ד'אַרקור, צעפּלויטיקט עס דער אַטאַמאַן און קאַפּיטאַן פּון דער הי-
סטאָרישער שיף פּאַטיאַמקין — מאַטושענקאָ, דעם אַנטלאַפּענעם
קאַטאַרוזשיק, דעם טעראָריסט פּעטראַוון, פאַר אַ קרום וואַרט באַ
אַ גלאַז ביר. היינט די אימה פאַר בורצעוון. משוגע צו ווערן: וווּ
צוויי, איז ער אַ דריטער, בורצעוון, מיט דער דאָן-קיכאַטישער פי-
גור, אינם סורדוט פאַרשפּילעט אויף אַלע קנעפלעך, מיט דעם דיין
פּאַרטפּעל אונטערן אַרעם, ווי אַ רוסיש-פּראַווינציאַלער יאַבעדניק,
וואָס שטופּט זיך אומעטום מיט „דאָקומענטאַלע באַווייזן“. ווי סומנע
עס איז פּון אים, בורצעוון: עס איז סומנע פּון זיין געל-פאַרמעטע-
נעם געזיכט, פּון זיין ציגן-בערדעלע, וואָס באַמבלט זיך נאַכאַנאַנד.
פּון די ברייטע שפּאַקילן-גלעזער, דורך וועלכע עס קוקן אַרויס אַ
פאַר פּיצניקע פּאַספּאַרישע אייגעלעך, פּון דעם, וואָס פיר און צוואַנציג
שטונדן אין מעת-לעת זוכט ער און נישטערט מוסרים און פּראַוואַקאַ-
טאָרן, און דערהויפּט פּון דעם, וואָס קיינער אין קיינע איז נישט זיכער,
אַז בורצעוון זאָל זיך פּלוצלינג נישט נעמען צו זיין — אָדער צו איר —
רעפּוטאַציע. אין אזאַ אַטמאָספּערע קומט עס אויס צו לעפּן טאַג איין
טאַג-אויס... איז אַט אין דערדאָזיקער צייט איז עס בונאַקאַוו גע-
וואָרן דער פּאַפּולערסטער מענטש צווישן די עס-ערישע עמיגראַנטן.
ער קומט איצט שטאַרק צונויף, בונאַקאַוו. ער איז נישט אַריינגע-
צויגן אין אַט די אַלע עמיגראַנטישע געשיכטעס. ער, דער נאַפּל-
מאַן, פאַרשטייט זיך בכלל נישט אויף אַזוינע זאַכן, ווי „פּראַקלאַ-
מירן“, „באַיקאַטירן“. ער איז גוט צו אַלעמען און מיט אַלעמען.

אין דער גאנצער עס-ערישער עמיגראציע איז בונאקאוו דער איינ-
אונאיינציקער, אָבער טאָקע בוכשטעבלעך דער איינאונאיינצי-
קער, וואָס ער האָט אויף קיינעם קיין קריוודעס נישט און קיי-
נער האָט צו אים קיין טענות נישט. הענגט מען זיך אָן אים —
ער זאָל מיט זיין ווייכקייט איינשטילן די צערייצטע בלוטן, טו-
לעט מען זיך צו אים, ער זאָל מיט זיין פרידלעכקייט באַרויקן
די אומרויקע געמיטער. דערצו פאַרמאָגט ער נאָך אַ גרויסע מעלה:
כאָטש ער האָט אָפגעגעבן, בונאקאוו, זיין גאַנצע ירושה דעם עס-
ערישן צענטראַל-קאָמיטעט, פונדעסטוועגן איז ער מאַטעריעל פאַר-
זיכערט איבערגענוג (דעם זיידנס, וויסאַצקיס, קאַנטאַר זאָרגט פאַר
אים). און דאָס איז ווייט נישט קיין קלייניקייט פאַר דער עס-ערישער
עמיגראַציע. ער פירט אַ הויז, פונדאַמינסקי, און באַ אים איז גע-
מיטלעך. ער שפייט זיך פון אַן אייגענער קיך און ער ציילט נישט
די בינס. קאָן מען צו אים אַריינקומען פאַרברענגען (די קהלשע
פלעצער האָבן דאָך שוין אַזוי דערעסן). קאָן מען באַ אים פאַר-
בלייבן אויף וואַרעמעס, אויף וועטשערע (די סטאַלאַווקעס קריכן
דאָך שוין פון האַלץ). אויך אַ הלואה קאָן מען באַ אים כאַפן, באַ
פונדאַמינסקין, נישט טראַכטנדיק דערביי וועגן צאָלונגס-טערמינען.
דאָס אַלץ זענען זייער וויכטיקע און וואַגיקע זאַכן פאַר די אויס-
געהונגערטע נע-ונדניקעס, וואָס האָבן נישט מיט וואָס אַ טאָג דורכ-
צושטופן, ווי דעם קאַפּ אַנצושפאַרן. דאָס איז אפילו וויכטיק און
וואַגיק פאַר דעם טעאַרעטישן פירער פון דער פאַרטיי, פאַר וויק-
טאָר טשערנאָוו און פאַר דעם פראַקטישן אַרגאַניזאַטאָר פון דער
באַוועגונג, פאַר סטעפאַן סליאַטאַוו, וויקטאָר טשערנאָווס שוואַגער.
איצט איז שוין נישט דאָס, וואָס אַמאָל. איצט אימפּאַנירט ער זיי,
פונדאַמינסקי, די פרימיטיווע, די וועלט-פרעמדע רוסישע ניהיליסטן,
אפילו מיט דעם, וואָס ער זעט אויס און האַלט זיך איראַפּעיש.
ווי אַן אויסלענדער...

און פונדאַמינסקי גופא, פונקט אַזוי געטריי, ווי ער האָט
פריער געדינט דער עס-ערישער רעוואָלוציע, אַזוי דינט ער איצט
געטריי דער עס-ערישער עמיגראַציע. ער מוז דינען: ער פאַר-
טרעט דאָך איצט מיכאַיל גאַצן, וואָס ליגט שוין אין דרערד; ער

פארטרעט דאך איצט אבראם גאצן, וואָס פאָקוטעוועט אויף קא-
טאָרגע, דאָס איז זיין חוב.
ער, פונדאמינסקי, איז עס איצט דער אָנערקענטער פאָט-
ראַן פונם רעוואָלוציאָנערן, ריכטיקער, עס-ערישן וויסאָצקי-
שטאַם..

8.

צען יאָר לעבט ער עס אזוי אָפּ, בונאַקאָוו, אין פראַנקרייך,
ווינטער אין פאַריי, זומער ס'רוב אין ברעטאַן און אַמאָל אויף דער
ריזעראַ.

ער ווערט עלטער, בונאַקאָוו, פיזיש. אויך גייטיק מאַכט
ער דורך נייע עטאַפן. פון צייט צו צייט דרוקט ער האַלב-פּובלי-
ציסטישע אַרטיקלען וועגן דעם רוסישן פּויערטום, וועגן רוסלאַנדס
פאַרגאַנגענהייט און צוקונפּט. די אַרטיקלען-טיפּיש-בונאַקאָווישע:
ליריש-אַנגעצויגן, לויט דער פאַרם, פּערזענלעכער אומעט וייעט
פון זייער אינהאַלט, ער, דער „אויסלענדער“ צווישן די רוסישע
עס-ערן, דער אייראָפּעער, האָט זיך עס פאַרבענקט נאָך דעם פאַר-
צייטיקן, פאַטריאַ-כאַלישן רוסלאַנד, ווי עס איז באַשריבן אין די
ביכער פון די רוסישע סלאַוואַפּילישע שריפטשטעלער. עס ציט אים
צו דעם רוסישן פּייאָזש, ווי ער איז באַזונגען אין די לידער פון
די רוסישע קלאַסישע פּאַעטן. עס ציט אים, פונדאמינסקי, צו די
מאַגערע רוסישע פּעלדער, צו די אַרימע רוסישע דערפלעך מיט
די מיניאַטורע, הילצערנע קאַלירטע צערקוועלעך אויף די בערג-
לעך. אין איין פונקט קומט ער זיך איצט צונויף פאַרמעל אפּילו
מיט דעם זיידן מיט זיינעם: קלוימוס-זאב וויסאָצקי האָט טראַנס-
פאַרטירט פאַר רוסלאַנד טיי פון כינע און דאָס אייניקל, איליאַ פּונ-
דאמינסקי, טראַנספּאַרטירט פאַר רוסלאַנד היסטאָרישע אַנאַלאָגיעס
פון כינע. ער הקירהט זיך וועגן דער גייסטיקער קרובה שאַפט
צווישן די כינעזער און רוסי.

נאָר די דאָזיקע גייסטיקע ענדערונגען רופן זיך פונדעסט-
וועגן גישט אָפּ, פראַקטיש, אויף זיין צוזאַמענלעבן מיט די עס-ערי-

שע עמיגראנטן. אפילו אין זיינע זומערדיקע לויסט-רייזעס פאר-
רוקט ער זיך נישט צו ווייט און צעשיידט זיך נישט אויף
לאנג.

די יארן לויפן. ער שפירט עס, בונאקאו. די האַפנונג אויף
אַ רעוואָלוציע ווערט אַלץ שוואַכער. ער זעט עס, בונאקאו. דאָס
הייסט, אַז מיט די עס-ערישע עמיגראַנטן וועט עס אים אויסקומען
דורכצושטופן דאָס גאַנצע ביסל יאַרן זיינע, וויפיל עס איז איב
נאָך באַשערט צו לעבן, ער אַליין הייבט זיך שוין אָן צו נייטיקן
אין די עס-ערן אין זיינע...

צען יאַר אזוי. און אויף דעם עלפטן פאַסירט אַ מעשה, וואָס
נישט ער, פונדאמינסקי, און נישט ווער עס איז וואָלטן זיך גע-
קאָנט פאַרשטעלן, אַז דאָס זאָל געשען אין אונזערע טעג: איל-
רוסלאַנד פאַלט די צאָרישע מאַכט.

די גאַנצע רוסישע פּאָליטישע עמיגראַציע, וואָס געפינט זיך
אין דער פרעמד, אין אויסלאַנד, קערט זיך אום אַהיים, קיין רוס-
לאַנד, אינײַנעם מיט אַלע אַנדערע פּאַטענטירטע עמיגראַנטן קערן
זיך עס אום אויך די עס-ערן און צוזאַמען מיט די עס-ערן —
שטעלט זיך עס אַריין קיין רוסלאַנד — איליאַ פונדאמינסקי.

פונדאמינסקי באַזעצט זיך אין דער רעוואָלוציאָנערער רעני-
דענץ — אין פעטערבורג, וווּ די אַפיציעלע מאַכט איבער דער
גאַנצער מדינה גייט אַריבער צו די עס-ערן. דווקא איצט אַבער,
אין דער עס-ערישער מלוכה, זעט ער זיך עפעס גאַרנישט אָן,
בונאקאו. אַט די קאַלעגן זיינע פון פאַר-סױזעאַבאַרג און פון נאָך
סױזעאַבאַרג — זיי זענען עס איצט די אַנערקענטע רוסישע מלוכה-
מענער, די פירער אין רעגירער פונם רוסישן שטאַט, די מיניס-
טאַרן און סענאַטאָרן: טשערנאָו איז אַגראַר-מיניסטער, סאַווינ-
קאַז — מיליטער-מיניסטער, אַווקסענטיעו — פּאָליציי-מיניסטער,
אַבראַם גאַץ איז קימענדיק פון קאַטאַרגע גלייך געוואָרן דער פאַק-
טישער איבער-מיניסטער איבער אַלע מיניסטאַרן, שרעדער איז
דער שטאַט-באַלעבאַס אויף פעטערבורג, רודניעו — אויף מאַסקווע.
בלויז ער, פונדאמינסקי, פאַרנעמט נישט קיין שום פּאַסטן צווישן
די עס-ערישע מלוכה-מענער.

איז עס נאטיירלעך. ווי קומט ער, פונדאמיסקי, צו רעגירן איבער פעלקער אין מדינות? — נישט ער וויל הערשן, נישט ער דארף הערשן. ער איז גליקלעך, וואָס איצט איז ער געוואָרן אַ פרייער מענש. סוף פל סוף אַרויסגעפלאַנטערט זיך פונם פאַמיליען-יאָך פון זיינעם. ער דארף שוין מער נישט יוצא זיין פאַר קיינעם. די רעוואָלוציע די רוסישע האָט פאַר אים אַ ספעציעלן ריין-פערזענ-לעכן ווערט: איינינעם מיט דעם אַריסטאָקראַטיש-פּריצישן שטאַנד האָט די רעוואָלוציע אויך פאַרניכטעט די וויסאַצקי-גאַצישע עס-ערישע קאַסטע. איצט פאַלן שוין אַראָפּ פון אים די פליכטן, וואָס עס האָט אויף אים אַרויפגעלייגט מיכאַיל גאַץ. וועט ער אָנפאַנגען אַ ניי לעבן, אַ לעבן אָן עס-ערישע עמיגראַנטן אין אָן עס-ערישע רעוואָ-לוציאָנערן. ער איז איצט קיינעם גאַרנישט נישט שולדיק, פונדא-מינסקי. איז אים וויל, איז אים גוט. עס איז אים וויל און גוט, ווי נאָך קיינמאָל ביז איצט.

אַט דאָס גליק אָבער דויערט נישט לאַנג:

די באַלשעוויקעס פאַרכאַפן רוסלאַנד. עס פאַנגט זיך אָן דער קאָמוניסטישער טעראָר. אין פונאַקאָוו וואָכן ווידער אויף זיינע אַלטע פליכטן צו דער רעוואָלוציע און — דערהויפּט צו די עס-ערן. ער טרעט אַרויס קעגן די באַלשעוויקעס אין דער אַווי-גע-רופענער „קאָנסטיטואירנדער פאַרוואַלונג“, וואָס האָט זיך גע-האַלטן סך-הפּל איין מעת-לעט. איז ער געצווונגען באַלד, פונדא-מינסקי, צו פאַרלאָזן רוסלאַנד.

ער כאַפט זיך אַריין קיין פאַריו, אין זיין אַלטער רעזידענץ, אין עס הייבט זיך אָן ווידער איבעראַניס אַ קאָן. די געשיכטע ווירערהאַלט זיך: ער איז ווידער אָן עמיגראַנט: ווידער געפינט ער זיך אין דער פאַרזייטיקער, עמיגראַנטישער פאַמיליען-אַטמאָס-פערע (כמעט די אַלע עס-ערן, וואָס האָבן דאָ געלעבט פאַר דעם יאָר, 1917 זענען איצט אויך אין פאַריו). אפילו ווי דעמאָלט איז ער אויך איצט „וויסאַצקיס אייניקל“. דאָס הייסט דער איינציקער עמיגראַנט, וואָס איז באַוואָרנט מאַטעריעל (וויסאַצקיס טיי-פירמע פאַרמאָגט דאָך אויך אַפטיילונגען אין אויטלאַנד, ווהיין די רוסי-שע באַלשעוויקעס זענען נישט אימשטאַנד צו דערגרייכן).

אויסערלעך, הייסט עס, דאכט זיך, אין אלעם, ווי געווען אין די יארן פון 1907 ביז 1917. וואָס פאַר אַן אונטערשיד אָבער איז געווען.

ווי פראוואַסלאַוויש-פרום זיי זענען עס געוואָרן די עמיגרירטע עס-ערן, די רוסן עס-ערן, מיט וועלכע בונאַקאָוו איז אַמ-שטאַרקסטן אויסגעבונדן פּערזענלעך: טשאַיקאַווסקי, דער עס-ערישער „זידע“, פאַרוזכט נישט אַ טראַפּן וואַסער, נישט איבערצאַלמענדיק זיך פּריער. ברעשקאַווסקאַ, די עס-ערישע „באַבע“, איז פּול מיט ליבע צו דער רוסישער גאַטס-פאַרכטיקייט, אַוקסענטיעוו. דער עס-ערישער „ברוסט-ברודער“ זיינער, פונדאַמינסקי, מיט וועמען ער האָט זיך איינגעם אויסגעגאַדעוועט אין דער פאַרטיי — אַט דערזעלביקער אַוקסענטיעוו האָט עפעס באַקומען אַ פאַפּישן אויסזען און איינפאַך אויף אַ רגע צעשיידט ער זיך נישט מיט די הייליקע שריפטן פון די פראוואַסלאַווישע „קירכן-פּאַטערס“. רודניעוו, מיט וועמען פונדאַמינסקי איז פּערזענלעך אַזוי פאַרקניפּט נאָך פון די סטודענטישע יאַרן אין דייטשלאַנד, — רודניעוו היט עס איצט שטרענג אָפּ דעם פראוואַסלאַוונעם ריטואַל און לאָזט נישט דורך, אפילו אינדערוואַכן, קיין איין ליטורגיע אין דער פראוואַסלאַוונער קירך אין פאַריז. און אַזוי איז עס מיט פיל אַנדערע, נישט אויסצוציילן די נעמען זייערע. געוועזענע באַמבעס-שליידע-רער אין רוסלאַנד זענען עס איצט געוואָרן געטרייע קירכן-קינדער אין אויסלאַנד. אפילו אַזאַ טיפּישער אַדוואַקאַט און אויסגעשפּראַכענער פּאַליטיקער, ווי קערענסקי, „זעט שוין איצט איין די וויכטיקייט און די באַדייטונג פון דער פראוואַסלאַוונער קירך אויך פאַר דעם רוסישן אינטעליגענט און נישט בלויז פאַר דעם רוסישן פּויער“. און פרידן הערשט איצט אין דער עס-ערישער עמיגראַציע אין פאַריז, סקאַרבאַווער פרידן... איין טשערעדע און דער פּיטע-רער איז עס די קירך פון קריסטוס, לויט דעם פראוואַסלאַוונעם נוסח. פון איר, פון דער צערקווע דער פראוואַסלאַוונער, און דורך איר וועט עס קומען די איינציקע, די אמתע און די לעצטע דער-לייונג פאַר רוסלאַנד...

איז ער איינזאַם, בונאַקאָוו. ער איז שוין אַ מאַן אין די פופ-

ציקער. שווער, אוממעגלעך שווער פאר אים אין אָט די יאָרן אָפּ-
 צערייסן מיט אַווינע נאַענטע, מיט וועלכע ער האָט זיך צונויפגע-
 וואַקסן אינם פאַרלויף פונם גאַנצן לעבן זיינעם. בפרט, אז אים גופא
 ציט אויך צו דער רוסישער קירך. ער האָט זיך זיינע אייגענע
 חטאים, וואָס נאָר די רוסישע קירך איז איממשטאַנד אָפּצווישן זיי.
 ער דאַרף מחילה בעטן באַ דעם רוסישן פּאָלק דערפאַר, וואָס ער
 גופא און דער גאַנצער באַשאַף זיינער האָבן עס געשטופט דעם
 רוסישן מענטש צו דער רעוואָלוציע, וואָס האָט אָפּגעמעקט דאָס
 פנים פון רוסלאַנד. און צוליב דעם מוז ער עס ווערן אַ גליד, אַן
 אַרגאַנישער גליד פון דער רוסישער אומה. ער מוז ווערן פיל-
 שטענדיק אַ רוסישער מענטש, וואָס ליידט צוזאַמען און צוגלייך
 מיט רוסלאַנד. דאָס הייסט, קאָנקרעט — ער דאַרף צושטיין צו
 דעם פראַוואַסלאַוונעם גלויבן. ווייל: נאָר דעמאָלט איז „דיין
 פּאָלק — מײן פּאָלק, ווען אויך דיין גאָט — איז מײן גאָט“.

9.

און אויך אָט דעם לעצטן קרבן האָט ער געבראַכט, איליאַ
 פונדאַמינסקי, פאַר רוסלאַנד. קלוננימוס-זאב וויסאַצקיס אייניקל
 האָט זיך מיט לייב און לעבן באַהעפט מיט דער רוסישער פראַ-
 וואַסלאַוונער קירך.

ער איז סאָליד פראַוואַסלאַוויש. ער פלייסט זיך שטאַרק אָן-
 צוהאַלטן אַ שיינעם פראַוואַסלאַוונעם שטאַט, ער איז אפילו אַ באַ-
 שטימטער צד אין דער מחלוקת, וואָס עס קומט פאַר אין דער רו-
 סישער פראַוואַסלאַוונער קירך.

קלוננימוס-זאב וויסאַצקיס יורש שטייט אויף דער זייט פונם
 עפיסקאָפּ עויליאַגיוס, וואָס איז אין פאָרז דער אויסלענדישער שליח
 פונם אַלער הייליקסטן פאַטריאַרך טיכאָן און איז אַ שאַרפער קעגנער
 פונם עפיסקאָפּ אַנטאָניוס, וואָס באַשיצט אין יוגאַסלאַויע דעם קאַ-
 נאָן פונם פיאַטרישן הייליקן סינאָד. אַ „טיכאָנאוועץ“ איז ער.
 איליאַ פונדאַמינסקי איז איצט גישט קיין פאַליטישער עמיג-
 ראַנט וואָס ער איז געווען אַמאָל, נאָר אַ גלות-אַפריכטער איינינעם

מיט דער רוסישער קירך, מיט דער רוסישער שכינה, וואָס איז
פאַרטייבן אין דער פרעמד.

דעצעמבער. 1928

דער מאן פון גלייכגעוויכט

(מ. מ. ווינאווער)

פאריז, 13-טן אקטאבער, יאָר 1926.

היינט איז דאָ אויף דעם באַרימטן בית-הקברות „פער לאשעוו“ געקומען צו זיין אייביקער רו — ווינאווער מאַקסים מאַסייעוויטש. שטיף און באַשיידן איז געווען די לוייה זיינע. פון די צענן-דליקער טויזנטער רוסן און צענדליקער טויזנטער יידן, וואָס לעבן איצט אין פאָריז האָבן באַגלייט ווינאווערס ארון ס״ה עטלעכע צענד-ליק אינטעליגענטן פון ביידע צדדים, און באַקלאַגט האָבן אים נאָר צוויי-דריי אינטימע פריינט מיט פראַפעסאָר מילוקאָוו אין דער שפיץ, אויב מען זאָל נישט נעמען ערנסט די פראַפעסיאָנעלע טרערן פונם גראַנד-ראַבין ישראל לעווי און די אָפיציעלע טרערן פונם איזראַעליט-פראַנסעז סאַלאַמאָן ריינאַק.

דאָס פאָלק, אַזוי צו זאָגן, איז נישט אויפגערודערט געוואָרן פון ווינאווערס טויט, און קיין חידוש איז עס נישט. אויך פאַר זיין לעבן איז ווינאווער נישט געווען שטאַרק פּאָפּולער צווישן דעם ברייטן עולם, אפילו אינדערהיים, אין רוסלאַנד. דער גאַנצער מהות מענטש פון ווינאווערן בכלל איז נישט קיין „פאַלקסטימ“ לעכער.

אמת, ווינאווער איז געווען אלע זיינע יאָרן אַ קהלס-מאַן און אַן אַקטיווער קהלס-מאַן. ער איז אָבער קיינמאָל נישט געשטאַנען דירעקט מיט דעם פנים צום פובליקום. אליין אַ דעמאָקראַט, נאָר אום צו דערגרייכן די דעמאָקראַטיע גופא, האָט ער געמוזט אָנ-קומען צו משולחים. צו אויסטייטשער און אַזוי פירט זיך דאָך שוין פון אייביק אָן: משולחים און אויסטייטשער פאַרשטעלן און פאַר-ווערן תמיד דעם נאָמען פונם לערער, פונם געבאָטן-שאַפער.

אינם פארלויף פון פינף און דרייסיק יאָר נאַכאַנאַנד איז ווינאַ-
ווער געווען רייך אין וויכטיקע מעשים און באַלאַדן מיט פאַראַנטוואָרט-
לעכע פּאַסטנס. אָט די מעשים אָבער אין דידאַזיקע פּאַסטנס האָבן גע-
טראָגן אַזאַ געשטאַלט, אַז בלויז אויסדעוויילטע פון אויסדעוויילטע
זענען עס געווען אומשטאַנד צו זען.

אַט, ווינאווער, אַלס יוריסט :

פּאַכרייט, ספּעציאַליסטן, זאָגן אויף אים, אַז ער איז געווען
אין גאַנץ אייראָפּע איינער פון די באַדייטנדסטע, אויב נישט דער
באַדייטנדסטער קענער און היסטאָריקער פון רעכט אין פון געזעצ-
געבונג. נאָר ווינאווער איז, אַפילו קיין איינאונאיינציק מאָל נישט
אַרויסגעטראָטן דירעקט אין אַ קרימינעלן פּראָצעס. ער איז ציוויליסט
און נאָר אַ ציוויליסט. תמיד איז ער פאַרטון אין די שטרייטן וואָס
שטאַמען פון נאָרמאַלע באַציונגען און פון נאַטירלעכע
קעגנזאַצן צווישן מענטש און מענטש. רעטאָרישע זשעסטן זענען
אים פונק אַזוי דערווידער, ווי אַקראָבאַטישע קונצן דעם קינסטלער
און דאָ אויף דעם געביט פון ציווילע רעכט איז ער עס ווינאווער
אַזוי גרויס און אַזוי באַגלייבט, אַז אָפּט, בעת ער שטייט אין סע-
נאַט אַלס פאַרטיידיקער, אָדער אַלס באַשולדיקער, דאָס הייסט,
אַלס פאַראינטערעסירטער צד, ווענדן זיך צו אים די סענאַטאָרן,
די שופטים. פונדעסטוועגן נאָך אַ דערקלערונג אין געוויסע קאָדעקס-
שוועריקייטן. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז אַזאַ סאַרט „אָדוואָקאַט“
איז נישט קיין טעמע פאַר דעם בולוואַרן-טייל פון צייטונג-כראָניק
און נישט קיין „העלד“ פאַר משפטים-ליבהאַבערינס.

צי ווינאווער דער שריפטשטעלער ;

ווינאווער איז אַן ערשטקלאַסישער שריפטשטעלער, ממש טאַ-
קע אַ קינסטלער פון דער העכסטער שטופע. ער האָט אָנגעשריבן
(אין רוסיש) עטלעכע ווערק-שעדעוורן. צו זשורנאַליסטישע אַרבעט
אָבער האָט ער זיך קיינמאָל אַפילו מיט אַ פינגער, נישט צוגע-
רירט. אויסער, אגב (און דאָס איז כאַראַקטעריסטיש), ווען עס האָט
זיך געהאַנדלט וועגן יידן און וועגן יידישקייט. אין אַזאַ פאַל בלויז
פּלעגט ווינאווער אַרויסטרעטן אַלס פּובליציסט. נאָר יידן און יידיש-
קייט — דאָס זענען דאָך נישט עפעס סיי וואַכעדיקע ענינים.

ווינאווער דער שריפטשטעלער איז תמיד אין א געהויבענער שטי-
מונג, דערהויפט איז ער א מייסטער, אן אומפארגלייכלעכער מייס-
טער, צו מאַלן הויך-אינטעלעקטועלע פיגורן אין די בעסטע, אין
די ליכטיקסטע מינוטן פון זייער גייסטיקן שאפן. א גאנצע סעריע
פיגורן אזוינע האָט ער פאראייביקט — יידן און נישט יידן —
כמעט אַלע אָנגעזעענסטע געזעצגעבער, ריכטער, אדוואַקאטן און
שטאַטסמענער, וואָס געהערן — אָדער וואָס שטאַמען — צי
פון דער עפאָכע, וואָס הייסט די עפאָכע פון אַלעקסאַנדער דעם
צווייטן, אָדער „די עפאָכע פון די גרויסע רעפאָרמען“... לייענענ-
דיק ווינאווערס מאַנאָגראַפיעס וועגן די דאָזיקע פּערזענלעכקייטן —
שפירט מען זיך עפעס, ווי צווישן א סעקטע פון ראַפּינירטע
לעבנס-קינסטלער, אָדער צווישן אָפּגעוונדערטע וויסנשאַפט-עקס-
פּערימענטאַטאָרס.

ווירקלעך קיין ווונדער נישט, וואָס דער איינפאַכער לייע-
נער לייענט אים נישט, ווינאווערן. נישט קיין צוגענולעכער שטאַף
פאַר אים.

דיזעלביקע זאך איז עס אויך מיט ווינאווערן דעם פּאָלי-
טיקער.

דריי צענדליק יאָר, די לעצטע דריי צענדליק יאָר, פאַר
רוסלאַנד אזוינע אַנטשיידנדיקע אין אַלע הינזיכטן, האָט ער, ווי-
נאווער, אין דערדאָזיקער מדינה געשפּילט איינע פון די ערשטע
ראַלן אין דער פּאָליטיק, אָדער ריכטיקער געזאַגט, אין דער פּריי-
הייטס-פּאַוועגונג. זיין אמפּלואַ דאַרטן איז אָבער נישט צו דעבאַ-
טירן און נישט צו אַגיטירן אינם „קאַכלעפּערישן“ זינען. מיט הייס-
ט אַר ישע אויפטוען איז ער דאַרט פאַרנומען, און אין באַשטימ-
טע היסטאָרישע מאָמענטן: מיט ווינאווערס נאָמען זענען פאַרבינדן
אזוינע דאַטן, וואָס וועלן פאַרבלייבן דאַטן אויך אינם געדעכעניש-
פון די קומענדיקע דורות. ער, ווינאווער, און נישט קיין אַנדערער,
איז דאָך עס געווען אינם יאָר 1906 דער פאַרפאַסער פּיונע ענט-
פּער, וואָס דער ערשטער רוסישער פאַרלאַמענט האָט געגעבן דעם
לעצטן רוסישן צאַר אויף זיין האַלב-קאָנסטיטוציאָנעלער „טראָן-
רעדע“ — דאַס איז דער אַזוי גערופּענער „דומע-אַדדעס“, וואָס

איז פונם חודש מאי 1906 בין חודש מערץ 1917 געווען דער מא-
ניפעסטירטער ווילץ אין דער האַפּנונגס-אויסדרוק פונם גאַנצן רו-
סישן ליבעראַליזם. — אין אַט דעם ערשטן רוסישן פאַרלאַמענט
איז עס ווינאווער געווען דער דעפוטאט פון דער רעזידענץ-
שטאָט — פון פעטערבורג. און נאָכדעם, בעת דער פאַרלאַמענט
דערדאָזיקער איז פונאַנדערגעטריבן געוואָרן, און די פאַרלאַמענט-
טאַריער — אייגנטלעך דאָס גאַנצע אינטעלעקטועלע רוסלאַנד —
האַבן זיך פאַרזאַמלט אין דער פינלענדישער שטאָט וויבאַרג, אום
צו פראַטעסטירן קעגן דעם צאַר — איז עס ווינאווער געווען דער
פאַקטישער פירער פון די אַלע פאַרזאַמלטע. ער איז עס אויך גע-
ווען דער מחבר פונם „וויבאַרגער אויפרוף“, וואָס איז געווען גע-
ווענדט צום פאַלק, נישט צו צאָלן דעם צאַר קיין צינזן און אַפצו-
זאָגן זיך פון מיליטער-דינסט.

אַט די אַלע פאַליטישע מעשים אָבער זענען דאָך אזוי ווייט
פון דער גאַס, פונם פובליקום. דאָס זענען סודות. אזוינע סודות,
נאָר פאַר איינצילנע, פאַר אויסדערוויילטע פאַרטרויט מען זיי.

און ווינאווער דער ייד:

ווי אינם פאַריקן יאַרהונדערט קרעמיע אין פראַנקרייך און
ריסער אין דייטשלאַנד — איז אין רוסלאַנד פון אונזער צייט, ווינא-
ווער געווען די צענטראַלע פיגור אינם שטרייט פאַר דער יידי-
שער עמאַנציפאַציע, — אָדער, לויט דער רוסיש-יידישער טערמי-
לאַגיע — פאַר „גלייכבאַרעכטיקונג“: נישטאָ קיין איין פאַקט
אויף דעמדאָזיקן געביט, וואָס זאָל נישט זיין אינספירירט און דיק-
טירט פון ווינאווערן.

דער ייד פון כאַסלאַוויטש אָבער אין דער ייד פון ליבאַ-
וויטש האַבן ווינאווערן קיינמאָל אין די אויגן נישט געזען און
אפשר אַזש זיין נאָמען גאָר נישט געהערט.

אזוי אין אַלעם דערמאַנט ער ווינאווער די פערנאָן פונם
עטלסמן גענעראַל-שטאַבלער אין דער צייט פון מלחמה: דער
פאַקטישער קריגס-פירער און דאָך — אַ געהיימיניש, אפילו פאַר
דער אייגענער אַרמיי.

יא, עס איז נאַטירלעך, וואָס דאָס ברייטע פובליקום, אפילו

דאָס דורכשניטלעכע אינטעליגענטע פּובליקום, האָט אַ קנאַפּע השגה וועגן ווינאווערן. ווי נאַטירלעך אָבער דעראַזיקער פּאַקאַ זאָל נישט זיין, דאָך איז עס פאַרדראַסיק ביז גאָר: סוף-פל-סוף, מיט וועמען זאָל מען זיך עס רעכענען אויף דער ערד, אויב נישט מיט אַזוינע פּערזאָנען, ווי ווינאווער ?

דערהויפּט איז עס פּיינלעך. וואָס באַ אונז, צווישן יידן, ווייסט מען פון אים אַזוי ווינציק: פאַר אונז איז דאָך ווינאווער עפעס מער, ווי אַ גרויסער יוריסט, גלענצנדער שריפטשטעלער און ווייט-קוקנדיקער און טיף-זענדדיקער פּאַליטיקער. פאַר אונז איז ער אפילו נאָך פיל מער, איידער דערדאַזיקער מאַן, וואָס האָט אַזוי שטאַלץ און אַזוי קלוג געראַנגלט זיך פאַר אונזער באַפרייונג: פאַר אונז, פאַר די יידן פון מזרח-אײראָפּע, איז ווינאווער אַ נייער סאַרט יידישער טיפּ, וואָס באַ דער לאַגע פון אונזער פּאַלק צווישן אַנדערע פעלקער, דאַרף ער דינען פאַר אונז אַלס אַ מוסטער: אַזוי ווי ווינאווער מוז זיך עס אײגנטלעך האַלטן יעדער ייד, אין וואָס פאַר אַ לאַנד עס זאָל נישט זיין, אום נישט צו פאַרלירן דאָס מאַראַלישע גלייכגעוויכט.

אַט ווינאווערס לעבנסוועג:

מיט וואָס פאַר אַן אימפעט ער שפּרינגט עס אַריבער ממש מאַנבלאַנען: אַ פּוילישער ייד, וואָס לויט זיין יחוס געהערט ער צו די צוויי „גוטע-יידישע“ דינאַסטיעס — צו די „גערער און צו די „אַלעקסאַנדראַווער“. אין דעם וואַרשעווער אוניווערזיטעט שטודירט ער יידישער וויסנשאַפּטן. די ערשטע אַקאַדעמישע אַרבעט זיינע — דאָס פּוילישע „מנהגים-רעכט“. אין גלייכצייטיק איז ער פאַרטיפּט אין נאַפּאַלעאַנס קאַדעקס. ער פאַרבלייבט אָבער נישט אין זיין היימלאַנד: מיט דעם אויסגעשפּראַכן פּוילישן אַקצענט מיט זיינעם און מיט דעם טיפּיש-רבנישן אויסזען — קומט ער אָן קיין פע-טערבורג. און דאָ, אין פעטערבורג — דערווייזט ער ווינאווער, אין אַ קורצער צײַט נישט בלויז אײנצופונדעווען זיך אין דעם אַדוואַ-קאַטן-שאַנד, נאָר אויך אײנצוואַרצלען זיך אין דער סאַמע טי-פעניש פון דער רוסישער קולטור און ווערן אַן אײגענער מענטש צווישן די ליבעראַלע קרייזן פונם הויכן אַדל: אַ מייסטער פון

דער רוסישער ליטערארישער שפראך, קאמענטאטאָר פון דאָס אלטע רוסישע רעכט און פירער פון די „זעמצעס“ פון די עכט-רוסישע טיילווייז סלאוואַפּיליש פראוואַסלאַוונע קאָנסטיטוציאָנאַליסטן.

וויפֿל יידן, און באַדייטנדע יידן, זענען עס אין רוסלאַנד און אויך אין אַנדערע לענדער גייסטיק צעשעדיקט געוואָרן, און אייניקע אַזש לגמרי צעקראַכן געוואָרן פון אַזוינע האַסטיקע שפּרינגענישן. דאָס האָבן זיי, אַט די „שפּרינגערס“, דאָך אויסגע-טראַכט דעם איינפאַל פון יידישער זעלבסטפאַרלייקענונג און זעלבסט-פאַרניכטונג.

ווינאווער איז אָבער דער מאַן פון גלייכגעוויכט. און פריש און גאַנץ איז ער אַרויס פון די דאָזיקע אלע וואַנדערונגען. ער איז גלויבליכטיק — רוס און ייד, פונקט, ווי דאָס רוסנטום שטערט אים נישט צו זיין א געטרייער ייד, אַזוי שטערט אים נישט דאָס יידיש-קייט אין זיין צוגעבונדנקייט צו רוסלאַנד. אַט די צוויי עלעמענטן לעבן זיך צונויף אין אים האַרמאָניש, גלייך ווי עס לעבן זיך אין אים צונויף האַרמאָניש די איבעריקע פּילויטיקע באַגאַבונגען זיינע.

דאָס איז געווען אינם זומער פונם יאָר 1917, אין דער סאַמע ברען-צייט פון דער רעוואָלוציע, אין פעטערבורג. אינם מאַלאַכיס-זאַל פונם ווינטער-פאַלאַץ האָבן זיך פאַרזאַמלט די אַנגעזעענסטע רוסישע מענטשן אויף אַ ישוב-הדעה: אפשר לאָזט זיך נאָך עפעס אויסזוכן אַ מיטל, ווי אַזוי אויסצוהיטן פון אינטערגאַנג די רוסישע מדינה, די רוסישע מלוכה? ... — פאַרשטייט זיך, אַז ווינאווער געפינט זיך אויך דאָרט אויף דערדאָזיקער באַראַטונג. אין אַט דעמועלעביקן טאַג אָבער קומט פאַר עפעס אַ יידישע קאָנפּערענץ אין אַ יידישן אַנשטאַלט (עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אַנאַציאָנאַלן קאָנגרעס פונם רוסישן ייִדנטום) און אויך אַט די קאָנפּערענץ לאָזט ווינאַ-ווער נישט דורך, אפילו אין אַזאַ מאָמענט און באַ אַזוינע אומ-שטענדן. אַ פאַר שטונדן דאָ פאַרבאַכט אים קהלשן אַנשטאַלט צווישן די יידן, און ציריק אַוועק אין דעם קיינערלעכן פאַלאַץ צו די רוסן.

ווי אַנגעמאַסטן דאָס איז פאַר ווינאווערן, אפילו אין שרפוח

אין בהלות פארלירט ער נישט דאָס גלייכגעוויכט, וואָס ער האָט
איינגעשטעלט צווישן זיין ליבע צו יידן און זיין פאטריאָטיזם צו
רוסלאַנד.

אין דערגרייכט האָט ער עס, די דאָזיקע האַרמאָניע, דורך זיין
פערזענלעכען ווילן. ממש אויסערמענטשליך, אָדער איבערמענטש-
לעך איז געווען פעסט דער ווילן פון אָט דעם קליין דאָר און
שוואַך מענטש, וואָס דאָס פנים זיינס איז באַשטאַנען, גלייך, ווי
בלויז פון שטערן און פון ברעמען.

פסדר אין אַלעם איז אים בייגעשטאַנען, ווינאווערן, דער ווילן
זיינער. בלויז דעם טויט האָט ער נישט בייגעקומען. דאָך, לפי-
ערך, נישט אויף דער עלטער געשטאַרבן. סך-הכל דריי און זעכציק
יאָר.

ווייל איך זיך דאָ נישט באַנוצן מיט דער סקאַרבאווער
פראַזע, וואָס מען באַנוצט אין אַזוינע פּאַלן, ווי דאָס ווערטל: „פרי-
צייטיק אַוועק פון דער ערדישער וועלט“. ניין, איך זאָג עס נישט:
ווער קאָן עס דאָ פעסטשטעלן, ווען אַ מענטש דאַרף שטאַרבן? שטאַרבט
אַ מענטש, איז עס, מסתמא. נישט „פרי“ און נישט „שפעט“, נאָר
פאַר אים צו דער ריכטיקער צייט.

איך וויל דאָ נאָר זאָגן אָט וואָס:

אין דער פערזאָן פון ווינאווערן, האָט דאָס וועלטלעכע יידן-
טום אין מזרח-אײראָפּע, דאַכט זיך מיר, פאַרלוירן אפּשר דעם
איינציקן ריטם פון וואָג און פון מאָס. צווישן די פירנדיקע פּער-
זענלעכקייטן פונם מזרח-אײראָפּעישן יידנטום איז נישט צו געפינען
נאָך איינעם, וואָס זאָל, ווי ווינאווער האָפן דאָס רעכט אויף דעם
טיטל:

„דער מאַן פון גלייכגעוויכט“...

א רעטעניש

אן אוקראינישע גובערניע-שטאָט אינם ערשטן פרימאָרגן, וואָס די רוסלענדישע קאָמוניסטן זענען אין איר אַרײַן. אויטאָמאָ-בילן און רײטער פליען אום איבער די גאַסן; פסדר — ביקסן און באַגעטן. אויף יעדער טראָט נישטערן און קוקן אויס גרופעס באַוואָפנטע סאַלדאַטן מיט ברודיקע בענדלעך אויף די אַרבל: דער צײכן פון דער רויטער גוואַרדיע. לויטן אויסזען ממש אַ ריכטי-קע רויבער-באַנדע; מאַטראָסן-העמדלעך, האַרטע קאַפּעלען, טכוי-רענע פוטערס, שעפּסן-פעלצלעך, גענעראַלישע שינעלן, ענגלישע שעוויאַטענע מאַנטלען; אויף די לענדן — ברייטע לעדערנע גאַרט-לען צווישן די גאַרטלעך מעסערס און שווערדן, סרוב אָפיצירי-שע זילבערנע באַמבעלעך לעבן די הענטלעך... עס איז אַ ווייני-טער-טאַג, נאָר אויפן אוקראַינישן שטייגער: וואַרעם, ליכטיק און פּרילינגדיק...

לעבן דער פּאָסט, וואָס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אינם קאַ-מוניסטישן הויפט-שטאָב. — אַ גאַנצע מחנה „גוואַרדייעס“. עפעס אַ מאָדנער לעבנס-סדר איז דאָ.

אין דער מיט פון גאַס — אַ געצעלט פון אויטאָמאָבילן. רויק זיצט מען זיך אינם „געצעלט“ און נישט געאיילט טרינקט מען טיי פון בוטלעך און מען פאַרבייסט מיט געבראַטענע עופות, שאַקאַ-לאַד און זעמל. פון דער פולער האַנט איז מען אויך מכבד מיט אַט די אַלע גוטע זאַכן די דינסטן און די בעטלערס, וואָס דרייען זיך דאָ אַרום.

פּרילינג לאָזט מען זיך לויפן מיט בוטלעך און מיט שטיקער פּלייש אין די הענט אַניאָגן אַן אָפיציר, כּדי אַראָפּצורייסן באַ אים

די עפאלעטן פון די אקסלען. בעת דער „קריעה“ שרייען די בעטלער „אורא“, די דינסטן טאנצן און פלעסקען מיט די הענט, און די גווארדייצעס גופא העצן אונטער עפעס מיט מאַדנע אויסרופן און קולות.

צווישן דערדאזיקער מחנה — א סאָלדאַט, וואָס איז עפעס לויט זיין גאַנצן אויסזען און פירן זיך נישט געראַטן אין זיינע איבעריקע חברים: אַ הויכער בלאַנדין מיט בלויזע אויגן, אַ ברייט און קאַנטיק בערדל מיט אַ שפעלטעלע אין דערמיט, און דאָס פנים אַזאַ אומע-טיקס, בלייכס און פאַטראַכטס. געקליידט אין אַ צעריסענעם שינעל מיט אַ ציוויל וועליסאַפּעדן-היטל אויפן קאַפּ. און בייסנדיק די נעגל פון די פינגער מיט די ציין, ער האַלט זיך עפעס ווי אַפּגעזונדערט פון אַלעמען.

פאַראינטערעסירט בין איך נענטער צוגעגאַנגען און מיט אַט דעם מאַדנעם סאָלדאַט פאַרפירט אַ שמועס. און שמועסנדיק פון אַנהייב סתם אין דער וועלט אַריין, האַפן מיר זיך אַזוי פאַררעדט און פונם איבעריקן עולם אַ ביסל דערווייטערט. שפירנדיק אַן אינע-ווייניקסטן צוטרוי צו אַט דעם אומבאַקאַנטן, ווי צו אַן אייגענעם, האַב איך זיך ממש אַרױפּגעוואַרפן אויף אים מיט טענות, ווי גאַר מיר זענען אויג אויף אויג געבליבן:

— זאָגט מיר... — האַב איך זיך אַזש צעשריגן — וואָס זענט איר אויסן? ... צוליב וואָס האַט איר זיך עס אַריינגעריסן אין אַט דער פרידלעכער שטאַט? ...

אַ מאַדנער שמייכל האַט זיך באַוויון אויפן פנים פון אַט דעם בלאַנדין-סאָלדאַט, אַזוי שמייכלעך חולי-גופל אין די גוטע מינוטן, און איך הער, ווי ער זאָגט צו מיר גאַר אין יידיש מיט אַזאַ ריי-נעם און האַרטן ליטזישן אַקצענט:

— איר פרעגט: „וואָס זענען מיר אויסן?“ ... אפשר קאַנט איר מיר בעסער דערציילן, צוליב וואָס וואַלגער איך זיך עס דאָ? ...

איידער איך האַב גאַר דערוויין אַרױמצוקוקן זיך, איז שוין אַט דער בלאַנדיגער יינגערמאַן צוריק צו זיין עולם אַוועקגעגאַנגען און אין אַ קאַמוניסטישן „געצעלט“ אַריינגעקראַכן.

... איך האָב זיך שוין מער נישט געטראָפן מיט אַט דעם מאָדנעם יינגערמאַן. אַט דער אומבאַקאַנטער אָבער איז דאָך נישט דער איינציקער באַלשעוויק צווישן יידן. עס איז שוין איצט פאַר קיינעם קיין סוד נישט, און די יידן, יעדנפאַלס יידן-אינטעליגענטן, זענען פונם ערשטן טאָג אָן, וואָס די גרויסע רוסישע רעוואָלוציע האָט זיך אָנגעהויבן, געווען געפאַקט פול און פול אינם באַל-שעוויזם, און ס'רוב אפילו ווי זיינע פירער און וועג-ווייזער. דאָס איז דורות אַ פעסטגעשטעלטער פאַקט. נאָר טאַקע אַט דער פאַקט איז דאָך בתוך עפעס גאָר אַ שטיק רעטעניש, סיי אין דער גע-שיכטע פונם יידישן פּאָלק בפרט, און סיי פאַר די, וואָס פאַרנעמען זיך מיט פעלקער-פּסיכאָלאָגיע בכלל.

וואָס וואַלגערן זיי זיך עס דאָ? ...

באמת: בנוגע צו די רוסן גופא איז דער גאַנצער באַלשעוויזם, ווי ער שטייט און גייט, מיט אַלע זיינע מדות און דרכים, חסרונות און מעלות בעצם גאָרנישט אַזאָ געוואַלטיקער אומגעהערטע ניס. דער רוסישער באַלשעוויזם לויט די אַלע סמנים זיינע, ווי ער האָט זיך אַנטפּלעקט פאַר אונז, איז דאָך, אייגנטלעך, נישט אַ טייל פונם היינטיקן סאָציאַליזם אין אייראָפּע, וואָס האָט פיל רעיונות וועגן וועלט-תיקונים און פאַרשידענע פלענער וועגן מענטשן-אויספּעסע-רונגען און וואָס ווייסט, אגב, פונדעסטוועגן אויך, אַז „גליק“ איז בכלל נישט פון די זאַכן, וואָס זענען שטאַרק בנמצא אויף דער ערד און וועט מסתמא גאָר קיינמאַל נישט זיין, נאָר אַן אויסגע-שפּראַכן-פּויערישע רעליגעזע סעקטע, וואָס לויט איר אינעווייניק-סטער טבע און מהות ווייסט זי נישט, ווי יעדער פּויערישע רעלי-גיעזע סעקטע אין אַלע צייטן און אומעטום, און קאָן גאָרנישט וויסן דעם טעם פון וואָסערע עס איז זייטיקע מניעות און שטע-רענישן פון איבערטראַכטן אין איבערלייגן זיך און שפּאַנט זיך גלייך מיטן אייגענעם וועג, נישט אַרומקוקנדיק זיך אפילו. אַט דאָס אָבער זענען דאָך טאַקע אויך יענע פּשרע סמנים, לויט וועלכע מען קאָן דערקענען, אויסערלעך לבל-הפחות, בכלל די רוסישע גע-שיכטע און דאָס רוסישע לעבן, נישט בלויז פונם נעכטיקן טאָג אָן, נאָר בעצם שטענדיק און כּסדר.

אַט, למשל, נאָך מיט אַ פּאָר צענדליק יאָר פריער, איידער
דער קאָמוניסטישער באַלשעוויוז האָט אַזוי האַרציק אונטערגעשטיצט,
באַגריסט און אויפגענומען די פּיל-מיליאָנענדיקע רוסישע אַרמיי,
וואָס האָט די שפּיזן אין דער ערד אַריינגעשטעקט און אויף הפּקר
דאָס אייגענע לאַנד איבערגעלאָזט, — האָט דאָך שוין פּונקט אַט
אַזא שפּיצל אָפּגעטון — הגם מיט אַן אַנדערער כּוונה און צוליב
אַנדערע צוועקן — די „דוכאַבאַרן“־סעקטע: איבער אַ סכּסוך מיט
דער צערקווע פּאַרלאָזט די מדינה, דאָס פּאַטערלאַנד, מיט דער
פּאַראַנגעהייט און מיט דעם להבא און אוועק פּאַקוטעווען אַזש
אין קאַנאַדע.

איז עס נישט בתוך ריין-באַלשעוויסטיש טאַקע מיט אַלע

הידורים? ...

צו אַ שטייגער, דער פּאַקט, וואָס אַזא אָפּגעוונדערט און אַזא
אָפּגעצוימט פּויערים-פּאַלק, ווי דאָס רוסישע, וואָס פּאַקטיש האָט
עס מיט דער וועלט גאַר אַ קנאַפע מגע-ומשא און ווערט, דאכט
זיך, ממש מבולבּל פּון יעדן נייעם פּנים, וואָס עס דערזעט, — נעמט
אויף פּונדעסטוועגן יעדן דורכוואַנדערער פּאַר אַ שופּט און פּאַר אַן
עלטסטן אויף זיך, נישט גריבלענדיק אפילו אין זיין אָפּשטאַמונג,
נאָך גאַר פּון קדמונים אָן, בעת, צום ביישפּיל, דער האַלב-לעגענע-
דאַרישער יידישער עובר-ושב זכריה האָט שיעור כמעט גאַנץ
רוסלאַנד נישט מגייר געווען, איבערלאָנדיק, אגב, אַזוינע טיפע
שפּורן אינם רוסישן פּאַלק, ביז די אַלע העלדן פּון דער איצטיקער
צייט, טרעפּן מיר זיך דאָך, בעצם, מיט אַט דעם פּאַקט אויף יעדן
טריט פּון דער רוסישער געשיכטע, און נישט בלויז אינם איינ-
קומעניש פּון די „פּינצטערע און דערשלאָגענע“.

דערדאָזיקער פּאַקט חזרט זיך איבער כּסדר און תּמיד כּמעט
אין אַלע צייטן און דורות אויך באַ די העכערע קלאַסן פּון רוסי-
לאַנד, אפילו באַ די געבילדעטע און באַ די רעגירנדיקע. מען
דאַרף זיך נאָר דערמאַנען די געוואַלטיקע ראַל, וואָס עס האָבן —
זינט דעם פעטערבורגער פּעריאָד אָן — געשפּילט די עלעגאַנטע
פּראַנצויזישע און איטאַליענישע קאַטוילישע אבאַטן-אָוואַנטוריסטן
איז די אַריסטאָקראַטישע הויפּן, קייזערלעכע פּאַלאַצן, און די וואָס

דערנדע בעל-הבתיש-מיושבדיקע און באבערדלמע פראָטעסטאָנטישע
 פאסטאָרן מיט די ציכטיקע פנימלעך און לופטיקע כאַלאַטלעך אין
 די האַמעטנע אָנגערונצלטע סוחרישע הייזער פון מאַסקווע...
 אפילו פיאָטר דעם גרויסנס אויפקלערונגס-צייט, אָט דער
 חונדערלעכער פריילינגדיקער ערב-באָגינען פון דער נייסטער רוי-
 טישער געשיכטע, בעת מען האָט ממש געקאָנט פאַרבלענדט ווערן
 פונם מאָדנעם פאַרבן-שפיל — איז אויך געקומען צום פאַלק עפעס
 אין דער געשטאַלט פון אָן אויסערלעכער סעקטע — אַ מערב איי-
 אפילו מיט אָן אייגענעם טעמפל פעטערבורג, אָט די נייע רוסישע
 רעזידענץ, וואָס האָט, דאָכט זיך, נישט קיין גלייכן צו זיך אין
 דער גאַנצער וועלט) און דער קיסר אַלס כהן גדול...
 דאָס גאַנצע רוסישע פאַלק איז היסטאָריש פויעריש-
 סעקטאָנטיש.

אָט דאָס אָבער איז דאָך טאַקע דאָס כאַראַקטעריסטישע
 פונם פויער-סעקטאָנט:

דער פויער-סעקטאָנט, לויט זיין טבע, נייטיקט זיך תמיד
 אין אָן אַנטפלעקער, וואָס זאָל פלוצלינג קומען צו אים אין
 דאָרף אריין און אים, דעם איינגעשפאַנטן אינם אַקער-אייזן און
 אָפגעריסענעם פון דער וועלט און פון דער מענטשהייט, די „אויגן
 עפענען“, און וואָס זאָל נאָך נעמען אויף זיך די התחיבות צו
 פירן אים אין „וונדערלאַנד, ווו עס פליסט מילך און האָניק“. עס
 קימערט אים, דעם פויער, בעצם גאַנץ ווינציק דער נאַציאָנאַלער
 יחוס פון אָט דעם „אַנטפלעקער“, ווי אויך זיין פערזענלעכע
 מאַראַלישקייט, אַבי ער זאָל נאָר זיין שליחות אויספירן און
 ווהיזן דאָס האַרץ גלוסט דערפירן. און גענוג, מער פאַדערט ער
 נישט.

און דעריבער טאַקע איז עס אויך זייער נאַטירלעך, וואָס
 דער קאָמוניזם האָט זיך אין רוסלאַנד אזוי נאָענט צונויפגעקנעפלט
 אומעטום מיט די נידעריקע און מיט די פאַרברעכערישע עלעמענטן
 פונם לאַנד, דאָס איז שוין אַ מיין נאַטור-געזעץ, כמעט זינט די
 וועלט שטייט, פאַר אַלע נייע רעליגיעזע סעקטעס, וואָס וואַקסן און

בליען, אגב, אזוי געראַטן בכלל אין די פויער-לענדער. די ער-
 שטע קריסטן, ווי עס איז באוואוסט, זענען געווען די אויסווארפן
 פונם גלייף, די פישערס, די עמי-הארצים, די צינז-מאַנער און די,
 וואָס „שטאַלצירן נישט מיט גייסט“, דיוועלביקע געשיכטע, פמעט
 אות-באות טאַקע, אויך מיט די ערשטע בודיסטן, וואָס זענען אין
 אינדיע ארויסגעטרעטן קעגן דער הויכער קולטור פון די ראפיניר-
 טע קאַסטעס, און, אגב, אויך מיט די פראנקיסטן און מיט די
 תלמידים פון ר' ישראל בעל-שם-טובס שיטה, וואָס האָבן ממש אויס-
 ראַטן געוואָלט די גדולים, חריפים און תלמידי חכמים — בעת
 דער קלאַסישער צייט פונם יידישן גלות-פּויערטום פון די אַרענדאַרן
 און פון די דאַרף-שענקערס אין פּאַדאַליע, וואָלין און פּוילן...
 אפילו די משונהדיקע אכזריות, די ווילדקייט און די בלי-
 טיקע רציחות פונם רוסישן קאַמיניזם איז דאָך אויך גאַרנישט
 קיין חידוש-מעשה.

רעליגיעזע סעקטעס זענען בכלל נישט שטאַרק באהאוונט אינם
 ענין פון וואָג און פון מאָס. רעליגיעזע סעקטעס קאָנען סוף פל סוף
 אַטעמען אָדער אין פרושים-געצעלטן אָדער אין באַנדיטן-נעסטן.
 זיי זענען אָבער קיינמאָל נישט ביכולת תכליתדיק און באַ-
 טראַכט דורכצושטופן דאָס לעבן אין באַלעבאַטישע הייזער און-
 טער ירושה-דעכער.

היינט בפרט נאָך אַ נייע סעקטע באַ אַזא מין פּאַלק, וואָס
 ווייסט אפילו איצט, אין אונזערע טעג, אזוי פיל צו דערציילן
 זעגן אזוינע מנהגים און דינים, ווי פאַרוואַנדלען זיך אין סריסים
 בפיוון, אָדער פאַרברענען זיך לעבעדיקערהייט משפחותווייז, פדי
 „טאַנצנדיק“ און מיט וואָלקנס-רויך באַדעקט אַנצוקומען אויף יענער
 העלט פאַרן כסא-הכבוד, און נאָך אזוינע מאַימדיקע איינפאַלן.

מחמת דעם אַלעמען איז אייגנטלעך דער באַלשעוויזם, וואָס
 איז שייך די רוסן גופא, נאַטירלעך, לאַגיש און פאַרשטענדלעך פונם
 אָנהייב ביזן סוף, דער באַלשעוויזם איז, אַן שום ספק, אַ סעקטע מיט
 אַלע הידורים, און דאָס איז דאָך טאַקע דער תמצית פון דער רו-
 סישער געשיכטע אין אַלע צייטן. עס איז, אגב, דאַכט זיך מיר,
 אפשר אויך גאַרנישט קיין צופאַל, וואָס איינער פון די באַלשע-

וויסטישע רעגירונגס-לייט, איינער פון די אָנגעזעענסטע, פון די זאַרטנעקיקסטע און פאַרביסנסטע איז אַלע זיינע יאָרן געווען דער פאַרשער אין דער „דברי-הימים“=שרייבער פון די פאַרשידענע רי-סישע סעקטעס אין אַלע זייערע געשטאַלטן... דאָ איז לגמרי נישטאַ וואָס צו ווונדערן זיך: באַ זיך אינדערהיים טאַקע.

אַבער אַ ווונדער איז און אַ שטאַרק ווונדער, וואָס די באַל-שעוויסטישע ריין רוסישע סעקטע פאַרמאַגט אין זיך אַזויפיל יידן און נאָך אפילו ווי די עלטסטע אָנפירער.

— „וואָס וואַלגערן זיי זיך עס דאָ?...“

געבוירענע שטאַט-מענטשן זענען זיי דאָך און שטענדיקע וועלט-רייזונדער, וואָס פילן אָן תמיד — ס'רוב פון קינדווייזן אָן — די ווייטסטע און די באַהאַלטנסטע ווינקעלעך פונם פּדור-הארץ, און ווייסן מהמת דעם אויסגעצייכנט, טאַקע ווי געניט-שטופיקע מענטשן, דאָרטן ממש פון יעדער האָר, וווּ אויס און וווּ איין, וווּ עס ליגט און וווּ עס שטייט. אין פּלוג גענומען האָבן זיי, דאָכט זיך, נישט געקאַנט פּלוצלינג, אינמיטן דערינען, גאָר אָנהייבן גלייבן באַמונה שלמה אין אַנטפּלעקערס און אַנטפּלעקונגען, פונם וואָנען זיי זאָלן נישט קומען, אַ שטייגער, ווי די דאָרפישע תמימים מיט די פויערשע פּשרע אויסגעגלאַצטע אויגן.

צו דעם נאָך זענען זיי דאָך עפעס ס'רוב געטרייע זין פון סוחרישע עלטערן, פונם וויגעלע אָן כסדר אופיגע האַדעוועט זיך אויף ריכטיקער בוכהאַלטעריע און אויף קלאַרע חשבונות, און אָן אַ וואָג-בעזומענדל, עפעס ווי אַ קמיע-שמירה נאָך פון דער עלטער-באַבען, קיינמאָל, דאָכט זיך, פשוט פון אַרט נישט גערירט זיך... און ועל-כולם זענען זיי דאָך לייבלעכע קינדער פון אַזאַ אַלט פאַלק, וואָס זינט עס לעבט, האָט עס קיין שפּיכת-דמים-סעקטעס קיינמאָל נישט געהאַט, און אַ קהלת-בוד, ווי אַ סגולה, קעגן פאַרבלינדענישן, נאָך מיט עטלעכע טויזט יאָר צוריק דווקא פאַרמאַגט.

אַלץ אַזוינע קלאַרע אמתן, און פונדעסטוועגן נאָך אַט די אַלע קלאַרע אמתן, און עפעס אויף להכעיס אַט דעם אַלעם, איז דער רוסישער באַלשעוויזם פאַרט ממש געפאַקט מיט

אינטעליגענטן, ווו ער זאָל זיך נישט קערן אין ווענדן, מאַקע
אויף יעדן טריט .
איז עס דען נישט אן אמת רעטעניש, וואָס זוכט פשוט,
ווי מיט ליכט, אַ ריכטיקע באַשיידונג? ...

1918

וואגאטאני אין זיינע פרעטענזיעס

... א מאָדנער מענטש דער אונגאַרישער ייד וואַגאַטאַני.
ער איז א מאַן פון אַ יאָר פינף און פּערציק. אַ מאַן מיט אינ-
טעלעקטועלע פּאָדערונגען און באַדערפענישן.
אין דער יוגנט האָט ער געענדיקט דעם ראַבינער-סעמינאַר
אין בודאַפעשט. שפעטער געשטודירט פּילאָזאָפּיע אין ווין. נאָך
שפעטער האָט ער געהערט צו דעם באַהעמישן סימפּליציסימוס-
קרייז אין מינכן. אַ פּאַר יאָר געחברט זיך מיט פּשעבישעווסקין און
וועדעקינד אין בערלין. און איצט, לעבנדיק אין פאַריז, לאָזט ער
נישט דורך קיין איין קונסט-אויסשטעלונג, אָדער טעאַטראַל שטיק.
וואָס ער זאָל נישט האָבן געזען, קיין איין מוזיקאַלישע ניס, צי
עפענטלעכן סאַרבאַנע-פאַרטראַג, וואָס ער זאָל נישט האָבן גע-
הערט און קיין איין בוך, פּמעט אין אַלע אייראָפּעיִשע שפּראַכן,
וואָס ער זאָל נישט האָבן דורכגעלייענט.
דערצו — איז ער, דערדאָויקער וואַגאַטאַני, נישט עפעס אַ
טרוימערישער באַהעמיען, וואָס ווייסט נישט, פּראַקטיש, ווי אזוי אַ
טאַג דורצוקומען. אומגעקערט: ער איז אַ מענטש, וואָס פאַרמאָגט
דערפאַרונג.
אַלס מאַדיאַרישער אָפיציר, האָט ער דורכגעמאַכט די
וועלט-קריג אין אַלע אירע סטאַדיעס און אויף אַלע פּראָנטן. —
אַ פּאַרציע איבערגענוג, אום „אויסצורייבן“ אַ מענטש.
און פּונדעסטוועגן, וואָס פאַר אַ טשעסאַווע און אין פּלוג
אומוירדיקע פּרנסה ער האָט זיך עס אויסדערוויילט, אָט דער אין
אַלע הינזיכטן גייסטרייכער מאַן.
נישט געקוקט אויף דעם. וואָס ער איז אַ געטרייער ייד נישט

בריוז נאציאנאל, וועלטלעך, נאָר אפילו רעליגיעז. מיסטיש (רויט זיינע רייד שפירט ער זיך אַמט פונקט, ווי ער, דער לעבעדיקער וואַגאַטאַני פּערזענלעך, שטייט מיט אייגענע פיס לעבן באַרג סיני און זיינע אויערן האַרן, דורך דונערן און דורך בליצן, גאַטס וואַרט צו דעם אויסדערוויילטן פּאַלק) — דאָך פּלאַנטערט ער זיך עפעס כסדר צווישן קריסטלעכע פּריסטער, אין פון זייערע קאַסעס אויף מיסיאַ-בערישע צוועקן האַלט ער עס אונטער, וואַגאַטאַני, זיין עקזיסטענץ. אין אַלע קלויסטערס איז ער פּויל, און פון ערגעץ גייט ער נישט אַרויס מיט ליידיקע הענט. ער האָט זיך ספּעציאַליזירט אין דעם, וואַגאַטאַני. געמאַכט עס פאַר זיין אַרבעטס-פּאַך.

ווי נאָר אַ גלח — רייסט ער אים פאַר די פּאַלעס. און עס קימערט אים אַבסאָלוט נישט די סעקטאַנטישע אַנגע-העריקייט פון דעמדאָזיקן גלח: צי ער איז קאַטויליש, אָדער פּראָ-טעסטאַנטיש, אַרטאָדאָקסיש צי דיסידענטיש. ער פּאַדערט, וואַגאַ-טאַני, פון דעם „מעלעדיקן“ גלח פון זיינעם נאָר איין נאָך: אַקריסט זאָל ער זיין.

און ער האָט דערפירט דעם עסק זיינעם אַזוי ווייט, אַז אפילו אַזוינע דלפנים, ווי די רוסישע פּראַוואַסלאָוונע פּאַפּעס, וואָס זענען אַנטלאָפן פון די באַלשעוויקעס, די אַפּגעריסענע עמיגראַנטן, וואָס שלעפּן אַליין פון טויטע און פון לעבעדיקע, צאָלן אים אויך פּינקט-לעך וועכנטלעכן ציינו, דעם געוועזענעם תלמיד פונם בודאַפעשטער ראַבינער-סעמינאַר...

דער גוטער יאָר וויסט אים, אָט דעם מאַדיאַריש-יידישן אינטעליגענט, ווי אַזוי ער קריכט עס דאָ דורך. דורך וואָסערע מיטלען, אָדער קונצן ער דערגרייכט עס צו לעבן, אַלס קעסטניק פון דער קריסטלעכער קירך און גלייכצייטיק צו זיין איבערגעגעבן דער יידישער סינאַגאַגע.

נאָר דאָס מערקווירדיקסטע דערביי איז, וואָס ער, וואַגאַטאַני, באַהאַלט זיך גאַרנישט מיט דערדאָזיקער חיזונה מיט זיינער. אומ-געקערט, ער שטאַלצירט נאָך מיט דעם טשעקאוון געשעפט מיט ליינעם.

אינמאָל אין אַ שמועס צווישן אונז ביידן (אגב, אַ פּיקאַנטער

דעטאָל: אַט דער שמועס אונזערער, האָט זיך געפירט אין איינער פון די סאַמע עלטסטע קירכן אין פראַנקרייך — אין דער פאַריזער סען-סולפּיס-קירך), וואָרף איך אים צו, דעם וואַגאַטאַנין און אַנצוהע-רעניש, און דער „באַרוף“ זיינער, וואָס ער האָט אויסגעקליבן פאַר זיך, איז אַ פּרנסה, וואָס שאַקירט נישט בלויז אים פּערזענלעך: עס איז דורך אים אַ שלעכטע רעקאַמענדאַציע אויך פאַר אַנדערע יידן...

הערט ער אויס, וואַגאַטאַני, מיין אַנצוהערעניש און פאַלט באַ זיך אפילו אויף אַ האַר נישט אַראָפּ פון דעם. ער צעשרייט זיך נאָך. ער צעשרייט זיך אַגרעסיוו מיט אַ געהויבענעם קאַפּ: — נאַרישקייטן! ... אַבסאַלוטע נאַרישקייטן! ... — ביי-זערט ער זיך. — איך בין — רופט ער אויס מיט גדלות — נישט קיין בעטלער און נישט קיין שנאָרער. .. איך פאַדער, וואָס מיר קומט. .. די קריסטלעכע קירך — דערקלערט ער פאַטע-טיש — איז אַ יידישער באַנק-סייף און קריסטוס גופא — אַ יידי-שע דערנערונגס-רענטע.

און אום צו איבערצייגן מיך אין דעם, וואָס ער רעדט, וואַ-גאַטאַני, לייענט ער פאַר מיר, דאָ אין דער סען-סולפּיס קירך — אַ פּילאָזאָפּיש-היסטאָרישע לעקציע וועגן דעם תוך פון דער אייראָ-פּעישער קולטור:

— די אייראָפּעישע קולטור אין אירע פּינסטע און בעסטע מוסטערן — רעפּערירט ער, וואַגאַטאַני — איז דורך און דורך קריסטלעך. .. באַ די שענסטע אייראָפּעישע דענקער און פאַעטן — ברענגט ער אַ ביישפּיל — איז יעדער זאָך דורכגע-דרונגען מיט דעם עוואַנגעלישן ציטער פאַר קאַטאַסטראָפּעס, וואָס לוייערן אויף יעדן טריט אויף מענטשן און פּעלקער. .. פּונקט, ווי די גרעסטע קינסטלער פון אייראָפּע — גיט ער צו — האַלטן שטענדיק פאַר די אויגן אַלס אַ מאַדעל דעם געקרייציקטן פון נאַ-זאַרעט. .. דאָס עוואַנגעליום אָבער — מאַכט ער, וואַגאַטאַני, אַ סך-הפּל — איז דאָך אַ יידיש בוך און דער געקרייציקטער פון נאַזאַ-רעט איז דאָך אַ ייד פּונם גליל. ...

— נו — פרעגט ער טריומפּירנדיק — האָט דען נישט, אויף

אזא אופן, יעדער ייד דאָס רעכט צו מאַנען האַנאַראַר, טאַנטיעמע
פאַר אזא וועלט-היסטאָריש בוך און פאַר אזא וועלט-היסטאָרישן
מאָדעל? ... — דאָס רעכט — פאַרשפּיצט ער נאָך שאַרפּער, וואָ-
נאַטאַני, דעמדאָזיקן געדאַנק זיינעם — וואָס איז פון אלעמען אַנ-
ערקענט, אפילו פאַר אַזוינע, פאַרפאַסער, ווי געוויינטלעכע צייטונג-
שרייבער און פאַר אַזוינע מאָדעלן, ווי די מאַגדאַלינעס פונם בילד-
וואַר מאַנפאַרנאַס...

דר. יעקב ישראל דע-האן

א נאָמען, וואָס איז שוין פאַרוואַנדלט געוואָרן עפעס אין אַ סימבאָל. אַ סימבאָל פון אַל-דאָס-ביין און אומווירדיקייט. סיי אין ארץ-ישראל גופא און סיי אין אַנדערע לענדער, וווּ יידן לעבן, סיי דעמאָלט, בעת דער, וואָס טראַגט אַט דעם נאָמען, איז נאָך אַרומגעגאַנגען איבער די גאַסן און געמאַרקן פון ירושלים, און סיי נאָכדעם, ווי ער איז אַזוי טראַגיש אומגעקומען הינטער אַ פּלויט און הינטער אַ פּלייצע פון אַן אומבאַקאַנטער (הגם, אָן צווייפל, אַ יידישער) האַנט. אומעטום און שטענדיק: אַ טריפּנער נאָמען, אַ פּסולער נאָמען.

ממש קינד און קייט טייטלען אויף אים מיט די פינגער, אויף אַט דעם דר. דע-האָן:

אַ פאַררעטער איז ער, אַ מסור. און אָן אַ צאָל מעשיות דער-צייט מען וועגן אים. שוידערלעכע און, אגב, טיילווייז ריכטיקע מעשיות.

אַט אַ חרובע, צעבראַכענע אומה רייסט זיך מיט די לעצטע כוחות צו אַ וויסט, פאַרלאָזט לאַנד, כדי כּאַטש דאָ אין מדבר אַ ביסל אויסגלייכן די ביינער. אַ פּאָלק, וואָס איז אומלעגאַל, שטרעבט זיך צו לעגאַליזירן. און ער, אַט דער דר. דע-האָן גופא, סוף-פל-סוף אַ לייבלעך קינד פון אַט דעם פאַרוואַגלטן און אומלעגאַלן פּאָלק, אַטעמט בעת-מעשה נאָר מיט איין איינציקן פאַרלאַנג: קאַ-ליע מאַכן, אונטערשטעלן אַ פּיסל. . .

און אַט דער פאַרלאַנג זיינער איז אַזוי שטאַרק, אַז עס איז צוליב אים איינפאַך נישטאַ אַזא זאך, וואָס ער זאָל האַלטן אַלס פאַרבאַטן.

אַט כאַפּט ער אַן אויסגעשפּראַכענעם יידן-פּיינד, עפּעס אַן
אויפגעקומענעם לאַרד פּון דער לאַנדאַנער פּוּלואַר-פּרעסע, און
אַנטפּלעקט פּאַר אים „שטוביקע-סודות“, און באַלד שלעפּט ער
זיך אום מיט בעדוינישע פּירשטן און פּאַרטרויט זיי קלוגע עצות,
ווי אַזוי און מיט וואָס פּאַר אַ מיטלען אויסצוראַטן „די ציוניסטישע
הערשאַפּט“. היינט פּאַבריצירט ער בייזוויליקע און מוטוויליקע
ידיעות וועגן דעם נייעם ישובּ אין ארץ-ישׂראל, פּדי די וועלט
זאָל אויף אים אָנהייבן קוקן קרום, עפּעס ווי אויף אַ באַנדיטן-
נעסט. און מאַרגן אַן אייגענער מענטש באַ די סאַמע ערגסטע פּון
די אַראַבישע מיטפּירגער אין ארץ ישׂראל. און אַט אַזוי פּסדר:
אין אַ משך פּון פּיר יאָר — פּשוט אַ סעקונדע נישט געלאָזט
צורו... .

אַט דעם גאַנצן זינד-צעטל לייענט מען עס, ווי שוואַרץ אויף
ווייס, בעת מען דערמאַנט דעם דר. דע-האַן. און דערביי גיט מען
נאָך צו:

— עט, פּיל גלייכער צו שווייגן אינגאַנצן וועגן אַט דעם
פּאַרשוין... אויסמעקן דאַרף מען אים פּון זכרון, אַז עס זאָל פּון
אים נישט בלייבן אפּילו קיין געדעכעניש.

און פּונדעסטוועגן: פּראַקטיש פּאַלגט עפּעס קיינער נישט אַט
די פּאַרנוינפּטיקע עצה, מען שווייגט שוין דווקא נישט וועגן דעם
דר. דע-האַן. מען רעדט שוין צופּיל וועגן אים. דערהויפּט פּון יע-
נער נאַכט אָן, וואָס זיין בלוט איז פּאַרגאַסן געוואָרן אויף די שטיי-
נער פּון דער אייביקער און הייליקער שטאַט — מאַכט זיך ממש
דאָס מויל באַ קיינעם נישט צו וועגן אים. עס איז שוין מכה דעם
דר. דע-האַן אויסגעוואַקסן אַ גאַנץ היפשע ליטעראַטור, פּמעט אין
אַלע שפּראַכן מיט וועלכע יידן באַנוצן זיך אין זייערע ווין-ערטער.
און זי האַלט נאָך פּסדר אין איין שטייגן, אַט די דע-האַנישע ליי-
טעראַטור.

ער אינטריגירט, דערדאָזיקער שווערער זינדער. ער רייצט
און ציט צו זיך. עפּעס ווי מיט צוואַנגען ציט ער צו זיך, אַז ממש
נישט אַרויסצודרייען זיך פּון זיינע הענט.

קאן מען זאגן: מיט זיין אויסטערלישן טויט ציט ער עס צו זיך. דאָס איז אָבער נישט ריכטיק. פיל מער רייצט ער אונז מיט זיין מאַדנעם לעבן, וואָס האָט זיך בכלל לויט דעם שטעל און פאַרנעם, ווי עס ווייזט אויס, נישט געקאָנט פאַרענדיקן גלאַזיק. דער טויט זיינער האָט בלויז באַפרייט אונזער נייגיריקייט פון זיי-טיקע זאַכן, פון אַרומיקע קלייניקייטן. ער האָט אָפגערוימט אַ וועג און איצט שטייען מיר מיט אַט דעם רעטעניש אויג אויף אויג אָן שום מחיצות. ניין! דאָ איז עפעס נישט אַלץ אַזוי איינפאַך. ווער איז ער עס, אָט דער דר. דע-האַן?

צו נישט געוויינטלעך און צו פילפאַרביק איז די ביאַגראַפֿיע פון אָט דעם מאַן, כדי מען זאָל זי קאָנען אויסטייטן מיט די איינגעפאַרענע און באַנאלע פאַרטיי-און קלייזל-דערקלערונגען. און נאָך אַ זאך דאַרף מען דאָ נישט פאַרגעסן:

אַזאַ מוטיקע און אַזאַ אַפּענע עקשנות, ווי דר. דע-האַן האָט אַרויסגעוויזן אין ארץ-ישראל מיט זיין שטרייט קעגן אַלץ. וואָס איז ציוניסטיש — פאַרט זיך בכלל נישט מיט אַזוינע גנבהש-קאָנספיראַטיווע שטיק, ווי סתם פאַררעטער און סתם מסור. באמת, שוין לאַנג צייט צו וואַרפן אָט די סאַרטן שמועסן, בעת מען רעדט וועגן דעם דר. דע-האַן.

אויב ער דערמאָנט אונז יאָ וועמען עס איז סיי מיט זיין לעבן און סיי מיט זיין טויט, זענען עס נאָר יענע ווונדערלעכע יינגע-לייט, וואָס האָבן מיט עטלעכע הונדערט יאָר צוריק פאַרלאָזט די קאָטוילישע נזירים-הייזער אין מאַדריד און טאַלעדאָ, אַראָפּגעשליי-דערט פון זיך די גלחישע סוטאַנעס און איינגעוויקלט אין סליחים, פאַרקליבן זיך אין די יידישע געמאַס פון טערקיי און פון האַלאַנד. אויך מיט זיי, מיט דידאַזיקע יינגעלייט, האָט זיך דאָך דאָס יידן-טום בשום אופן נישט געקאָנט ציוניפּזינגען אין משך פון פיל צענדליקער יאָרן נאָכאָנאַנד. נישט בלויז דער אַפיקורס אוריאל ד'אַקאָסטאַ איז געשטאַנען, ווי אַ ביין אין האַל, נאָר אַפילו מיט דעם משיח שלמה מלכו איז עפעס אויך געווען נישט גאָר היימלעך... אָט די העלדישע גלענצנדיקע יינגעלייט, וואָס האָבן קיין גלייכן נישט צו זיך אין דער יידישער געשיכטע: פרעמדע זענען

זיי געווען און פארבליבן צווישן אונז. פרעמד מיט זייער היילי-
קייט אין מיט זייערע אַוואַנטורעס, פרעמד מיט זייערע ליידין, מיט
זייערע פריידן.

און עס איז גאָר קיין חידוש נישט:

נאָך אין דער סאַמע קינדהייט פאַרבלענדט פון די מאַדאָ-
נען-אויגן, פאַרשיפורט פון די ווירויך-דופטן און פון די גלאַק-
קלאַנגען — האָבן זיי זיך שפּעטער אַלס דערוואַקסענע, גע-
שטיקט און געוואַרגן אינם דרימל פון אונזער בעדווינישער אָפּגע-
זונדערטקייט.

מען דאַרף זיך נישט נאַרן. זיי, אַט די ד'אַקאַסטאַס און די
מלכוס זענען בעצם שפּאַנישע קאַטאַליקן געווען: איינגעפונדעווע-
טע און איינגעוואַרצלעטע. אַ גאַט האָבן זיי פאַרמאַגט און אַ לאַנד,
אַ פּאָלק און אַ שפּראַך. זיי זענען געווען באַ זיך אינדערהיים און
אָועקגיין זייערס פון שפּאַניע איז במוך גאָר געווען אַ קרבן. אַזוי-
נע קרבנות אָבער ברענגט מען נישט אומזיסט. פאַר אַזאָ קרבן
האַבן זיי געפּאָדערט און געמוזט פּאָדערן אַ קאַמפּענסאַציע, און די
געפּאָדערטע קאַמפּענסאַציע האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם, וואָס
זיי האָבן געמאַגט מיט אַ פּלייצע, אַז דער נייער גלויבן, וואָס
זיי נעמען אָן, פונקט ווי דאָס נייע פּאָלק, צו וועמען זיי שטייען
צו — וואָלן אין אַלץ און אַלעם אַריבערשטייגן דאָס אַלטע.
אויב נישט עטוואָס נייע — לוינט דאָך נישט דער גאַנ-
צער ענין.

צוליב וואָס דאָס גאַנצע בייסעניש, פּפרט נאָך, אַז בעצם
קומט דאָ גאָר אויס צו פאַרבייטן דאָס אייגענע, דאָס האַרציקע,
אויף זאַכן, וואָס זענען פרעמד און צוגעטראַכט?
און טאַקע דעריבער, ווי נאָר ווער עס איז פון אַט די שפּאַ-
נישע קאַטאַליקן מיט יידיש בלוט אין די אַדערן, פעקלע זיך אַרי-
בער איבער אונזער שוועל און טרעפט זיך געזיכט צו געזיכט
מיט אונזער געוויינטלעכן, טאַג-טעגלעכן לעבנס-שטייגער — הייבט
ער אָן באַלד צו בענקען צוריק אַהיים. ער דערזעט גלייך, אַז ער
האַט געפונען נישט דאָס, וועגן וואָס ער האָט געטרוימט אין די

שטיצע פארשקיעהטע אווע-מאריע-פארנאכטן אין די שטוביקעקליין
סטערס.

איין קלייניקייט: געזוכט אויסדערוויילטע זין פון ישראל און
געפונען סתם מענטשן, וואָס הייסן — יידן.

ממש אַ קאטאסטראָפּע. און אַלס אַ רעזולטאַט פון אַט דער
קאטאסטראָפּע: דער סוף פון מלכו, דער סוף פון ד'אַקאָסטאַ. פון
איינזאַמקייט און פון היימווייעניש אומגעקומען פאַרצווייפלט אין
וואַגלעניש... .

איז דען אָפּער נישט אַט דער האַלענדישער ייד, דר. דע-
האַן, פון אָנהייב ביזן סוף בתוך אַ פּשר-געזעצליכע קינד פון אַט
דער אומגליקלעכער געיאָגטער און געפלאָגטער משפּחה?

אַט אייניקע ביאָגראַפישע שטריכן :

אַ באַדייטנדער האַלענדישער שריפטשטעלער, אַ ראַפּי-
נירטער גייסט, אַן אָנגעזענער פּאָעט. אַ געלערנטער יוריסט מיט
אייגענע וועגן און פראַגן פון רעכט דערצו נאָך — אַ מאַן מיט
ברייטע און טיפע סאַציאַלע אינסטינקטן: אַ ליבעראַל, אַ הומאַ-
ניסט. פּלאַצלינג. לאַזט ער זיך גאַר אַוועק אין דעם ווייטן, פראַס-
טיקן און דעספּאָטישן רוסלאַנד, בעת די צווייטע דומע האַט גע-
גוססט, אינם סאַמע ברען פון די סטאַליפּינישע תּליות... . ער חברט
זיך דאַרטן מיט די בעסטע רוסישע אינטעליגענטן. אַ נאַנטער פריינט
פון מיליוקאָון און פון פיעל אַנדערע פראַגרעסיווע פאַרלאַמענטס-
דעפּוטאַטן. נאַכדעם וואַנדערט ער אום אין די סיבירער טונדלעס.
לינדערט און העלפט די שמאַכטנדע פרייהייטס-מאַרטירער. הגם
דער אופן, ווי אַזוי די רוסישע רעוואַלוציאָנערן האַבן געשטריטן
מיט זייער רעגירונג איז אים קיינמאָל נישט געווען צום האַרץ... .
און צו וואָס ער זאָל זיך נישט נעמען, אַט דער ד'ר דעהאַן:
פּסדר — ממש יעזויטיש האַרטנעקיק און איינגעשפּאַרט. אינדער-
זעלביקער צייט אָפּער — אַ טיפּישע קינסטלער-נאַטור פונם זאַפּטיקן
נידערלענדישן סטיל: ער איז פאַרליבט אין ווייבער און אין וויין,
אין מאַן-פעלדער און אין ים כּוואַליעס.

און אינמיטן דערינען טוט ער אַפּ אַזאַ סאַרט מעשה: נאָך
אין די ערשטע יאָרן פון דער וועלט-מלחמה דערקלערט ער, אַט

יער דר. דע-האן, אז הגם ער איז א קריסט, דאָך שטאַמט ער פון
יידן, און אז ער באַקערט זיך צום יידנטום...

זיין באַקערן זיך צום יידנטום אָבער איז נישט פּלאַטאַניש:
יידישקייט איז פאַר אים נישט עפעס אַן אַבסטראַקטער געדאַנק.
דר. דע-האן באַקערט זיך צום יידנטום האַלענדיש (נאַטוראַ-
פּיסטיש): ער פאַרלאָזט זיין קאַטוילישע פּרוי, צעשיידט זיך מיט
ווינע קריסטלעכע קינדער און באַזעצט זיך אַלס אַ תּושב אין ארץ
ישראל. פאַר אים באַקערן זיך צום יידנטום, הייסט — גלייכצייטיק
אויך אומקערן זיך צום לאַנד פון יידן.

נאָר אַט דאָ, אין ארץ-ישראל, שטעלט זיך פאַר אים אַרויס,
אז ער איז באַגאַנגען אַ טעות אינם חשבון: ער איז דאָ געוואָלטיק
איינזאַם. דער נייער ישוב זאָגט אים לגמרי גאַרנישט.

אַ גימנאַזיע, אַן אָנהייב פון אַן אוניווערסיטעט, אַ פּונדאמענט
פון אַ טעכניקום, אַ פּויערים-דאָרף, קאָמוניסטישע חלוצים, סאַציאַלי-
סטישע און סינדיקאַליסטישע אַרגאַניזאַציעס, אַ קערנדל פון אַ פאַר-
לאַמענט מיט סעקציעס און פּראַקציעס, פּלומרשט אַן אָפּערע, פּמעט
אַ טעאַטער און נאָך פיל אַט אַזוינע היינטוועלטליקע זאַכן.

ניין! נישט צוליב דעם האָט ער עס פאַרלאָזט זיין ליב פּאָ-
טערלאַנד (האַלאַנד) און זיין אייגן פּאָלק (די האַלענדער) און איז
געוואָרן אַ ייד. נישט צוליב דעם. אַט די אַלע היינטוועלטליקע זאַכן
האַט ער דאָך פאַרמאָגט באַ זיך גופא, אינדערהיים. ער האָט עס
נאָך פאַרמאָגט אינם אַריגינאַל. בעת' אַט דאָ, משטיינס געזאָגט, סוף-
פּלֶסֶס, פּלוין קאַפּיעס, וואָס זענען נישט תּמיד אפילו ווי געהעריק
נאָכגעמאַכט...

און איז ארץ-ישראל נאָר סתם אַ לאַנד, וויל ער עס גאַרנישט
אַנקויקן אפילו, אַט דער דר. דע-האן: וואָס עפעס, אַ היימלאָזער איז
ער? — דערצו זיין לאַנד איז שענער און בעסער. עס טראַגט
דאָך נישט אויף זיך קיין כאַמסינען און קיין מאַסקיטן, נישט קיין
פיבער און נישט קיין שאַקאַלן...

ער, דע-האן, נייטיקט זיך אין אַן ארץ-ישראל גאַר, אַלס אַ
הייליק לאַנד און אין אַ יידיש פּאָלק, גאַר אַלס אַ קעניגרייך
פון פּריסטער.

און סוף-כל-סוף, געפינט ער זיי ביידן, סיי זיין באגערט
לאַנד און סיי זיין באַגערט פּאָלק.
דר. דע-האַן פאַרקניפט זיין גורל מיט די פאַרביקע, פּאַס-
קעוואַטע זשופּעצעס און מיט די ברייטע שטריימלעך, ער טרעט
אַריין אין דער „אגודה“.

ר' יהודה חסידס חורבה איז נישט האַלענדיש און בכלל קיי-
נעם נישט נאַכגעמאַכט. און פּונקט ווי די פּותל-מערבי איז דאָך אַט
דער בנין אויך אַזוי פעסט, סאַליד. פאַראַן אויף וואָס אַנצושפּאַרן
זיך. אַן ענד אויך צום בלאַנדזשען, דער וועג, וואָס פּירט פּון אַט די
אייביקע רוינען צו דיסקינס יתומים-הויז איז דאָך גלייך, ממש ווי
אַ סטרונע. אפילו אַ בלינדער קאָן דאָ אויך טרעפּן דעם וועג. און
ווייטער — בכלל נישטאַ ווהיזן צו גיין און נאָך וואָס צו גיין:
שוין אַלץ דערגרייכט און אַלץ געפונען!

אמת, אַט דערזעלביקער וועג איז פאַרפלייצט מיט אַראַבער,
וועמען אַבער גייט עס אָן? אדרבה, עס איז נאָך הערלעכער און
שענער. אַ ים פון ישמעאליים אין רויטע פעסקעס און אינדער-
מיט — אַ ייד אין אַ שוואַרץ-סאַמעטענער שפיציקער יאַרמולקע
מיט אַ ספר-תורה אין דער האַנט. . .

דערצו איז דאָך פאַר אים, פאַר דעם דר. דע-האַן, פאַר אַט
דעם עכטן אייראָפּעער פּונם קאַפּ ביז די פּיס, אַזוי נאַרמאַל און
נאַטירלעך, אַז אין ארץ-ישראל זאָל ר' יהודה חסידס חורבה און
נאָר אַט די חורבה, פאַרשטלן דאָס יידנטום. אַזוי פּירט זיך עס דאָ
אינם הייליקן לאַנד אויך באַ אנדערע פעלקער. אַט אפילו די
האַנדלס-קאַנסולאַטן פון אַלע מלוכות זענען דאָך דאָ בעצם גאָר
קרויסטער-פּיליאַלן.

איז דאָך, דאַכט זיך, שוין אַלץ גוט און פיין. נאָר אַט —
אַן אומגליק. דער נייער יידישער ישוב שטערט און פאַרהאַלט דעם
פּולן גאַנג פון דער גאולה. מחלל-שבתניקעס, סאַציאַליסטן.
מחלל-שבתניקעס אַבער און סאַציאַליסטן קאָן מען דאָך זיין
אין מעקסיקא און אין קובאַ, אויף די סאַנדוויטשער אינזלען און
וואַ נאָר די פּיס פאַרטראַגן, בעת דער ייד פון חורבה האָט פאַר
זיך נאָר איינאַיניק פּאַטערלאַנד.

און דעריבער אַ מלחמה קעגן דעם נייעם ישוב. אַ מלחמה
אויף לעבן און טויט קעגן די, וואָס פאלן אָן אויף אַ פּרעמד
פּאַטערלאַנד...

און קוים נאָר איז זי שוין יאָ אַרויסגערופן געוואָרן אַט די
מלחמה, דאָרף זי געפירט ווערן אַזוי, ווי עס פירן זיך בכלל
מלחמות זינט די וועלט שטייט: אַלע מיטלען זענען גוט און
פּשר.

און ער קלויבט טאַקע שטאַרק נישט אויס קיין מיטלען, אַט
דער דר. דע-האַן, אין זיין קריג. ער שאַנעוועט קיינעם נישט: אַנ-
געוויבן פונם אויבער-קאַמיסאַר הערבערט סעמיועל, דורכגעגאַנגען
איבער דעם הויפט-רב אברהם קוק און פאַרענדיקט מיט דעם
לעצטן חלוץ, וואָס זיצט ערגעץ אויף אַ זומפּ אין אַ ביידל און
טרייסלט זיך פון קדחת...

ניין! אַט די גאַנצע געשיכטע איז גאַרנישט אַזוי פשוט און
איינפאַך. אמת, דער האַלענדישער בעל-תשובה, דר. יעקב-ישראל
דע-האַן, האָט זיך שטאַרק פאַרפּלאַנטערט און פאַרזינדיקט. שווער
אַזש פאַרצושטעלן זיך, צו וואָס ער וואָלט נאָך געקאַנט קומען. און
דאָך: מיר מוזן זיין עטוואָס איינגעהאַלטענער, שטילער.
אַט דער מאַן. וואָס איז געפאלן אַלס אַ קדוש דורך אַ יידי-
שער האַנט, און וואָס ליגט איצט באַגראָבן אויפן הר-הויזים, אין
ירושלים, איז אונזערער. ער איז נישט סתם עפעס אַ פאַררע-
טער, אַדער גלאַט אַ מסור, נאָר אין דער היינטיקער צייט, אפשר
דער איינציקער ייד, וואָס האָט געלעבט און איז געשטאַרבן, ווי אַ
היסטאָרישער טיפ...

תל-אביב, 1924

ר ר ס י ש ע מ ע נ ט ש ך

די צוויי שוועסטער איזומיילאָוויטש

1.

צוויי שוועסטער, איינע הייסט אלעקסאנדרא-סאַניאַ און די צווייטע — יעקאַטערינאַ-קאַטיאַ. זיי זענען די טעכטער פון קאַרפּוסי-קאַמאַנדיר אין מינסק, פונם גענעראַל איזומיילאָוויטש. דער פאָטער, דער גענעראַל, איז שוין באַלד צוויי יאָר נישטאַ אינדערהיים. ער איז אַוועק, אַלס קריגס-פירער, אויף דעם ווייטן מזרח, האַלטן מלחמה מיט יאַפּאַן. איצט, דאָס הייסט, אינם סוף פונם יאָר 1905, נאָכדעם ווי דער צאַר איז געווען געצווינגען צו שליסן פרידן מיט יאַפּאַן און איבערבעטן רוסלאַנד מיט אַ קאַנסטי-טוציע-מאַניפעסט — איז דער גענעראַל איזומיילאָוויטש זייער אַקטיוו אויף דעם אינעווייניקסטן פּראָגנא, ער געפינט זיך איצט אונטער-וועגס אין סיביר, ווו ער באַשטראַפט מיט שמיץ און מיט תליות פויערים פאַר אויפשטאַנדן קעגן פּריצים, סאַלדאַטן פאַר ווידער-שפעניקן קעגן אַפּיצירן און סטודענטן און אינטעליגענטן, פאַר זיי-ערע פּרייהייטס-אידעאַלן. דאָס איז היינט צו טאָג דער וועג פונם פאָטער.

און די צוויי טעכטער ?

די צוויי טעכטער זיצן אין דעם פאָטערס הויז אין מינסק און פאַרנעמען זיך מיט מלאכות, וואָס זענען פונקט קאפּויער פון דעם, וואָס דער פאָפּא טוט: די טעכטער העצן אַרעמע קעגן ריי-כע און בונטעווען מייליטער קעגן דעם קייסער און זיין טראָן. דאָס הייז פונם גענעראַל איזומיילאָוויטש געפינט זיך אויף דער סאַדאָווע גאַס. אויסערלעך איז עס אַ הויז, ווי פיל אַנדערע

הייזער פון פארמעגלעכע פוילישע פריצים און פון יידישע סוחרים אין דער פויליש-יידישער שטאָט מינסק. דערפאר אָבער אינעוויי-ניק איז שוין גאַרנישט דאָסזעלביקע, וואָס אין פיל אנדערע אַזוי-נע הייזער, דאָ, אינם הויז פונם גענעראל איזמירלאָוויטש, לעבן צוויי רוסלאַנדס אונטער איין סטעליע.

צוויי אַריינגאַנגען פאַרמאַגט דאָס הויז. איין אַריינגאַנג איז שטענדיק באַוואַכט פון אַ סאַלדאַט אַ דינער. דאָ קומען אַריין אַנ-געזענע מיליטער-לייט, העכערע ציווילע באַאמטע און גלחים. אַנטקייגן גייט אַרויס די באַבע, די אַלטע מוטער פונם גענעראַל. דאָס זענען אירע געסט. זי נעמט זיי אויף אין אַ קאַבינעט, ווי די ווענט זענען באַהאַנגען מיט אַלטע בייסקן, שווערדן, מערקישע לייל-קעס מיט פאַרטעטן פון מיליטער-מענער, אַנגעהויבן פון יעקאַטע-רינע דער גרויסערס צייטן ביז איצט. און באַ דעם צווייטן אַריינ-גאַנג עפנט די טיר אַן איינפאַכע דינסט. די באַזוכער פונם צווייטן אַריינגאַנג זענען שוין גאַר פון אַן אַנדער סאַרט. מערנסטטייל זענען עס יידישע בחורים, פראַפעסיאָנעלע רעוואָלוציאָנערן, פראַ-פעסיאָנעלע טעראָריסטן, פראַפעסיאָנעלע פאַלקסטימלער („נאַראַדני-קעס“) און פראַפעסיאָנעלע גלאַט-דעבאַטאַנטן, וואָס זוכן ווי מיט ליכט די היציקע דיסקוסיעס, וועגן וואָס און צווישן וועמען עס נאָר נישט זיין. אַריינטרעטנדיק אינעווייניק, שפּרייזן זיי אַוועק, אָט די יידישע אורחים, גלייך צו סאַניאַן אַדער צו קאַטיאַן אין צימער און פירן זיך דאָ און פילן זיך דאָ גאַנץ היימיש. בלויז אייניקע אַרי-סטאַקראַטישע מאַנירן פונם גענעראַלס טעכטער שטערן אַ ביסל. צום ביישפּיל: אין סאַניאַס און אין קאַטיאַס צימערן הענגען אויף די בעטן פלאַקאַטן מיט אויפשריפטן: „מיר בעטן האַרציק די חברים צו זיצן אויף שטולן און נישט אויסצושפּרייטן זיך אויף אונזערע געלעגערס...“ נאָר דאָס זענען דאָך קלייניקייטן.

אמת, אַמאָל פאַרבלאָנדזשעט ווער עס איז פון דער באַבעס געסט צו סאַניאַן און צו קאַטיאַן. עס טרעפט אויך, אַז סאַניאַס און קאַטיאַס אַן אורח פאַרקריכט גאַר צו דער באַבען. דאָס זענען דאָך אָבער בלויז צופאַלן. און נישט קיין אַנגענעמע צופאַלן. די פאַר-

נלאַדזשעטע, סיי פון דעם צד און סיי פון יענעם צד, שפּרינגען
אָפּ אויף צוריק ווי אָפּגעברייטע.

אין אַלגעמיין זענען עס צוויי קעניגרייכן, וואָס קומען נישט
אין קיין שום באַרירונג צווישן זיך, כאָטש אַט די דריי פּרויען — די
באַבע, סאַניאַ און קאַטיאַ — זענען עס דאָ די איינציקע איינזוי-
ער אינם היינ.

2

סאַניאַ און קאַטיאַ געהערן ביידע צו איין און דערזעלבן-
קער פאַרטיי, צו דעם לינקן פּליגל פון די סאַציאַליסטן-רעוואָלוצ-
יאַנערן, צו די אוי-גערופענע „מאַקסימאַליסטן“. בכלל, וואָס זיי
זאָלן נישט טוען, טוען זיי עס צוזאַמען. „דער סאַמער צוויילינג“
רופט מען זיי אין די רעוואָלוציאַנערע קרייזן און דאָך זענען זיי,
די צוויי שוועסטער, צוויי באַזונדערע מענטשלעכע טיפּן, אָדער ריכ-
טיקער — קעגנזעצלעכע פיגורן אין אַלץ און אין אַלעם.
סאַניאַ זעט אויס, ווי אַ דאַרפישע פּאַלקס-לערערין: קליין,
דאַר און עטוואָס סוטילע, שיטערע בלאַנדע הערעלעך אויפן קאָפּ
פאַרקעמט, זיי די פּריזור פון אַ פּראַוואַסלאַונעם גלח. געקליידט ציכ-
טיק, נאָר אַלטמאָדיש: פאַרקנעפּלט, פאַרהעקלט, פאַרשלייערט. קוקנ-
דיק אָבער אויף קאַטיאַ, ווילט זיך זיי זען נאָר אין איין פּאָזע:
אַלס רייטערין אויף אַ פערד אין אַ זומערדיקן פאַרנאַכט אונטער
דעם אָפּגלאַנץ פונם זונען-אונטערגאַנג. קאַטיאַ איז הויך, שלאַנק און
ברונעט. דער קאָליר פון געזיכט — מיראַטיש. געקליידט אין אַ
מענעריש-סאָלידן סטיל: אַ לאַנגער סורדוּ אין טאַליע. זיי דער-
מאַנט עפעס, קאַטיאַ, אָן דער העלדין פון טורגעניעווס דערצוילונג,
„די ערשטע ליבע“... סאַניאַ איז אַ שווייגנדיקע אין שטענדיק
שטרענג און ערנסט, אַלץ פאַר דער רעוואָלוציע און צו ליב דער
רעוואָלוציע. פאַר זיך גופא פאַרגינט זיי נישט אַזש קיין פּריילעכע
מינע און צו די סאַמע נאַענטסטע איז זיי פאַרויכטיק אפילו מיט
אַ ווונק, קאַטיאַ אָבער האַלט נישט פון קיין סודות. קיינמאָל טוט זיך
נישט אָפּ קיין שמייכל פון איר געזיכט. נישטאַ אַזאַ מאַמענט, וואָס

זי נישט זאל זיין מונטער אויפגעלייגט און תמיד איז זי שטיפעריש, אפילו בעת, בוכשטעבלעך, דאס לעבן שטייט אין קאן. וואָס פאַר אַ גרויסע קאָנספּיראַטיווע שליחות זי זאל אויף זיך נישט טראָגן, דאָך קאָן זי זיך נישט אָפּזאָגן פון צו באַווייזן עפעס אַ זפּילעווע-דיק שפּיצל, אויב עס איז נאָר פאַרהאַן דערצו די קלענסטע גע-לעגנהייט.

אַט אַ מעשה. עס איז שוין טיף-אַסיען, נאָר פּלוצלינג איז. ווי פון אונטער דער ערד, אַרויסגעקראַכן אַ טאָג פונם סוף זימער. קאַטיאַ, האַלטנדיק אין דער האַנט אַ רענצל אָנגעשטאַפט מיט אומ-לעגאַלע לייטעראַטור און מיט רעוואָלוציען, שפּאַנט איבער דער זאַכאַרעווער גאַס (די הויפט-גאַס אין מינסק). עס שטראַלט מיט זילבער-ליכט, פון אויבן און אונטן באַדן זיך די פּיס אין רויטע ביימער-בלעטער. אינמיטן דערינען שטייט זי זיך אָן, קאַטיאַ, אַן אַ צעריסענעם פּרויען-קאַלאַש מיט אַ הויכן קאַרעק און גלייכ-צייטיק דערזעט זי אינדערמיט פון גאַס אַ צענדליק באַוואַנטע פּאַליציי-אַפיצירן מיט דעם וויצע-גובערנאַטאָר אויבגאָן צווישן זיי. פאַרגלויבט זיך איר, קאַטיאַ, צו טרייבן אַ ביסל קאַטאַוועס מיט די דאָזיקע פאַרפאַנצערטע וועכטער פון אַרדנונג. נעמט זי און גיט אַ שנעל דעם צעריסענעם פּרויען-קאַלאַש אין הויכן קאַרעק אַרײַן מיט דעם נעזל פון איר שוך און די שמאַטע טראָגט זיך דורך. ווי אַ שוועבנדער פוטבאָל איבער די קעפּ פון די פּאַליציי-אַפיצירן און וויצע-גובערנאַטאָר. צעשראַקן און איינגעהויקערט לאָזן זיי זיך לויפן די „העלדן פונם פאַטערלאַנד“... אפשר איז עס אַ באַמבע? אַ טומל. די קרעמער, דערזענדיק ווי די פּאַליציי-אַפיצירן און דער וויצע-גובערנאַטאָר אַנטלויפן, פאַרשפּאַרן זיי די געוועלפן; גייער און שפּאַצירער באַהאַלטן זיך אויס אונטער סטרעכעס און הינטער טויערן. און קאַטיאַ, פונקט ווי די גאַנצע סומאַטאַכע וואַלט גאָר צו איר קיין שום שייכות נישט געהאַט, שפּאַנט זיך ווייטער איר וועג, נישט אַרויסלאָזנדיק פון האַנט דאָס רענצל, וואָס איז אָנגע-שטאַפט מיט אומלעגאַלע לייטעראַטור און מיט רעוואָלוציען.

סאָניאַ מוסרט זי נאָך אַט דער געשיכטע:

— קאטיושא!... דיין פירן זיך איז אומדערטרעגלעך... עס

איז א שאנד!...

פאלט קאטיע ארויף אויפן האלד סאָניען און פארענטפערט זיך, ווי אַ קינד, וואָס פארזינדיקט זיך באַ דעם טיש מיט אַ זיסער נאַשעריי, בעת מען האַלט נאָך גאָר אין עסן דאָס ערשטע געריכט. — נו, סאָנעטשקע, נו, האַרציקע, אַנטשולדיק מיר!... — בעט זי זיך, קאטיע, — איך וועל עס מער נישט טון... עפעס אַ טייוול האָט פּאַרפּלאַנטערט... אַ פאַרשאַלטענער כאַראַקטער!... — באַקלאַנט קאטיע דאָס מול אירס, וואָס צווינגט זי שטענדיק צו קונדעסן.

און עס דאַכט זיך, אַז סאָניע און קאטיע זענען עס נישט צוויי לייבלעכע שוועסטער, וואָס האָבן אויף זיך גענומען איבערצואַנדערשן דעם גאַנצן לעבנס-שטייגער פון דער רוסישער אימפעריע, נאָר קאטיע איז אַ שטיפערין, אַ גימנאַזיסטין גאָר, און סאָניע איז עס איר דער-ציערין און דוקירערין.

3.

די סאַמע פּאַפּולערסטע פּערזענלעכקייטן אין מינסק זענען זיי איצט, סאָניע און קאטיע. ממש קינד און קייט ווייסן פון זיי. אָט זיך איך אויף דער בלאַטיקער נעמיגע באַ אַ יידן אַ שוסטער און וואַרט ביז ער וועט מיר צוקלאַפּן דעם אַפּפּאַס, וואָס האָט זיך באַ מיר אָפּגעריסן פונם שוך אומגעריכט, מאַרשירנדיק דאָ אין דער געגנט. עס איז שפעט אין דער נאַכט. אינדרויסן רעגנט. פּלוצלינג ברעכט אויס אַ באַטאַליע צווישן אַן עלטערער יידינע און אַ יונג מיידל. דאָס יונגע מיידל, איינגעוויקלט אין אַ שאַל, קלויבט זיך ערגעץ צו גיין, און די אַלטע יידינע פאַרשטעלט איר דעם וועג און גוואַלטעוועט: — דו גייסט שוין פּראַווען דינע געשעפטלעך... שלעפּערקע. דו גלייכסט זיך אויך צו דעם גענעראַלס טעכטער? ... דו האָסט דאָך נישט אפילו קיין העמד אויף דיין לייב, און דיר געפעלט נאָך נישט דער קייסר... נאָר דאָס מיידל, נישט ענטפּערנדיק אויף די זידלערייען.

מאכט זיך ארויס אין דרויסן, און די אלטע יידענע פאלט אָן אויף דעם שוסטער:

— ווי איז עס א טאטע אזא קאלטע קוזשניע? — טענהט זי. — מען וועט דאָך די בת-יחידה דיינע אין סיביר פארשיקן... דו וועסט דאָך נישט וויסן אפילו, ווו אירע ביינדעלעך זענען אהינגעקומען...

דער שוסטער אָבער מאכט חוזק פון דער אלטער יידענע און פארענטפערט זיך:

— נארישע ציג דו!... — שאַקלט ער מיט דעם קאָפּ צו דער אלטער יידענע. — און אז איך וועל זיך שטעלן אנטקעגן, וועט זי מיך פאלגן, די בת-יחידה דיינע? כילעבן א קאַרפּוסנער גענעראַל איז אַ ביסל מער מהות פון יאַשע מענדל דעם שוסטער, און פונדעסטוועגן — דערווייזט ער — פירט דער קאַרפּוסנער גענעראַל אויך גאַרנישט אויס מיט זיינע טעכטער... און דאָס איז נישט קיין איינצלנער פאַקט. ווו מען שטייט און גייט קלינגט עס מיט די נעמען פונם „גענעראַלס טעכטער, און מיט זייערע מעשים.

4.

אויך די זשאנדארמערע האָט שוין געוואָרפן אַן אויג אויף סאַניען און אויף קאַטיען. שטאַרקער ווינטער, פרעסט, זאָויערוכעס און פונדעסטוועגן טאָג און נאַכט שטייען דאָ אויף דער סאַדאַוואַ גאַס שפּיאַנען אויף דער וואַך. פוטער-קראַנגס הייך אויפגעשטעלט. פלייש-קיטשמעס טיף אַרצפּגערוקט, קיין פּנימער זעען זיך נישט. בלייז אויגן שטעכן דורך יעדן דורכגייער. ווייסט מען, וואָס פאַר אַ אויגן דאָס זענען... און דעם גענעראַלס דירה האָבן די רע-וואַלוציאַנערן פון מינסק און אויך די רעוואַלוציאַנערן פון אַנדע-רע שטעט געקרוינט מיט אַ נייעם טיטול: „די דורכגעפאלענע קוואַרטיר“ האָט מען איר אַ נאָמען געגעבן. פּוסט זענען איצט סאַ-ניעס און קאַטיעס צימערן. צוליב קאַנספּיראַציע מיידט מען זיי אויס די צוויי שוועסטער. מען מיידט אויס אַרויסצווייזן, אז מען

האָט אפילו די ווייטסטע אָנונג וועגן זיי, שוין אָפגערעדט וועגן פערזענלעכן באַזוך. נאָר סאָניע און קאַטיע זיצן נישט מיט פאַר-לייגטע הענט. כאָטש זיי זענען אינאָלירט פון פריינט און פאַר-פאָלגט פון פיינט, דאָך געפינען זיי שוין אויס וועגן און מיטלען, ווי אזוי אָפצוטון זייערע טאָג-טעגלעכע רעוואָלוציאָנערע אַרבעטן. אָט, אַ שטייגער, אַזאָ סאָרט קאָמבינאַציע:

דאָס הייז פונם גענעראַל אינמיילאָוויטש איז צום הויף אָפגעצוימט מיט אַ הויכן פאַרקן פון אַ שמאַל געסל, פאַרמאַסקירן זיי זיך אָפּט, סאָניע און קאַטיע, אַלס חוירים-קוילערניס: מאַכן דיקע בייכער, ציען אָן אויף זיך וואַרעמע לייבלעך, פאַרשמאַלצענע מיט פעטס; בינדן אַרום די קעפּ מיט וואַלענע פאַטשיילעס און אַריבער-שפרינגענדיק דעם פאַרקן, לאָזן זיי זיך אַוועק לויט אָט דעם אויס-זען אין באַד אַרײַן. אין דערזעלביקער באַד קומען אָן, בעת מעשה, אויך יידישע קורסיסטינס פאַרשטעלט אַלס פאַרשלוּמפערטע מאַרק-ײדענעס. אויב קיין פרעמדע זענען דאָ נישט פאַרהאַן אין אָט דעם מאַמענט, שטופען זיי זיך אַרײַן, דעם גענעראַלס טעכטער און די יידישע קורסיסטינס, אין זייער אָנטוועכץ, אינעווייניק, ווי עס איז דער „פאַל“ און וווּ עס פאַרכאַפט דעם אָטעם פון פאַרע, פלומרט פדי אויסצופרודיען די שמאַטעס, וואָס אויף די לייבער, דאָרטן באַקומען סאָניע און קאַטיע געווער פון די יידישע מייד-לעך און קערען זיך אום צוריק אַהיים אויף דעמועלביקן אופן, ווי זיי זענען פריער אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטן.

ווי וואָפּן-אַרסענאַלן זעען אויס די צימערן זייערע, סאָניעס און קאַטיעס!

אזוי וואָכן נאָך וואָכן און חדשים נאָך חדשים. די שפּיאָנען אָבער דרייען זיך אַרום בלויז אינדרויסן. דערפאַר אינעווייניק וואָגן זיי נישט אַריבערצוטערען די שוועל. אייגנטלעך, אַ רעטעניש: פונדאָנען שטאַמט עס אָט די פּאָליצייישע טאַלעראַנץ צו סאָניען אין צו קאַטיען? פאַרוואָס שאַנעוועט מען עס זיי? און אַ באַשיי-דונג צו דעמדאָויקן רעטעניש גיט דער אַלטער אַקציו-באַאַמטער, וואָס געהערט צו דער באַבעס געסט. אים, אָט דעם אַקציו-באַאַמטן,

האָט דער מינסקער אָבער-זשאַנדאַרם, דער גענעראַל וואַסיליעוו, אַרײַן געזאָגט, אז ביז אַ צײַט וועט ער צישט טשעפּען נישט סאַניען און נישט קאַטיען, פּדי נישט צו אינפּאַרמירן די וועלט, און די קראַמאַלע איז שוין אַרײַנגעדרינגען אויך אין גענעראַלישע הייזער. . . .

ענדלעך אָבער פּלאַצט דאָס דיפּלאַמאַטישע געדולד פון דעם אַלטן זשאַנדאַרם. כאַטש עס איז פאַר קײנעם נישט קײן איבערראַ-שונג, דאָך אומגעריכט רײסן זיך אַרײַן אינמיטן נאַכט זשאַנ-דאַרמען צו סאַניען און צו קאַטיען אין זײערע צימערן. אײן זאָך נאָר איז דאָ עפעס מאַדנע: בלויז קאַטיען אַרעסטירן זײ, די זשאַנ-דאַרמען, און סאַניען לאָזן זײ פּרײ.

5.

חודש יאַנואַר פּונם יאָר 1906. אַ רײע טעג פון אײן און דעמועלפּיקן קאָליר. שטײף-פּראַקטיקע און מיט זונען-שײן. שטיקאַ-ווע: זקנים געדענקען אויך נישט נאָך אַזא יאָר, וואָס אין אָט דער צײַט זאָל זיך האַלטן וואָכן נאַכאַנאַנד אַזא פּריש און לױטער ווע-טער אָן אַ פּיצל ענדערונג, כאַטש אויף אַ סעקונדע. עפעס אָן אויס-וואַרטעניש אין הימל און אויף דער ערד, ווי בעת דער ביבלי-שער זון-און-לבנה אָפּשטעלונג.

קאַטיע איז פאַרשפּאַרט הינטער די קראַטעס פון דער מינסקער טורמע, און סאַניע — נע-ונדעוועט. וי האָט איצט פאַרלאָזט אינ-גאַנצן דעם פּאַטערס הויז. נעכטיקן נעכטיקט זי, ווו עס מאַכט זיך, און ווי נאָר באַגײנען, איז זי שוין אויף די פּיס. אין אַ בלויז לופטיק זשאַקעטל און מיט אַ שוואַרץ טיכל אויפן קאַפּ, דרײט זי זיך אַרום מערסטנטייל לעבן טורמע, לעבן קאַטיען.

סאַניע איז אומרויך. נאָך מער ווי פּריער שווייגנדיק, און קוקן איר אין די גרויע אויגן אַרײַן — פּשוט אַ שוידער: פאַר-רויטלעטע וויילעך דרײען זיך. עס פּײַניקט זי, סאַניען, וואָס קאַטיע איז אונטער שלאַס און ריגל און זי איז פּראַנק און פּרײ.

זי דאַרף אַרויסשלעפּן קאַטישען פון הינטער די קראַטעס. ווי

מאכט מען דאָס אָבער ? וועגן דעם, אַז דער פּראָקוראָר זאָל אַרויס-
לאָזן קאָטיען, איז גאַרנישטאָ וואָס צו טראַכטן. מוז מען זי, הייסט
עס, אַרויסציען פון דאָרטן מיט די אייגענע הענט, שאַפן די מעג-
לעכקייטן, זי זאָל קאָנען אַנטלויפן. און דאָס איז דאָך אַ לאַנגע גע-
שיכטע. היינט, ווער ווייסט, צי עס וועט זיך איינגעבן ?

פּאַקוטעוועט זי אום, סאַניע, פּאַרצווייפלט און איינזאַם. די
יידישע בחורים און מיידלעך דעווערווירן זי איצט, נאָכדעם ווי זי
איז געבליבן אַליין אָן קאָטיען. עפעס אַ פרעמדע און אַ מאַדנע
ראַסע. פונקט ווי יאַקוטן האַלטן אין איין אונטערהאַמוזען מיט
דער נאַן, אַזוי האַלטן די יידן אין איין אונטערפלאַפּלען מיט דער
צונג. שטענדיק זיי דעבאַטירן נאָר. איינער דעם צווייטן פאַר-
שווייגט נישט קיין וואָרט. זאָגט ווער עס איז, ״ווייס״, מוז גלייך
עמיצער אויסשרייען ״שוואַרץ״. ווי אַזוי איז זי עס פּאַרקראַכן
צווישן אַט די פרעמדע און מאַדנע מענטשן ? ... און נישטאָ ווער
עס זאָל דערוואַרעמען, צוטויליען, רעוואָלוציע איז פאַר די, וואָס
פאַרנעמען זיך מיט איר, אַ פאַרם, ווי אַזוי אויסצולעבן זיך אין
דער וועלט. און אויסלעבן זיך אין דער וועלט, הייסט זיין געפאַרט
זאָלעבנאַנד, אַלס פרוי און מאַן. נאָר געפאַרט געשעלעכטלעך קאָן
זיך אַ פרוי אויפהייבן און דערהייבן. ווער ווייסט, צי וואָלט אַזש
סאָפיע פּעראַאָוסקאָ דערגאַנגען צו דעם, וואָס זי איז געווען, ווען
זי פאַרמאַגט נישט זשעליאַבאָוו ? ...

זי זאָגט עס נישט אַרויס, סאַניע, אין איין קלאַפּ און אין
אַ סיסטעמאַטישער פאַרם. דאָס לאָזט זיך אָבער צונויפשטעלן וואָרט
אין וואָרט פון אירע איינצעלנע אויסדרוקן באַ פאַרשידענע גע-
לעגנהייטן. און דערביי פאַרענדיקט זי אַלץ וואָס זי רעדט מיט
איין און דעמועלפּיקן רעפּריין :

זי פילט זיך דאָ, אינם יידישן מינסק, ווי אין געפאַנגענשאַפט.
זי דאַרף גיין קיין ריאָזאַן, קיין קאַסטראַמאַ. זי דאַרף זיך געפיר-
נען צווישן די רוסישע פויערים אויף די וואָלגאַ-ברעגן. מיט ווע-
מען און אויף וועמען אָבער לאָזט מען עס דאָ איבער די
קאָטישע ? ...

פלוצלינג שטעלן זיך אריין אין מינסק צוויי אָנגעזעענע
 רעוואָלוציאָנערן. וואָס פּאַרטרויען זיך בלויז פאַר אַ פּאַר אויסדער-
 וויילטע, באַגלייבטע, צווישן וועלכע סאַניע איז אויף דעם ערשטן
 פּלאַץ. קאַלאַריטע פיגורן, אויסטערלישע, אַ יינגערמאַן און אַ יונגע
 פרוי. דער מאַן הייסט מעדוועדז, און די פרוי רופט מען לודמילאַ.
 מעדוועדז איז אַ ריז און דאָס פנים, אַ מאַדעל פון וואַסנעצאָווס אי-
 קאַנעס. און לודמילאַ, אַ טיפיש-רוסישע שיינהייט: בלאַנד, קיילעכ-
 דיק, פול-ברוסטיק און פול-בלוטיק. אָפט דערמאַנט זי אויסערלעך
 אַן גרושענקאַ פון דאָסטאַיעווסקיס, די ברידער קאַרמאַזאָוו. דער
 איינדרוק פון זיי — זייער אימפּאַנירנד. פון ביידע ווייעט מיט
 גבורה און מיט פרישקייט. און דאָס גאַנצע באַנעמען זיך — סוד-
 סודות. סאַניע ווייסט יאָ עטוואָס פון זיי. און פון דעם, וואָס זי
 דערציילט, באַקומט זיך אַ פאַרשטעלונג עפעס וועגן לעגענדאַרישע
 פערזענלעכקייטן. ביידע שטאַמען זיי פון הינטער די אוראַלער
 בערג. מעדוועדז איז אַ זון פון אַ פויער אַ פאַסטוך און אַליין אַ
 דאַרפישער פּאָלקס-לערער. און לודמילאַ איז אַן אייניקל פון דער
 קייסערין יעקאַטערינעס אַ פּאַוואַריט און אַליין אַ שילערין פון דער
 פאַריזער קונסט-אַקאַדעמיע. מאַן און ווייב זענען זיי. ביידנס פּראָ-
 פעסיע — רעוואָלוציע. זיי פירן זיך אָבער נישט אויף דעם שטיי-
 גער פון אַנדערע רעוואָלוציאָנערן. זיי געהערן נישט פאַקטיש צו
 קיין שום אַרגאַניזאַציע. פרייע פּאַרטיזאַנען זענען זיי, און אַרץ
 וואָס זיי טוען, טוען זיי זאַלבענאַנד. זאַלבענאַנד פּוין זיי אַן מיט
 פויעריים-אויפשטאַנדן. זאַלבענאַנד מאַכן זיי שריפות אין פּריזישע
 הויפן. זאַלבענאַנד טעראָריזירן זיי גובערנאַטאָרן און פּאָליציאַנטן.
 און כאַטש מען יאָגט זיך נאָך זיי איבער גאַנץ רוסלאַנד. דאָך
 דרייען זיי זיך תמיד אַרויס. שוועבנדע אַדלערס. נו, נו, אַ פּאַרל !
 סאַניע שטאַלצירט מיט זיי. איר לייענט פּסדר אויף איר געזיכט
 ווי זי וואַלט זאָגן : אַט דאָס זענען מענטשן. העלדן, שטרייטער און
 נישט קיין תלמודיסטן. אַראַטאַרט.

און געטריי איז זי זיי און איבערגעגעבן. אויסגעזוכט פאַר

ניי א צימער אין א רייך הויה, כדי עס זאל זיין באקוועם, אַנגע-
נעם. און שטענדיק זי קוקט זיי אונטערטעניק אין די אויגן אריין
און שליינגט דאָרשטיק יעדעס וואָרט, וואָס גייט פון זייער מויל
ארויס. זיי זענען פאַר איר מוסטער פון אַבסאָלוטער מענטשלע-
כער פּוילקאָמענהייט. און נישטאַ, דאַכט זיך, אזא סאַרט שליוות,
וואָס סאַניע וואָלט אויף זיך נישט גענומען, אויב נאָר עס שטאַמט
פון מעדוועדז און לודמילאַ.

איה, אַט איינמאַל אין אַ פרימאַרגן, זיצן מיר זאַלבעדריט באַ
דידאַזיקע געסט: סאַניע, איך און דער גוישער סטודענט, פּויליש-
כאַו, וואָס איז לויט זיין וויקס און מאַנירן עפעס, ווי אַ צוויילינג-
ברודער פון מעדוועדזן... לודמילאַ, אַ ליכטיקע, צופרידענע, אין
דורכניכטיק פּענוואַר און די לאַנגע האָר אויסגעשפּרייט איבער די
אַקסלען, איז פאַרטון אין באַלעבאַטישקייט, (זי צירעוועט אַ פאַר
מענערישע וואָלענע שקאַרפעטקעס). און מעדוועדז האַלט פאַר אונז
פאַרטוואָגן אויף אַקטועלע נעמעס. למשל, ווי איז זיכערער צו
דערמאָרן אַ גובערנאַטאָר? דורך אַ באַמבע, בעת ער פאַרט דורך
די גאַס אין אַ פּאַיעטאַן, צי דורך אַ רעוואָלוער, בעת ער שטייט
אויף אַ פּלאַץ און באַגריסט אַ פאַראַד? אַדער ווי אזוי איז גלייכער
דורכצופירן אַן עקספּראַפּריאַציע? אַנצופאַלן אויף אַ פּאַסט אינטער-
וועגנס, צי אַריינצורייסן זיך אינעווייניק אין קאַזנאַטשיסטווע
גופאַ? אויך אַנדערע פּראַבלעמען פון אַט דעם סאַרט באַהאַנדלט
ער, מעדוועדז, נאָר אינדערמיט פון אַט די „גולנותדיקע רעפע-
ראַטן“, רייסט זיך אומגעריכט אַריין לודמילאַ:

— שווייג אַ היילע, דו בלוטיקער באַפעלער מיינער! —
רופט זי זיך אַפּ צו מעדוועדזן אין פאַרצוימט אים דאַס מויל מיט
איר דלאַניע, — איך האָב — זאַגט זי — צו טאַכן אַ וויכטיקע
דערקלערונג... — און גלייך פאַלט זי אַן אויף סאַניען מיט
שטראַף-רייד:

— עך, סאַנקאַ, סאַנקאַ! ווי אַ פיש אויף דער טריקעניע
זעסטו אויס אין מיינע אויגן... — צעזינגט זיך לודמילאַ אין אַ
וואָלגישן דיאַלעקט. — נישט גוט לעבסטו אויף דער ערד!...
עס איז אַ פאַרברעכן אזוי צו לעבן... שפּילסט אַ קאַמעדיע!... —

מוכרט זי, לודמילא, סאָניען, צופנדיק מיט די ציין די אונטער-
שטע ליפ פון אויפרעגונג.
סאָניע איז צעטומלט. קאָלירן בייטן זיך אויף איר געזיכט.
זי פארענטפערט זיך:

-- מילקא טייערע! גאָט איז מיט דיר! מיט וואָס און קעגן
וועמען האָב איך זיך פארזינדיקט? -- בעט זיך די קליינע און
דארע סאָניע מיט אַ ציטערדיקער שטים.
-- קעגן זיך אליין זינדיקסטו! -- שפּאַגט איבער לודמיל-
לא. -- דו שפּילסט -- קרימט זי זיך -- די פּלח פונם הייליקן
קריסטוס! פארוואָס, צום טייל זאל עס גיין -- מאַנט זי מיט
פעס -- פאָרשלייערסטו זיך נישט מיט קיין מאַן, קיקימאַ-
רע דו?

מעדוועדו צעלאַכט זיך.

-- מיידעלע, גאָר נישט געווסט, אַז דו ביסט אַ „סוואַכע“
(אַ שדכנטע).. -- און אויך אויף סאָניעס טרויעריק פנים בא-
ווייזט זיך אַ שמייכל:

-- מילקאָשקאָ ביזע! מיט וועמען פאָרשלייערט מען זיך עס
היינטיקע צייטן? -- איראַניזירט סאָניע.

-- מיט וועמען! -- שרייט אויס לודמילאַ -- אָט מיט ווע-
מען! -- און זי קריכט אַריין מיט די פינגער פון ביידע הענט
אין פּוּליכאַווס צעשוּבערטער חשופרינע.

סאָניע איז אינמיטן דערינען גאָר געוואָרן הומאַריסטיש. עס
געפּעלט איר, ווי עס ווייזט אויס, דער מאַדנער שמועס.

-- ניין, לודאַ -- זאָגט זי פּלומרשט ערנסט -- פּוּליך
טויג נישט פאַר אַ התן! ער איז נאָך אַ זויג-קינד... ער שעמט זיך
נישט אַזש צו ווייזן זיך פאַר דאַמען אָן וויקעלעך...

און זי דערציילט, סאָניע, אַ קאַמישע און פּיקאַנטע געשיכ-
טע וועגן פּוּליכאַוו:

פאַריקן זומער, בעת ער האָט זיך געבאַדן אין טייך, האָט
עמיצער אוועקגעגבעט זיינע קליידער. וואָס טוט דער דזשענטל-
מאַן? אינמיטן העלן טאַג לאָזט ער זיך אוועק נאַקעטערהייט צו
זיך אין דירה אַריין. היפשע עטלעכע גאַסן האָט ער עס געדאַרפט

דורכשפאצירן אלא אדם אין גן-עדן. נאך אים שפאנען הינדער-
 טער מענטשן, און אים, דעם יינגמאן, גייט עס אן, ווי דער פאר-
 איאריקער שניי... באגעגענדיק זי, סאָניען, אינטערוועגנס, שטעלט
 ער זי נאך אָפּ און פארפירט מיט איר אַ שמועס, פונקט ווי ער
 וואָלט געווען אויסגעפראַנטעוועט אין אַ סמאָקינג...
 — נו, איז וואָס? — ענטפערט לודמילאַ. — ער, סאָנקאַ,
 סאָנקאַ! אַ נארעלע ביסטו... נאך אַווינע מענער דאַרף מען נאָכ-
 לויפן כאַטש אין עק וועלט... אַט מיינער — זאָגט זי — איז דאָך
 אויך אזאַ אומפאַרשעמט קינד... און אַווי זיס...
 און זי שפּרינגט אַרויף, לודמילאַ, צו מעדוועדן אויף
 די קני און דריקנדיק אים צו זיך, קושט זי אים און האַלדזט
 אים.

7.

כמעט צוויי וואָכן האָבן זיי דאָ פארבראַכט אין מינסק, מעד-
 וועדן און לודמילאַ, אויסבאהאַלטנדיק זיך. נאָכדעם פאַרשווינדן
 ערגעץ. און אין אַט דער קורצער צייט איז עס אָנגעצייכנט גע-
 וואָרן דער ווייטערדיקער לעבנס-וועג פון סאָניען אויף לאַנגע יאָרן.
 זי האָט טאַקע געפּאָלגט, סאָניע, לודמילאַס עצה. זי האָט זיך פאַר-
 שלייערט מיט פּויליכאָוון. און אַט אויף וואָס פאַראַ אופן: זיי
 האָבן זיך ביידע באַזעצט אין איין דירה, גרייטנדיק זיך בשותפות
 צו דערמאַרדן דעם מינסקער גובערנאַטאַר, דעם גענעראַל קורלאָו,
 אום צו באַפרייען קאַטיען פון דער מינסקער טורמע.
 די דירה — אַ טונקעלע מאַנסאַרדע אויף דעם קלויסטער-
 פּלאַץ („סאַבאַרנאַיאַ פּלאַטשאַד“) מיט פיצינקע פענצערלעך, ווי
 טויבן-נעסטן, דורכגעבויערט פון איין זייט אַנטקעגן דעם גובער-
 נאַטאַרישן פּאַלאַץ און פון דער צווייטער זייט — אַנטקעגן דעם
 אַריסטאָקראַטישן קלויסטער. און דעריבער האָבן זיי עס אויסדער-
 וויילט פאַר זיך דאָסדאַזיקע פינצטערע לאַך. פּונדאָנען איז אים
 לייכט נאָכצושפּירן, קורלאָוון, יעדן טריט, וואָס ער מאַכט. דער
 שטרענגער גענעראַל האַלט זיך זייער פאַרויכטיק די לעצטע חדשים.

אויסער דער קירכע און די אייגענע בעלער באזוכט עו נישט קיין
שום עפנטלעכן פלאץ...

8.

פאר דעם בעל-הבית פון דער מאנסארדע און פאר די שכנים
אונטן — גילטן זיי, די צוויי טעראריסטן, אלס א רויק און נישט
נאָר גליקלעך פאַר. פּוּליכאַוו איז אַ קראַנקער קאַנסיסטאַריע-באַ-
אַמטער, וואָס רוט זיך איצט אויס נאָך אַ שווערער אָפּעראַציע. און
סאַניע — אַ געהילף-אַקוישערין, וואָס פאַרנעמט זיך אויך מיט סאַר-
וועריי אויף פּריזישע חתונות, סיי צווישן פּראַוואַסלאַווע און סיי
צווישן קאַטאָליקן.

און לויט אַט די אַנגעגעבענע פּראָפּעסיעס שפּילן זיי די
טאַג-טעגלעכע ראָלן זייערע. פּוּליכאַוו איז מערסטנטייל אַ הימישער,
אַ שטוביקער. אין גאַס — פּירט זיך אַ סקאַרבאַווער לעבנס-שטייגער.
מאַנאָפּאַקטור-קראַמען מיט יידישע סוחרים. הילכיקע צאַנקערייען
צווישן די קרעמערקונס. וואָס שלעפּן קונים; לוויית און חתונות אין
קלויסטער. פּסדר עס קלינגען די קלויסטער-גלאַקן. און פּוּליכאַוו
האַט זיך זיין אַרבעט: ער שטייט פּון באַגינגען ביז שקיעה אויף
זיין פּאַסטן לעבן דעם פענסטער, וואָס אַנקטייגן דעם גובערנאַ-
טאָרס פּאַלאַץ און טשאַטעוועט... גייט ער אַרויס אינדרויסן — האָט
איר פאַר זיך אַ ריכטיקן קאַנאַנעם פאַרשוין, „לויט גאַנגאַלס עק-
זעמפליארן“: אַ ברייטער קאַרטוז מיט אַ גרין-פּלושענעם אַקאַלע-
שעק און אַ שווערע קאַקאַרדע; אַ זויער הוסטעלע; פּאַמעלעכדיקע,
געמאַסטענע טריט און טיפע קאַלאַשן, וואָס צווישטערן פּון
אונטער די פּאַדעשוועס. און סאַניע איז דעם גאַנצן טאַג פאַרדרייט
און פאַרהאַר עוועט: קאַטיע איז דאָך אינגאַנצן אויף אירע פּלייצעס.
זי אַליין שטעלט עס אויס און בייט איבער די פּאַטרולן, וואָס
באַוואַכן די טורמע פּון פּאַרנט און פּון הינטן, פּדי אונטערצוואַפּן
קאַטיען און באַשיצן זי, אויב עס וועט זיך איר איינגעבן באַ אַ
געלענגהייט, אלס אַ פאַרקליידטע „סטאַראַזשיכע“, אַרויסצושפּרינגען
דורכן טויער. און נאָך זאַרגן האָט זי, סאַניע: סטראַטעגיש און

וירטשאפטלעך האָט נאָר זי אַליין צו טון מיט דעם געפלאַנטן אַטענ-
טאַט אויף קורלאָוון. מיט דעם דאַרף זי עפעס איבעררעדן. פון
יענעם דאַרף זי עפעס אויסהערן. דאָ דאַרף זי עפעס ברענגען.
דאַרטן דאַרף זי עפעס אָפּטראַגן. עס קלעקן פאַר איר מלאכות.
דערפאַר אָבער, ווי נאָר די נאַכט פאַלט צו — געפינט זיך
שוין דאָס פאַרפאַלק אינענעם, און אינעווייניק, אין דער מאַנסאַר-
דע-דירה זעט אויס, בעת מעשה, ווי אין אַלע אינטעליגענטע היי-
זער צווישן מאַן און ווייב. פּויליכאַוו דערציילט, וואָס ער האָט
געזען; סאַניע גיט איבער, וואָס זי האָט געהערט. נאַכדעם רייסט
זיך צו פּויליכאַוו צו אַ בוך. אַלס „עס-ער“ שטודירט ער פלייסיק די
אַגראַר-פּראַגע, דעם סוביעקטיוון מעטאָד אין געשיכטע און סאַציאַל-
לאַגיע. און סאַניע קריכט אַריין אין באַלעבאַטישקייט: קאַכט וויעטשע-
רע, פּוצט די רעוואָלווערן, זיי זאָלן נישט פאַרזשאַווערט ווערן; סאַר-
טירט פּונאַנדער די באַמבעס, פּדי זיי זאָלן נישט פּלאַצן.
רויק, שטייל און געמיטלעך.

9.

אגב, טאָמער האָט נאָך אויסגעפעלט סאַניען דאגות, איז צו-
געקומען נאָך אַ ניי בינטל צו איר יאָך: דער „לעטוטשי אַטריאַד“
(דער פּליענדער רעגמענט), אָדער, ווי סאַניע מיט פּויליכאַוו רופן
אים צווישן זיך: די „ווילדע אַרדאַ“.

דער „פּליענדער רעגמענט“ איז אַ געמיש פון בחורים און
מיידלעך, יידן און נישט יידן, וואָס זייער אויפגאַבע איז צו טעראַ-
ריזירן די קלענערע פּאַליציי-באַאַמטע אינם צפון-מערב-געגנט פון
רוסלאַנד. אַ חברה צונויפגעשטעלט פון הינטער-געסל-העלדן, וואָס
היוון בכלל נישט מיט מאַכט און אַרדנונג, שטרייטנדיק מיט זיי
צוליב אייגענע, ריין פּערזענלעכע חשבונות. די מענער — ס'רוב
פרימיטיווע שווערע אַרבעטער — שמידן, ברוקירער, לאַסט-דראָוש-
קאַרעס. פעל-שינדער מיט באַנדיטישע נייגונגען. און די פרויען —
„פּלות“ און „פּריינדינס“ פון דידיאַזיקע קריגערישע מענער — זיי
אַלע ווערן אויסגעהאַלטן פון דער פּאַרטיי סאַציאַליסטן-רעוואָלוצ-

יאָנע־ן. נאָר די פארטיי האָט מיט זיי אַ ספעציעלן אָפּמאַך: זיי איז דערלויבט צו שעכטן אַ גאַראַדאוואַי, אָדער צו שיסן אַ פריסטאָוו. ווייטער אָבער, העכער, הייסט עס, טאָרן זיי נישט גיין. לויט די ערטער, וואָס זיי פארנעמען אינם טעראָר, איז זיי פאַרבאָטן אָנ-צופאַלן אפילו אויף אַן איספראַוויניק. צי אַ געהילף-פּאַליציי־מיסטער. איצט געפינט ער זיך אין מינסק. אָט דער גאַנצער „אַטריאַד“. און סאַניע דאַרף עס אויף אים נאָכאַנאַנד אַכטונג געבן.

שווער אויסצוקומען מיט זיי, מיט די־אַזיקע לייט, פּסדר זיי פּאָדערן: זיי פּאָדערן געלט, זיי פּאָדערן פאַרוויילונגען, זיי פּאָדערן פּריוואַטע עקספּראַפּריאַציעס. ווירקלעך, אַ ווילדע אָרדאַ! — און דערהויפּט איז עס דאָ נישט דורכצוקריכן מיט דעם פאַרשוין, וואָס רופּט זיך וווצלי-פּוצלי. דער וווצלי-פּוצלי איז אַ יידישער בחור. לויט זיין גאַנצן מהות — אַ פאַרקריפּטע און ברוטאַלע באַשע-פעניש. קורץ, דיק, מיט אַ קאַפּ אַ צעבער, קאַסאַקע אייגעלעך און נישט-גלייכע פּלייצעלעך. און בלוטדורשטיק און פּלייגן איז ער, ווי אַ חיה. אינם פאַרלויף פון איין וואַך האָט ער אַוועקגעלייגט אויף טויט, דורך רעוואָלוציע-שאַסן, דריי סטראַזשניקעס. היינט ווי אַזוי אַוועקגעלייגט. ספעציעל געצילעוועט און אויך געטראַפּן האָט ער זיי, די קרבנות זיינע, דווקא פון פאַרנט, אין יענעם טייל פון מענטשלעכן אָרגאַניזם, וואָס איז נישט אָנגענעם צו באַצייכענען מיט דעם פּוילן נאָמען אויף פּאַפיר... נאָר אויף אַזאַ אופן — זאָגט ער, וווצלי-פּוצלי-לי — האָט ער ליב צו מאַכן אַן אַקט“. און דאָך יעדעס מאָל איז ער פאַרשווינדן נישט באַמערקט. עס גרוילט פון אים. דערצו שלעפּט ער זיך נאָך אַרום מיט פּראַסטיטוטקעס און מיט שיפורים. האָט סאַניע איינפאַך מורא, ער זאָל נישט אויספּלאַצערן, וווצלי-פּוצלי, אַלע סודות. אין זי האָט אים נישט אַראָפּ פונם אויג. גייט אים נאָך פּיס-טריט. אַ ליב שטיקל אַרבעט פאַר סאַניע איזמיליאָוויטש...

10.

סוף-כּל-סוף האָט זיך פאַרט איינגעגעבן, קאַטיען, צו אַנט-לויפן פון דער מינסקער טורמע, און פון די נאָכיאַגער באַהאַלט

זי זיך אויס אויף דעם קלויסטער-פלאץ, אינדערזעלביקער מאנסאר-
דע, ווו די שוועסטער אירע גרייט זיך אומצוברענגען דעם מינסקער
גובערנאטאר.

אייגנטלעך, וואָס קומט עס דאָ פאַר ? וואָס איז עס פאַר אַ
צייט, און וואָס זענען עס פאַר אַ מענטשן ? דאַכט זיך, אַזוי איינ-
פאַך, און דאָך נישט צו באַגרייפן און נישט צו באַזעמען.
נאַכט, אין דער קאַנספיראַטיווער מאַנסאַרדע איז וואַריס,
ליכטיק און יום-טובדיק אויסגעפּוצט. בלומען, אַרכידייען און היאַ-
צינטן. קאַטיאַ זיצט אויף אַ בעט, די פּיס אוינטער זיך און דער-
ציילט מעשיות פון טורמע. נישט קיין טראַגישע מעשיות פון גע-
פּאַנגענשאַפט דערציילט זי, נאָר זי מאַלט פאַרשידענע קאַמישע
ביילדלעך, וואָס עס פּלעגט איר אויסקומען צו זען אויף דער פּריי-
הייט, קוקנדיק אַהין דורך די אייזערנע קראַטעס. סאַניע גלעט זי,
קאַטיען, און צערטלט, און דער לאַנגער פּויליכאַוו, אינם סטודענ-
טישן מונדיר, רויכערט אַ ליולקע און זאָגט ווערטלעך. קאַטיע און
פּויליכאַוו קאַנקורירן צווישן זיך אין שאַרפּזיניקייט: איידער פּוילי-
כאַוו ענדיקט זיין ווערטל שלאַגט אים שוין איבער קאַטיע מיט
אירן אַן אַנעקדאָט, און אַזוי אומגעקערט, לוסטיקע יוגנטלעכע זאָרג-
לאַזיקייט.

עס איז גאַר, בעצם, בלויז אַן איסדאַכטעניש, אַז קאַטיע איז
אַן אַנטלאַפּענע אַרעסטאַנטיין, וואָס באַהאַלט זיך באַ סאַניען מיט
פּויליכאַוו, וועלכע גרייטן זיך אַליין צו אַ מאַרד-פאַרברעכן. קאַ-
טיע איז עס סתם אַזוי געקומען אין געסט צו איר שוועסטער אין
שוואַגע. פאַרברענגט מען. מאַכט מען זיך פּריילעך.

עס גייט דורך אַזוי אַ שעה נאָך אַ שעה אין אַט דער פּאַ-
מיליענדיקער שטימונג. נאָר אינמיטן דערינען כאַפט מען זיך, אַז
עס איז שוין פּונקט צוויי אַ וויגער נאָך האַלבער נאַכט. קאַטיע שפּרינגט
האַסטיק אַראָפּ פּונם בעט און פּעלצט זיך אָן אין אַ לאַנגן טוי-
ליפּ. זי צעקושט זיך שנעל מיט סאַניען און מיט פּויליכאַוו. באַלד
דערהערט זיך דאָס היילכן פון אַ פּור-גלעק. סאַניע, פּויליכאַוו און
איר, וואָס געפּין זיך דאָ אויך, בעת-מעשה, לאָזן זיך לויפן מיט
קאַטיען אינדרויסן.

אן אויסגעשטערנטע ליכטיקע נאכט. דער קלויסטער-קופאל
 גלאנצט פון לבנה-שיין. לעבן דעם קלויסטער — א פאיעטאָן גע-
 שפאנט מיט דריי פערד. אויף דער קעלניע פונם פאיעטאָן — א
 יונגער אפיציר, אלס שמייסער. איך קוק זיך איין אין דעם געזיכט
 פונם אפיציר. — וועללי-פּוּצלי איז דאָך עס דערדאָזיקער שמייסער.
 עס באווייזן זיך עטלעכע באוואָפנטע נאכט-וועכטער. עס רייטן
 דורך פארביי א פאָר קאָזאָקן מיט פיקעס. דער פאיעטאָן אָבער מיט
 דעם אפיציר רופן באַ זיי נישט אַרויס קיין שום פארדאכט. זיי סא-
 לוטירן נאָך אים אונטערטעניק, וועללי-פּוּצלין. קאטיע שפרינגט ארויף
 אויף דער קעלניע און זעצט זיך אוועק אַקסל צו אַקסל לעבן דעם
 אפיציר. וועללי-פּוּצלי, אונטערפייפנדיק, גיט אַ צי די לייצעס. די
 „טראַקע“ לאָזט זיך אין וועג אַריין. און אין דער פראַטטיקער
 לופט טראַגט זיך אַ ווייטע טרויעריקע שטים. דאָס איז קאטיעס
 שטים. זי זינגט:

„דאָס לעצטע טאַגעלע פון ה-א-איינט
 שפאציר איך מיט אייך, מיינע פריינט...“

11.

— „דאָס לעצטע טאַגעלע פון היינט — שפאציר איך מיט אייך,
 מיינע פריינט...“

ווי ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, איז דאָס לידעלע דעמאָלט געווען אין
 קאטיעס מויל נישט סתם אַ סקארבאָווער פאַלקס-קופלעט. אין דערדאָני-
 קער נאכט. בעת זי איז אנטרוינען געוואָרן אונטער דער שוץ פון וועללי-
 פּוּצלי, האָט זי זיך עס טאַקע אויף אייביק צעוועגנט מיט דער שווע-
 טטער. ווירקלעך: „דאָס לעצטע טאַגעלע פון היינט“ געשפאצירט. ..
 דאָס איז געווען אין עטלעכע טעג אַרום, אין אַ פרימאָרגן
 אויף דעמזעלביקן קלויסטער-פלאַץ, פונדאָנען קאטיע איז פאַר-
 שוונדן אין דער טראַקע — האָבן פּוּצליכאָו און סאַניע אויסגעפירט
 זייער אַנגריף אויף דעם גענעראַל קורלאָוו, וואָס האָט געריטן אַרומ-
 גערינגלט מיט אַ זשאַנדאַרמען-עסקאָדראָן צו אַ גאַטעס-דינסט. פּוּצלי-
 כאָו האָט געוואָרן אַ באַמבע צו דעם גובערנאַטאָרס פיס און סאַניע

האַט אין אים געשאַסן פון אַ רעוואָלוצער, פּוֹליכאַווּס באַמבע אָבער
 איז אַרײַנגעפאַן אין אַ שניי-גרוב אין נישט עקספּלאָדירט און סאַ-
 נייעס קויל איז אַוועק אָן אַ זײט און נישט געטראָפּן. האָט מען זיי
 דערפאַר געמשפּט. פּוֹליכאַווּ איז אויפגעהאַנגען געוואָרן און
 סאַניע איז פאַראורטיילט געוואָרן אויף אייביקער קאַטאַרגע און
 גלייכצײטיק האָט זי אויך באַקומען אַ ידעיה וועגן קאַטיען.
 אַ טעלעגראַם אין אַלע צײַטונגען פון אַדעס. אַ טעלעגראַם
 באַשטעטיקט פון דער רעגירונג:

„אָן אומבאַקאַנטע דאַמע האָט פּרוּבירט צו דערמאַרדן אין
 אַדעס דעם גענעראַל טשוכנין. צום גליק האָט זיך עס איר נישט
 אײַנגעגעבן. די פאַרברעכערין האָט גלייך באַקומען איר שטראַף
 אויף דער תּלײה. לױט אינפאַרמאַציעס פון זיכערע קוועלן, איז די
 פאַרברעכערין — אַן אַנטלאָפּענע אַרעסטאַנטין פון דער מינסקער
 טורמע. איר ריכטיקער נאַמען איז — יעקאַטערינאַ איזמײַלאָוויטשאַ...“

דער ערשטער רוסישער פארלאמענט

1.

דאָס איז שוין, דאָכט זיך, דורך עמיצן געוואָגט געוואָרן:
דער מאָדערנער אייראָפּעישער פארלאמענט איז אייגנט-
לעך — אויסערלעך, אין דער פּאַרם, הייסט עס — אין אַלע היינ-
זיכטן, זייער ענלעך צו טעאָטער. פאַרשטייט זיך — צו גוט טעאָטער,
לויט דעם ריינעם, קלאַסישן שעקספּירישן מוסטער.
די פאַרשטעלונגען (פארלאמענטאַרישע סעסיעס) — האַרמאַ-
ניש אויסגעהאַלטן פונם אָנהייב ביז צו ענד. די פּערוואַנען (פאַר-
טייטשע פּראַקציעס) — יעדער האָט זיין באַשטימטע ראַל אינם גאַנג
פונם שפּיל און באַנוצט נאָר אזאָ שפּראַך, וואָס איז גענוי צוגע-
פאַסט צו דערדאָזיקער ראַל. די מאַנאָלאָגען און דיאַלאָגען (דעפּוּטאַטן-
רעדעס) — געציילט צו דעם צענטראַלן פּונקט וועגן וואָס דאָ
האַנדלט זיך. די דראַמאַטישע קאַנפּליקטן (פארלאמענטאַרישע
שטרייטן) — נישט סתם עפעס צופּעליקע קאַפּריון, נאָר אַ צווינג-
דער און דרינגדער מוז, וואָס שטאַמט פון דער גאַנצער געגעבע-
נער לאַגע. אויך ווי אינם ריכטיקן טעאָטער, וואָס האָט אַ רעכט צו
טראַגן אויף זיך דעמדאָזיקן נאָמען (אגב, ווי בכלל אין דער קונסט) —
איז דאָ — אינם מאָדערנעם אייראָפּעישן פארלאמענט — סטיל
און אינהאַלט פּעסט-געקייטלט צווישן אַנאַנד, פּונקט ווי עס פאַ-
דערט זיך, אז די געזעצן, וואָס ווערן דאָ פאַרפאַסט פאַר דער מדינה
זאָלן זיין קאָנסטיטוציאָנעל, אזוי זענען די געזעצגעבער גופא פאַר-
פליכטעט צו באַנעמען זיך צווישן אַנאַנד פארלאמענטאַריש. דאָס
געהערט צו דעם עצם פון דער זאַך, גלייך ווי די גייטיקע אויב-

שטאטונג פון דער בינע, ווי דער נייטיקער גרים פאר דעם שוי-
שפילער. און נאך א סימן: ווי צום ביישפיל האמלעט און אטעלא
זענען געוועבט פון איין געוועב, כאטש זיי זענען באפארבט מיט
אזוי פיל פארשידענע קאליריקע אווארן, אזוי איז דער מאדערנער
אייראפעישער פארלאמענט, בתוך דורכאויס איינהייטלעך, נישט גע-
קוקט אויף דעם, וואס ער איז צונויפגעשטעלט פון אזא מאזאישן,
ריכטיקער — צעשפליטערטן מאטעריאל.

גאנץ אנדערש אבער איז עס געווען מיט דעם ערשטן רוי-
סישן פארלאמענט פונם יאר 1906. דערדאזיקער פארלאמענט איז
נישט געווען קיין פלאץ פאר גאנצע, פארענדיקטע פארשטעלונגען,
נאר פאר ספעקטאקלען פון איינצלנע אפגעהאקטע נומערן. אמת,
פיקאנטע, עפעקטפולע נומערן, פונדעסטוועגן פארט בלויז נומערן.
אט איין מאמענט-בילדל, וואס איז כאראקטעריסטיש פאר
דער גאנצער צייט פונם ערשטן רוסישן פארלאמענט. אזוינע בילד-
לעך פלעגן זיך דא איבערחזרן טאג-טעגלעך. דער עקסטרעם-רעווא-
לוציאנערער גרוזין ראמאשווילי לייענט פאר פון דער טריבונע
דעם פראגראם פון דער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי. דאס
נעמט פיל צייט, א לאנגע מגילה און דערביי — שטרייכט ער אונ-
טער, דער ליינער, יעדעס ווארט. בעת מעשה שטייט דער מעסיק-
ליבעראלער גראף היידען אויף די פיס און, האלטנדיק זיך מיט די
שפיץ-פינגער אן די אויערן-לעפלעך, קערט ער נישט אפ אזש
אויף א סעקונדע די אויגן פון דעם עקזאלטירטן רעדנער.
סארא קאנטראסט צווישן זיי ביידע.

דער גרוזין ראמאשווילי זעט אויס, ווי א „קאטארזשניק“:
איין העלפט קאפ און בארד — די רעכטע — שווארץ און די
צווייטע העלפט פונם קאפ און בארד — די לינקע — ווייס, וואס
קוקט אויס פונדערווייטנס, ווי אפגעגאלט. ער זעסטטיקולירט שטארק.
נאר די זשעסטן זענען עפעס, ווי פון א געפענטעטן אין קייטן.
אין דער גראף היידען — א טיפיש האלענדישער אריסטאקראט. ער
איז הויך אין וויקס. דידאזיקע הויכקייט אבער שטאמט נישט פון
דער גאנצער פיזישער קאמפלעקציע זיינער, נאר פון די פיס, וואס
זענען אפשר צוויי מאל אזוי די לענג, ווי די אייבערשטע טייל

פון זיין קערפער. די אקסלען שטארצן, ווי ער וואלט געווען איינ-
געשנורעוועט אין אַ גאַרסעט. דער קאַפּ — שפיציק. די וואַנסעס
אַפּגעראַזירט און אַ גרויע באַרד, וואָס הענגט אינדערלופטן, ווי
צוגעקלעבט.

אינמיטן דערינען הייבט ער אָן צו סקאַנדאַלעווען, דערדאַ-
זיקער אַריסטאָקראַט. ווען דער גרוזין ראַמאַשווילי, ציטירנדיק
האַסטיק מאַרקסן, ענגעלסן און דעם ערפּורטער פּראָגראַם פּון די
דייטשע סאָציאַליסטן — רופט אויס ענדלעך זיין פּאַדערונג צו
„פאַרגעזעלשאַפטלעכן דאָס פּריוואַטע אייגנטום אין גאַנץ רוס-
לאַנד“ — פאַרשטעלט ער, דער גראַף היידען, מיט די דלאַ-
ניעס זיינע אויערן און מיט דער שטים פּון אַ נאַכט-וועכטער,
ברומט ער צעצויגן, ווענדנדיק זיך צו דעם רעדנער אויף דער
טריבונע:

— יאַ וואָס נייע סלאַו-איז! שאַו!... יאַ וואָס נייע סלאַו-איז!
שאַו!... (איך הע-ער אייך נישט!... איך הע-ער אייך
נישט!...)

דער „גרוזינער קאַטאַרוזשניק“ אַבער קימערט זיך נישט, ווי
עס ווייזט אויס, וואָס דער האַלענדישער אַריסטאָקראַט איז נישט
אויפּגעלייגט אויסצוהערן אים. ער זעצט פּאַר, מיט דערזעלביקער
רויקער אומרויקייט די דעקלאַראַציע זיינע:

— דאָס הייסט — דערקלערט ער, ראַמאַשווילי, ציילנדיק
אויף די פינגער — צו סאָציאַליזירן די פּאַבריקן, די וועלדער,
די טייכן... .

דער גראַף היידען איז נאָך מער צערייצט. עפעס, ווי דער
„גאַרסעט“ וואַלט אויף אים געפלאַצט. ער פאַרלירט אינגאַנצן דאָס
גלייכגעוויכט:

— מאַקסימ מאַקסימיטש!... מען קאַן דאָך דאָ דערשטיקט
ווערן פּון דעם אַריענטאַלישן קאַשמאַר!... — שרייט ער אויס
אויפן קול צו דעם פּראָפּעסאָר מאַקסימ קאַוואַלעווסקי.
נאָר דער שווערער, דיקער פּראָפּעסאָר מאַקסימ קאַוואַלעו-
סקי ענטפּערט אַפּ אויף דעמדאָזיקן גראַפּישן אויטגעשריי בלוין
מיט אַ שמייכל, אָן ווערטער.

איז דער גראַף היידען אזוי אויסער זיך פון דעם, וואָס אפילו
 אזא פערזאָן, ווי מאַקסימ מאַקסימיטש צייגט נישט אַרויס צו אים קיין
 קאַנקרעט מיטגעפיל, אָן ער פאַרלאָזט אַזש גרימצאַרנדיק דעם זאַל.
 זיין גרימצאַרן דריקט זיך אויס אין דעם, וואָס ער פאַרלאָזט דעם
 וואָל, שאַרנדיק זיך לאַנגזאַם אויף הינטער. און שאַרנדיק זיך אזוי,
 האַלט ער אין איין ליאַרמען צו דעם נאָך אַלץ רעדנדיקן גרוזינער:
 — יא וואָס נייע סלאַו-ו-שאַיו!... יא וואָס נייע סלאַו-ו-
 שאַיו!... (איך הע-ער אייך נישט!... איך הע-ער אייך
 נישט!...).

היינט אזא ספעציעלער און שטענדיקער „נומער“, ווי די
 פויערים-דעפוטאַטן.

זיי זיצן דאָ אינם פאַרלאַמענט, אין העמללעך-קאַסאַוואַראַט-
 קעס אַריבער די הויזן. די אויבער-בגדים זייערע, די געווענטענע
 סוויטקעס, הענגען אויף די גאַלדענע לויסטערס. אויף די פאַרשי-
 דענע דומע-געשעענישן רעאַגירן זיי, די פויערים, מערסטנטייל,
 נישט מיט ווערטער, נאָר מיט קלאַנגען. — כסדר „בו“ און
 „הו“. זיי האָבן דאָ דעם אַנבליק פון פאַרמאַסקירטע סטאַ-
 טיסטן, וואָס שטעלן פאַר דאָס פאַלק, דעם „המון“, אויף אַ פרי-
 צישן באַל.

און צווישן די דאָזיקע פויערים איז עס אַ שטענדיקער אַרייני-
 גייער דער פעטערבורגער דעפוטאַט נאַבאַקאָו, וואָס איז באַרימט
 צווישן דער רוסישער אינטעליגענץ אַלס אַנגעזעענער קאָנסטיטוציאַ-
 נאַליסט און ליידנטשאַפטלעכער אַנגלאַפיל, נאַכאַנאַנד ער — נאַבאַ-
 קאָו דער אַריסטאָקראַט, דער זון פונם געוועזענעם יוסיף-מיניס-
 טער — שפאַצירט אַזום מיט זיי, מיט די פויערים, געאַרעמט אינם
 גאַרטן פונם טאָווריטשן פאַלאַץ און פאַטאַגראַפירט זיך מיט זיי
 צוזאַמען.

דאָס איז אַבער, אייגנטלעך, אויך פלוז אַ „נומער“.
 נישט מחמת זיין ליבע צום רוסישן המון פריינדלעך זיך עס
 אזוי נאַבאַקאָו מיט די פויערים-דעפוטאַטן, נאָר צוליב זיין אַנגלאַ-
 פילישער אידעע. ער איז פערזענלעך דורכגעדרונגען מיט אַ באַ-
 שטימטער מיסיע — איינצופלאַנצן אין דער רוסישער דומע די ענג-

לישע פארלאמענטארישע זימן. דאָס פירט ער דורך מיט די רוסישע פּויערים אַ ראָל פון די ענגלישע טאַריס אין וויגיס, וואָס נאָך אַ העפטיקן פּאָליטישן שטרייט לאָזט מען זיך אַרויס צוזאַמען שפּילן גאַלף, אָדער טעניס...

2.

נאָר אפּילו אין אַזאַ כּמעט וואָדעוויילישער פּאַרם האָט ער זיך אויך לאָנג נישט געהאַלטן, דער ערשטער רוסישער פּאַרלאָמענט, דאָס איז געווען אַן אַנגאַזשמענט בלויו אויף אַ פּאַר וואָכן. די אַזוי גערופענע „היסטאָרישע מאַכט“ פון דער מדינה האָט פּלוצלינג איבערגעריסן דעמאָקראַטיקן שפּיל אינדערמיט און אינגאַנצן אַרונטער-געלאָזט די פּאַרהאַנג.

פּאַרצייכן איך דאָ, אגב, ווי אַזוי דאָס פּובליקום פון דער רעזידענץ האָט זיך אין דער עפנטלעכקייט אָפּגערופן אויף אַט דעם אַקט תּיפּף נאָכדעם, ווי ער האָט פּאַסירט. איך פּאַרצייכן עס פּינקט-לעך, נאַטוראַליסטיש, אָדער בעסער געוואָגט — פּאַטאַגראַפּיש, אַזוי ווי איך האָב עס געזען אין דעמאָקראַטיקן מאַמענט מיט מיינע אויגן.

פּעטערבורג, פּרילינג, שפּעט נאַכט. ווייס, לויטער. נעווסקי-פּראָספּעקט — דער צענטער פון דער צאָרישער הויפט-שטאָדט איז, ווי שטענדיק אין אַט דער צייט, געפּאַקט מיט מענער פון אַלע שטאַנדן און מיט פּרויען פון אַלע סאַרטן. דער טראַטואַר, וווּ עס געפינט זיך דער אַניטשקין-פּאַלאַץ — מיט סאַלידע אינטעלי-גענטן, גוואַרדיישע אַפיצירן, דעמי-מאַנד-מעטרעסעס, און אַנט-קייגן — אויף דעם צווייטן טראַטואַר — קליינע באַאַמטע, אינ-פּאַנטעריע-פּראַפּאַרשטיקעס, איינפּאַכע פּראָסטיטוטקעס.

אינמיטן דערניען דערגרייכט דאָ די ידיעה, אַז, לויט אַ דעקרט פּונם צאַר, עקזיסטירט זי שוין מער נישט, די דומע, דאָס נייס דאָסדאַזיקע קומט פון פּאַליציי-לייט, וואָס באַפעלן פּלוצ-לינג די הויז-וועכטערס פּונאַנדערצוּעפּענען די טויערן. און גלייכ-צייטיק — מאַרשירן אַריין אין די הויפּן זשאַנדאַרמען און סאַל-

דאטן, אום צו באשיצן פעטערבורג פון פאליטישע דעמאָנסטראַציעס און אפשר אַזש פון בלוטיקע אויפשטאַנדן.

ווירקן זיי טאַקע די שטרענגע מיטלען: דאָס פובליקום לאָזט זיך לויפן פון דעם רייכן טראַטואַר אויף דראָזשקעס, און פון דעם „באַלעבאַטישן“ — צופוס. ממש אַ שרעק באַפאַלט דאָ אַלעמען: עס גייען דורך בלוין אַ פאַר סעקונדן, און פונם אומענדלעכן מענטשן-ים, וואָס פאַרפלייצט דעם נעווסקי-פראַספעקט, פאַרבלייבט דאָ בלוין אַ כאַפטע פראַסטימוטקעס, צווישן פושקינסקע און ליטיינע, און מיט זיי, אַ קליין, צעקנייטשט מענטשל פון אַ יאָר זעכציק מיט אַ גרוי ציגן-בערדל, געקליידט אין דער אַוניפאָרם פון אַ באַאַמטן אין בילדונגס-מיניסטעריום.

נישט געקוקט אויף דערדאָזיקער פאַניק, פירט ער רויק און מיט אַ חשובן, אָט דער פאַרשוין, אונטערהאַנדלונגען מיט אַ דיקער פויערטע אין אַ רויטן סאַראַפאַן. די אונטערהאַנדלונגען, — גע-שעפטסלעכע, מאַטעריעלע:

— דאָס איז שוין באַ מיר אַ פרייז אַזאַ... — טענהט דער אַלטייטשקער באַאַמטער. — באַטאַג צי באַאַכט, נאָר מער פון אַ רובל צאָל איך קיינמאַל נישט... און מיינס אַ וואָרט איז גע-גליכן צו אַ פעלז!... — דערקלערט ער סאַליד, מיט שטאַרק. — נו, וואָס איז מיט דיר, פאַטער? ... קאָן מען דען איינ-שטעלן איין פרייז פאַר אַלעמען? — דינגט זי זיך, די דיקע פויער-טע אינם רויטן סאַראַפאַן. — איך מיין, — דערווייזט זי זאכ-לעך, — אַז עסן דאַרף מען, אַ בעט דאַרף מען, און האַלטן זיך. אַז דיין ווילגעבוירן זאָל גוט שמעקן — קאַסט אויך נישט ביליק... .

נאָר דאָס מענטשל אין דעם אַוניפאָרם איז טאַקע איינגע-שפאַרט גאָר, ווי אַ פעלז: עס איז נישט צו רירן אים.

— איך האָב נישט ליב, ציפאַטשקאַ, אַז מען שוועבט צו הויך!... — בייזערט ער זיך. — וואָס מיינסטו, עפעס אַ גימנאַ-זיסטל האַסטו אָנגעטראַפן? איך האָב אַ געזעצלעך ווייב מיט קינד-דע- אויפן קאַרק און בין נישט אימשטאַנד צו טראַגזשירן מיט

אסיגנאציעס... — שטעלט ער איך ארויס זיין אייגענעם רע-
כענונג.

— נו, זאָל שוין זיין, פּאַטערל, אַ רובל מיט אַ האַלבען! ... —
גיט זי נאָך, די פּויערטע. — אָט קוק, שפּייזער מיינער, סאַראַ
ציכטיקע מאַטעריע... — רופט זי זיך אָפּ און שפּרייט אויס די
הענט אינדערנהייך, פּדי דער צעקנייטשטער באַאַמטער פּון ביל-
דונגס-מיניסטעריום זאָל האָבן די מעגלעכקייט פּריי און ברייט צו
באַטראַכטן איר קערפּער פּון אַלע זייטן... —

— נו, זאָל שוין זיין אַ רובל מיט אַ פּערטל! ... — שטימט
ער איין אָנגערונצלט, דער קאַרגער בעל-עבירה.
ערשט עס שפּרינגט אָן אַ קאַזאַקן-עסקאַדראַן-רייטנדיק אויף
פּערד, און דער אַלטימשקער האָט חרטה אויף דעם געשעפט.
וואָס ער האָט אַקאַרשט געשלאָסן. ער ציטערט:

— דו האָב קיין פּאַריבל נישט אויף מיר, קראַליאַ מיינע! ...
נישט קיין נאַכט היינט פאַר ראַמאַנסן! ... — צעזיפצט ער זיך. —
עך, די קאַנסטיטוציעס, די קאַנסטיטוציעס! ... — שאַקלט ער מע-
לאַנכאַליש מיט דעם קאַפּ. און שנעל-שנעל, קייקלענדיק זיך, ווי אַ
פּעסעלע אַראָפּ באַרג, טראַגט ער זיך אָפּ פּונדאַנען.

— וואַרט אויס, דו אַלטער באַרבאַס! ... קומסטו נאָך אַמאָל —
וועל איך זיך אָפּבריען מיט סמאַלע! ... — שרייט אים נאָך, דעם
אַנטלאַפּענעם, די דיקע פּויערטע. — אַ הונט אָן ציין, און עס ווילט
זיך אים נאָך האַווקען! ... — זידלט זי זיך...

אויף דערדאָזיקער גאַסנפּרוי קוקנדיק, צעבונטענען זיך אויך
די איבעריקע פּראַסטיטוטקעס: אַ היסטערישע וואַקאַנאַליע.

— דאָס איז אַלץ דורך די פאַראַאַנען! ... זיי האָבן עס
איצט אַלע מאַנסבילן, צום טיילס מאַמען, פּאַרטריבן צו זייערע גע-
זעצלעכע זשאַפּעס! ... — שרייען זיי געוואַלט, די פּראַסטיטוטקעס,
אַלע צוזאַמען אין איין קיל, און בראַנעווען און האַרמידערן. זיי
בראַזגען מיט שטעקנס און מיט אייזן אין די טויערן פּון די היי-
זער, אין די טירן פּון די קראַמען, באַגלייטנדיק יעדן קלאַפּ מיט
סעקסועלע „נבול-פה“-אויסדריקן.

די אַרדנונג-שיצער וואַרפן זיך אַרויף אויף אַט די צעוויילדע-

וועטע גאסנפרויען, אום איינצושטילן זיי. דאָס קומט זיי אָבער אָן
נישט אזוי לייכט. קריגעריש און קוויטשענדיק שטעלן זיך די פּראָס-
טיטוטקעס אַנטקייגן. צווישן ביידע צדדים ברעכט-אויס אַ ריכטיקע
באַטאַליע. די פּראָסטיטוטקעס קלאַמערן זיך אָן די כאַלעוועס
פון די פּאַליציישע שטיוול און די פּאַליציי-לייט פּאַסעווען זיי מיט
בייטשן איבער די לייבער...

און אַט די באַטאַליע איז עס, אייגנטלעך, דער איינציקער
עפנטלעכער שטרייט צווישן פּאַלק און רעגירונג, אינם היפט-צענ-
טער פון דער רעזידענץ-שטאַט — אויף נעווסקי-פּראָספעקט —
אין דער היסטאָרישער נאַכט, וואָס דער ערשטער רוסישער פּאַר-
לאַמענט איז אומגעקומען...

3.

סצענעס, וואָס דערמאָנען אָן טאַלסטאָיס בילדער אין „קריג
און פּרידן“, בעת עס קומט פּאַר די אויסוואַנדערונג פון מאַסקווע,
נאָכדעם ווי קיטוואָוו האַט אָפּגעטרעטן פּאַר נאַפּאַלעאָנען.
די דעפּוטאַטן פּאַרלאָן פעטערבורג. זיי גייען אלע קיין פּינ-
לאַנד, קיין וויבאַרג, אום צו באַראַטן זיך דאָרטן וועגן דעם, ווי
אזוי זיי זאָלן איצט האַנדלען. און נאָך זיי, נאָך די עקס-דעפּוטאַטן,
מאַרשירט עס די גאַנצע ליבעראַלע געזעלשאַפט פון דער רעזידענץ
און פון די שטעט און שטעטלעך, וואָס זענען נאָענט צו פעטער-
בורג. פּראָפעסאָרן, סטודענטן, שריפטשטעלער און אויך ראַדיקאַלן,
רעוואָלוציאָנערן, אומלעגאַלע און לעגאַלע, מערסטנטייל עס-ערן.
צווישן די לעצטע געפינט זיך עס ש. ז. אַנ-סקי, וואָס נעמט
אויך מיך מיט זיך, אַ דאַנק אים, דעםליבן און גוטן אַנ-סקין, פּאַר
זיין חסד, וואָס ער טוט מיט מיר!

אמת: ער האָט דאָ, אין דערדאָזיקער התקרבות, וואָס ער
ווייזט אַרויס צו מיר, אויך אַ געוויסע פּערזענלעכע פּניה, פּינלאַנד
איז איצט באַלאַגערט מיט רוסישע שפּיאָנערן, וואָס קאָנטראַלירן דעם
מינדסטן טריט פון יעדן דורכפּאַרער און דורכגייער. דעריבער, פּדי
נישט אַרויסצורופן קיין פּאַרדאָכט, פּילגערט ער עס מיט מיר צו-

זאמען, אַנ-סקי. זאָלבענאָנד זעען מיר אויס, ווי טאַטע און מינדער-
יעריקער זון, וואָס רייזן צו דעם וואַסערפאַל אויף דער אימאַטרע,
אַדער אין אַ קור-אַרט. מיט מיר אייניגעם איזער זיכערער, אַנ-סקי.
מיין יינגלשקייט איז פאַר אים איצט אַ שוין-מיטל.

נאָר מיילא! וואָס אַנ-סקי זאָל דאָ נישט אויסן זיין — אַבי
פאַרט איך פאַר מיט אים איבער פינלאַנד. די נסיעה איז דאָך איצט
אַזוי אינטערעסאַנט, אַזוי אַמוזירנד און באַלערנד.

אַט צווישן טעריאַקיי און ראַיוואַלאַ אינם וואַגאָן. אַנ-סקי און
איך זענען דאָ די איינציקע, אַזוי צו זאָגן, „ציווילע“. אַלע איבע-
ריקע — פויערים-פאַרלאַמענטאַריער, וואָס זופן אַנגערונצולט און
אַנגעשטרענגט בראַנפן פון אַ דריי-קוואַרטליקער פלאַש, איבערגעבנ-
דיק פאַרויכטיק און יושרדיק די דאָזיקע פלאַש פון האַנט צו האַנט...
איינער פון די פלייסיקסטע טרינקער, וואָס האַלט לענגער, ווי ווער
עס איז, דאָס העלזל פונם פלאַש צווישן די ציין, איז עס דער ליני-
קער פאַפּ אַפאַנאַסיעוו, דער ראַדיקאַלער דעפוטאַט פון די דאָנער
קאָזאַקן, אַ פעסט-געבויטער ברונעט אין דעם גלחישן באַלאַכאַן
און מיט אַ לאַנג און ברייטן זילבערנעם צלם אויף דער ברוסט.

שיפורעהייט ברומט ער, דער רעוואָלוציאָנערער גלח:

— כאַטש אַ פאַפּ, אַ פריסטער, אַזוי צו זאָגן, באַ דעם אַלטאַר...
דאָך, ווען גאַט העלפט און עס טרעפט זיך מיר דאָ אַן דער מי-
ניסטער סטאַליפּין, — וואַלט איך אים גלייך געמאַכט טיך טשיריק
מיט דעם קרייך איבער דעם גאַרגל...

און צו אַנ-סקין ווענדט ער זיך, דערדאָזיקער פאַפּ אַפאַנאַסיעוו,
אַנווילונדיק אויף מיר מיט אַ ברייטן זשעסט, ווי ווירויכנדיק מיט אַ
בשמייניק אין צערקווע:

— און דו, „פאַרין“ (פריץ), שטודיר איין מיט דעם „מאַל-
טשוגאַן“ (בחורעץ) מיט דיינעם, אַז עס איז אַ זינד, אַ גרויסע זינד,
אַן אומפאַרגעבלעכע זינד צו פאַרשטעקן די נאָזלעכער פון דעם עפוש,
וואָס ווייטע איבער אונזער פאַטערלאַנד... פאַר אַ ריכטיקן ביר-
גער דאַרף דערדאָזיקער גערוך זיין זיסער פון האַניק און אַנגענעמער
פון קרעניצע-וואַסער... אַ פאַרשמונקען פאַלק זענען מיר, די
רוסן! — פריידיקט ער, נישט אַפּשטעלנדיק זיך. — מיט דעם —

זאָגט ער, — שטאַלצירן מיר פאַר לייטן אויף דער וועלט און וועלן
שטאַלצירן סאַר גאַט אויף יענער וועלט...
די אויסדערוויילטע פאַלקס-שליחים, די פויערים-דעפוטאַטן,
באַלעקן זיך אַזש מיט די דאָזיקע רייד.
— ריכטיקע ווערטער, פאַטער! ... וואָרהאַפטיקע ווערטער,
גלייך ווי זיי וואַלטן זיך געלאָזט הערן דורך דונערן און בליצן פון
סיני דעם באַרג! ... — אַפּלאַדירן זיי דעם ראַדיקאַלן גלח. —
ווערטער, ווי פון שמאַראַגדן אויסגעטאַקט, כאַטש באַזיר מיט זיי די
הייליקע גאַטס-געווינערין... דו פאַטערל, — זאָגן זיי, — האַסט דאָ
אַנגעטאַפט דעם סאַמע רוקנביין פון אונזער אימפעריע... אין איין
וואָרט, באַטושקאַ. אַלץ און אויף אייביק אויסגעדריקט... אַט דאָס
הייסט טאַקע — זיין קלוג... „פאַרשטונקענע זענען מיר...“ דאָס
איז דאָך ריכטיק, ווי גאַט איז אמת... — קאָנען זיי זיך נישט
נעניג אַנלויבן, די דאָזיקע דאַרפישע פאַרלאַמענטאַריער, דעם פאַפּ
אַפּאַסיעווס פּילאָזאָפּיע וועגן רוסלאַנד.
אין פונקט... לויט אַ סיגנאַל, פאַלן זיי, די באַזויפענע פויע-
ערים אין דער שיכורער פאַפּ. אויף די קני, און צלמענדיק זיך,
זינגען זיי אין אַ כאַר-געבעט:
— אַלמעכטיקער! ... באַד-אויס אין בלוט, לייטער-אויס אין
פּיער דאָס פאַרשמוצטע רוסלאַנד! ...

דאָ האַקט זי זיך אָפּ די דאָזיקע רייזע מיינע.
אין ראַיוואַלאַ קומט אַריין צו אונז אין וואַגאַן אַ הויכער און
דאַרער מאַן אין די מיטעלע יאָרן. געקליידט אינעם סטיל פון אַ
פּראַפעסיאָנעלן טעניס-שפּילער, מיט אַ מאַנאַקל אויף דעם ליינקן
אויג, און אויף זיין קאַפּ — אַ שטרויענער פאַנאַמע-הוט. אַבער ער קומט
אַריין, אַט דער מאַן, שטייען נאָך די פויערים און דער פאַפּ געקניט
און זענען מתפלל פאַר הריגות און פאַר שריפות אין רוסלאַנד. דער
אַריינגעקומענער קוקט אָן צודרינגנדי אַנ-סקין, און לאָזט זיך שפּרייטן
אויף צוריק, כאַטש דער צוג איז שוין אין פולן גאַנג אַנ-סקי הייבט
זיך אויף פונם פּלאַץ און שפּאַנט אים נאָך, דעמדאָזיקן מאַן. איך

האלט זיך אָן אַנסקיין. אינדרויסן, אויף דער אָפּענער פּלאַטפּאָרמע, שטעלן מיר זיך אָפּ זאַלבעדריט. צווישן אַנסקיין און דעם טעניס-שפּילער פּאַרבינדט זיך אַ שמועס. זיי שעפטשען געהיים צווישן זיך. איך רוק זיך אָפּ אין אַ זייט. פּאַלד רופט מיך צו אַנסקי, ווינקענ-דיק. און דער היכער מאַן אין דער פּאַנאַמע באַפעלט מיר לאַקאַ-ניש און שטרענג:

— אין צוויי מינוט אַרום שטעלט זיך אָפּ דער צוג. פונדאָ-נען פּאַרט מען קיין טעריאַקי! אין טעריאַקי זיך אויס די פּאַסט. לעבן דער פּאַסט געפינט זיך אַ קליין שטיבעלע מיט צוויי פענ-צטער צו דער גאַס. . . איין פענצטער איז באַרעקט מיט אַ גרינער פּאַרהאַנג און דאָס צווייטע — מיט אַ ווייסער. גיי אַריין אין דעם שטיבעלע נישט אַנקלאַפּנדיק. דאָ וועסטו פּאַגעגענען אַן אַלטע פּי-נישע פּרוי. באַ דערדאָזיקער פּרוי זאָלסטו זיך פּרעגן אויף דעם „זיידן“. וועט צו דיר אַרויסקומען אַן אַלטער מאַן. זאָלסטו זאָגן צו אָט דעם אַלטן מאַן:

„די כוואַליעס הייבן זיך, און דער לייכט-טורעם איז אויס-געלאָשן. . .“

4.

טו איך אזוי ווי מיר איז פּאַרזאַגט געוואָרן פּון דעמדאָזיקן מאַן. פינקטלעך פיר איך אויס די שלּיחות, וואָס איז אויף מיר אַרויפגעלייגט געוואָרן.

אָט, איך געפין זיך שוין אין טעריאַקי, אינם שטיבעלע, לויט די אָנגעגעבענע סימנים. און איך שטיי געזיכט צו געזיכט מיט דעם „זיידן“, וועמען איך דאַרף עס ראַפּאַרטירן דעם געהיימען פּאַראַל. דער געפונענער „זיידע“ אָבער, מאַכט אויף מיר אַזאָ איינ-דרוק, אַז מיר איז שווער צו פּאַרטרויען אים סודות.

אַ קרעפטיקער, ברייטביינערדיקער ייד, אַ זקן, אין שטעק-שיך, אין אַ ווייסן כאַלאַט און מיט אַ לאַנגער און ברייטער גע-כאַוועטער באַרד. דאָס פנים זיינס גלאַנצט, ווי נאָך אַ באַד מיט אַ געשמאַקן מאַלצייט. די תּנועות און דער גאַנג — עפעס, ווי פּוין אַ

פארצייטיקן שטעטלדיקן תקיף — א וואַכערניק אין בעל-קארָאָב-
קע, — וואָס פּרעגלט זיך אין פעטער זאָטקייט און פירט גאַנץ קהל
פאַר דער גאַז

איך קאָן מיר נישט אויסמאַלן, וואָס פאַר אַ שייכות קאָן
האַבן אזאָ סאַרט ייד — אַ טיפּ פון אַן אַלטן פּראָצענטניק — צו
דער מיסיע, וואָס מיר איז פאַרטרויט געוואָרן אַ דאַנק אַנ-ס-קיס
רעקאַמענדאַציע. דאָך האַלט איך זיך באַ דער דיסציפּלין פון אַ
באַגלייבטן שליח. איך זאָג פאַר אים אָפּ, פאַר דעם אומסימפּאַטישן
אַלטן, דעם שפּרוך, וואָס איז מיר אין מויל אַריינגעלייגט געוואָרן:
— די כוואַליעס הייבן זיך און דער לייכט-טורעם איז אויס-
געלאָשן! ... — אינפאַרמיר איך אים אונטערטעניק, ווי אַ סאַלדאַט.
נאָר דערדאָזיקער אַלטער איז עפעס ווי אומצופרידן פון מיין
שפּרוך: אַנשטאַט צו ענטפּערן מיר מיט ווערטלעכע איסדריקן —
„בורטשעט“ ער אויס ביז אַ פאַר אומפאַרשטענדלעכע קלאַנגען.
און תּיכּף נאָכדעם, ווי ער „בורטשעט“ זיך אָפּ — שטופּט ער מיך
פּמעט אַרויס דורך דער טיר, נישט געזעגענענדיק זיך מיט מיר און
אפילו נישט אַנקוקנדיק מיך. ...

האַב איך דערנאָך טענות צו אַנ-סקין. איך קלאָג זיך פאַר
אים אויף דעם אַפּשניט, וואָס איך האָב געכאַפט אין מיין שליחות-
און דערציייר אים וועגן דעם רושם, וואָס עס האָט אויף מיר געמאַכט
דער פאַרבאַרגענער אַלטער.

שמייכלט אַנסקי און ער רוימט מיר איין אויפן אויער:

— פאַרצייכנט זיך בעסער די דאַטע! ... ווען-עס-איז וועט
איר קאָנען זאָגן אויף זיך: „איך בין עס דער און דער, וואָס איז
געשטאַנען פּנים-אל-פּנים מיט דעם מאַן, וואָס איז נישט בלוז אין
געדאַנק, נאָר אויך אין יאָרן די לעבעדיקע פאַרקערפּערונג פון דער
רוסישער רעוואָלוציע אין אַלע אירע סטאַדיען און עטאַפּן, אַנהייבנדיק
נאָך פון די זעכציקער יאָרן פּונם פאַריקן יאָרהונדערט. ...“
דערביי באַמערק איך, אַ אַנ-סקי פאַרהאַלט זיך צו דעמדאָזיקן

זקן נישט ווי צו א לעבעדיקער פערזאן, נאָר ווי צו אַ סימבאָלישן
 אויסדרוק פֿון אַ באַשטימטער אידעע.
 — יא, — זאָגט אַנסקי מעלאָנאָליש, — דאָס איז שוין די
 טבע פֿון רעוואָלוציעס... רעוואָלוציעס זויגן אויס תמיד פֿון דיר
 אַלץ, וואָס זיי קאָנען, נישט אַרויסוויינדיק צו דיר, כאָטש פֿון יוצא-
 וועגן, קיין פֿריינטלעכע מינע...

5.

ערשט מיט פיל, פיל יאָרן שפעטער האָב איך זיך עס דער-
 וויסט, ווער דאָס איז געווען דער „מיטליעריקער טעניס-שפילער“
 און ווער — דער „אַלטער פֿראַצענטניק“.
 דער ערשטער איז עס געווען — דער מיטגליד פֿונם עס-
 ערישן צענטראַל-קאָמיטעט — טוטשקאָוו. און דער צווייטער —
 מאַרק אַנדרייעוויטש נאַטאַנסאָן.
 די שליחות מיינע איז געווען פֿאַרבוידן מיט דעם סוועאַבאָר-
 גער מאַטראָסן-אויפשטאַנד, וואָס דער „אַלטער“ (לויט זיין צינע-
 מעניש אין דער פֿאַרטיי) האָט אָנגעפירט פֿון זיין באַהעלטעניש אין
 טעריאַקיי, אינם שטיבעלע מיט די צוויי פענצטער לעבן דער
 פֿאַסט.
 דערדאָניקער מיליטערישער אויפשטאַנד איז עס געווען אַן
 ענטפער דעם רוסישן צאַר גלייך נאָכדעם, ווי עס איז צעטריבן גע-
 וואָרן דער ערשטער רוסישער פֿאַרלאַמענט.
 טיילווייז, דעם „אַלטנס“, מאַרק נאַטאַנסאָנס, פֿערזענלעכער
 ענטפער...

די טראגעדיע פון א דענקער

(ג. פלעכאנאוו)

מיט עטלעכע חדשים פאר זיין טויט האט עס פלעכאנאוו
אליין דערציילט מיט א ווייטיק אין הארץ, אט די געשיכטע:
אין א פאר טעג ארום, נאך דער קאמוניסטישער רעוואלוציע
אין רוסלאנד, אין א מיאוסן בלאטיקן און פינצטער-הארבסטיקן
פעטערבורגער פרימארגן, האט זיך אריינגעריסן אין זיין דירה א
חברה באוואפנטע מאטראסן מיט א שטרענגן באזוך, און נישט דורכ-
לאזנדיק ממש אפילו א שפארונקע נישט אויסגעלופטערט, האבן זיי
נאך איך אים אליין חוקר ודורש געווען, גאר לויטן אלט-פרענ-
קישן זשאנדארם-שטייגער פון די אמאליקע צארישע צייטן — מיט
אויסגעשטרעקטע אנגעלאדענע רעוואלווערן אין די הענט...
פון אנהייב כמעט אפילו נישט נתפעל געווארן.

„לופטערער“ פון פרעמדע הפצים — זשאנדארמען, הגם אין
א נייעם גלגול, — פאר א רוסישן מענטש קיין ניס נישט אין אלע
צייטן... געשטאנען אן א זייט און שווייגנדיק באטראכט דעם עולם.
נאר שטייענדיק אזוי, אין זייערע אויגן אריינגעקוקט, און דער
אלטער געלערנטער און פאליטיקער איז געבליבן ווי א צעמישטער:
פשרע, אומשוילדיקע פאלקס-פנימער דערזען...
און ער האט שוין געפרוויט בכיוון פארבינדן מיט זיי א

היימלעכן שמועס:

— חברים!... — זאגט ער הארציק צו זיי — דערקלערט
מיר: פאר וואסערע זינד רודפט איר מיך אזוי? ... מייך גאנץ
לעבן, פון די יונגע יארן אן ביז איצט, האב איך דאן אפגעגעבן
פארן וויל פון פאלק... אדרבא, דערקלערט מיר!

— פאר וואָסערע זינד? ... — רופט זיך אָפּ עפעס אַ מאַאָ-
ראָס, אַ פרייליכעך בחורל, אין שטעלט זיך פאָרויס. — דו פרעגסט טנאָך:
„פאר וואָסערע זינד“? ... עך אַלטער, דו אַלטער. שעמען מעגסטו זיך.
שטייענדיק שוין מיט איין פוס אין קבר, האָסטו זיך נישט געקאָנט אייני-
האַלטן אין צוליב געלט דיין ריין געוויסן געפעלשט. . . פאָרקויפט זיך
צו די, וואָס זייגן אינווער בלוט, צו די פריצים אין צו די גבירים. . .
מיט זיך אין גרוב וועסטו נעמען די גאַלדענע אוצרות? . . .
און אַט אויף דעם „מוסר“ האָט שוין פלעכאָנאָוו אפילו מיט
אַ האַלב וואָרט נישט געענטפערט: וואָס איז די פעולה פון
רעדן? . . .
הכנעהדיק דעם אַלטן קאַפּ אראָפּגענייגט און מיט אַ שווער
געמיט בלויז צו זיך אַליין געמורמלט:
„הייליקע פשטות! . . . אימשולדיקע נשמות! . . . פאַרפירט
געבעך. . . פאַרפירט!“

עס איז אייגנטליך נישט גאַר שווער צו באַנעמען, ווי גרויליג-
דיק עס איז אַט דער עפיואַד:
אַט האָט אַ מענטש טאַקע זיין גאַנץ לעבן אָפּגעגעבן פאַרן
ווילן און גליק פון פאַלק, העכער ווי פערציק יאָר, און פֿוצלינג,
שוין פאַרן טויט, אגב, קומט צו גיין דאָס פאַלק גופא, דאָס פשרע
ערלעכע פאַלק, דער טרוים פון זיין גאַנץ לעבן און שפייט עפעס,
ווי לשם-מצוה, אין פנים אַריין און באַשמוצט מיט די ברודיקסטע
בלבולים.

אזוינע עפיואַדן אָבער וואַלגערן זיך דאָך בעצם ווי זאַמד
אין דער געשיכטע פון דער רוסישער אינטעליגענץ.
אַט איז דאָך שוין פּמעט עפעס, ווי אַן אוראַלטער מנהג נאָך פון
דור-דורות אינם רוסישן דאָרף צו וואַרפן דאָקטוירים אין די ברוי-
נימער אין די צייטן פון מגמות, גלייבנדיק דערביי, אַז אזוינע
קרבנות וועלן שטאַרק באַויליקט ווערן פון גאָט אין פון לייט. . .
דאָס רוסישע פאַלק האָסט פון תמיד אָן זיינע היינטוועלטיקע
בעלי-טובות.

און פונדעסטוועגן איז דער עפיואָד מיט פלעכאָנאָון עפעס
במעט אָן אויסטערלישער אין רוסלאַנד, די טראַגעדיע פון פלע-
כאָנאָון שטעקט דאָך בעצם נישט בלויז אין דעם, וואָס אין די
לעצטע טעג פון זיין לעבן האָט ער זיך אינם פאָלק מיאש געווען,
נאָר דערהויפּט און בתוך דערין גאָר. וואָס שטייענדיק שוין מיט
איין פוס אין קבר, האָט ער זיך אין זיינע געדאַנקען גע-
מוזט אַנטוישן...

באמת: אָט אינם משך פון היפשע עטלעכע צענדליקער
יאָרן איז אָט דערזעלביקער פלעכאָנאָון, אַרומגערינגלט מיט זיינע
תלמידים, ממש פיס-טריט נאָכגעגאַנגען דעם רוסישן אַרבעטער,
אין שטוב און אין גאַס, אויפן מאַרק און לעבן וואַרשטאַט, טאַג-
איין און טאַג-אויס, פסדר עפעס גאָר ווונדערלעכע און אומגע-
הערטע געדאַנקען אים איינגערוימט אויפן אויער, און מאַדנע
מעשיות, אינם סטיל פון די מאַדערנע לעגענדעס, אים תמיד
דערציילט.

פלעכאָנאָון און זיינע תלמידים האָבן אויפגעוויזן און דער-
ציילט, אַז דער גאַנצער מענטשלעכער ישוב, פון איין עק וועלט
ביוזאַנדערן, אויסער די פאַבריק-הויפן און אויסער די אַרבעטער-
קוואַרטאַלן, — איז בעצם גאַרנישט קיין ישוב, ווי אונז דאַכט זיך
אין פלוג, נאָר אַ גרויסער, אומענדלעכער פאַרבלענדעניש-פלאַץ,
ווי אַלץ איז קונציק פאַרשטעלט און באַהאַלטן, פונקט ווי אין די
לעגענדאַרישע פישוף-שטיבלעך.

אָט שטייען „דאַרטן“, למשל, אינם פלומרשטיקן ישוב. מענטשן
און מאַכן די איידלסטע תנועות און העוויות, רעדן אַזוי שיין און
מוזיקאַליש און קלעטערן ממש אויפן הימל, דאָס אַלץ אָבער זענען,
בתוך בלויז אַזוינע גרימאַסן-הנדלעך, אַנשטעלן, הגם גאַנץ אָפט
נישט בפיוונדיקע, פדי די איינוווינער פון די פאַבריק-הויפן און
די תושבים פון די אַרבעטער קוואַרטאַלן, זאָלן נישט דערקענען
זייערע אמתע רויבערישע העוויות און ריכטיקע זשענדע פנימער.
די פיינסטע שטימען זייערע, ווי מוזיקאַליש און אַנגענעם זיי זאָלן
נישט קלינגען, זענען בעצם נאָר טעמפע אַפקלאַנגען פון די האַמעטנע,
נאָר פאַרמאַסקירטע „מיינס“=אינסטינקטן. דאַרטן, אויף אָט דעם

פארבלענדעניש-פלאץ, איז נישטאָ אפילו איין מענטש ממש, וואָס זאָל זיך לעבן גאָר אָן אַ מאַסקע. אַט אפילו אזאָ וועלט-גאון, ווי לעוו טאַלסטאָי, איז דאָך אויך געווען בתוך אַלע זיינע יאָרן פאַרשלייערט און פאַרשטעלט: נישט אייביקע מאַראַלישע ווערטן פאַר אַלע מענטשן, צייטן און דורות האָט טאַלסטאָי באַשאַפן, נאָר עפעס ווי אַ פּאַנאַ-גראַף מעכאַניש אויסגעזונגען בלוז די טענער, וואָס די פּריצים פון זיין צייט און לאַנד האָבן אין אים אַריינגעזונגען, ווייל די גאַנצע לערע, וואָס טענהט: „קייגן מוטוויליקייט זאָלסטו זיך נישט אַנטקייגנשטעלן מיט געוואָלט“ — איז דאָך איינגעלעך גאָר אַ פאַרמאָסקירטע המצאה, אַן אַנשטעל אזאָ, פּדי נישט צו דערלאָזן די פּויערים אָפּצונעמען באַ די פּריצים די ירושה-גיטער און הויפּן...

און אַט אזוינע פאַרשוניען זענען עס אַלע „דאָרטיקע“ אפילו די קינסטלער און די דענקער, די פּהנים און די נביאים, שוין נישט גערעדט וועגן דעם איינפאַכן מין מענטש בכלל. און אזוינע מוזן זיי זיין לויט די געזעצן פון דער געשיכטע. אַט דאָס אַלץ דאָרף עס אָבער דער אַרבעטער גוט וויסן און נאָך בעסער געדענקען: דערין באַשטייט דאָך טאַקע זיין הויפט-עובדה, זיין שליוחות, וואָס פּדי ער זאָל נישט אומקומען פון דער וועלט, מוז ער פּסדר די צביעותדיקע פאַרשטעלענישן אַראַפּרייסן, און פּדי נישט צו דער-לאָזן אָפּנארן זיך, תמיד האָבן פאַר די אויגן די אמתע און ריכטי-קע געשטאַלטן.

אַט אין מערב-אייראָפּע, למשל, זענען די אַרבעטער „תמימים“ געווען, — געלאָוט זיך פאַרפירן פון פאַרמאָסקירטע אַנשטעלן און לסוף טאַקע מיאוס אַריינגעפאלן נעבעך...

אזוי אַן ערך האָט פּלעכאַנאָוו גערעדט און געטענהט אינם משך פון עטלעכע צענדליק יאָר נאָכאַנאַנד.

אמת, פאַר פּלעכאַנאָוו גופא, ווי אויך פאַר זיינע תלמידים, האָט אין אַט די געדאַנקען און געשיכטעס, בעצם גאָר אַ שטיק קינסטלערישער סימבאָליזם געשטעקט, וואָס איז בלוז אַ פאַרגרינג-גערוינגס-מיטל, פּדי צו באַנעמען די פאַרטוינקלטע און פאַרפלאַג-טערטע ווירקלעכקייט. דער רוסישער אַרבעטער אָבער, וואָס איז

בטבע נישט גאר קיין פארשפיצטע בריאה און אויף קינסטלעריש
 סימבאלישע געדאנקען א קנאפער מבין, האָט זיך אין דידאָויקע
 געשיכטעס איינגעגלויבט טאַקע, בפועל-ממש, פונקט, אַ שטייגער, ווי
 זיין מאַמע און אויך ער אַליין גאַנץ אָפט, אין די נסים פון יאָהאָן דעם
 קראַנשטאַטער, צי אין די מופתים פון די דאָרפישע מאַראַנעס, און
 די אויגן אויסגעקוקט, וואַרטנדיק אויף דער גינסטיקער און גליק-
 לעכער שעה, ווען ער אַליין וועט באַקומען די ממשלה אין זיינע
 הענט, פדי זיין גרויסע שליחות אויף דער ערד אויסצופירן און
 טאַקע אַט די מאַסקעס, וועגן וועלכע ער האָט זיך אזוי פיל מיאוסע
 מעשיות אָנגעהערט, לגמרי אויסצוראַטן פון דער וועלט.

האָט ער געוואַרט און געוואַרט און לֶסוף דערוואַרט זיך. די
 גינסטיקע און גליקלעכע שעה איז ווירקלעך געקומען. דער רוסי-
 שער אַרבעטער איז געוואָרן דער איינציקער בעל-הבית פונם לאַנד,
 און קודם פֿל האָט ער זיך גענומען טאַקע די אַקטיאַרישע מאַסקעס
 אראַפֿרייסן, אָבער נישט „סימבאָליש“, נאָר רעאַליסטיש, מיטן גאַנצן
 פֿלייש פונם פנים און אָפט אפילו איינינעם מיטן קאַפּ. . .

פֿלעכאָנאָו האָט עס דערוען און איז פאַרציטערט געוואָרן.
 אָנגעהויבן איינצוטענהן מיט די אַרבעטער, אַז נישט דאָס האָט ער
 געמיינט און אַז דער מענטשלעכער ישוב איז גאַר אין דער ווירק-
 לעכקייט צעטיילט נישט פֿלויז אויף „פאַרבלענדעניש-פֿלעצער“,
 וווּ פאַרשטעלטע צבועה-פאַרשויען דרייען זיך אַרום, און פאַבריק-
 הויפן, וווּ פשרע מענטשן שטייען און האַרעווען מיט שווייס, —
 נאָר אויך אויף לענדער, און אַז אָט די לענדער פאַרמאָגן
 אויך פעלקער, וואָס דאַרפן זיי היטן און באַשיצן, און אַז „דאָרטן“
 בכלל טראַכט מען אויך וועגן ערלעכע זאַכן און נישט נאָר פֿלויז
 וועגן אָפֿנאַרן און אויסנאַרן, — האָט אים אָבער איצט קיינער
 אפילו אויסהערן נישט געוואָלט און ווי אַ תשובה אויף זיינע נייע
 און לעצטע חרטה-טענות, האָט ער עס באַקומען דעמאָלט דעם
 „מוסר“ פונם פריילעכן מאַטראַסל. . .

און אַט אין דער חרטה שטעקט עס פֿלעכאָנאָוס טראַגעדיע,
 וואָס איז, אגב, ווי מיר דאָכט זיך, פֿמעט ווי אויסטערליש פאַרן
 פֿויערישן רוסלאַנד.

דער פויער, לויט זיין טבע, קאָן קיינמאָל נישט אַריבער-
שפּרינגען העכער פּון אַזוינע שאַלות, ווי גוט און שלעכט, ריכטיק
און פאַלש, נאָר בנוגע צו גאַט און צו מענטשן. פּלעכאַנאָוס
טראַגעדיע (ווי די טראַגעדיע פּון זיינע תּלמידים) אָבער איז דאָך
די טראַגעדיע פּונם דענקער, וואָס האָט אפשר פּיל מער עגמת-
נפש פּון דעם, וואָס די עצם געדאַנקען גופא זענען צעשעדיקט
געוואָרן, איידער פּון די שאַדנס, וואָס זיי האָבן וועמען עס איז
געבראַכט, ווי גרויס זיי, אָט די שאַדנס, זאָלן נישט זיין.
דער אינטעלעקט, דער ריינער פאַרשטאַנד איז דאָך פאַר אים.
פאַרן דענקער, ליהפּוך צו דעם פויער אפשר, העכער סיי פּון גאַט
און סיי פּון מענטשן...

לענין

...סוף זומער פונם יאר 1905 אין דער שווייץ, אין דער שטאָט זשענעוו, וואָס איז געווען אין יענער צייט די צענטראַלע שטאָט-קוואַרטיר פון דער רוסישער רעוואָלוציע. אינם קאָפּע לאַנד-דאָלמע, וואָס איז אין דעם פאַרלוף פון עטלעכע דורות נאַכאַנאַנד, באַרימט אין דער וועלט אַלס די „אַלמאַ-מאַטער“ פון אַלע רוסישע קאָנספּיראַטאָרן און טעראָריסטן אין אייראָפּע.

אין דערדאָזיקער קאָפּע לאַנדאָלמע קומט פאַר בעת-מעשה אַ סאַציאַל-דעמאָקראַטישע פאַרזאַמלונג פון לענינס גרופּע, פון די אַזוי גערופּענע באַלשעוויקעס. עס איז שוין אַ שטיק נאָך האַלבער נאַכט. אָנגערויכערט, אַז ממש דערשטיקט צו ווערן. עולם — קעפּ אויף קעפּ. מאַנסבילן און פרויען, וואָס געהערן מערסטנטייל — לויט די זשעסטן און פּנימער — צו אַריענטאַלישע פעלקער. אויף דעם ערשטן פּלאַץ — יידן. נאָכדעם — גרוזינער, אַרמעניער. ריכטיקע רוסן, רוסישע רוסן — צו ציילן אויף די פינגער.

די פאַרזאַמלונג דיִדאָזיקע איז, אַנב, נישט סתם אַזוי זיך עפעס אַן אַסיפה.

די סאַמע אָנגעזעענסטע פירער פון רוסישן בונט געפינען זיך דאָ אין אַט דעם מאַמענט. אַן אונטערשיד פון פאַרטייען: פּלע-כאַנאַוו און מינאַר, מאַרטאָוו און טשערנאַוו, רובאַנאָוויטש פון פּאַ-ריז און אַקסעלראַד פון ציריך. און ווער נישט? אפילו דעם פּאַ-ראַליזירטן מיכאַיל גאַץ האָט מען עס דאָ אויך היינט אַריינגע-שטעלט. אַט זיצט ער דאָ, דער געליימטער, אינם וועגעלע אין זיי-נעם, איינגעהילט אין דער שוואַרץ-פלושענער קאַלדרע, עפעס אַ

יום-טובדיקער אזא (אויפן קאָפּ טראָגט ער היינט נישט דאָס גע-
וויינלעכע מיצעלע, נאָר אַן אַפּאַשן-קאַשקעטל).

דערצו נאָך האָט מען אַראָפּגעבראַכט אויף דער פאַרזאַמלונג
זייער חשובע געסט — פיגורן, וואָס זענען שוין באַרימט אַלס היס-
טאָרישע העלדן :

אַט דער פּאַפּ גאַפּאַן, דער העלד פּונם פעטערבורגער „רויטן
זונטיק“, אָדער פּונם „ניינטן יאַנואַר“. ער איז פּון מיטעלער וווקס,
דער געוועזענער גלח, ברונעט מיט אַ בולאַנזשע בערדל און אין אַ
ווייסן אַנצויג. עפעס ווי אַ ליבעראַלער אַקציו-באַאַמטער און ליב-
לינג פּון פּראָווינציעלע דאַמען-סאַלאָנען זעט ער אויס אין ציוויל-
געשטאַלט, אָט דער לעגענדאַרער פּאַפּ. וואָס האָט אַרויסגעפירט
דאָס פּאַרק צום ווינטער-פּאַלאַץ פּאָדערן רעכט און פּרייהייט באַ-
דעם צאַר... ער דרייט זיך דאָ אַרום, דער גלח גאַפּאַן, שפּילנדיק
זיך מיט אַ גאַלדן טאַבאַקערקעלע און געאַרעמט מיט דעם פּראַג-
צויזישן סאַציאַליסט חנ: ראַפּאַפּאַרט. דערדאָזיקער חנן ראַפּאַפּאַרט,
וואָס לויט זיין אויסזען וואָלט ער געקאַנט דינען אַלס אַ לעבעדיקער
מאָדעל פאַר רובענסן אין זיין סאַטירן-מאַלעריי — רוימט אים איין,
גאַפּאַנען, סודות אין אויער.

עס דאַכט זיך, דער געוועזענער מאַהילעווער „עלוי“ דער-
ייילט דעם געוועזענעם פּראָוואַסלאָוונעם פּאַפּ עפעס „ניבול-פה“ גע-
שיכטעס...

אין אָט דער מאַטראַס מאַטושענקאָ פּון דער צעבונטעוועטער
מיליטערישער שיף פּאַטיאַמקין, אַ קורצער און ברייטער „באַכאַלי“
אין אַ לעדערנער מאַרינאַרקע, מיט טאַטוירטע הענט און געשטופלט
געזיכט. ער איז נערווען, צעשרויפט און נישט גאָר נישטער. פּון צייט
צו צייט טרומיטערט ער אויס מיט אַ הייזעריק קול, ווי דורך
אַ טרובע. איינצלינע ווערטער, וואָס קלעבן זיך נישט צווישן אַנאַנד,
און אַ געשוירן יידיש ווייבל אין אַ מענעריש אוקראַינער בליזע
און אינגאַנצן עפעס, ווי אַ טילעט פּון אַ פּידל אויף צוויי מענטש-
לעכע פּיס — פאַרשטעלט אים, דעמדאָניקן מאַטראַן, דאָס מויל מיט
אַ הענטלע.

אַ גאַנצער קאַליידעסקאָפּ פּון טיפּן, פאַרשויןען.

און אין דער סאָמער מיט פונם קאָפּע לֵאַנדאַלְטע — אַ גראַ-
מאַפּאַן-טיש, באַ דעם טישל — ער, לענין אַליין, אַלס פּאַרזיצער
פון דער פּאַרזאַמלונג. זיין אויסערלעך געשטאַלט: אַ מענטש מיט
אַ גרויסן פּליך און קאַלמיקש געזיכט. געקליידט איז ער אין מלבושים
פאַרבלעבענע, דאַכט זיך, פון די יוגנט-יאָרן (אַן אַלטפּרענקישער אָפּ-
געריבענער שוואַרצער גאַרניטור און דער פּידושאַק — שמאַל און
מיט קורצע אַרבל ביז די עלנבויגנס). לעבן לענינען אַלס אַסיס-
טענט — באַנטש-ברויעוויטש, דער באַשרייבער פון די פּאַרפּאַלג-
טע רוסישע רעליגיעזע סעקטעס, אַ הויכער, אַ דיקער און לויט די
צנאַטעס זיינע — אַ טיפּישער מיליטערישער לעב-יונג. און באַ די
זייטן — עטלעכע סעקרעטאַרן, פּראָטאַקאָלן-שרייבער.

לענין עפנט די פּאַרזאַמלונג. ער אַנאַנסירט די פּראַגע, וואָס
דאַרף היינט באַהאַנדלט ווערן. זייער אַ הויכטיקע פּראַגע:

— אַ לֵאַקאַלער פּאַרטי-קאַמיטעט, וואָס איז סאַנקציאָנירט
פונם צענטראַל-קאַמיטעט איז פּלוצלינג דורכגעפאַלן און צוויי
דריטל פון זיינע מיטגלידער זיצן פּאַרשפּאַרט אין תּפּיסה. פּרעגט
זיך: צי מעגן די חברים, וואָס זענען פּאַרבלעבן אויף דער פּריי-
הייט, קאַפּאַטירן נייע מיטגלידער אין דעמאָזויקן לֵאַקאַלן קאַמי-
טעט אויף דעם פּלאַץ פון די אַלטע, פון די אַרעסטירטע, נישט
אַנפּרעגנדיק זיך פּריער וועגן דעם באַ דעם צענטראַל-קאַמיטעט? ...
עס ברעכט גלייך אויס אַ טוימל: פיל פון די אַנוועזנדע
רייסן איינער באַ דעם אַנדערן דאַס וואָרט פונם מויל. אָן אַ צאָל
בעלנים אויף צו האַלטן די ערשטע רעדע וועגן דער געשטעלעטער
שאלה.

די היציקע, אומגעוילדיקע דעבאַטאַנטן אָבער בלייבן נע-
בעך מיט פּאַרשפּאַסענע מיילער. לענין אַליין נעמט זיך דאַס רעכט
אויף דער ערשטער רעדע.

אַט שפּאַנט ער אים אַהין אין צוריק, ווי אַ צערייצטע חיה
אין אַ שטייגל, און ברומט:

— ניין און ניין! .. אַ לֵאַקאַלער קאַמיטעט טאָר זיך נישט
דערלויבן אויף זיין אייגענער פּאַראַנטוואָרטלעכקייט צו קאַפּאַטירן
נייע חברים, אינם פּאַל, ווען אַ טייל פון די אַלטע זענען אַרעסטירט

געוואָרן... — רופט ער אויס, לענין. — רעוואָלוציע, הייסט אויף דער פראָלעטאָרישער שפראַך — אַבסאָלוטע דיסציפלין... אַ לאַ-קאַלער קאָמיטעט אַבער, וואָס איז אויטאָנאָם אין זיינע האַנדלונגען איז דער קעגנזאָץ פון ווירקלעכער דיסציפלין, דאָס הייסט — ער גראַבט אונטער דע-אַקטאָ דעם פונדאַמענט פון דער גרויסער רוסישער רעוואָלוציע... די עצם פראַגע גופא — דערקלערט ער אויפגערגט — איז קליינבירגערלעך-אַנאַרכיסטיש, שליאַכטיש-אינ-דיוידואַליסטיש, וואָס דער באַוווסטזיניקער פראָלעטאָריאַט דאַרף אַפּשליידערן פון זיך, ווי עטוואָס אַזוויירדיקס, לומפיקס... די געטרייע תלמידים לענינס זענען אַנטציקט פון זיינע ווערטער. זיי אַפּלאַדירן אים אין געזיכט אַרײן. די פרעמדע אַבער זענען נישט מסכים מיט די דאָזיקע תלמידים. אינמיטן דערינען ברעכט גאַר אויס אַ ריכטיקער סקאַנדאַל.

— „נאַטשאַטשיק“ (פּלפּולניק)!... — שרייט אויס דער עלעגאַנטער און שלאַנקער ברוגעט רובאַנאָוויטש און פאַרלאָזט דעמאָנסטראַטיוו דאָס קאַפּע. אין לאַנדאָלטע שטעלט זיך איין אַ הומאַריסטישע שטימונג. דער צעשויבערטער און איינגעשרומפטער מאַרטאָו שאַקלע זיך טשמאַקענדיק איין סיגאַרעטל נאָך דעם צווייטן און שמייכלט סאַר-קאַסטיש. פלעכאַנאָו דיריזשירט אַפּשפּאַטעריש מיט אַ דין שטעקע-לע. דער פּולבּלוטיקער טשערנאָו ווינקט אויסלאַכעריש צו דעם פאַראַלזירטן גאַצן אינם וועגעלע. און אויף זיי, אויף אַט די גדולים קוקנדיק, קאַטשען זיך אויך די קלענערע פון געלעכטער. אפילו רער מאַטראַס מאַטושענ-קאָ באַגיסט זיך מיט שווייס פון הירזשעריי. לענין גופא אַבער איז, ווי פאַרבאַנאַרט, די פּיילן טרעפּן נישט אין אים. נאָך לאַנג, לאַנג שפּאַנט ער אום אַהין און צוריק לעבן דעם גראַמאַפּאָן-טיש'ל אינם קאַפּע לאַנדאָלטע און מיט פּיל פּאַטאַס און מיט גרויס טעמפּעראַמענט באַהאַנדלעט ער אַלץ טיפּער און טיפּער די פראַגע:

— אַ לאַקאַלער פּאַרטיי-קאָמיטעט, וואָס איז סאַנקציאָנירט פּונם צענטראַל-קאָמיטעט איז פּלוצלינג דורכגעפאַלן און צוויי דריטל פון זיינע מיטגלידער זיצן פאַרשפּאַרט אין תּפּיסה, פּרעגט זיך: צי איז דערלויבט פאַר די חברים, וואָס זענען פאַרבליבן אויף דער פּרייהייט, צוקאָאַפּטירן זייע מיטגלידער אין דעמאָניקן לאַקאַלן קאָ-מיטעט, אויף דעם פּלאַץ פון די אַלטע, פון די אַרעסטירטע, נישט אַנפּרעגנדיק זיך פּריער וועגן דעם באַ דעם צענטראַל-קאָמיטעט? ...

טראַצקי

אינם זומעד פונם יאָר 1919, בעת דעם אָנגריף פֿונם גענע-
יאָל דעניקין אויף די באַלשעוויקעס אין דער אוקראַינע.
אין דער שטאַט פּאַלטאָווע קומט עס פֿאַר.
אַ ווינטיקער, שטויביקער און האַגלדיקער פּרימאַרגן. לעבן
דעם וואַקואַל. נישט געקוקט אויף דעם חושכדיקן וועטער — אַ
מיליטערישער פּאַראַד. דער פּאַראַד דערדאַניקער איז צוליב דעם
גרויסן גאַסט, וואָס געפינט זיך דאָ. טראַצקי אַליין אינספעקטירט
דאָ אין דעם מאַמענט, די רויטע אַרמיי. ער, טראַצקי, גרייט זיך
פּערזענלעך, אָנצופירן, אויף אַט דעם פּלאַץ, דעם חידערשטאַנד
קעגן דעם גענעראַל דעניקין. פּונקט ווי דאָס האָט געטון אַמאַל,
אויף דעמועלביקן אָרט, דער רויטשער צאַר פּיאַטער דער גרויסער
אין זיין קריג מיט דעם שוועדישן קעניג, מיט קאַרל דעם צוועלפטן.
אונטער דעם אָפענעם, פּאַרכמורעטן הימל — אָן אַ צאָל
פּויערים, וואָס זענען — טיילווייז מיטן גוטן ווילן און טיילוויי
לויט אַ באַפּעל — ציוניפגעזאַמלט פֿונם גאַנצן געגנט, פֿון שטעט
לעך און פֿון דערפּער, כדי צו באַגעגענען און אָנצוקוקן דעם
שטרענגן הערשער.
צווישן דעם פּויערישן פּובליקום און דעם קאָמוניסטישן מי-
ליטער איז, אייגנטלעך, גאַרנישטאַ כּמעט קיין שום אונטערשיד.
אין און דיזעלביקע אוניפּאַרם.
די פּיס — באַרוועס. אויף די אַסקלען — שעפּסן-פּעלצלעך.
און די קעפּ — אונטער לאַנגע שוואַרצע פּאַפּאַכעס,
עס שוועבן דורך פּאַרביי פּאַנענטרעגער, שלוחים-רייטער,
דיזשור-א-דיזאַנטן.

און אַט אַ גרופע קריגסמענער, רייטנדיק זאָלבעפירט פלייצע
צו פלייצע אויף רויטע בולאנען. דאָס איז דער פּאַלטאָוער גע-
בעראַליטעט :

דראַבניס — אַ יידישער יינגערמאַן, לויט דער פּראָפּעסיע אַ
זאַקנמאַכער. ער איז אַ ווילנער, אין פּאַלטאָוע אריינגעפאלן בעת
דער מלחמה, אַלס היימלאָוער. איצט איז ער דער קאַמענדאַנט פון
דער שטאַטישער אינפאַנטעריע.

קאַזיראַ — אַ ספּריטנער אוקראַינישער שייגען. פאַר דער
רעוואָלוציע איז ער געווען אַ וועכטער אין אַ דול-הויז. היינט צו
טאָג איז ער — דער שעף פון דער אַרטיקער קאָוואַלעריע.
בענזמאַן דער געשטופלטער — פריער אַ לערער אויף יידיש
אין אַ „מטיצי-השפלה“ שול פאַר פּאַגראַם-יתומים, און אין דעמדאָ-
זיקן גימענט איז ער — דער קוואַרטיר-מייסטער פון אַן אַרמיי-
אַפטיילונג.

און פּאַכאַמאַוו — אַ לאַנג-בערדיקער באַיאַרטער וואַלאַגישער
פּאַניע, וואָס יאַרנלאַנג נאַכאַנאַנד איז ער עס דאָ געווען אַ קאַרו-
זעלן-אייגנטימער אין פּאַלטאָוע און די דערבייקע שטעטלעך, און
אַצינד איז ער עס דער הויפט-אַדמיראַל פון דער סאָויעטישער
פּלאַטיליע איבער דעם לינקן טייל פונם דניעפר.

שווייס, ווילגאַטש, פרעלע. עס איז פשוט דערשטיקט צו ווערן.
און אין די אַויערן זשומעט און דער קאַפּ שפּאַלט זיך פון דער
אַפיציעלער מוזיק.

אַ קאַפּעליע, וואָס באַשטייט בלויז פון אַזוינע האַמעטנע פּלים,
ווי פּויקן, באַנדורעס און טרובעס — בראַזגעט, באַראַבאַנעט און
טרומיטערט אַן אַן אויפהער דעם אינטערנאַציאָנאַלן-הימן, אונטער-
געשטיצט פונם טויזנטער-קעפּיקן, פּויערישן כאָר :

— און דאָס וועט זיין די לעצטע, די אַנטשיידנדע שלאַכט ! ...

אַ רייטער, פאַרגרימירט ווי אַ קאַזאַק אין כּימעלניצקיס צייטן —
שרייט אויס :

— לעבן זאָל דער קאַמוניזם ! ... אוראַ ! ... לעבן זאָל

רער וועגווייזער פונם אַלױעלטלעכן פּראָלעטאַריאַט און פון אַלע
האַרעפּאַשניקעס — לעוו טראַצקי! ... דריי מאָל — אױראַ! ...
אױף דעם נידעריקן דאַך פונם װאָך-שטיבל, װאָס לעבן דעם
װאָך-זאַל — באַװײזט זיך טראַצקי.

װי סומנע, װי שטרענג ער זעט אױס:

גװאַרדיישע פּאַטפּאַרטן. דער אַנצױג פון לעדער, אַ לאַנגער
רעװאַלױער-נאַגאַן פונם גאַרטל פּינ די קני, אױפן קאַפּ — אַ
כאַקי-העלם.

די פּױערײַם פּאַכען מיט די קוטשמעס. דער קאַמאַנד-רן
קװאַרטעט — דראַבניס, קאַזױראַ, בענצמאַן און פּאַכאַמאַװ — שטעלט
זיך אױס שפּאַלירט און סאַלוטירנדיק. נאָך דערדאַזיקער צערעמאָניע
ראַפּאַרטירט יעדער פונם גענעראַליטעט באַזונדער, האַלטנדיק די
ברוסט אױסגעשטעלט און די אַקסלען גלייך אױסגעצױגן.
װאָס פאַר אַ מיליטערישע אַטמאָספּערע און מיליטערישער
סטיל!

דערהױפּט אױז צו באַװינדערן טראַצקי גופאַ:

זײַן האַלטן זיך. װי אַזױ ער הערט עס אױס די ראַפּאַרטן
פון די קלענערע אײן ראַנג.

ער שטייט, װי אַ סטאַטוע, אױסגעלייט פּינ בראַנג. קיקנדיק
אױף אױם, אױף טראַצקי, דאַכט זיך, עפעס אַן אַלְטער, אײן — דיס-
ציפּלין אײנגעטונקטער גענעראַל, װאָס פון דור-דורות האָט ער
קײנמאַל נישט פאַרמאַגט אױז זײַן משפּחה קײז אײנציקן צײַ-
װילן קרוב.

דער רײן-מיליטערישער טײל פונם פאַראַד אױז פאַרענדיקט.
אױצט װענדט זיך טראַצקי צום פּאַלק, צום אײנפאַכן פּאַלק.
ער רעדט לאַקאַניש, גיפטיק-סאַטיריש און יעדע פּראַזע —
ליטעראַריש געהױפּלט און געשניצט.

ער זידלסט און פּלױכט „די פאַרעטערישע יודאַס“, די עבערטס
און די שײדעמאַנס. ער מאַכט צו שאַנד און צו שפּאַט די „קאַפּי-
טאַליסטישע פּירמע“, דעם צװײטן אײנטערנאַציאָנאַל...
צענדליקער טױזנטער באַרװעסע, שמוציקע, אַריבער די
אױגן פאַרקוטשמעטע פּױערײַם באַגריסן שטורמיש יעדן זאַך, װאָס

קומט ארויס פון דעם באוואַפנטן רעדנערס מויל. מיט דראַענדיקע רעפליקעס רופן זיי זיך אָפּ אויף אַט די אַלע דערמאָנטע נעמען און צונעמענישן. הימל-שפּאַלטנדע גוואַלטן:

— ריכטיק, חבר! ... אַ דאַנק, חבר, פאַר אַ גוט וואָרט! ... זיי רויק, חבר! ... מען וועט זיך שוין אַפּרעכענען מיט זיי, מיט די קראַקאַדילן, מיט די דאָזיקע... יאַקאַש עס וועט שוין זיין רעכט...

... וואָס טוט זיך עס דאָ אָבער...

אַן אומפאַרשטענדלעכע פאַרבליענדעניש? ... אַן אָפּזיכטלע-כע אָפּנאַרעניש? ... אָדער, אַפּשר אַן אויסגערעכנט חניפה-שפיצל פון כיטרע פויערים? — פּדי אונטערצולעקן זיך צו דעם הערשער, צו דעם געוועלטיקער, מאַכן זיי עס אַן אָנשטעל, אַז זיי באַגרייפן און באַויליקן פּלומרשט אַלץ, וואָס ער, טראַציקי, ווערט און פּרעדיקט.

ווייל:

מען מויל דאָך זיין אַן אינטעליגענטישער און פּראַפּעסיאָנע-לער פּאַליטיקער אום צו וויסן, אַז אין דער צייט פון דער וועלט-קריג האָבן זיך אַ סך אייראָפּעישע סאָציאַליסטן פאַרזאַמלט אין די שווייצאַרישע שטעטלעך, אין קינטאַל און אין צימערוואַלד, צו באַטראַכטן, ווי אַזוי צו מאַכן אַן ענדע צו דער מלחמה, און נאָך לאַנגע באַראַטונגען פאַרט זיך צו גאַרנישט דערטראַכט, אָדער — אום צו זיין אינפאַרמירט וועגן די צוויי דייטשישע אַרבעטער-פּי-רער — וועגן עבערטן און שיינעמאַנען — וואָס טייטשן אויס די סאָציאַליסטישע לערע פון קאַרל מאַרקסן אַנדערש, איידער ער, טראַציקי, וואָס נאָר אַ שייכות אָבער האָבן עס די דראַזיקע פאַרשפּיצ-טע ניוואַנסן פון די אייראָפּעישע גרויסשטאַטישע פּראַפּעסיאָנעלע פּאַליטיקער צו אַט די אַלע דאַרפישע גריצקאַס און מיכאַלקאַס, צו די האַלב-ווילדע פויערים פון די אוקראַינישע סטעפעס? ... לעבן מיר שטייט אַ טיפישער כאַכאַל, וואָס די גאַנצע צייט, בעת טראַציקי רעדט — האַלט ער אין איין זשמורען מיט די איי-געלעך און שמיכלט שעלמיש עפעס, ווי גערייצט פּון אַ געהיימ-ניש, וואָס ער פאַרמאַגט.

מאך איך אויף אים אן עקספערימענט, אויף דעמדאָזיקן
כאַכאַל :

— ווייסטו, חבר — פרעג איך אים — ווו עס געפינט זיך
אַט דאָס קינטאַל? ...

— „אַניאַהאַ“? ... (ווי דען זשע? ...) א „כוטאַר“, א פאַרם
הינטער קאַטשויבֿיעוועקע, וואָס „לעבן קרעמענטשויג“ ... — ענט-
פערט ער מיר אַפּ, צייגנדיק מיט דער האַנט.

און גלייך דריקט ער אויס, אַט דער פויער, זיין אומצו-
פרידנדיקייט, וואָס איך שטעל אים אַזוינע עלעמענטאַרע פראַגעס:
— און דו, „טאַוואַרישטשו טשאַלאַוויק“ (חבר מענטש) זידל
זיך נישט! ... באַליידיק נישט קיין האַרעפאַשניקעס! ... — האַט
ער צו מיר אַ טענה, — וואָס מיינסטו, ווער זענען מיר עס? ... —
ברוגוט ער זיך, — מיר — זאָגט ער מיט שטאַלץ — זענען היגע,
פראַוואַסלאַונע. .. בלינדערהייט וועלן מיר טרעפן אומעטום אין
אונזער געגנט. ..

איך אָבער לאָז אים נישט אַפּ, דעם אַמביציעזן כאַכאַל, און
עקזאַמעניר אים ווייטער :

— נו, און ווער איז עס, חבר האַרעפאַשניק, דערדאָזיקער
שיידעמאַן? ... — שטעל איך אים פאַר אַ נייער אויפגאַבע, דעם
שכן מיינעם אינם רעוואָלוציאַנערן פאַראַד.

נאָר איצט איז שוין באַ אים אַ וואָרט — אַ רענדל. קורץ
און שאַרף האַקט ער אַפּ:

— מיט אַט דעם זשיד — דערקלערט ער — וועלן מיר זיך
שוין אַפּרעכענען, ווי עס דאַרף צו זיין! ... גענוג אים צו זיצן
אין די „כאַראַמעס“ (פאַלאַצן) אויף דער קאַטליאַרעווסקי גאַס און
זוכן עמ ערווייז אונזער האַרעפאַשנעם שווייס. ..

אין טראַצקי טוט זיך זיינס :

ביזן לאַכט ער אויס די „נאַסע הינער“ פון קינטאַל, או
די „באַבעטשעס“ פון צימערוואַלד. ער זידלט אין פּלּוכט די „פאַר-
רעטערישע יודאַס“ די עבערטס און די שיידעמאַנס, צו שאַנד און

צו שפאט מאכט ער די קאפיטאליסטישע פירמע, דעם צווייטן
אינטערנאציאנאל.
ער רעדט לאקאניש, גיפטיק-סאטיריש, יעדע פראזע — ליי-
טעראריש געהיבלט און געשניצט — אין דראַט דער העלט מיט
דעם לאנגן נאגאן מיט זיינעם.

די לעצטע מארקיון

אין אַוונט, ערב יענעם טאָג, וואָס די ערשטע רוסלענדישע „דומע“ האָט זיך געעפנט, האָט עס פאַסירט אין פעטערבורג. די חשובסטע געלערנטע, די אַנגעזעענסטע קינסטלער און די „טובי העיר“ בכלל פון דער רעזידענץ האָבן זיך עס צוגויפֿגעזאַמלט אין אַט דעם אַוונט אינם אַלטן אוניווערסיטעט-זאַל מקבל־פנים זיין און באַגריסן די ערשטע פּאַלקס-אויסדערווילטע און ווינטשן זיי, אַז די שווערע שליוות זייערע זאַל זיך ענדיקן מיט הצלחה און די פּיל־געפּלאַגטע מדינה זאַל שוין טאַקע מער פּון קיין יסורים נישט וויסן.

אַ ווונדערבאַרער אַוונט איז עס געווען. בעת מעשה האָט זיך געדאַכט, אַז דאָ קומט פאַר נישט סתם אַזוי זיך עפעס אַן אסיפה פון מענטשן, ווי אַלע מענטשן, נאָר אַ מין עבודה-אַפּריכטונג פון אַ מאָדערנער קינסטל־ערשיש-רעליגיעזער סעקטע. אַלע עפעס, ווי לויט איין פּאַסאַן געקליידט — אין לאַנגע שוואַרצע סורדוטן מיט צוגעשפּילעטע כריזאַנטעמעס אויף די לאַצן, און די פּנימער ס'רוב עפעס משפּחהדיק געראַטן איינס אין דעם אַנדערן: בערדיקע, גרויע, מיט פינקלדיק־גילדערנע האַלאַבלעדיקע שפּאַקולן אויף די נעז, נאָר אַזוינע ציכטיק־לויטערע, שיינענדיקע, עפעס, ווי אַקאַרשט אויסגעבאַדענע אין דער דרויסנדיקער ווייסער פעטערבורגער פּרי־לינג-נאַכט, צו דעם אַלע אַזוינע ערנסטע. עפעס אַ קלייניקייט צו זאַגן — מאַרגן וועט דאָך דאָס פּאַרקנעכטעטע לאַנד פאַר אַלעמען אין די אויגן באַפּרייט ווערן און, ווי אַלע מדינות פון דער וועלט, אַן אמתן מלוכה-אַנבליק באַקומען...

נאָר אַט, אינם סאַמע רעכטן ברען פון אַט דער „עבודוֹי“.

בעת אלע האָבן זיך עפעס ווי געטוקט אין שטילן עקסטאָן, האָט זיך אויפגעהויבן אַ פשוטער פריסטאָו פון די צאַרישע צייטן, אויף אַ בענקל אַרויפגעקראַכן און התראהדיק באַפוילן דעם יום-טובדיק-אויפגעלייגטן עולם נישט מאַכן קיין שהיות און טאַקע גלייך נעמען פונדאָנען דעם וועג...

דאָס איז פאַרגעקומען עפעס אַזוי ראַש, אומגעריכט!
צעטומלט האָבן אלע די קעפּ אַראָפּגעלאָזט, ווי שעמענ-דיק זיך צו טרעפן איינער מיט דעם אַנדערן אויג אויף אויג. דאָך האָט זיך קיינער פון אַרט נישט גערירט: עס האָט זיך אויף עפעס געוואַרט...

און אָט, אינם מאַמענט פון פאַרלעגנהייט, באַליידיקונג און סתם וואַרטן אויף עפעס, האָט זיך אַנידערגעשטעלט דער באַוווס-טער ראַדיטשעו, מיט שטאַלץ וויינע סוטלע פלייצעס אויסגעגלייכט, אויפגעהויבן די רעכטע האַנט מיט אַ שבוּעה-זשעסט און מיט אַ געוועזן-ציטערנדיקער שטים לאַקאָניש אויסגערוּפן:

— איך, ווי אַ פאַלקס-שליח פונם באַגייטן רוסלאַנד, פאַדער אומבאַדיגט פונם פריסטאָו, ער זאָל זיין נאָמען מיט דער פאַמיליע וויינער אַנרוּפן, פּדי די געשיכטע זאָל אים געדענקען!...

דער פריסטאָו אָבער איז פון ראַדיטשעווס אוהרהדיקן אויס-געשריי, אַפנים, קנאַפּ נתפעל געוואָרן: אַזש צעחכמהט זיך עפעס מיט אַ דורכגעדרונגענער הנאהדיקער גדלות:

— עס מאַכט נישט... די געשיכטע איז נישט קיין פּראַ-טאַקאָל: עס לאָזט זיך פאַרשרייבן... מען דאַרף זיך אָבער אַ בי-סעלע צו אַיי לין...

און נאָך אָט דער תשובה איז שוין אייגנטלעך אלץ געווען פאַרענדיקט. עמיצער האָט זיך צעלאַכט פונם פריסטאָווס ווערטער, און אין דער אַקאָרשט שטרענגער לופט פונם אוניווערסיטעט-זאל האָט זיך אַזש אַ לוסטיקע שטימונג דערשפּירט...

די חשובע געלערנטע, די קינסטלער און די „טובי-העיר“ פון דער רעזידענץ, מיט די גרויע בערד און די לאַנגע שוואַרצע סורדוטן מיט די כריזאַנטעמעס אויף די לאַצן, האָבן טאַקע נאָכ-דעם קיין לאַנגע מחזקות נישט געמאַכט, און האַלסנדיק זיך לעבן

די פאלעס פון די פאלקס-אויסדערוויילטע — שורותוויי, שטיק,
טרויעריק און איינגעהויקערט פון דער טיר ארויסגעמאכט זיך.
די אקארשטע, כהנים-גדולים" און שטאלצע מענער זענען
אין איין רגע אין פארזינדיקטע עופהלעך פארוואנדלט געווארן.

אָט דער עצם פאָקט גופא, האָט דעמאָלט אין רוסלאַנד קיין
איבעריקן רושם נישט געמאַכט.

מה רעש? ... רוסלאַנד איז דאָך נישט ענגלאַנד, האָט דאָך
שוין נאָך מיט יאָרן צוריק געזאָגט טשעכאַוו, איינער פון די קליג-
טע רוסישע שריפטשטעלער...

די „מעשה" אָבער ווי א „מעשה" האָט דעמאָלט יאָ שטאַרק
אויסגענומען.

ראַדיטשעווס המצאהדיקע רעפליק האָט זיך איבערן גאַנצן
לאַנד פאַרשפּרייט: אינם פּאָלק, עפעס ווי אַ ניימאַדישער קופּלעט.
וואָס טראַגט זיך פון די זינגענדיקע בעטלערס אויף די הויפּן ביז
די נאַכטיקע דראָזשקאַרעס, וואָס פאַרטומלען מיט אים די גאַסן,
פּדי נישט איינצושלאָפּן זיצנדיק אויף דער קעלניע, און צווישן
דער אינטעליגענץ — ווי אַ פּיקאַנטער אַנעקדאָט פּונם אייראָפּעיִשן
אַכצענטן יאָרהונדערט, אויסגעלייענט פון אַ מאַרקיון-כראָניק...

אַלע האָבן זיך דעמאָלט ממש געקייקלט פון געלעכטער:

— געהערט אַן איינפאַל?

אַ דערוואַקסענער מענטש, דערצו נאָך אַן אַלטער קאַנסטי-
טוציאַנאַליסט און אַן אַנגעזעענער פאַרלאַמענטאַריער, דראָט גאַנץ
ערנסט אַ רוסישן פּריסטאַוו מיטן שוואַרצן צעמל פון דער געשיכ-
טע. איז עס דען טאַקע נישט עפעס אַן אַנשטעל פון די פאַרציי-
טיקע קאַרנאוואַל-העלדן און מאַסקן-פּיגורן? דאַרטן פּלעגן זקנים
מיט זקנות, שפּילנדיק אין זשמורקעס און באַהעלטעלעך אין אַ פיני-
צטער אַלקער, שמועסן אין אַ פאַסטאַראַל-שפּראַך פון גרינע פּרי-
לינגדיקע לאַנקעס און פון לעמעלעך מיט גלעקעלעך, און דאָ,
מוטרנדיק אַ רוסישן פּאַליציי-מאַן, ווענדט מען זיך צו אים מיט

דעם לשון כמעט פון א סאקראטעס צו זיינע שופטים. — אות באות.
טאקע א מארקיון-אנשטעל, הגם דער נוסח אן אנדערער.
איז עס דען נישט קיין מעשה צום לאכן? ...

עס וואָלט אָבער זיין אַ גרויסער טעות צו זען אין אַט דעם
אַנשטעל פֿון ראַדיטשעוון בלויז נאָר אַ פּערזענלעכן געלעכטערישן
כאַראַקטער-שטריך און מער גאַרנישט.

אין אַט דעם אלט-פרענקישן אַנשטעל האָט זיך גאַר בעצם
אַנטפלעקט פֿאַר אונז די גאַנצע געשטאַלט פֿונם רוסלענדישן פּראָ-
פּעסאַרין-ליבעראַליזם בכלל.

דער גאַנצער רוסלענדישער ליבעראַליזם, לויט דעם, ווי מיר
האַבן אים געזען און נאָענט באַקאַנט זיך מיט אים אין משך פֿו
זיין הונדערטיעריקער געשיכטע, איז דאָך אייגנטלעך טאָקע געווען
נאָר אַ גלגול בלויז פֿון יענער פּאָ עדיקער, אַנבלאָטיקער עפּאָכע
אין מערב-אייראָפּע, בעת פֿאַרוקן, פּיזשמעס, קרינאַלינעס, טאַטעס
אין קינדערישע מייטקעלעך, קאַרנאַואַל-מאַסקעס און פֿאַרשידענע
גרימירונגען זענען גאַנץ ערנסט פֿאַרוואַנדלט געוואָרן, אפילו אינם
טאַג-טעגלעכן געברויך, אין די נייטיקסטע שטוב-און-גאַס חפּצים,
און אַרטיסטישע חנדלעך — אפילו אין נאַטירלעכסטע תּנועות...
באמת: דער רוסלענדישער רעוואַלוציאַנער, למשל, וואָס פֿאַר

אַ שפּאַגל-נייע אידעען ער זאָל נישט פֿאַרמאַגן און ווי אַלעוועלעך
און ווי אַלמענטשלעך ער זאָל נישט זיין, איז דאָך תּמיד אייגנטלעך בעצם
געווען, לויט זיינע אויסערלעכע מאַנירן, לגמרי אַ שטוביקער און
אייגענער מענטש, סיי אינם איצטיקן רוסישן לעבן און סיי אפילו
אין דער רוסישער געשיכטע: דער זשאַנדאַרם פּלעגט נאַכשפּירן
דעם רעוואַלוציאַנער און נאָכדעם אויפהענגען אים, און דער רעוואַ-
לוציאַנער פּלעגט נאַכשפּירן דעם זשאַנדאַרם און נאָכדעם וואַרפֿן
אין אים אַ פּאַמבע.

ביידע האָבן דאָך כמעט אויף איין און דעמזעלביקן לשון גע-
רעדט, און דער זייטיקער עולם האָט טאָקע ביידנס שפּראַך פֿאַר-
שטאַנען: דאָס איז געווען אַ היימישער שמועס...
און דעריבער טאָקע האָבן אפילו די פֿאַרביטערטסטע שונאים

פֿונם רעוואַלוציאַנער דאָך געמוזט מודה זיין, אַז דער רוסישער

רעוואָלוציאָנער איז פונקט אזא רעאַלער פאקט, ווי דער רוסישער זשאנדאַרם גופא, און נישט עפעס פונם פינגער אויסגעזויגן. זיי זע-
נען ביידע, דער רעוואָלוציאָנער און דער זשאנדאַרם, געווען אזוי פארקנופט צווישן זיך, אז איינער אָן דעם צווייטן האָט ממש נישט געקאָנט אויסקומען, ווי אָן לופט צו עטעמען. זיי האָבן זיך אזש ווי גענייטיקט איינער אינם צווייטן, פדי דאָס לעבן זאָל זיין פול און האַרמאָניש.

אַבער דער רוסישער ליבעראַלער פראָפעסאָר ?

אין אָן אומגליקלעכער און פינצטערער שעה איז ער געבוירן געוואָרן, דער רוסישער ליבעראַל. פונם ערשטן טאָג אָן, וואָס ער האָט די ליכטיקע שיינ פון דער וועלט דערזען, איז ער געווען אַלעמען פרעמד און אומפאַרשטענדלעך, און פדי צו האַלטן זיך ווי עס איז, האָט ער געמוזט פסדר אינסעצירן און אפילו אין די שטאַרק ערנסטע מאַמענטן נאָר שפּילן ראַלעס. און אפילו אַט די ראַ-לעס, אגב, פלעגן אויך גענומען ווערן סירוב גאָר מן הצד, אין דער-צו נאָך עפעס מאַדנע פאַנטאַסטישע און אויסטערלישע. אַט, רמשל, דער שענסטער און דער בעסטער טאָג אין דער אומעטיקער און איינזאַמער געשיכטע פונם רוסישן ליבעראַליזם. דער פּרילינג-טאָג, וואָס די ערשטע ליבעראַלישע דומע האָט זיך געעפנט. דאָס איז דאָך געווען עפעס אַ פאַנטאַסטישער מאַסקו-באַל, וואָס מען האָט אפשר אזוינס נישט געזען, אפילו אין דער קלאַסישער צייט פון די מערב-איראָפּעיִשע מאַסקאראַדן.

אין אָן אַלטן קעניגלעכן פאַלאַץ, געבויט לויט דעם מאָדער-טאַנישן סטיל, באַוואַכט פון זשאנדאַרמען, האָבן זיך צונויפגעזאַמלט פינף הונדערט מענטשן, אומבאַוויסטע פּויערים אין באַרימטע גע-לערנטע, יעדער פון זיי אויף זיין שטייגער געקליידט, און אָן אַל-טער פראָפעסאָר מיט אָן אויסזען פון אַ רוימישן סענאַטאָר, פאַר-שטעלט פאַר אַ ספּיקער פון ענגלישן פאַרלאַמענט, האָט גערעדט רויק און זיכער, בפני קהל עם ועדה אינם צאָר ישן רוסלאַנד וועגן די אייביקע יסודות פון מלוכה-געזעצן, פּעלקער-פּרייהייט און מענטשן-רעכט, וואָס דאַרפן זיין אָפּגעהיט פון אַלעמען, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פון אויג, פדי דאָס איינקומעניש פון דער וועלט זאָל

זיך קאָנען האַלטן... אין הערנדיק האָט קיינער דערביי, אגב, אפילו קיין שמיכלענדיקע מינע נישט באַוויזן, אזוי אַרטיסטיש איז עס גע- ווען דורכגעפירט די ראָלע.

צי, א שטייגער, די צייט, אין וועלכער דער רוסישער פּויער, וואָס איז אַריינגעשלאָפּט געוואָרן אומזיסט אין אומנישט אין דער פרעמדער מערב-איראָפּעישער מלחמה, כדי סתם אין דער וועלט אַריין מדינות אין לענדער אײנצונעמען, האָט זיך פּלוּצלינג אויפֿ- געוויבן אין ווילד און סעקטאַנטיש אפילו די אײגענע מלוכה הרוּב געמאַכט.

בעת רוסלאַנד האָט געגוססט, האָט זיך אַ צווייטער פּראָפּעסאָר פאַרגרימירט אין דער געשטאַלט פון אַ באַוועגלעכן אַמעריקאַנישן פּרעזידענט און נישט אײנמאַטערנדיק זיך געשמועסט אויף אַלע גאַסן און געמאַרקן וועגן דער גרויסער וויכטיקייט פון אַרמײען און נייע לענדער-דעראַבערונגען פאַרן פּאַרלאָס-גייסט, אין אַזאַ מדינה, ווי דאָס געוועזענע רוסלאַנד, וווּ דער אײנציקער, וואָס האָט דאַכט זיך, אַקאַרשט געוועלטיקט און ווירקלעך אַ דעה געהאַט, איז גאַר געווען עפּעס אַ דאַרפישער פּויער, אַ מכשף...

און אַזאַ אזוי פּסדר:

די גאַנצע פּאַליטישע געשיכטע פונם רוסישן פּראָפּעסאָר- ליבעראַליזם איז דאָך, אײגנטלעך, אַ גרויסע סעריע פּרעכטיקע נאַוועלן, פיקאַנטע אַנעקדאָטן און גלענצנדיק-דעקאָראַטיווע אײנ- אַקטערס פון דעם לעבן און דענקען פון די „לעצטע מאַרקיון“ אין אײראָפּע...

אין ממש נשתומם צו ווערן, ווי שטאַרק מען האָט זיך עס אײנגעלעבט מיטן טעאַטראַלן לעבנס-שטייגער.

שטייענדיק שוין אפילו באַם טויטן בעט פונם געוועזענעם רוסלאַנד און זעענדיק מיט די אײגענע אויגן, ווי פּיינלעך עס ראַנגלט זיך מיטן טויט, האָט דאָך דער רוסישער ליבעראַלער פּראָפּעסאָר נישט אויפגעהערט פונאַנדערצוטיילן פאַר זיך און פאַר אַנדערע סצענישע ראָלעס. אַ קאָואַקן-גענעראַל פון די קובאַנער קאַלמיקן, געמאַכט פאַר אַ נאַפּאַלעאַן דעם ערשטן, און באַיאָפּטע אינגושן, בוריאַטן און קירגוזן — פאַר יענע אומשטערבלעכע פּראַנ-

צווישע גרענאדערן, וואָס האָבן העכער ווי מיט הונדערט יאָר
אזוי לעגענדאַריש גאַנץ אייראָפּע כּמעט פּון עק ביז עק דורכגע-
מאַרשירט, שיער טאַקע אַ נייע וועלט נישט באַשאַפּן. און וואָס
האַבן געהאַט די גרויסע זכּיה אפּילו שוין אויף דער עלטער, פּון
היינען באַזונגען צו חערן.

ס'פאַרשטייט זיך, אַז אַט דער רוסישער ליבעראַליזם פּונם
פּראָפּעסאַרן-שניט האָט סוף פּל סוף געמוזט לגמרי אונטערגיין:
מיט אַרטיסטישע אַנשטעלן — אמת, שיינע, גראַציעזע — און מיט
זשעסטן איבערגענומענע בירושה פּון די פאַרצייטיקע מאַרקיון,
האַט ער דאָך געהאַט בדעה, און גאַנץ ערנסט, אַזאָ סעקסאַנטיש
פּויערים-לאַנד, ווי רוסיאַנד, עפעס אין אַ מין מאַדערן ענגלישער
אַדער פּראַנצויזישער מלוכה צו פאַרוואַנדלען, און עס האָט נאַטיר-
לעך נישט געקאַנט אויסהאַלטן.

אפּילו די, וואָס האָבן זיך פּריער ממש געקויקט מיטן
„שפּילן“ פּון די רוסישע ליבעראַלע פּראָפּעסאַרן, האָבן זיי אויך אינאָ-
לעצטן מאַמענט פשוט מיט שטיינער פאַרוואַרפּן. און פאַרשעמטע
און צעטרעטענע זענען זיי אומדערבאַרמדיק אויף דער גאַס אַרויס-
געוואַרפּן געוואָרן, וווּ זייער לעבן איז געוואָרן הפּקר. און נישט
האַבנדיק וווּ דעם קאַפּ אַנצושפּאַרן, האָבן זיי זיך אַוועקגעלאָזט
וואַגלעך און וואַלגערן פּון אָנהייב צווישן די קאַזאַקישע מחנות אין
די סטעפּן-סטאַנציעס פּון די דאַנער, אַרענבורגער און קובאַנער
שבּטים, און נאָכדעם צווישן די כינעזער און מאַנגאָלן אינם הייטן
מזרח און וווּ די וועלט האָט אַן עק, וווּ זיי זענען איינזאַם און
פאַרוואַרפּן ביסלעכווייז אויסגעשטאַרבּן אין עלנט און אין פּיין.

אַט אזוי טראַגיש האָבן עס געענדיקט די בעצם אומטראַג-
שע רוסישע ליבעראַלן, די קלאַסישע קינסטלער און אַרטיסטן,
וואָס האָבן פּון תּמיד אָן, ווי אויסגעאיידלעטע און ווילדערצויגענע
ממש פיזיש קיין הויך קור אפּילו נישט געקאַנט פאַרטראַגן.

מיט זיי אייניגעם, מיט אַט די רוסישע ליבעראַלן איז דאָך
אַבער אויך אַפּגעשטאַרבּן די שיינקייט פּונם סאַמע פּיינעם לעצטן
אַנשטעל — אפּשר טאַקע פּונם סאַמע לעצטן פּיינעם אַנשטעל אין
אייראָפּע, — און אַנשטאַט דער מאַסקע פּונם פאַרשידנפאַרבייגן און

לוסטליקן קארנאוואל און פונם חנעוודיקן, גראציענן אין יום-טוב-
דיקן „מארקיוז“ וועט פארנעמען דעם איבן-אָן דער קאַמעדיאַנט,
דער פּאַיאָן און דער קופּלעטיסט פונם שאַנטאַן און קינעמאַטאָגראַף
און בכלל דער אָפּנהאַרציקער און דער בעל-תּכלית, דער זאַטער
און דער גרויער, פּוננאַנען ער זאָל נישט שטאַמען: זיינע שווע-
דע און גענעגלטע טריט הערן מיר דאָך שוין...

געטער-קריגן

ווינטער פון יאָר 1918, אינם ערשטן יאָר פון די בירגער-קריגן אין רוסלאַנד, צווישן די קאָלמיקן-סטעפעס. אַ באַוואַפנטע רייטער-מחנה פון די רוסלאַנדישע רויטע, קאָ-מוניסטישע חיילות, וואָס האָבן דעמאָלט חדשים נאָכאַנאַנד אומגע-מאַרשירט מיט פיער און מיט שווערד איבער די שטעט און אַאויִלן פון קובאַנער געגנט, פירנדיק אַ בלוטיקע און האַרטנעקיקע מלחמה מיט אַן אַרטיקן קאַזאַקן-שבט, — איז גאַנץ צופעליק בלאַנדזשענ-דיק פאַרקראַכן אין אַ קאָלמיקישן אָן-אַ-זייט דערפֿל. אַט דאָס דערפֿל אָבער איז נישט געווען קיין פשוטער ישוב: נאָך גאָר פון קדמונים אָן איז עס געווען דאָס אויסדערווילטע היי-ליקע אַרט, וווּ עס האָט גערוט אין אַ מירמלשטיינערנעם משפּן דער קאָלמיקישער הויפט-גאַט, דער עלטסטער ממונה און העכסטער באַשיצער פון פּאַלקס-געווינטקייט, פון לאַנד-גערעטעניש און פּרוכ-פערקייט פון די פלינק-בליצנדיקע סטעפּן-פּערדלעך און די איינוווי-נער פונם דערפֿל זענען געווען בלויז די נאַענטסטע פּהנים פון דעם-דאָזיקן גאַט.

אמת, אַט דער גאַט גופא איז אפילו געווען לויט זיין וויקס אַ קליינער, טאַקע גאָר אַ פיצינקער, — סך הפֿל אפשר צוויי פינג-גער די הייך, מיט אַ פּלאַטשיק, קאָלמיקיש פּנימל, מאַנצינקע פאַר-שווומענע אייגעלעך און שיטער און שפיציק בערדעלע, — דער-פאַר אָבער פון לויטער גיין-גאַלד, און מחמת זיין געוואַלטיקער חשיבות האָט קיין שום ילוד-אשה, אַ חויץ די עטלעכע געציילטע פּהנים-גדולים, מיט אים קיינמאַל פּנים אל פּנים נישט געטאַרט אַנקוקן זיך.

אגב, לויט די דינים און געבאָטן פונם גאָלדענעם קאלמי-
 קישן הערשער, איז אין אלע צייטן פונם יאָר, שטענדיק און פסדר,
 דאָס משכן פראַנק און פריי מיט אָפענע טירן געשטאַנען, און לעבן
 דעם משכן האָט טאָג ווי נאַכט אַ לאַנגער שטורקאַץ, ווי אַ נר-תמיד,
 געברענט, פדי יעדער פאַרבייגייער זאָל וויסן און געדענקען, אַז
 ער טרעט בעת מעשה אויף הייליקער ערד, און דערבער די שיך
 אַראָפּציען פון די פיס און דעם וועג-שטויב אָפּטרייסלען פון זיך.
 בעת די באַוואָפנטע רוסלענדישע רייטער-מחנה איז אינם
 דערפֿל אַריינגערעטן, זענען אָט די פּהנים, לויט זייער ירושה-
 שטייגער, אַנטקייגן אַרויסגעגאַנגען מיט ברויט און מיט זאַלץ, פאַר-
 רויכערט-געבראַטן שעפּסן-פלייש, לאַגלען פּויל מיט וואַסער, ברכות
 אָן אַ צאָל, און הכנסת-אורחמדיק אָפּגעפירט די מידע און פונם
 וועג אויסגעמאַטערטע קאַמוניסטן אין אַ געצעלט. זייערע ביינער
 אויסצוגלייכן. . .

צופרידן פון אַזאָ פיינעם קבֿלת-פנים און פונם אומגערעכטן
 פּל-טוב, זענען זיי דאָ עטלעכע שעה אָפּגעשטאַנען, און באַגינען,
 בעת די קאַלמיקישע פּהנים-גדולים האָבן זיך רויק נאַכן פּלוצלינג-
 דיקן טומל געדרעמלט, דאָס דערפֿל פאַרלאָזט. פונקט ווי קיינער
 פונדאַנען האָט נישט געוואָסט, צוליב וואָס און פונדאַנען אָט די ריי-
 טער האָבן זיך אָנגעטראָגן, אָט אַזוי האָט מען דאָ אויך קיין שום
 השגה נישט געהאַט, ווהין, אַ שטייגער, זיי האָבן זיך עס אָפּגע-
 טראָגן, בעת זיי זענען ווי בשתיקה נעלם געוואָרן פונדאַנען.

און אין דער הייליקער רעזידענץ פונם קאַלמיקישן הויפּט-
 נאָט איז ווידער געוואָרן גנאָדיק-שטיל און שקיעהדיק-פאַרטראַכט,
 זי עס איז געווען פריער און תמיד.

נאָר אָט ממש טאַקע אַ מעשה-נורא:

שוין אַרויסטרעטנדיק פונם דאָרף, האָבן די פאַרבלאַנדזשעטע
 רוסלענדישע קאַמוניסטן גאָר אומגערון אָן דעם פּלאַקערדיקן נר-תמיד
 אָנגעשטויסן זיך. מחמת פשוטער נייגיריקייט אינם משכן אינעוויי-
 ניק אַריינגעשטופּט זיך, און, איבערטאַפּנדיק דאָ פאַרשידענע מאָדנע
 חפּצים, דעם נסיון נישט געקאַנט ביישטיין און דאָס גין-גאָלדענע

געטעלע מיטן פלאטשיקן פנימל צווישן די פלי-זין און פראוויאנט-
חפצים אריינגעשטעקט...

עטלעכע טעג האָט מען זיך אינם דערפל גאַרנישט געכאַפט
צו אַט דער אבדה: ווינטער זענען מתפללים זייער ווינציק און די
כהנים גדולים באווייזן זיך זייער זעלטן פאַר גאָט. נאָר אַט איז
קראַנק געוואָרן איינער פון די חשובסטע קאַלמיקישע שופטים און
מען האָט געגעבן צו וויסן די עלטסטע דינער פונם קאַלמיקישן באַ-
שיצער, זיי זאָלן שטאַרק בעטן פאַרן געזונט פון דעם שופט...

אין ווייט-לייגענע קליידער און מיט אַש די קעפּ באַדעקט
זענען די כהנים אינם משכן אַריין די שליחות אויסצופירן. ווי
אַבער זיי האָבן נאָר די שווער אַריבערגערעטן, האָבן זיי תיפוף
טאַקע דערזען, וואָס דאָ האָט געטראָפן: דער אַלמעכטיקער גאָט
איז פאַרשוונדן פון זיין אייביקער רוי...

ווער אָבער איז עס אַט די זינד באַגאַנגען? ... מסתמא
יענע באַוואָפנטע לייט, וואָס זענען פונם צפון-לאַנד געקומען! ...
און שליחים מיט טרומיטערס זענען אַוועק איבער אַלע
אַוואָלן, סטעפעס און מדבריות, אַנזאַגן אין אַלע ווינקעלעך פונם
געדיכט-גראַזיקן לאַנד די אימהדיקע בשורה.

אויסגעהערט האָט דאָס קאַלמיקן-פאַלק אַט דעם טרויעריקן
אַנזאַג און, נישט טראַכטנדיק לאַנג, אַלע ווי איין מענטש, די צע-
שפרייטע טאַבונעס צונויפגערופן, אַרויפגעזעצט זיך אויף די קלייב-
וויסקע שפרינגענדיקע סטעפן-פערדלעך און אַוועקגעלאָזט זיך —
וואהין די אייגן וועלן טראָגן — אויפזוכן און באַפרייען פון די
רוצחישע הענט דעם דערלייזער און באַשיצער. ווי פּייל פון בויגן
געטראָגן זיך איבער די גלאַטע לאַנקעס, ביז זיי האָבן זיך לסוף
באַגענט הינטער דער שטאַט יעקאַטערינאַדאַר מיט די רוסלענדישע
קאַמוניסטן.

און אַט דאָ איז עס פאַרגעקומען אפשר די שרעקלעכסטע
בלוט-פאַרגיסונג, וואָס רוסלאַנד האָט נאָר געזען און וואָס וועט נאָך
אפשר דורות-לאַנג דערציילט ווערן אין די פעטערבורגער און
מאַסקווער אַרבעטער-קוואַרטאַלן און אין די דאַנער שאַכטעס, ווי אַ
שוואַרצע מגפה-לעגענדע. טויונטער מענטשן זענען פון ביידע

צדדים, ווי פליגן געפאלן. כמעט קיינער פון זיי האָט זיך נישט
אומגעקערט לעבעדיקערהייט פונם שלאכט-פעלד...
דאָס גאלדענע געטעלע אָבער האָט זיך פונדעסטוועגן פאַרט
נישט געפונען — פאַרפאלן!

אַט די אויסטערלישע געשיכטע איז אַ געשעענער פאַקט. און
דווקא אַט דער פאַקט איז, דאַכט זיך מיר, דער וויכטיקסטער דאָ-
קומענט אין דער געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציע.
עס קומט פאַר אַ בלוטיקע מלחמה צווישן קאַלמיקן און קאַ-
מוניסטן. פאַר וואָס אָבער? ...

פאַרשטייט זיך, נישט מחמת דעם, וואָס זיי זאָלן פירן צווישן
זיך אַ מחלוקת עפעס פאַר אַ ירושה-חלק: דווקא אזא האַלב-ווייל-
דער נאַמאדן-שבט, ווי דאָס קאַלמיקישע פאַלק, וואָס ציט זיין
זיונה פונם הפקר-סטעפּ און פון פערד-טאַבונעס, וואָלט מסתמא,
בתוך, זייער גרינג איינגעגאַנגען אויף אלע פאַרלאַנגען פון די
רוסלענדישע קאַמוניסטן.

די קאַלמיקן זענען בעצם אַרויסגעגאַנגען שלאָגן זיך בלויז
דערפאַר, ווייל אַ באַוואָפנטע רייטער-מחנה פונם צפון-לאַנד האָט
זייער גאַט אין געפאַנגענשאפט צוגענומען. פאַקטיש, הייסט עס,
איז דאָ פאַרגעקומען נישט סתם עפעס אַ מלחמה, נאָר אַ געטער-
קריג.

בנוגע אָבער צו דער רוסישער מדינה, ווי אַ מלוכה, איז
דאָך דאָס נישט גלאַט עפעס אַן אויסטערליש. עקזאָטיש מעשהלע,
נאָר טאַקע דאָס געוויינטלעכע, דאָס טאַג-טעגלעכע פון איר גע-
שיכטע, זינט מאַסקווע האָט אָנגעהויבן אויף פרעמדע פעלקער און
לענדער צו קעניגן ביזן היינטיקן טאַג. פסדר און אָן אַן אויפהער
נעטער-קריגן:

אַט צוליב וואָס, אשטייגער, האָט זיך דאָס רוסלאַנד געיאָגט
צו באַהערשן די וועלט?

באמת: מערב-אייראָפּע פאַרמאַגט אויך אזוינע מדינות, וואָס
זענען פונקט ווי רוסלאַנד, אַרויסגעטרעטן מיט דער שווערד נייע

לענדער צו פארגעמען. אָבער געטון האָבן זיי דאָס נישט סתם אַזוי זיך, און נישט פּדי אַ העלדיש גבורה-שפּיצל צו באַווייזן. די היסטאָרישע נויט און די שטיבליקע דחקות האָט זיי דערצו געטריבן מיט געוואָלט.

באַ זיך גופא אינדערהיים איז גמש נישט געווען וווּ אַהינ-צוטון זיך פון ענגשאַפט, און זיי האָבן געמוזט אַריינשפּאַרן זיך אין דער פרעמד מיט גוטן צי מיט ביזן. אָט די ענגלענ-דער — אגב, אפשר די מיושבדיקסטע מענשטן אין דער וועלט — פלעגן דאָך נאָך אַזש מיט הונדערטער יאָרן צוריק זייער היימישן, איינגעפונדעוועטן און פאַרוואַלקנטן אינול פאַרלאָזן און עפּשט ווי נע-וונדיקעס אַומוואַנדערן איבער אַלע ימים, זוכן יבשה-ערטער, וווּ דעם פאַרוואַגלטן קאַפּ אַנצושפּאַרן. צי די דייטשן — בכלל אַ פאַלק, וואָס רייבט זיך פּסדר, דאַכט זיך, לעבן דער אייגענער שטוב און פונדעסטוועגן שוין גאַר פון לאַנג אַן נאָך, די נאַענטסטע און ווייטסטע טיילן פונם פּדור-הארץ מיט אייגענע ישובים פאַר-פלייצט, פונקט ווי די אייראָפּעישע רעוידענץ-שטעט מיט מלכים און מלכות...

אַט דאָס אָבער איז דאָך טאַקע די סיבה, וואָס די דידאַויקע מדינות, פאַרכאַפּנדיק עפעס אַ ניי לאַנד, פלעגן תיכף ממש מיט לייב און לעבן אין דעם אַריינקריכן, בויען און פלאַנצן, ווי אין אַן אייגענער איינקומעניש, פאַרוואַנדלען עס עפעס אין אַ געבוי-רענער מלוכה.

דייטשן און ענגלענדער האָבן פשוט אין ערד זיך געניי-טיקט, אין ממשותדיקער ערד, און פּדי אָט די ערד, וואָס איז מיט בלוט אַנגעקומען, וואָר זיין פּרוכטבאַר, פלעגן זיי זיך אַזוי שטאַרק פאַרקניפן פון אַלע זייטן מיט די פּריערדיקע תושבים, אַז עס איז געוואָרן פּמעט ווי אוממעגלעך זיי פונאַדערצופלאַנטערן. און מיר זעען אויך טאַקע: ווי ביזן-פאַרביסן עס זאָלן נישט זיין די פּעל-קער פון די מערב-אייראָפּעישע מדינות איינע אויף די אַנדערע, פונדעסטוועגן, אַז עס קומט אַ שווערע מינוט, רעדן זיי זיך בעצם פאַרט ווי עס איז ציוניף, אָדער זיי צעשיידן זיך נישט, לכּל-הפּחות, אַזוי לייכט.

דאָס איז דאָך שוין די טבע פונם לעבן מיטאנאנד, וואָס
עס טרייבט ממש מיט בייטשן צו זוכן פסדר אויסוועגן. . .
אַט אזוי האָט זיך עס צונויפגעקייטלט די געשיכטע אין די
מערב-אײראָפּעישע מדינות, און מחמת דעם, אַגב, האָט זיך עס
דאַרטן טאַקע אויסגעשיילט אַזאַ מאַדנע-קונציקער מלוכה סדר.
אַבער דאָס יאָגעניש נאָך נייע לענדער אין רוסלאַנד?
פונקט ווי די אַראַבישע נאַמאַדן-שבטים, וואָס זענען מיט
דרייצן הונדערט יאָר צוריק אַרויסגעקראַכן פון צווישן די אַראַבי-
שע מדבריות, און איינמאַל, ווי אינמיטן דער נאַכט, געפירט פון די
הימל-שטערן, פּמעט אַ האַלבע וועלט פאַרכאַפט, — האָט אויך דאָס
רוסישע פּאָלק איינגענומען פרעמדע לענדער, פּאַקטיש נישט מחמת
דעם, וואָס עס זאָל דערשפּירן אַ מאַנגל אין ערד גופא: אַרום און
אַרום איז דאָך געווען טאַקע שוין צופיל רחבותדיק.
דידאָזיקע נייע לענדער האָבן זיך ס'רוב גאָר באַקומען בהיסח-
הדעת.

אַט, אַ שטייגער, אַזאַ פּאַקט: עפעס אַ רויבער-באַנדע, וואָס
איז מיט איר עלטסטן פון אונטער דער הליה אַנטלאָפן, האָט זיך
בלאָנדזשענדיק און אויסגעהונגערט אין אַזאַ גרויסער מדינה ווי
סיביר פאַרשלאַפט, און פּדי אומצוקערן זיך אומבאַשטראָפּט צוריק
אין די היימישע וועלדער, האָט די רויבער-באַנדע אָט די ווייטע
און ווילדע מדינה אין די הענט אַריינגענומען און געשענקט זי
פאַר אַ מתנה, אַנשטאַט מחילה-געלט, דעם אייגענעם קיסר.
נישט גענייטיקט זיך אין „נייער“ ערד, איז דאָס רוסישע
פּאָלק טאַקע קיינמאַל נישט געגאַנגען פּמעט מיטן גוטן ווילן צו
באַזעצן זיך היימיש אין אָט די פרעמדע לענדער. די צוגעקומע-
נע פעלקער זענען פּתוּך, ווי פּריער, געבליבן פאַר זיך און אַפּ-
געזונדערט. און פּדי די צעשפּליטערטע און צעוואַרפענע מדינה,
וואָס האָט אַזש ביז אַ זעקסטל פון דער וועלט דערגרייכט, זאָל
נישט אומקומען. האָט זיך אַפּגעשטעלט בעצם נאָר איין תּרופּה:
די געטער פון די איינגענומענע לענדער אויסצוראַטן און
אַנשטאַט זיי אָפּן און הויך אַנידערשטעלן, ווי אַ הערשער, דעם
אייגענעם גאַט, וואָס זאָל אַלעמען האַלטן אין דער מורא. . .

קיין אנדערע תרופה האָט דאָ טאַקע גאַרנישט געקאַנט זיין.
דאָ איז דאָך נישט געווען דאָס פאַלק גופא, דאָס לעבעדיקע פאַלק,
וואָס זאָל באַוואַכן די נצחונות פון דער מדינה...

און אַט אין דעם פאַקט, אגב, שטעקט עס טאַקע, דאַכט זיך
מיר, די סיבה, וואָס רוסלאַנד האָט זיך אין אַ משך פון דורות בשום
אופן נישט געקאַנט דערהייבן אָדער אפשר גאָר אַראַפּלאָזן צו דער
מדרגה פון אַ מאַדערנער אייראָפּעישער מלוכה.

ווי באַלד די פראַוואַסלאַווע צערקווע געוועלטיקט איבער
אַלע אנדערע געבעט-היינער, און נישט דאָס רוסישע פאַלק אי-
בער די באַזיגטע אומות, — מוז שוין טאַקע דער הייליקער סינאָד
זיין פאַר אַלעמען אויך דער איינציקער געזעצגעבער פונם לעבן
בכּלל. דאָס איז לאַגיש און אויסגעהאַלטן, פונקט ווי עס איז לאַגיש
און אויסגעהאַלטן, למשל, וואָס אין רוסלאַנד פלעגט מען פאַרן אַפּ-
זאָגן זיך פונם פראַוואַסלאַוונעם גלויבן משפטן, ווי פאַר פעלשוונג
אַנטקייגן דער גאַנצקייט פון דער מדינה.

די פראַוואַסלאַווע אמונה איז דאָך פאַקטיש געווען די איי-ג-
ציקע, וואָס האָט באַשיצט די מדינה-גאַנצקייט...

און דעריבער איז עס אויך ווי אַנגעמאַסטן פאַר רוסלאַנד,
וואָס מען פלעגט דאָ אָפט אַזוי הויך דערהייבן משומדים פון אַלע
גלויבנס, און די פוילישע קאַשטשאַלס פאַרוואַנדלען אין צערקוועס,
די קשאַנדזן פאַרשיקן אין געפּענגעניש פאַרן אַריינזאָרפן בפרהסיא
עפּעס אַ קאַטויליש וואָרט, די אַרמענישע קלויסטערס פאַרחתמענען
און דאָס הייליקע געלט פאַרנעמען אינם „אוצר-המלך“ די אונג-
אַטן אין ווייס-רוסלאַנד און אין אוקראַינע, ווי אַלע איבעריקע
אמונות, רודפן ביזן בלוט, און די יידן האַלטן מחוץ-למחנה.

דאָס אַלץ איז געווען ווי אַנגעמאַסטן און אנדערש האָט עס
גאַרנישט געקאַנט זיין.

רוסלאַנד האָט דאָך געפירט געטער-קריגן, און אַ מדינה,
וואָס פירט געטער-קריגן, מוז אויך רעגירט ווערן לויט געטער
ראַנגען. געטער לויט זייער טבע אָבער גייען נישט אויף „אויסוועגן“,
געטער מאַכן נישט קיין פאַרלאַמענטן, געטער פרעגן נישט קיין

עצות, און מענטשן קאנען פאר זיי קיין פשרות און געזעצן נישט אויסטראכטן אין נישט אַנשרייבן. געטער רעגירן אליינהערשעריש.

כמעט עטלעכע הונדערט יאָר האָט זיך עס אָט אַזוי גע-
צויגן — אפשר טאָקע די לעצטע „געטער-קריגן“ אין אייראָפּע —
און פּלוצלינג איז עפעס אַ ווונדער געשען:

דער גרויסער אַלמעכטיקער און אַלעזשנדיקער פּראָוואַ-
סלאָוונער רוסישער גאָט איז געפאלן און מיט אים איננינעם איז
אויך די גרויסע מדינה צעשאַטן געוואָרן (נאָר אויף אים אליין
האָט זי זיך דאָך סוף פֿל סוף געהאַלטן). און די אַלע לענדער
וואָס זענען געווען אָנגעזאַפט מיט דער גליענדיקער און מיט דער
שווערער לופט פֿון די רויכיקע געטער-מזבחות, האָבן זיך דער-
שפּירט עפעס, ווי באַשפּריצט מיט פּרילינג-טוי און אויף גרינע
לאַנקעס... *

דער איינפאַל אָבער מיטן פאַרשוונדענעם קאַלמיקישן גאַל-
דענעם געטעלע, וואָס דערמאַנט די ביבלישע „תרפים-מעשה“, אי-
דאָך אַ סימבאָלישער צייכן פֿון דער רוסישער געשיכטע.
אפילו די רוסישע קאָמוניסטן האָבן אויך נישט געקאָנט
אויסמיידן פּאַקטיש קיין געטער-קריג.

נאָר דערדאָזיקער פּאַקט האָט דאָך אַ געוואַלטיקן זינען.
באַמת: נישט די ליבעראַלע אייראָפּעיִש-אפיקורסישע רע-
פּובליקאַנישע אידעע איז דאָך בכח ווידערצושטעלן רוסלאַנד. כּד-
צו פאַרזייניקן דאָס געוועזענע רוסלאַנד, מוז דאָס רוסישע פּאַל-
פּאַרמאַגן נישט קיין פאַרלאַמענט, נאָר אַ גאַט, וואָס וואָל אויך רע-
גירן געטעלעך. דאָס הייסט דיקטאַטאָריש, איבער די פאַרשידע-
נע פעלקער און מדינות, וואָס זענען סיי פיזיש און סיי גייסטיג
אַזוי אָפּגעוונדערט און ווייט.

אַט די עובדה אָבער קאָן אויף זיך נעמען נאָר דער אַלטער-
רוסישער גאַט — די פּראַוואַסלאַויע און איר ממונה אויף דער
ערד — דער צאַר, אָדער די נייע רוסיש-פּויערישע רעליגיעזע
סעקטע — דער קאָמוניזם און זיין שליח אין דער וועלט — די
רויסע אַרמיי.

בעת עס האַנדלט זיך וועגן אַ גאַנץ און גרויס רוסלאַנד,
ווי עס איז געווען פּאַרצייטנס, איז קיין אנדערער אויסוועג נישטאָ.
און דעריבער טאַקע, דאַכט עס מיר, אז די מלחמה צווישן
די קאַלמיקן און די רוסישע קאָמוניסטן פאַר די געגנבעטע „תּרפּים“
איז ממש אַ סימבאָלישער צייכן פון דער רוסישער געשיכטע.
ווי נאָר די רוסישע קאָמוניסטן האָבן אויף זיך איבערגע-
נומען די מדינה, זענען זיי גלייך אַרויסגעטרעטן און האָבן גע-
מוזט אַרויסטרעטן אין אַ קריג פאַר און קעגן געט ער.

דער אומבאפֿלעקטער

(ג י ק א ל א י ט ש א י ק א ו ו ס ק י)

אין איינעם פון די שענסטע זאָלן אין פאָרין האָבן זיך צו-
נויפגעזאמלט די אָנגעזעענסטע רעוואָלוציאָנערן פון רוסלאַנד, אום
צו פייערן דעם יובילעום פונם פאטריאַרך פון זייערן, פון ניקאָלאַי
טשייקאָוסקי.

אן אָונט געווידמעט דעם פינף און זיבעציק יעריקן גע-
בורטס-טאָג פון דעם, וואָס האָט, אינם פאָרלויף פון פינף און פופ-
ציק יאָר נאָכאנאנד כסדר געפירט אַ שטרייט פאַר פרייהייט און
גערעכטיקייט, פאַר דעם ווילשטאַנד פונם פאָלק און פאַר דעם
גליק פונם איינצלנעם.

די ווענט פונם זאָל זענען, בעת-מעשה, דעקאָרירט מיט ביל-
דער, וואָס האָבן דעם אָנבליק פון איקאָנעס-געשטאַלטן. אָן אַ צאָל
הייליקע, דאָס זענען בילדער — מענער און פרויען — פון מאַר-
טירער, אומגעקומענע אויף תליות און אין קאָזעמאַטן; אָנגעהויבן
פון די פירשטן-דעקאַבריסטן, וואָס האָבן רעוואָלטירט קעגן ניקאָ-
לאַי דעם ערשטן אינם יאָר 1825, און פאַרענדיקט מיט די פאָלקס-
טימלער-אינטעליגענטן, וואָס האָבן זיך געשטעלט קעגן די דיקטאַ-
טאָרישע קאָמוניסטן אינם יאָר 1917. און פונקט, ווי בילדער אויף
די ווענט, אַזוי איז דאָ אויך דאָס לעבעדיקע פובליקום — דורכ-
אויס אַזוי-גערופענע „ליכטיקע פערזענלעכקייטן“. אויף מיילן ווייט,
דאָכט זיך, טריפט פון זיי מיט יושר און מיט ליבע. מערסטנס
טייל לאַנגע, דארע, באַיאָרטע פאַרשוניען מיט לאַנגזאַמע טריט
און שמייכלענדיקע פנימער.

אין גרופן זענען זיי צעטיילט: די דאָזיקע איסדער־וויילטע. אייניקע זענען אין פארשידענע צייטן געווען פארארטיילט צום טויט און בלויז דורך אַ צופאל געבליבן לעבן; אנדערע, יאָרן לאַנג, אזש פון קינדהייט אָן, געפייניקטע אויף קאטאָרגע, געשמידט אין קייטן, אָדער געוואלגערט זיך נאָקעט און באַרוועס אין די סי-פירער טונדרעס; פאראן אפילו אזוינע, וואָס זענען געווען אויף אייביק פארשפארט אין דער שליסל־בורגער פעסטונג; און נישטאָ, דאָכט זיך, קיין איינאייניקער פון אַט די געסט, וואָס זאָל נישט האָבן ווען עס איז פארוזכט דעם טעם פון צארישער טורמע.

זיי ווארטן עס דאָ אלע אויף דעם בעל-שמחה, וואָס האָט זיך עפעס אזוי פארשפעטיקט. זיצט מען דערווייל און מען פארציילט מעשיות, מעשיות, וועגן די אייגענע ליידין, וואָס יעדער פון זיי האָט איבערגעטראָגן, שפאנענדיק אויף דעם דערנער-וועג פונם רוסלענ-דישן הונדערט-יעריקן בונט.

שוידערלעכע געשיכטעס; שמיץ, קארצער, הונגער-שטריק, צוואנג-דורשט, דערביי אילוסטרירן זיי נאָך, די פארוואַלטע, זיי-ערע דערינערונגען מיט קאָנקרעטע ביישפילן: מען צייגט איינער דעם צווייטן צייכנס, וואָס זענען פארבליבן פון יענע צייטן, אָפגע-שטעמפלט אויף געוויסע טיילן פון זייערע קערפערס, און פונדעסט-וועגן הערט מען נישט בעת-מעשה פון קיינעם אפילו קיין איין שלעכט וואָרט קעגן די הענקער און פייניקער גופא. עס ווייעט פון זיי, פון די דאָזיקע לייט, מיט גענאָד און פארגעבונג צו אלץ און צו אלעם. גיין, זיי ווילן קיינעם נישט באַשוילדיקן, די נאטור פון זיי מענטשן איז דאָך אזוי שוואַך און דער נסיון פונם לעבן איז דאָך אזוי שטארק. היינט, ווי האָט מען עס צו ווענען נישט איז טענות? ...

ענדלעך קומט אריין דער זקן, דער יובילאַר, אַרומגערינגלט מיט אַ סוויטע פון פאָרערער און פארערערנס, וואָס קלעבן זיך צו אים מיט בלויזען-קרענק, ווי דאָרפישע פויערים און פויערטעס מיט ברויט און זאלץ צו אַ באַליבטן פאַפּ.

אין אים, אוב, אין דעם אַלטן טשאַקאווסקין, איז ווירקלעך פאראן עטוואָס פון אַ גייסטלעכן, לויט די פארציטיקע פרימיטיווע

פֿאַרשטעלונגען. אַ ריזיקע פיגור מיט אַ לאַנגער שעועלור און מיט
אַ פֿאַרד ביז דער גאַרטל. ער דערמאָנט עפעס אָן דעם נביא משה
פון מיקעל אַנדזשעלאָ.

דאָס פּיבליקום, באַגעגענענדיק אים, שטעלט זיך אַוועק, אַלע ווי
איין מענטש, אויף די פיס. און דער ענטוויאָום איז אַזוי גרויס, אַז
פיל פון די אַנווענדע באַגריסן אים, בוקנדיק זיך ממש ביז דער
פֿאַרלאַגע פֿאַר אים.

איך ער, דער רעוואָלוציאָנערער פֿאַטריאַר, איז שטאַרק
גערייט. ער קושט זיך מיט יעדן, וואָס מאַכט זיך נאָר אונטער דער
האַנט. טרערן שטייען אים אין די אויגן און ער ווערנט זיך אַזש
פון אויפֿרעגונג גלעטנדיק די באַרד.

אַ זעלטענע שמחה, באַמת, אַ יום־טוב פון לויטערן גייסט און
פון הומאַניטאַרער מענטשלעכקייט. האָט שוין דען אָבער ווען עס
איז געטראָפֿן אויף דער ערד צווישן מענטשן אַזאַ סאַרט פּרייד,
וואָס זאָל מיט עפעס וואָס נישט פֿאַרשטערט ווערן? און אויך
מיט דעמאָיאָקן יום־טוב האָט דאָ פֿאַסירט אַט די אייביקע
צרה. איינפֿאַך סקאַנדאַליעז. און דערצו — פֿאַר אַלעמען אַזוי
אומגעריכט.

בעת אַלע באַגריסן אים אַזוי האַרציק, דעם אַלטן רעוואָלוציאָנער
ציאָנערן פירער, שאַרט זיך צו עפעס אַ קליין ראַכטיש פֿאַרשויןדל,
מיט אויסגעקרוּמטע פּיסעלעך און מיט אַ שווינדזיכטיק פּנימל און
שטעקט אויך אים אַ האַנט. נאָר דער אַלטער רעוואָלוציאָנער, ווי
עס ווייזט אויס, קאָן עס. דאָס פֿאַרשויןדל, אַלס אַ נפּש, מיט
וועלכן אַנשטענדיקע מענטשן חברן זיך נישט. ער נעמט באַ אים
נישט אָן די אויסגעשטעקטע האַנט.

צעכליפּעט זיך דאָס ראַכטישע פֿאַרשויןדל און מאַנט זיין
קרוודע:

— מיט וואָס, — פּרעגט ער ציטערנדיק — האַב איך זיך
עס פֿאַרזינדיקט, וואָס איר באַליידיקט מיך אַזוי? ...
ענטפֿערט אים דער יובילאַר שטרענג און מיט געשלייפּטע
ווערטער:

— דו, — זאָגט ער צו דעם קליינעם מענטשעלע, — האַסט

זיך באַשמוצט מיט דעם, וואָס דו האָסט זיך פאַרקויפט צו די בלוז-
טיקע פיינט פון אונזער פּאָלק און דעריבער קאַנען מיר ביידע
נישט שטיין אויף איין ברעט... — דערקלערט ער קאַטעגאָריש
און גרימצאָרנדיק.

פּאָלט דאָס צעפּודלטע נפּש' אַרויס פון די האַלאַבלעס און
צעבריקעוועט זיך:

— מיין אַרבעט באַ די באַלשעוויקעס איז דאָך בלוז אַ
טעכנישע, נאָר אַ קאַנצעלאַרישע!... — צעטענהט זיך עס.

דער פעסטער זקן אָבער ווערט נישט נתפּעל פון דעם פּאַר-
שוידלעס טענות:

— ביסטו, הייסט עס, אַ טעכנישער פאַררעטער, אַ קאַנצעלאַ-
רישער!... — האַקט ער אָפּ סאַרקאָסטיש.

הייבט אָן דאָס שוואַכע בריאהלע צו בעטן פאַר זיך איינ-
זעעניש און צו זוכן אויף זיך אַ זכות:

— דאָס ווייב, — פּישטשעט עס, — איז קראַנק... אַ פּיצל
קינד... נישט געווען קיין אַנדערער אויסגאַנג!... — זיפצט עס
און קרעכצט.

נאָר דאָ פאַרלירט שוין דער אַלטער ריז אינגאַנצן זיין גע-
דולד. ער באַגונגט זיך שוין נישט מיט שטען-ווערטלעך. מיט
אָפּענע קלאַרע דבורים טרעט ער אַרויס:

— שאַלאַמויזע מיר נישט, — צעליאַרעמט ער זיך, —
וועגן ווייבער און קינדער, ווען עס האַנדלט זיך וועגן פּאָלק און
פּרייהייט!... — און שטאַלץ קערט אָפּ דער פּאָלקס-פירער דעם
קאַפּ ווינעם מיט דער לאַנגער גרויער שוועלירע.

ווי אַן אָפּגעברייט טאַקסע-הינטל פּויעט עס גלייך, גלייך
אַוועק, דאָס ראַכיטישע פאַרשויןדל, אויף זיינע אויסגעקרוּמטע לאַפּ-
קעס. און דאָס פּובליקום, וואָס באַשטייט דורכויס פון ליכטיקע
פּערזענלעכקייטן, פּאָלט אַריין נאָך אַט דעם אינצידענט אין אַן
אומבאַשרייבלעכן עקסטאַז. מען מאַכט אים, דעם פאַטריאַך פון
דער רוסישער רעוואָלוציע, פאַר דעם שיינעם זשעסט זיינעם, אַזאַ
אַוואַציע, אַז פּשוט די פּאָדלאַגע שפּאַלט זיך און די סטעליע
עפנט זיך.

אין ער, דער גרויסער הומאניסט טשאַיקאָוסקי גופא, שטרעלט
פון גליק. ער איז אזוי צופרידן מיט זיך:
— אַה-הָאָ — ער: אַן אומבאפֿלעסטער איז ער דאָך... .

1927

מיכאילאָ סטעפאָניטש

1.

עטלעכע יאָר נאַכאַנאַנד (אומגעפער פון 1902 ביז 1907) איין
און דאָס זעלביקע בילד, אָן שום וואַריאַציעס, סיי אינם טאָן און
סיי אינם קאָליר.

ווי נאָר טיפער האַרבסט רוקט זיך אָן און אין פּיסקעוואַ-
טיק (אן אַרימער, בעל-מלאכהשער יידישער קוואַרטאַל אין דער
שטאָט וויטעבסק) איז נישט אַרויסצושטעלן זיך אינדרויסן, מחמת
די בלאָטעס, וואָס פאַרפלייצן דאָ די נידעריקע שטיבעלעך פון אלע
פיר זייטן — אַנטפלעקט ער זיך דאָ, אינמיטן דערינען, ער —
מיכאילאָ סטעפאָניטש.

ער טיאָפקעט זיך אַרײַן, ווי אַ בעטלער, וואָס זוכט ביינער
און שמאַטעס אין אַ שמוציקן זומפּ: אָנגעטון איז ער אין אַ צע-
לעכערטער סערמיגע, אויף דעם קאַפּ — אַ טאַטעריש אָפגע-
ריבענע יאַרמלעקע, און אויף די פלייצעס — אַ שווער אָנגע-
שטאַפטער זאַק. דערצו — הינקט ער נאָך אונטער אויף איין
פוס.

דעם ערשטן וויזט, אינם דאָזיקן פּיסקעוואַטיק, מאַכט ער,
מיכאילאָ סטעפאָניטש, באַ לייבקע דעם זייגערמייסטער אין דעם
חדר-שני פון דעם ליובאַוויטשער בית-המדרש, וווּ ער, אָט דער
לייבקע, האַלט זיין וואַרשטאַט פון פּרימאַרגן ביז זון-אונ-
טערגאַנג.

דאָ, אין דעם חדר-שני פון דעם ליובאַוויטשער בית-המדרש

אונטער לייבקעס פארוואלטונג — געפינט זיך עס דער צענטראל-
פונקט פון די עס-ערישע „יאוקעס“ פאר די, וואָס פארנעמען זיך
מיט פראָפאגאנדע צווישן די פויערים, גלייך, ווי פאר די, וואָס
אַרגאַניזירן דעם טעראָר אויף די זשאַנדאַרמען. און דער וואָר-
שטאַט גופא איז בעצם גאַר כמעט אן אַנשטעל צוליב קאַנ-
ספיראַציע...

לייבקע דער זייגערמייסטער — אן אַלטער בחור אין די
פערציקער מיט אַ האָרב אויף די פלייצעס און מיט ספאַזמעס אין
די נירן — פירט זיך מיט די רעוואָלוציאַנערן, וואָס קומען צו
אים פון דער פרעמד, אויף דעמועלביקן שטייגער, ווי ער האַלט
זיך מיט די קונדען, וואָס לעבן מיט אים אין שכנות: אויף שטום-
לשון פארטיקט ער זיך אָפּ מיט אַלעמען.

די אורזאך פון זיין שטענדיקער איילעניש איז, וואָס ער איז
תמיד פאַרהאַרעוועט, לייבקע: טאַג און נאַכט לייענט ער ביכלעך
אין דער רוסישער שפראַך וועגן דער אַגראַר-פראַגע. און דאָס
קומט אים אָן זייער שווער: אין דעם רוסישן לשון פאַרפלאַנטערט
ער זיך אַזוי, נעבעך, לייבקע, אַז ער באַגיסט זיך מיט אַ קאַלטן
שווייס און פון דער אַגראַרישער טערמינאָלאָגיע איז ער אַזוי צע-
טומלט, אַז ער קאָן ממש נישט כאַפן דעם אַטעם. דעריבער, הייסט
עס, פאַרמאָגט ער נישט קיין פרייע צייט צו פירן מיט וועמען
עס איז לאַנגע שמועסן.

אין דערפאַר, ווייל לייבקע איז אַזאַ „טרוד“, פירט ער
דורך זיין ענין אויך מיט מיכאַילאַ סטעפאַניטשן קורץ און שאַרף.
ווי נאָר מיכאַילאַ סטעפאַניטש טרעט אַריבער די בית-
המדרש שוועל — שיקט אים אָפּ לייבקע גלייך צו ברכה לאַפּ-
סערדאַק אויף קוואַרטיר.

2.

פאַר די עטלעכע וויטעבסקער ישיבה-בחורים און פאַר די
פאַר גימנאַזיסטן און גימנאַזיסטינס, וואָס געהערן צו דער עס-ערישער
פאַרטיי, איז מיכאַיל סטעפאַניטש נישט סתם אן אומלעגאַלער רע-

וואָרציאַנער, לויט דעם סקארבאָון מוסטער, נאָר פּערזענלעך אַ
רעטעניש. דערצו — אַן אומאַנגענעמע רעטעניש: צייטנווייז רופט
ער אַזש אַרויס אַ געוויסן פּאַרדאַכט.

די אינפּאַרמאַציע וועגן אים איז זייער קנאַפּ. מען ווייסט
בלויז אויף זיכער, אַז ער איז, לויט זיין שטאַם — אַ גוי און,
לויט זיין פּאָך — אַן אַגראַנאַם. אויסער אַט די צוויי ביאָגראַפישע
פּאַקטן, וואָס זענען, מער אַדער ווינציקער, פעסטגעשטעלט —
זויסט מען אַבסאָלוט מער גאַרנישט וועגן מיכאַיל'ס סטעפּאַ-
גישטן.

עס איז אפילו נישט צו דערקונדיקן זיך, ווי ווייט עס דער-
גרייכט דער „טעאָרעטישער באַגאַזש“ זיינער.

דאָס אויסזעען זיינס, מיכאַיל'ס סטעפּאַניטשס, איז אַזש
פּראָסטער פּון פּראָסט, כאַטש שיק אים פיטערן חזרים (אַ קליין קרום
גועצל אָן ביין און אָן ציין, מיט אַ גרוי ציגן בערדעלע און פּאַר-
טרערטע אייגעלעך). און אין דעבאַטן מיט סאַציאַל-דעמאָקראַטן,
צי אין דיסקוסיעס מיט פּאַרטיי-חברים — לאַזט ער זיך קיינ-
מאָל נישט אַרײַן. ער קימערט זיך נישט אפילו פאַר דעם פּרע-
סטיזש פּון דעם קרייז-קאָמיטעט.

בכלל, מערקט זיך אין אים אַ מאַדנער שטריך, אין מיכאַיל'ס
סטעפּאַניטשן: טרעפט ער זיך מיט אַ פּאַרטיי-חבר איז באַ-
אים — ווי מען זאָגט — „אַ וואָרט אַ רענדל“, דערפאַר אָבער, באַ-
געגענענדיק זיך מיט סתם אַ מענטשן, האָט ער דווקא ליב אַרייַן-
צוטרעטן אין אַ שמועס. מיט סתם מענטשן, און בעת עס האַנדלט
זיך וועגן איינפאַכע, וואַכעדיקע ענינים, איז ער אפילו האַרציק
אינטיים.

וירקלעך: גאָר קיין טאַלק נישט צו דערגיין אין אים, אין
מיכאַיל'ס סטעפּאַניטשן, און אפילו מיט צען קעפּ איז אים נישט צו
באַנעמען.

אַט זיין האַלטן זיך אין דעם הויז פּון ברכה לאַפּסער-
דאָק, וווּ ער געפינט זיך אַלס אומיוסטער קוואַרטיראַנט: ברכה
לאַפּסערדאָק איז אַן אַלטפּרענקישע זעכציקעריקע יידענע, אַ
מלמדקע, אַן אַלמנה, וואָס דערנערט זיך פּון לעקעך-באַקן. די

דירה אירע — א צימערל מיט א קיך, וואָס איז, גלייכצייטיק, איר קראָם, איר פרנסה. דאָ, אין דעמדאָזיקן איינקומעניש, לעבט זי עס, איינעם מיט איר בת-יחידה, מיט ציליען, אָן עלטער מיידל, נישט קיין געענדיקטע אַקושעריין, וואָס סימפּאטיזירט שטאַרק מיטן רעוואָ-לוציאָנערן פּויערטום — מיט די עס-ערן.

אייגנטלעך, אַ בן-בית איז ער עס דאָ געוואָרן, מיכאַילאָ סטעפּאַניטש, אינם דאָזיקן הויז, נאָר אַ דאַנק דער טאַכטער: ווען די בת-יחידה, ציליע, קלאָגט נישט אַזוי פאַר דער מאַמען און פאַלט נישט צו אירע פיס, אַז זי זאָל אים אַריינלאָזן, דעם חבר מיכאַילאָ, אויף נאַכט-לעגער, וואָלט די אַלטע ברכה אים זיכער אפילו איבער דער שוועל נישט דורכגעלאָזט, דעם „פינצטערן ערל דעם קאַליקע“. בפרט, אַז אויף מיילן-ווייט שמעקט פון ים מיט פּרעלע, און מחמת ענגשאַפט שלאַפט ער אין קיך, וווּ אויף די פּאַליצעס איז אויסגעשפּרייט דאָס גאַנצע לעקעך-געשעפט, וואָס ברכה היט אָפּ נישט ווינציקער, ווי ציליען, די בת-יחידה. דעריבער איז ער דאָך נאָר, הייטט עס, אויסשליסלעך דער טאַכטערס גאַסט, און נאָר איר, דער טאַכטער, דאַרף ער זיין דאַנקבאַר פאַר די אַלע טובות, וואָס ער באַקומט פון דער מוטער.

און דאָך, עפעס ווי אויף צולהכעיס, שטעלט זיך אַרויס אַט וואָס:

ציליען באַיקאַטירט ער ממש, מיכאַילאָ סטעפּאַניטש. איינ-פאַך אַ וואָרט רעדט ער מיט איר נישט אויס, ער האַלט פאַר-שלאַסן דאָס מויל, בעת זי בעט זיך, בת-יחידיש, מיט טרערן, אַז ער זאָל איר אויסטייטשן דעם אונטערשיד פון עס-דעקישער „נאַ-ציאָנאָליזאַציע“ און ערשער „סאַציאַליזאַציע“ און דרייט זיך אַרויס פון צו געבן אַן ענטפּער, ווען איר, דער נישט געענדיקטער אַקושעריין, גלויבט זיך צו וויסן גענוי און פינקטלעך דעם חודש און דעם טאַג, וואָס אין רוסלאַנד וועט אויסברעכן די סאַציאַלע-רע-וואָלוציע. פשוט, שטום און טויב איז ער צו איר, צו דער יונגער לאַפּסערדאַק.

דערפאַר אָבער איז ער נאָר אַן אייגענער מענטש, מיכאַילאָ סטעפּאַניטש, און באַרעדעוודיק אָן אַ מאַס מיט דער מאַמען, מיט

דער אַלטער ברכהן, עס מאַכט זיך, אז שעהן לאַנג זיצט ער אָפּ מיט דער אַלמנה, דער לעקעך-בעקערין, און צופאַסנדיק זיך צו די — העכסטנס פאַר צענדליק רוסישע ווערטער, וואָס זי פאַר-מאַגט אין איר לעקסיקאָן — פאַרוואַרפט ער זי מיט קלוגע עצות. ווי אַזוי זי זאָל פירן, אין פאַרשידענע צייטן פון דעם יאָר, די שפּייז-ווירטשאַפט אירע. ער לערנט זי, למשל, ווי אַזוי איבערצו-קאָכן ווינטער די מאַלינעס, וואָס זי האָט געפרעגלט זומער. אַדער, ווי אַזוי אין האַרבסט איינצוזייערן קרויט, וואָס זאָל איינהיטן דעם שאַרפן ראַסל אפילו אין פּרילינג. ער שמועסט איר אויך איין צו וואַשן וועט מיט געקאַכטע קאַרטאָפּל אַנשטאַט זייך. און נאָך אַזוינע דערפּונדערישע איינפאַלן טראַגט ער איר אונטער, דער זקנה, דער מלמדקע.

באמת, אַ טשעקאווער פאַרשוין מיכאילאַ סטעפאַניטש! די וויטעבסקער יידישע עס-ערן וואַלטן זיך אָן צווייפל גע-האַלטן מיט אים פאַרזיכטיק און אַפּשר — אַזש פונדערווייטנס, ווען נישט די גוטע רעקאַמענדאַציע און די זיכערע גאַראַנטיע פאַר אים פונם „צענטער“...

3.

עטלעכע וואָכן זיצט ער עס דאָ אַזוי אָפּ, מיכאילאַ סטעפאַ-ניטש, באַ ברכה לאַפּסערדאָק, אין דערדאָזיקער צייט פונם טיפּן האַרבסט. און פּסודר ער איז פאַרוואַרפן מיט אַרבעט אַריבער דעם קאַפּ.

ער האַרעוועט נאָכאנאָנד פאַר זיך און טוט פאַרשידענע מלאכות פאַר ברכהן.

אינם מעבל פון דער אַלמנה איז פאַראַן אַ הויכער טאַבורעט, וואָס אַ גאַנץ יאָר דינט ער אַלס פּוסנבענקעלע פאַר דעם פּסחדיקן סאַמאָוואַר. אין יענע וואָכן אָבער, וואָס מיכאילאַ סטעפאַניטש גע-פינט זיך דאָ אין הייז — גייט ער אַריבער, אָט דער טאַבורעט. אינגאַנצן אינם רשות פון גוי.

מיכאילאַ סטעפאַניטש העקטאַגראַפירט אויף אים, אויף דעם

טאָפּורעט דעם יחסן, הונדערטער רעוואָלוציאָנערע פּראָקלאַמאַציעס פאַר פּויערים, און אויף זיין דעק בינדט ער עס איין צענדליקער אומלעגאַלע בראַשורן און טאַולען, אַנקלעבנדיק פון אויבן שער-בלעטלעך פון עוואַנגעליומס מיט רעפּראָדוקציעס פון איקאַנעס, אום צו פאַרבלענדן די אויגן פון אַ דאַרפישן ושאַנדאַרם, אַדער אַ נאַכ-שפּירנדיקן שפּיאַן.

אין די מלאכות, וואָס ער טוט אַפּ פאַר ברכה דער לעקעך-בעקערין זענען אויך נישט ווינציק אין צאָל. ער שטעלט אַריין, מיכאַילאַ סטעפּאַניטש, די טאַפּלעטע פענצטער און פאַרקלאַפט מיט וואַליק באַ די זייטן, אַז עס זאָל נישט בלאָזן קיין קעלט, ער פאַר-שטאַפט מיט פּאַקליע די אַפּענע שפּאַלטן פון די ווענט, ווי דער מאַך איז צעשטויבט. ער פאַרציט מיט ראַגאַזשעס די סטעליע, פּוּנ-וואַנען עס טריבט מיט ווילגאַש, בעט אויס דעם פּאַפּליעץ מיט שטרוי, שפּאַלט אַן טרוקענע קינעלעך, אַז עס זאָל קלעקן צו שטעלן סאַמאַוואַרן און אונטערצוהייצן די אויוונס אויף אַ גאַנצן ווינטער, בעת דאָס האַרץ איז אַזוי נאַס, אַז אפילו דאָס ביעראַ-סטעווע נעמט נישט קיין פּיער. און שמירט און קאַלכט, פעכט און קיטעוועט, ווי נאָר עס לאַזט זיך.

האַרעווענדיק אַזוי, קלאַגט ער זיך אַמאָל, מיכאַילאַ סטעפּאַ-ניטש, פאַר דער אַלטער מלמדקע:

— עך, בראַכע, בראַכע! ... מוטערל גאַלדענע! ... ווי אומגליקלעך מיר זענען אַלע. .. פון גאַט באַליידיקטע, פון לייט פאַרטריבענע, און נישטאַ קיינער, וואָס זאָל זיך אויף דיר דער-באַרעמען. .. אַ ווייב געהאַט. .. — צעכליפעט ער זיך — אַן אייגן ווייב. .. איז זי פאַרשיקט קיין סיביר אויף קאַטאַרגע. .. דו פאַר-שטייט, מוטערל? ... — טוליעט ער זיך צו דער אַלמנה די מלמד-קע און זינגט מיט אַ בעטלערישן מאַטיוו, — ווינטן וואַיען. .. פרעסט קראַכען. .. און זי — אין סיביר, אויף קאַטאַרגע. .. דו פאַרשטייט, בראַכע, גאַלדן האַרץ דו? ...

נאָר ברכה פאַרשטייט, אפנים, גאַרנישט, וואָס דער גוי יאָ-מערט עס אַזוי.

אַלס אַ טרייסט אויף מיכ. יפּאַניטשעס קלאַג-רייד,

טראַגט זי אים אונטער אַ ליימען טעפּל, אַ צעבראַכנס, און ער זאָל
עס צונויפּדראַטעווען, אַ בעזים מיט אַ שטעקן. אום ער זאָל דער-
פון מאַכן אַ פּאַמיעמלע. זי באַנוצט זיך אפילו מיט דעם גוי —
ער זאָל ברענגען וואַסער פונם ברוינעם, צו אויטוואַשן די
דייזשע.

אַט אזוי טאַג-אויס, טאַג-אייך, ביז עס שטעלט זיך איין זיער
ריכטיקער ווינטער מיט פרעטט, מיט שנייען, און, ווי נאָך אויף
דעם פּיסקעוואַטיקער מאַרק אין וויטעבסק, באַווייזן זיך פּערד גע-
שפּאַנט אין שלייטנס, גוים אַנגעפּעלצט אין טוילאָפּן און יידן מיט
באַשליקן אויף די קעפּ — פאַרשווינדט ער, מיכאַילאַ סטעפּאַנימש.
דאָס לאַזט ער זיך אַוועק איבער די ווייס-רוסישע דער-
פער. און דאָ אין די דערפער וואַנדערט ער עס אום פון „כאַלופּע“
צו „כאַלופּע“ און העצט די אַרימע פּויערים קייגן די רייכע
פּריציב.

4.

אינם משך פון דעם גאַנצן ווינטער לאַזט ער זיך נישט הערן,
מיכאַילאַ סטעפּאַנימש, צו זיינע וויטעבסקער באַקאַנטע, אפילו מיט
אַ מינדסטן צייכן.

אַנהייב פּרילינג אָבער באַווייזט ער זיך פּסדר ווידער אויף
פּיסקעוואַטיק. נאָך איצט מאַכט ער שוין גאָר אַן אַנדערן איינדרוק:
ער איז איצט אַנגעטון אין ווייסן — אַ פּויעריש העמד און הויזן
פון לייונט — און זיין געזיכט איסגעפּלייכט אין מילד, גלייך
ווי ער, מיכאַילאַ סטעפּאַנימש, וואַלט אַקאַרשט אַרויס פון אַ שפּי-
טאַל, אויפהייבנדיק זיך נאָך אַ קרענק.

פּונקט, ווי בעת זיין אַנקומען קיין פּיסקעוואַטיק, אינם טיפּן
האַרבסט, שטאַט ער אָפּ אויך איצט, אינם אַנהייב פון פּרילינג,
דעם ערשטן וויזט זיינעם צו לייבקע דעם זיגערמייסטער אינם
חיר-שני פונם ליובאַוויטשער בית-המדרש, דאָס באַגעגעניש זייערס
טראַגט שוין אָבער איצט אַ גאַנץ אַנדערן כאַראַקטער: די דאָ-

זיקע צוויי שוויגערס עפענען די מיילער אזוי זיי רעדן זיך צו-
נויף:

— סלוואַני, לייבע (הער אויס, לייבע)!... — רופט זיך
אַפּ מיכאַיל'אָ סטעפּאַניטש צו דעם קראַנקן זייגערמייסטער, —
אַ גרויסע, האַרציקע ביטע האָב איך צו דיר... דערבאַרעם זיך
איבער דעם פּאַפּק און האַלט דעם גאַנצן זומער די „פּאַרטיי־אָוו-
קעס“ אונטער צען שלעסער פּאַרריגלט פון די אונזעריקע... .

אין ער דערקלערט, מיכאַיל'אָ סטעפּאַניטש, די מאַטיוון זיינע,
צוליב וואָס ער ווענדט זיך עס מיט דער ביטע:

— טי פּאַנימאַיעש, לייבע — זאָגט ער — (דו באַגרייפסט,
לייבע)?... זומער דאַרף מען לאָזן דעם פּויער רויק באַאַר-
בעטן דאָס פעלד, און נישט פּאַרטומלען אים דעם קאַפּ מיט
אַגיטאַציע... .

לייבקע דער זייגערמייסטער שאַקלט צו איינשטימענד מיט דעם
קאַפּ און שטעלט אַ פּראַגע:

— נו, און ווהיין איצט? — פּרעגט ער, מיכאַיל'אָ סטע-
פּאַניטש?... אויף וועלכע וועגן, אויף וועלכע שטעגן?...

— ווייט פּונדאַנען, לייבע טייערער!... זייער ווייט, קאַ-
מעראַד האַרציקער!... — ענטפּערט מיכאַיל'אָ סטעפּאַניטש. —
אויף די וואָלגאַ-ברעגן — צעזינגט ער זיך, — ברעטער זעגן,
באַרקעס שלעפּן... ווינטער — פּילאָזאָפּירט ער — איז נישט שייך,
נישט ערלעך פאַר אַן אינטעליגענט, צו פּאַרדינען ברויט דורך
פּויושער אַרבעט... מען טאָר נישט קאַנקורירן מיט דעם פּויער,
מיט דעם שפּיווער מיט אונזערן... זומער — טענהט ער זיך
אויס — איז עפעס אַנדערש... זומער איז דאָך די פּויערישע
האַנט געפענטעט צו דעם אַקער-אייזן, צו דעם שנייד-מעסער... .
מיט דעם פּאַרענדיקט זיך דער שמועס צווישן מיכאַיל'אָ סטע-
פּאַניטש און לייבקע דעם זייגערמייסטער. אין דעמדאָויקן קורצן
דיאָלאָג זענען דערליידיקט אַלע זייערע געשעפטן.

נאַכדעם שטעלט ער זיך אַריין, מיכאַיל'אָ סטעפּאַניטש, צו
ברכה לאַמסערדאָק געוויר ווערן זי. נאָר אָט דער ווייט זיי-
נער צו ברכהן פּאַרנעמט נאָך ווינציקער צייט, איידער זיין באַ-

געגעניש מיט לייבקען. דאָ באַנוגגט ער זיך איצט בלויז מיט
א גוט-מאַרגן, גוט-יאָר און נישטאַ אים: מאַרש אין וועג אַרײַן.
און אינם טיפן האַרבסט און אָנהײב פּרילינג פון דעם קו-
מענדן יאָר, ווידער דאָסזעלביקע, וואָס היי-יאָר. עפעס גאָר אַ מעשה
אָן אַ טוף..

5.

ערשט נאָכדעם, ווי אין רוסלאַנד איז פאַרגעקומען די גרויסע
דעוואַלוציע, אינם פּרילינג פונם יאָר 1917, האָט מען זיך אין ווי-
טעבסק, אין דעם אַרימען, בעל-מלאכהשן יידישן קוואַרטאַל, וואָס
הייסט פּיסקעוואַטיק, — דערוואַסט, ווער און וואָס עס איז געווען
אַט דער וואַנדערנדער מיכאַילאָ סטעפּאַניטש, און איך פאַרצײכן עס
דאָ פּינקטלעך אין מײן פּנקס, לויט זײן מעטריקע פון געבורט און
דאָקומענטן פון דער פּאַליציי.

דער ריכטיקער נאָמען פון דעמדאָזיקן מאַן איז ביצענקאָ.
ער האָט געשטאַמט פון אַ באַוואַסטער אַדעליקער פּאַמיליע אויף
דער אוקראַינע און איז געווען אַן אָנגעזענער מיטגליד פון דער
פאַרטיי סאַציאַליסטן-דעוואַלוציאַנערן. און זײן ווייב, וואָס רעדנדיק
וועגן איר מיט דער אַלטער ברכה לאַפּסערדאַק, פלעגט ער זיך
באַגיסן מיט טרערן, — איז עס געווען די פרוי ביצענקאָ, וואָס
אין דעם ווינטער 1906 האָט זי דערמאָרדעט דעם גענעראַל סאַכאַ-
ראָו און דערפאַר פאַרטריבן געוואָרן אויף אייביקע קאַטאַרגע
אין סיביר, און וואָס אין דעם ווינטער פון דעם יאָר 1918, האָט
זי אין ברעסט-ליטאַווסק, אַלט פאַרשטייערין פון דעם רוסישן פּוי-
ערטום, געשפּילט אַן אַנטשיידענע ראָל, בעת דעם שלום-שליסן
צווישן די דייטשע גענעראַלן און די רוסישע באַלשעוויקעס.

פראַמעסאָר מיראַוו

די דירה פונם „פאלעסטינע-אַמט“ אין טריעסט — אן אלטע, הויקערדיקע און בייכיקע קאזארמע, וואָס איז פארבליבן פון דער עסטרייכישער הערשאַפט. דידאַויקע קאזארמע איז עס דאָס עמי-גראַנטן-הויז פאַר די יידן, וואָס „גייען“ קיין ארץ-ישראל דורך איטאַליע.

פּוּסַט און וויסט איז דאָ היינט. דער איינציקער „גייער“ — עפעס אַ ווילד באַשעפעניש:

אַ הויכער מאַנסביל. די אייבערשטע העלפט פונם קערפער איז באַ דעמדאָזיקן מאַנסביל — נאַקעט און די אונטערשטע — אין שמאַלינקע הייזעלעך ביז די קני. די פיס — באַרוועס. דער קאַפּ — אַנטפּלויזט. לאַנגע שוואַרצע האַר, פאַרזייעטע מיט האַרטע מאַקאַראָנעס, מיט שטרועלעך. דאָס פנים — פאַרברענט פון זון און אַ באַרד ביז דעם נאַפּל. ער פּלאַנטערט זיך אום מיט אַ בחוריל פון דריי-פיר יאָר אויף די הענט. און פיס-טריט נאָך אים, ווהיין ער זאָל זיך נישט אַ קער טון, אָט דער זשעקאווער מאַנסביל — שלעפט זיך נאָך אַ פליכיקע, האַלב-פאַראַליזירטע פרוי אין אַ פאַטשיילע און אין טיפע קאַלאָשן אָן שיך און זאָקן. עפעס מע-כאַניש שלעפט זי זיך נאָך, ווי עס טיאַפּקעט זיך אַ בלינדער, וואָס איז אַנגעפונדן מיט אַ שטריקעלע צו דעם פירנדן באַהעלפער.

מיט דעם קינד רעדט ער זיך ציוניף דער סומנער וואַלד-פאַרשוין אין רוסיש. און דער שמועס זאָא רייצנדער: נאַכאַנאַנד זר טרייסט עס עפעס מיט מאַדנע הבטחות:

— האַטענטאַטעלע דו קליינס!... פּושמענעלע דו טיי-ערס!... — רעדט ער צו דעם עופּהלע. — דו, דעם מיט נישט

פארליר און דעם מענטשלעכן גייסט דיינעם נישט פארלאָן! ... —
פערנט ער עס. — אָט פאלד פארשפרעכט ער פייערלעך — וועלן
מיר זיך דורכגליטשן איבער דעם ים דעם בלויען און נאָדעם
וועלן מיר קומען אין מדבר אַריין דעם ווייסן און עס וועט אונו
זיין גוט דאָרטן, אוינטערן אָפענעם הימל, ווי אין גן-עדן. . .

— דאָס טאטעלע — שמייכלט ער צאָרט און צופרידן —
וועט זיך קייקלען מיט דעם זונעלע אין זאָמדעלע. . . און דאָס
מאַמעלע וועט געפן ברוסטעלע. . . זיטיגקע מילכעלע, וואַרעמענקע,
געשמאַקינקע, ווי הייסער האַניק. . . און די העמדלעך אוינזערע
וועלן מיר אַרויסוואַרפן אויפן ווינט. . . און מיר וועלן זיין גאַטס
„נאַכטעבניקעס“ (קעסטניקעס)! . . .

בעת אָט דער טיפּ פּאַנטאָזירט אוי — וואַרפט אַראָפּ די פליי-
כיקע, האַלב-פּאַראַליזירטע פרוי די פאַטשיילע פון די פלייצעס, לייגט
צו דאָס דריי-פיר יעריקע בחורץ צו דער ברוסט און גיט עס
צו זיגן.

דער קליינער חברה-מאַן צופט, באַלעקט זיך און צאַפּט זיך
אז פון הנאה און דער הויכער נאַקעטער מאַנסביר איז קענטיק
צופרידן, וואָס דער קליינער רייבט אַזוי געשמאַק דאָס מאַכל פון
דער פּאַראַליזירטער פרויס ברוסטן:

— „ווקוסנאַיע בלודעטשאַק“ (א געשמאַקער געריכט) א ? —
פרעגט ער, שנעלנדיק ליבלעך דעם פרעסערל אין שטערן.
און מיט טענק און מיט געזאַנג צעפלאַקערט ער נאָך שטאַר-
קער דעם בחורעצס היציקן אָפעטיט:

— אָט אַזוי! . . . אָט אַזוי! . . . — הייבט ער פיס און בראָ-
נעוועט — האָפּ, האָפּ! איינס, צוויי, דריי, מיט הירשן וועלן מיר
שפּרינגען, מיט בערן וועלן מיר טאַנצן. . .

— פּאַניע! — שלאַג איך איבער זיין עקסטאַז — ווהיגן
פּאַרט איר עס ?

און איך נעם זיך אים אויספאַרשן, יידישלעך אין אין
יידיש:

פון וואָס פאַר אַ געגנט אין רוסלאַנד שטאַמט ער ? וואָס איז
זיין אַרבעט ? . . .

דער פארשוין אָבער קוקט מיר אין די אויגן אַרײַן און
שמייכלט :

— „ניע פּאַנימאַיו“ (איך פּאַרשטיי נישט) ! — שמייכלט ער
און ער אַנטשולדיקט זיך עפעס, ווי אַ פּאַרזינדיקטער.

— נעמט נישט פאַר אומגוט ! — בעט ער זיך באַ מיר —
„ניע פּאַנימאַיו פּאַ העברייסקי“ (איך פּאַרשטיי נישט קיין העב-
רעיש)... אַ רוס בין איך... אַ ריינער רוסיאן. אין אַ שטוב פון אַ
פּראָוואַסלאָוונעם גלח בין איך געבוירן געוואָרן, ליבינקער... אַליין
איך געשטאַנען פיל יאָרן באַ דעם „אַמוואָן“ (עמוד)..

און עס פאַרקניפט זיך צווישן אונז ביידע אַ דיאַלאָג.

— פּונוואַנען פאַרט איר עס ? — שטעל איך אים צודרינג-
לעך אַ שאַלע שוין אין רוסיש.

און ער צימבלט אויס פאַר מיר אַ תשובה עפעס מיט בעט-
לעריש-פּאַיאָזישע שטיק :

— פון דער שווייץ, גוטער מענטש ! — הנדלעט ער זיך — פון
די מאַנבאַלאַנעס, קרוין מיינער... פון די הויכע בערג אַראָפּגעקראַכן,
פון די טיפע אָוערעס אַרויסגעקראַכן... אַ קריכער בין איך, איי-
גענינקער ! ...

נאָר איך באַגנוגן זיך נישט מיט אַט די אַלגעמיינע געאַ-
גראַפישע דערקלערונגען.

— און מיט וואָס האַט איר זיך באַשעפטיקט אין דער
שווייץ ? — דריק איך אים צו צו דער וואַנט, מיינענדיק, אַז דאָ
וועל איך אים טאַקע פאַקן.

ער אָבער ווערט נישט נתפעל, גאָר ווי נישט אים מיין איך
עס דאָס :

— נו, מיט וואָס, אַ שטייגער, קאָן זיך פאַרנעמען אַ מענטש.
וואָס שפירט אין זיך זיין מענטשישקייט ? — פרעגט ער קאַלט-
בלוטיק. און ענטפערט אַליין אָן אַ שום פאַרלעגנהייט :

— געבעטלט, האַרציקער... גוטע לייט פון אַלע פעלקער
האַבן געהאַלפן... — דערביי באַרימט ער זיך. פּינטלדיק שעלמיש
און צופרידן מיט די אויגן :

— איך — גרייסט ער זיך -- בין אין א העמדעלע ארויס
פון דער מוטערס בויך... א מזלדיקער צו גוטע לייט... ווו איך
זאל נישט זיין — געפינען זיך אויס העלפער! ...
— און ווער איז עס אָט די פרוי מיט דעם קינד? — פאַר
איך ווייטער און האַטטיק, ווי אין שליטן אויף שניי.
— וואָס הייסט: „ווער“? דאָס איז דאָך מײן ווייב און
מײן קינד? — באַליידיקט ער זיך עפעס, דער טיפּ.
און צוקנדיק מיט די אַקסלען, ווידערהאַלט ער עטלעכע מאָל
נאַכאַנאַנד:

— קאַק זשע, קאַק-זשע“ (ווי דען-זשע, ווי דען-זשע): מיינע
זענען זיי... מיינע... א יך האָב זיי געברענגט אויף דער ליכ-
טיקער וועלט... .

איך אָבער לאָז אים נישט אָפּ פון זיך:
— און פון רוסלאַנד זענט איר שוין לאַנג? — קלאַמער איך
זיך אין אים.

— אַ לאַנג, — זאָגט ער, — שוין זייער לאַנג... גיב גאָט
זפרון. נאָך פון פאַר דער מלחמה אָן... שוין אזוי גוט, ווי פאַר-
געסן די „מאַטושקע“ אונזערע, רוסלאַנד...
— און אין רוסלאַנד גופא, וואָס האָט איר געטון? — פאַר-
ליר איך שוין מיין געדולד.

די בריאה צעלאַכט זיך אויפן קול:
— „געטון“? ... מיט נאַרישקייטן זיך פאַרנומען! — לאַכט
ער. — אַ פּראָפעסאָר געווען אינם כאַרקאָווער אוניווערסיטעט... אַ
טאַציאָלאָג, אַן עקאָנאָמיסט... מיראַוו, לויט מיין נאָמען. פּראָפע-
טאָר מיראַוו... אפשר געהערט?
און אין אָט דעם מאָמענט פאַרענדערט זיך עפעס די שטי-
מונג זיינע.

— אַ שאַנד, מיין פריינט, צו דערמאַנען... — מורמלט ער,
האַלטנדיק די אויגן אַראָפּגעלאָזט. — אַ גרויסע שאַנד. מיט דעם
טייול זיך געחברט. ביכער געשריבן... געדרייט מענטשן אַ קאַפּ...
גענאַרט אַ וועלט.

איך שפיר זיך עפעס, ווי פארפלאַנטערט אין אַ נעץ.

— און ווהיין פאַרט איר עס איצט? און ווי אזוי קומט איר צום אַהער אין אַט דעם אַנשטאַלט? — שליידער איך זיך אויף אים, פדי אַרויסצודראַפּען זיך פונם פלאַנטער.

דער פראַפעסאָר מיראַוו אָבער, פאַרלירט זיך דווקא נישט. ער פאַרמאָגט אויף אַלץ אַ גלייכן און אַ קלאַרן ענטפער.

— אין פאַלעסטינע, ליבינקער, פאַרן מיר עס... „וויזעמלין סוויאַטווי“ (אין דער הייליקער ערד!) — פּרעפּלט ער אויס עפעס, ווי מיט אַ גלייַשן ניגון.

און ער צעגיסט זיך מיט לויב-געזאָנגען פאַר יידן.

— „ספּאַסיבאַ“ (אַ דאַנק), — זאָגט ער — די יידן... אינאָ דעראַמתן, אַן אויסדערוויילט פאַלק... אַט, מען בעט דאָ נישט קיין געצאָלט פאַר נעכטיקן... כאַטש וואָכן גאַנצע — ליג און נישט שטיי אויף... —

יאָ אָבער פאַרוואָס עפעס גאָר קיין פאַלעסטינע? — צעשרייי איך זיך שוין אַזש.

נאָר אַט דער פאַרשוין פאַרשטייט אפילו נישט מיין פראַגע:

— „וואָס טעביע נאָ“ (אַט האַסטו דיר!) ווהיין דען — ווונדערט ער זיך — זאָל מען פאַרן, אויב מען וויל לעבן ווי אַ מענטש, און נישט ווי אַ ווילדע חיה? ...

און ער דערקלערט מיר דערביי, אין אייניקע הויפט-שטריכן, וואָס הייסט עס, לויט זיין באַגריף און פאַרשטעלונג — לעבן ווי אַ מענטש, און נישט ווי אַ ווילדע חיה.

— מענטשן — איז ער מסביר — דאַרפן פריער פון אַלעם אומגיין נאַקעט און לעבן אינדרויסן אויפן פרייען פעלד... היי-וער — טענהט ער — זענען תּפּיסות און קליידער — קייטן... און וואָס אַנבאַלאַנגט שפּיי, נישט בלוזן פלייש, אפילו ברויט טאָר אויך אַ מענטש נישט עסן... אַפּשניידן אַ זאַנג — פּרעדיקט ער — איז פּונקט אַזאָ זינד, ווי שעכטן אַ הינדעלע... מיט מילך — טייטלט ער אויף מיר מיטן פינגער — דאַרף מען זיך דערנערן, און נאָר מיט אזוינע געוויקסן, וואָס פאַרמאָגן נישט קיין וואַרצלען... —

אויך האָט ער אַן אייגענעם פעדאגאָגישן סיסטעם, ווי אזוי צו האַדעווען קינדער.

די ערשטע וואָך, וואָס אַ קינד ווערט געבוירן, דאַרף מען עס שוין לערנען גיין אויף די אייגענע פיס, און ביז זיבן יאָר דאַרף מען עס נישט צוגעמען פון דער מוטערס ברוסט...

— וואָס פאָרט פאַר אַ שייכות אָבער האָט עס דאָס אַלץ צו פאַרעסטינען? — לאָן איך אים נישט דערפירן ביזן סוף, — אָט דעם פראַגראַם זיינער פאַר דעם „ריכטיקן מענטש“.

נאָר ווי עס ווייזט אויס, האָבן מיינע אויספאַרשונגען שוין דערעסן דעם פראַפּעסאָר מיראַוו. און אפשר איז עס דאָס אַלץ פאַר אים אזוי איינפאַך און אזוי זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז פשוט ער באַנעמט נישט מיין נייגריקייט.

— עך „וואָפּראַסניק“ (פרעגער דו)! — שאַקלט ער צו אויף מיר מיטן קאָפּ. — דו ביסט נאָך גאַר-גאַר אַ גריין עפעלע — שפּאַט ער פון מיר. — וואָס דען? אין לאַנדאָן, צי אין ניו-יאָרק, אין פאַריז, אָדער אין בערלין זאָל מען פאַרן, אויב מען וויל הנאה האָבן פון דער וועלט און איינשטעלן אַ שוין מענטשלעך לעבן? ...

און דער דיאלאָג אונזערער איז פאַרענדיקט.

ער איז טאַקע פאַרנומען אויך, דער פראַפּעסאָר מיראַוו. אָט שטייט ער איינגעבויען און אָנגעלענט מיט דער קאָזאַקישער פּאַ-פּאַכע אויף דעם בחורעץ, וואָס צופּט נאָך אַלץ די ברוסט פון דער פליכיקער, האַלב-פאַראַלזירטער פרוי.

דער בחורעץ „רייבט“ מיט דעמוועלביקן פלייס, ווי פריער און דער טאַטע זיינער, דער סאַציאַלאָג, עקאָנאָמיסט און פראַפּע-סאָר פונם כאַרקאָווער אוניווערסיטעט — מאַלט פאַר אים בילדער פון דער נאַענטער צייט און אויך פון די קומענדיקע יאָרן, בעת ער וועט איסוואַקסן און ווערן אַ מענטש פאַר זיך:

— עס, עס, ירושל מינער! עס און שעם זיך נישט! — רעדט דער טאַטע צו דעם זון. — און אַ זאַטיקער וועסטו אָנקו-מען צו די בעדזיינער אין פאַרעסטינע. .. און אַז דו וועסט זיך שטעלן, זונעלע, אַלסן אויף די פיס — איז „זיי געזונט, טאַטעלע“.

און היידא פון די בערוינער — צו די האַטענטאַטן... די האַטענ־
טאַטן, יורש' מיינער, זענען גוטע מענטשן, אמתע מענטשן... אַ
אַ די האַטענטאַטן!...

1925

איזאק-אברהם-אנדרעאס-ניקאלאס-קארנעליוס

אונטערוועגנס, צווישן ניו-יאָרק און פעטערבורג. די שיך
אונזערע אַרזיקער האַטעל, אָנגעפאקט מיט מענער און פרויען
פון אַלע פעלקער אין ראַסן — הוידעט זיך איבערן אַטלאַנט-
טיק.

דער איינדרויק — אַ שווימענדיקער מוזעום. עס דאַכט זיך,
עפעס אַן עטנאָגראַפישע עקספּעדיציע האַט עס אַהער אַריינגע-
שטעלט טיפּן-קאַלעקציעס פון מענטשלעכע עקזעמפּליאַרן אין אַלע
וועלט-טיילן.

שוין אָפּגערעדט וועגן אַלע מינים אייראָפּעער און אַמערי-
קאַנער, וואָס געפינען זיך אין דער שיף. איר פאַרמאָגט דאָ אויך פאַר-
שידענע מענטשלעכע באַשעפענישן, אַזש פון די סאַמע פאַרוואַרפּנ-
סטע אינזלען אין אַזיע, אַפריקע און אויסטראַליע.

און דאָך, פון אַט די אַלע אָנגעזאַמלטע קאַלעקציעס גענו-
מען איינינעם — וואַרפט זיך אין די אויגן בלויו איין מענטש,
עפעס אַלס אַן אויסנאַמס-פיגור, וואָס לאָזט זיך נישט קלאַסיפּיצירן
און צוגערעכנט צו ווערן צו איין באַשטימטער גרופּע. ער וואַרפט
זיך אין די אויגן אַלס אַן אוניקום, סיי מיט זיין פירונג און סיי
מיט זיין אויסזען.

אַ לאַנגער מאַן, אַזוי לאַנג, אַז באַ די לעצטע שקיעה-סע-
קונדן אויף דער סאַמע אויבערשטער פּאַלובע, דאַכט זיך, בפּועל-ממש,
אַז ער דערגרייכט די הייך פון די קוימענס. דאַר איז ער ווי אַ
דראַנג, דאָס געזיכט — פּויגליש, עפעס ענלעך צו אַ סאַווע. אַ
גרויער קאַפּ, וואָס איז תמיד אַנטבלייזט.

אין פּלוג האַט ער זיך, אַט דער מאַן, אָפּגעזונדערט פון

אלעמען (אין דער ערשטער רגע בא דעם פונאנדערטיילן די
נומערן פון די פלעצער אינם שפייז-סאלאן — האָט ער שוין גע-
פועלט, אז פאר אים זאָל מען סערווירן פאר זיך אַ טישל) — און
פונדעסטוועגן לאָזט ער, בוכשטעבלעך, קיינעם נישט דורך: יעדן
פארטשעפעט ער מיט אַ לאַקאָנישן שמועס פון עטלעכע געציילטע.
נאָר עפעס ווי געשאַנקענע ווערטער.

רעדן — רעדט ער, אָט דער מאַן, דאַכט זיך, אין אלע
שפראַכן פון דער וועלט — אייראָפּעישע, ווי אַזיאַטישע. היינט ווי
פלינק ער שפּרינגט עס אַריבער פון איין לשון צום אַנדערן: ער
טענהט זיך אויס אין זונגליש און כינעזיש, אין פראַנצויזיש און
יאַפּאַניש, אין האַלענדיש און אין פּערטיש, און אָט, גלייכ-
צייטיק וויצלט ער זיך מיט אַ בעלגיש מייזל אין פלעמיש
און קאַלאַטריט מיט אַ שוואַרצן פון קאַלקוטע אין אַן אינדישן
דיאַלעקט.

און מערקווירדיק: אלע פּאַסאַזשירן, צו וואָס פאַר אַ ראַנג
זיי זאָלן נישט געהערן (אפילו עפעס אַ קאָרעיער דיפּלאָמאַט, וואָס
פאַרט קיין מאַסקווע און וואָס קומט נישט מיט קיינעם דאָ אין קיין
שום באַרירונג) — קלעבן זיך עפעס צו אים, צו אָט דעם מענטשן,
ווי בינען צו האַניק. ער אימפּאַנירט: יעדער, וואָס שטייט אָדער
זיצט צופּעליק נאָענט צו אים, שאַרט זיך און לעקט זיך, מאַכנדיק
עפעס מיט אים פּלומרשט אינטימע אַנשטעלן.

ער, אָט דער מאַן גופּא אָבער, איז צו אלעמען גלייך, אָדער
ריכטיקער — גלייכגילטיק. שיסט אויס, עפעס ווי פון אַ טרוקן
שרויט-ביקסל אַ פּאַר קלאַנגען און — נישטאַ. ער איז פּסדר באַ-
שעפטיקט: קלעטערט אויף לייטערס צו דער זעגל-פּאַן, קריכט
אונטן צו די מאַשינען און שפּאַצירט אום מיט ריטמישע טריט,
האַלטנדיק זיך אויסגעצויגן ווי אַ סטרונע.

עס איז שוין געוואָרן ביסלעכווייז אַ נאַטירלעכע זאַך צו
האַבן פאַר איב אָפּשיי, פאַר אָט דעם מאַן. אָט, אפילו דער שיפּס-
קאַפיטאַן קוקט אים אין די אויגן אַרײַן, פּונקט ווי פון אים דאַרף
ער עס באַקומען אינסטרוקציעס און באַפעלן.

אָט אזוי אַ טאַג נאָך אַ טאַג. און מיט יעדן טאַג אינטרי-

גירט ער אלץ מער און מער. און נישט בלויז ער אינטריגירט, ער הערשט, ער קעניגט. לאזט ער זיך אראפ אין זיין קאזיטע, אָט דער מאן, — פאלגן אים אלע נאך. עס ווערט פוסט אין סא-לאן, אין שפייז-צימער און אויף דער פראָמענאָדע. נאָר אָט גאָ-וויזט ער זיך ווידער און עס רעשט, עס טומלט, א שטופעניש, פונקט ווי אין אַ דאָרף, בעת עס שטעלט זיך אַריין עפעס אַ גרוי-סער מענטש פון דער רעזידענץ.

עס הייבן זיך שוין אָן צו שפינען לעגענדעס וועגן אָט דעם מענטש, וואָס סוף-בל-סוף ווייסט קיינער נישט צו דערקלערן, וווּ עס שטעקט זיין גרויסקייט.

אָן עסטרייכישער דייטש, אָן אָנגעזעענער פידלער, פאָרוי-כערט שוין כמעט מיט דאָקומענטאלע באַווייזן. אַז אָט דער מאַן איז אַ האַפסבורגער פרינץ, וואָס האָט נאָך מיט אַ סך צענדליקער יאָרן צוריק פאַרלאָזט די קייסערלעכע פאַלאַצן פונם אַפאָסטאָ-ליש-אימפעראַטאָרישן קעניגרייך און איז אַוועק וואַנדערן איבער דער וועלט...

אָן ענגלישער רעווערענד זאָגט עדות, אַז אָט דער מענטש איז אַ ראַמאַנאָוו, אַ רוסישער גרויספירשט, מיט וועמען ער פער-זענלעך האָט זיך געטראָפן. געפונענדיק זיך אין דער בריטישער אַרמיי, וואָס האָט זיך געשלאָגן מיט די באַלשעוויקעס אין אַרכאַנג-געלסק. נאָר איצט לאָזט ער זיך עפעס נישט דערקענען, אָט דער גרויספירשט. אפשר פאַרמאָגט ער עפעס אַ געהימע מיסיע?

מעשיות פון אלע זייטן, און קיין ריכטיקן טאָלק נישט צו דערגיין.

מיך פאַרכאַפט אויך אָט די געשיכטע מיט די פיקאַנטע אָנ-ווינקענישן. דורך פאַרשידענע מיטלען און כמעט דעמעקטיווע מע-טאָדן, פרוביר איך אויף אלערליי אופנים צו דערקונדיקן זיך באַ-אים, באַ אָט דעם פאַרשוין, ווער איז ער? פוננאָנען קומט ער ז ווהין שווימט ער?

נאָר פאַמפע אַרויס וואַסער פון אַ שטיין. — אוממעגלעך אַרויסצושלעפן פון זיין מיל אַ וואַסערן נישט איז ענטפער. און בכלל — מאַדנע, שטענדיק, דאַכט זיך, איז ער דאָך אויף די אויגן.

דער מאן (סוף-פל-סוף) איז דאך די שיף נישט קיין אומענדלעכע
פאנעטעטע), און פונדעסטוועגן, בעת ער וויל זיך נישט לאָזן זען.
איז אים בשום אופן נישט צו פאקן. איידער מען קוקט זיך אַרום,
סטייעט ער שוין נישט. עפעס ווי אַ צאָפּלדיקער שטעכיקער קאַרעס,
גליטשט ער זיך אַרויס פון אייערע הענט.

טראַכט איך מיר: עט, נאָר געדולד, מען דאַרף אויסוואַרטן
עפעס אַ גינסטיקן צופאַל. ענדלעך וועל איך דאָך אויסגעפינען אַ
וועג צו אַט דעם לאַבירינט. נישקשה, ער וועט זיך פאַרט פון מיר
נישט אַרויסדרייען.

מייע האַפּטונגען זענען אַבער נישט פאַרווירקלעכט געוואָרן.
פּרֹוצינג איז אַט דער מאַן, וואָס איז שוין פאַ אונדז פאַרוואַנדלט
געוואָרן אין אַ לעגענדע, — אינגאַנצן פאַרשוונדן. אויף אייביק
פאַרשוונדן, און מערקווירדיק, דווקא אין אַזאַ מאַמענט, בעת מיר
האַט אויסגעוויזן, אַז אַט, אַט אַנטפלעקט ער זיך פאַר מייע אויגן
אַדער, הייבט אויף כאַטש אויף וויפיל נישט איז דעם טונקעלן
פאַרהאַנג, וואָס פאַרשלייערט אים פונם קאַפּ ביז די פיס. היינט, ווי
טראַגיש און ווי טרויעריק ער איז פאַרשוונדן.

דאָס איז געווען אויף דעם פינפטן מעת-לעת נאָך דעם, ווי
מיר האָבן פאַרלאָזט דעם ניו-יאָרקער האַפּן. אינמיטן דער נאַכט.
אַן אויסטערלישער שטורעם טראַגט זיך איבערן ים. אייער פון די
גרעסטע שטורעם, וואָס האָבן אויפגערודערט דעם אַטלאַנטיק און
אַנגעמאַכט אַזאַ טומל אויף דער יבשה אינם חודש יאַנואַר 1926.
אפילו אַזאַ מאַכניע, ווי די קאַלאַסאַלע שיף אונזערע שטעלט זיך
יעדע סעקונדע האַריוואַנטאַל אין דער פּאָזע פון אַ צעבושעוועטן
אַקס אויף די הינטערשטע פיס און נישט אויסהאַלטנדיק, גיט זי
זיך גלייך אַ שליידער מיט אַזאַ אימפעט אין די כוואַליעס אַרײַן,
אַז עס דאַכט זיך: פון אַט דער ריזיקער געביידע וועט תיכף נישט
פאַרלייבן מער קיין געדעכעניש. אין קאָיוטע — אומהיימלעך. עס
שוידערט: אַ פאַרפלייצעניש פון פעטע, דיקע, שוואַרצע מיין, וואָס
זען אויס ווי אַפּגעפרעסענע מאַלפּעלעך. זיי שוועבן אום, אַט די
מיין, אַהין און צוריק אין קאַמפּאַקטע מחנות און זוכן, ווי עס
ווייזט אויס, ערגעץ-ווי אַן אַמענע שפּאַרינע.

איך דראפע זיך ארויס פון קאיוטע מיט מיין איינציק בוך
צום לייענען — די ביבל. און פויזע אריין אין סאלאן. דא אויף
דער פאדלאגע ליגט א כינעזער אין א קאלאט אין דרעמלט, ווי
דער נביא יונה, דער זון פון אמיתי, אין זיין שטורמדיקער און
געפערלעכער רייזע קיין תרשיש. ווייטער קיין איין לעבעדיקער
נפש.

בלויז דער מאן, וואס האט דא אלעמען געפאנגען און בא-
הערשט אינם פארלוף פון עטלעכע טעג, איז וואכעדיק און מונ-
טער, ווי תמיד. אט כאפט ער זיך אפט אריין אין דעם פארוויסטן
סאלאן. אויך אין אט דער נאכט זעט ער אויס ווי שטענדיק: די
פלייצעס גלייך אויסגעטרונעוועט און דער קאפ אנטבלויזט. ער
טרענירט זיך א פאר סעקונדן אין גימנאסטישע איבונגען. נאכדעם
פאררייכערט ער א ציגאר און פארשווינדט ווידער.

וונדער איבער וונדער. אפילו ים-שטורעמס האבן אויף אים
קיין שליטה נישט, אויף דעם אוניקום. עס שיינט מיר בעת-מעשה,
אז ער, אט דער פארשוין, איז עס גאר דער ווירקלעכער פירער
פון אונזער שיף, וואס באמבלט זיך איצט אין דער זאווערוכע
צווישן הימל אין וואסער.

און אט אין איינעם פון די באזוכן זיינע שפרינגט ער צו
האסטיק צו מיר און נעמט זיך בלעטערן מיין ביבל, וואס ליגט
פונאנדערגעפנט. בלעטערט סאליד און פארזיכטיק, א זייטל נאך
א זייטל און לויט ווי איך באמערק — אויפן גוישן שטייגער, פון
לינקס אויף רעכטס. און נאך א זאך באמערק אין. — ער איז
עפעס געוואלטיק צופרידן פון מיין ביבל.

איך בין אויך צופרידן. מיר דאכט זיך, אז עס איז געקומען
די גינסטיקע מינוט, וואס איך דערווארט מיט אזא נייגיריקייט.
זיצט וועט ער זיך ענדלעך אנטדעקן פאר מיר.

און איך גיך תיכף אויס די געגארטע געזעגנהייט, — איך
פרוביר אנטזוקניפן מיט אים א שמועס.

ער אבער, אט דער מאן, פירט זיך אויף זיין געוויינטלעכן
שטייגער, שיסט אויס א פאר דריבנע הייזעריקע קלאנגען און פאר-
שווינדט. דאך שפיר איך, אז צווישן אונז איז יא פארגעקומען א

שטיקל געמיינזאמע דערנענטערונג. און איך קאמביניר פארשידענע
פלענער, ווי אזוי צו רעאליזירן אָט די אומגעריכטע צונויפקומעניש
אונזערע.

ערשט אינמיטן דערינען א געפילדער, א בהלה. עס לויפט
צריין דער קאפיטאן, נאָך אים — דינער, מאטראָסן, אַרומגעוויקל-
טע מיט רעטונגס-קישעלעך, דער גאַנצער שיפס-פּערסאָנאַל איז
אויף די פּיס. זיי דערציילן, אַז אַן אומגליק האָט געטראָפּן. אַקאַרשט
איז אַ פּאַסאַזשיר אַריינגעפאַלן אין ים.

אַ ליאַרם, מען שלעפט אַרויס אַלע רייזנדע פון די קאָיטעס,
ווייבער, מאַנסביל, פיזשאַמעס, פעניואַרן. דער קאפיטאן מיט פּאַ-
פירן אין די הענט, רופט אים פאַרשידענע נעמען. די פּראָצעדור
דויערט לאַנג. ער ציילט, דער קאפיטאן, קעפּ, ער רעכנט גופים
און ענדלעך — דער חשבון איז קלאָר.

אַט דער מאַדנער מאַן, וואָס האָט עטלעכע טעג נאַכאַנאַנד
ממש געוועלטיקט איבער אונזער שיף און אירע צופעליקע איינ-
ווינער, איז עס דערטרונקען געוואָרן.

בפיוון אָדער אומגערן?

דאָס ווייסט קיינער נישט.

אין דער קאפיטאן לייענט דורך שטיף, ווי אַ צוואה פאַר דעם
אַנגעזאַמלטן עולם דעם פאַרמולאַר פונם אומגעקומענעם, און מיט
אַרפּאָגעלעאַזטע קעפּ הערן אַלע אויס אַ קורצן באַריכט:

— „א בירגער איז ער געווען פונם אינזל סומאַטרע, זיין
לעצטע וויוע — אַפּגאַניסטאַן, נישט קיין פאַרהייראַטער, רעלי-
גיע, — אומבאַוויסט, און זיין נאָמען: איזאַק-אַבראַהאַם-אַנדרעאַס-
ניקאָלאַס-קאַרנעליוס...“

